**Alexander Tendler**

***James Bryce, Sfântul Imperiu Roman***

**Studiu critic și traducere**

In memoriam

**Frankfurt am Main 2021**

**Prefață**

Sfântul Imperiu Roman este un subiect important pentru toată Europa. James Bryce este unul din autorii cei mai estimați în acest domeniu iar lucrarea sa a fost publicată şi tradusă de multe ori. Aici este prezenta noastră traducerea lucrării *Holy Roman Empire*, (London: MacMillan 1897) preluată de la Harvard University.

Sfântul Imperiu Roman este un subiect vast, care a influențat și a avut repercursiuni în întreaga cultură din Europa, în diverse contexte și în diverse discipline. În aparență, spațiul cultural românesc nu include traducerea și studiul critic al acestei importante lucrări despre Sfântul Imperiu Roman, care este un punct de referință în acest subiect.

Sfântul Imperiu Roman a fost o entitate guvernamentală esențială în Europa și a influențat din punct de vedere politic, economic, religios timp de secole. Importanța acestui factor poate fi dedusă prin considerarea dimensiunilor Imperiului în timp și spațiu precum și implicare sa în marile chestiuni militare și ideologice, care au influențat relațiile dintre autoritatea civilă şi autoritatea ecleziastică, formarea și descompunerea unor anumite state  precum și evoluția etnică, socială şi economică a unor părți esențiale din Europa. Unul din cele mai importante componente ale istoriei Sfântului Imperiu Roman este istoria Germaniei. Prezenta lucrare este un punct de referință pentru evoluția istorică a Germaniei moderne.

Subiectul tratat aici este de dimensiuni colosale. Fiecare component cronologic și tematic poate fi subiectul unor prelungite studii la toate nivelurile, în toate disciplinele. Nu am putut include aici mai mult decât elementele academice esențiale care pot fi cercetate și documentate separat. Elucidările desemnate [NT] și indexul provin de la autorul studiului critic.

**Cuprins**

## Studiu critic

James Bryce (1838 - 1922) a fost un jurist, istoric și om politic englez. Printre altele, James Bryce a fost profesor de drept civil la Oxford în perioada 1870 - 1893 iar lucrarea sa despre Sfântul Imperiu Roman a fost considerată o importantă contribuție imediat după prima publicare.(1) Timp de mai multe decenii, până în prezent, această lucrare a fost publicată de multe ori, ultima oară înregistrată fiind în 2017.(2) În Europa, lucrarea *Sfântul Imperiu Roman* a fost tradusă în franceză, germană și italiană, ceea ce denotă importanța sa (3) precum și necesitatea de a include această lucrare în spațiul culturii române.

Sfântul Imperiu Roman este un subiect de foarte mari dimensiuni. În acest cadru, prezenta lucrare este o referință acceptată și un punct de plecare pentru studiile ulterioare. Sfântul Imperiu Roman este tratat în cadrul unui mare număr de subiecte care, în ultimă instanță, fac parte din istoria europeană și istoria națională a popoarelor. (4) Sfera studiilor academice despre Sfântul Imperiu Roman se extinde în diverse domenii iar astfel poate fi determinată importanța acestei subiect pe plan general. (5) În acest context, istoria națională (6) și istoria religiei (7) sunt două aspecte esențiale ale subiectului de față. De asemenea, istoria naționalismului german este un aspect extrem de important, datorită repercusiunilor sale. (8)

Prezenta lucrare despre Sfântul Imperiu Roman prezintă explicit și implicit o foarte mare serie de chestiuni academice care trebuie să fie considerate în contextul lor specific, după studiul resurselor relevante. De exemplu, rivalitatea dintre Papalitate și Sfântul Imperiu Roman este un subiect foarte complicat și cu importante repercusiuni. Lucrarea de față și acest subiect considerat în totalitatea sa creează necesitatea de a cerceta și de a emite teze despre ideologia acestei perioade. Marile idei dominante din decursul existenței Sfântului Imperiu Roman au creat mari probleme, rivalități și războaie. Ideile, dogmele și mentalitățile care au dominat, au influențat și au modelat comportamentul Sfântului Imperiu Roman în toate domeniile sunt un subiect foarte important, mai ales datorită influenței sale esențiale în întreaga istorie a Europei.

<u>**Note**</u>

1. John T. Seaman & John Seaman, *A Citizen of the World: The Life of James Bryce*, (London: I. B. Tauris 2006); Keith Robbins, History and Politics: The Career of James Bryce, *Journal of Contemporary History*, v. 7 (1972), p. 37; H. A. L. Fisher, *James Bryce* (NY: MacMillan, 1927) 2 v.; C. Sylvest, James Bryce and the Two Faces of Nationalism in I. Hall et als., (eds.), *British International Thinkers from Hobbes*, (NY: Mac Millan, 2009), pp. 161 - 170; Charles E. Merriam, James Bryce (1838 - 1922) in *American Bar Association Journal*, v. 8 (1922), pp. 87 - 89
2. James Bryce, *The Holy Roman Empire*, (s.d. Creative Media Partners, 2017)
3. Vezi: *Il Sacro Romano Imperio*, (Crotone: D'Ettoris, 2017); *Das heilige römische Reich*, (Leipzig: Kummer, 1873); *Le Saint Empire romain germanique et l'empire actuel d'Allemagne*, (trad. E. Domergue, prefață Ernest Lavisse), (Paris: Collin, 1890)
4. B. Auerbach, *La France et le Saint Empire Romain*, (Paris: Champion, 1912); J. H. Dunant, *L'Empire de Charlemagne rétabli ou le Saint Empire Romain reconstitué*, (Genève: Fick, 1859)
5. P. H. Wilson, *The Holy Roman Empire: a Thousand Years of Europe's History*, (London: Allen Lane 2016); Laura Kounine, *Imagining the Witch: Emotions, Gender and Selfhood in Early Modern Germany*, (Oxford: Oxford University Press, 2018), Barbara Stollberg-Rilinger, *The Holy Roman Empire: A Short History*, (Princeton: Princeton University Press, 2018)
6. V. Veit, *The German People*, (NY: Knopf, 1946); D. Waley, *England and the Holy Roman Empire*, (London: s.d. 1969); M. Sinan Birdal, *The Holy Roman Empire and the Ottomans*, (NY: Tauris, 2011); M. Glashagen, *Dynastie, Reich und Europa*, (Frankfurt am Main: Goethe Universität, 2020); J. Whaley, *Germany and the Holy Roman Empire*, (Oxford: Oxford University Press, 2012)
7. F. Liverani, *Il Papato, l'Impero et il regno d'Italia*, (Firenze: Barbera, 1861); R. Belvederi, *Il Sacro Romano Impero tra Riforma e Contrareforma*, (Genova: Bozzi, 1974); Rolf Kiessling, *Jüdische Geschichte im Alten Reich 1300 - 1800)*, Berlin: Akademie Verlag, 2007); R. J. W. Evans & P. H. Wilson (eds.), *The Holy Roman Empire 1495 - 1806*, (Leiden: Brill, 2012)
8. Vezi, de exemplu: H. Schulze, *The Course of German Nationalism: From Frederick the Great to Bismarck (1763 - 1867)*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1991); Louis L. Snyder, *From Bismarck to Hitler: The Backround of Modern German Nationalism*, (San Francisco: Pickle Partners Publishing, 2017); Hans Kohn, The Eve of German Nationalism, *Journal of the History of Ideas*, v. 12 (1951), pp. 256 - 284; R. M. Berdhahl, New Thoughts on German Nationalism, *American Historical Review*, v. 77 (1972), pp. 65 - 80; D. Croxton, The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignity, *The International History Review*, v. 21 (1999), p. 569; E. Weis, Enlightenment and Absolutism in the Holy Roman Empire: Thoughts on Enlightened Absolutism in Germany, *Journal of Modern History*, v. 58 (supplement) (1986), pp. 181 - 197; J. M. Owen, When Do Ideologies Produce Alliances? The Holy Roman Empire 1517 - 1555, *International Studies Quarterly*, v. 49 (2005), pp. 73 - 99

## Capitolul I: Introducere

În august 1806, împăratul Francisc al II-lea a anunțat Dieta Sfântului Imperiu Roman că demisionează. Puțini dintre cei care au citit în ziarele engleze despre acest lucru și-au dat seama că ceea mai veche instituție politică și-a ajuns sfârșitul. Totuși, așa stăteau lucrurile. Imperiul care a dispărut prin nota unui diplomat de pe malurile Dunării era același Imperiu pe care vicleanul nepot al lui Iulius l-a câștigat în favoarea sa lângă dealurile de la Actium. În decurs de optsprezece secole, acest Imperiu a conservat aproape intact un titlu și anumite pretenții, care de mult și-au pierdut orice sens. Acest Imperiu a trecut prin cele mai mari schimbări ca extindere, putere și esență. Acest Imperiu era singurul factor care lega direct lumea antică cu lumea nouă. În afară de acest Imperiu, nimic nu expunea atât de multe contraste ciudate între prezent și trecut. Nimic altceva nu totaliza în aceste contraste atât de multă istorie europeană. Din zilele lui Constantin până în Evul Mediu târziu, Sfântul Imperiu Roman era, alături de Papalitate, centrul recunoscut și conducerea creștinismului. Sfântul Imperiu Roman exercita o influență spirituală asupra spiritelor umane la care nu ar fi putut ajunge vreodată prin forța sa materială. Prezenta lucrare intenționează să trateze influența Sfântului Imperiu Roman și cauzele sale mai curând decât istoria externă a Sfântului Imperiu Roman. Această istorie este plină de chestiuni interesante și strălucire, de personalități importante și situații uimitoare. Dar, acesta este un subiect imens. Narația istorică poate avea puțină valoare și farmec dacă nu este suficient de migăloasă pentru a crea scene dramatice și o simpatie vivantă în public. Scrierea detailată a istoriei Sfântului Imperiu Roman este echivalentă cu scrierea istoriei creștinismului din secolele V - XII, cu scrierea istoriei Germaniei și a Italiei din secolele XII - XIX. Chiar și un narativ cu o perspectivă mai redusă, care ar încerca să separe între evenimentele specifice acestor țări și evenimentele esențiale din istoria imperială, ar putea fi cu greu condensat în limite rezonabile. După renunțarea la această misiune de mari dimensiuni, este preferabil să fie adoptat un scop practicabil, care nu trebuie să fie inferior ca interes. Prin urmare, este necesar ca evenimentele să fie discutate mai puțin decât principiile. O altă concluzie care urmează de aici este că Sfântul Imperiu Roman trebuie tratat nu ca stat ci ca o instituție creată și care include un splendid sistem de idei. Trebuie să existe o anumită tangență cu caracterul și faptele marilor personalități care au  condus și au răsturnat Imperiul. Dar, principalul scop al prezentei lucrări este de a trata esența internă a Imperiului drept cel mai semnificativ aspect al fuziuni dintre elementele romane și cele teutonice din civilizația modernă, de a arăta cum a fost posibilă o asemenea sinteză, cum Charles și Otto au fost aduși la reînvierea denumirii imperiale în Occident, cât de mult Imperiul a conservat memoria originilor sale în decursul domniei moștenitorilor și în ce măsură Imperiul a influențat comunitatea națiunilor din Europa.

Strict vorbind, începutul Sfântului Imperiu Roman trebuie stabilit în anul 800 AD, atunci când regele francilor a fost încoronat ca împărat al romanilor de către Papa Leon al III-lea.  Dar, în istorie, nimic nu este izolat. Pentru a explica un act modern al Parlamentului (britanic - NT) sau un transfer de pământuri, noi trebuie să revenim la obiceiurile feudale din secolul al XIII-lea. În mod asemănător, aproape nici o instituție medievală nu poate fi percepută fără să fie dezvăluite originile sale care proveneau din antichitatea clasică sau din antichitatea teutonică primitivă. Această metodă de cercetare este necesară și cu privire la Sfântul Imperiu Roman care, în esență, este numai o tradiție, o reînviere imaginară a unor glorii dispărute. Pentru a clarifica elementele componente ale sistemului imperial este posibil să fim solicitați să scrutăm antichitățile bisericii creștine, să trecem în revistă constituția Romei, atunci când Roma era numai primul oraș latin. Eventual, clarificarea elementelor componente ale sistemului imperial ne poate solicita să mergem chiar până la politica teocratică iudaică care, în mod necesar, a avut o profundă influență asupra spiritului preoției medievale. Pe de altă parte, ar putea suficient să începem prin examinarea situații din lumea romană în secolele III și IV AD. Vom constata cum vechiul Imperiu s-a maturizat complet cu schema  sa de absolutism; vom constata cum vechea religie, provenită dintr-un mediu ostil, ajunge să cuprindă și să transforme vechiul Imperiu. În ultimă instanță, vom putea înțelege cum Imperiul a influențat enorma structură guvernamentală, laică și bisericească, pe care romanii și creștinii au impus-o asupra triburilor barbare care se împingeau în ciclul magic al civilizației antice.

## Capitolul II: Imperiul Roman înainte de invaziile barbarilor

Umilitatea ostentativă, concepută de politica subtilă a lui Augustus și ipocrizia invidioasă, susținută de Tiberiu, au fost treptat neglijate de moștenitorii lor până când despotismul a devenit, în principiu, modul de guvernarea al Imperiului Roman. Asemănarea cu libertatea care a supraviețuit putea fi înlăturată fără consecințe, odată cu decăderea aristocrației, degradarea populației și recrutarea armatei din afara Italiei. Formele republicane nu au fost cunoscute vreodată în provincii. Administrația imperială a reacționat în provincii de pe pozițiile pe care le deținea în capitală. Conducătorii din perioadele precedente și-au ascuns supremația prin transformarea Senatului înrobit în instrumentul necesar pentru acțiunile lor crude sau arbitrare. Cu timpul, chiar și acest voal a fost îndepărtat. În decursul domniei sale, împăratul se afla în fruntea armatei romane, unicul centru de putere și unica sursă de putere și acțiune politică. Caracterul războinic al statului roman era păstrat prin titlul împăratului ca general. Adjuncții săi din provincii erau guvernatori militari. O aplicare mai teribilă a acestei teorii era dependeța împăratului față de armată, care era sursa și sprijinul oricărei autorități. Dar suveranitatea împăratului era civilă și militară, având în vedere că el unifica în sinea sa toate funcțiile guvernamentale. Legile proveneau de la el; funcționarii publici acționau prin împuternicirea sa, sanctitatea persoanei sale se afla în apropierea divinității. Această concentrare intensivă a puterii era solicitată, în primul rând, de necesitățile de apărare ale granițelor, fiindcă acolo era mai multă decădere decât ostilitate. Puține trupe erau cazate în țară; puține fortărețe au supravegheat marșul trupelor în luptele prin care Vespasian și Severus au ajuns pe tron. Zgomotele războaielor îndepărtate de lângă Rin sau Eufrat erau rareori auzite sau erau remarcate în profunda liniște De pe coastele Marii Mediteraneene, acolo unde flotele au dispărut odată cu pirateria. Calmul nu era perturbat de ura de rasă sau de religie fiindcă toate diferențele naționale deveneau amalgamate în ideea unui imperiu comun. Diversele popoare erau permanent asimilate prin extensiunea cetățeniei romane în colonii, acțiunea egalizantă și egalizatoare a legii romane , presiunea egală impusă de guvern asupra tuturor cetățenilor, mișcarea populației cauzată de comerț și de traficul de sclavi. Majoritatea împăraților proveneau din provincii și se preocupau să bucure Italia sau să concilieze Roma. Politica lor era să mențină pentru fiecare supus o carieră, și să recruteze în Senat membrii ai familiilor ilustre din orașele din Galia, Spania și Asia. Edictul lui Caracalla a extins cetățenia romană pentru toți cei născuți în Imperiul Roman. Această hotărâre nu a fost luată din motive de amabilitate dar, în cele din urmă, s-a dovedit avantajoasă. Această decizie a anihilat distingerile legale și a completat influențele comerțului, ale literaturii și ale toleranței față de toate credințele care existau și numai o singură națiune se mai bucura de sentimentul național. Evreul era separat datorită religiei sale dar poporul iudeu era deja împrăștiat în întreaga lume. Filozofia speculativă a contribuit la această asimilare generală. Doctrina stoicismului despre un sistem universal al naturii a considerat drept nesemnificative diferențele minore dintre oameni. Prin adepții stoicismului, cosmopolitanismul a fost proclamat pentru prima oară. Neoplatonismul alexandrin, care a unit adepții multor curente și a făcut, pentru prima oară, legătura cu filozofiile logice grecești, a creat un nou spațiu de acord sau controversă pentru spiritele din întreaga lume. Cu toate acestea, poziția predominantă a Romei a fost foarte puțin contestată. Forța reală a Romei era limitată la granițe limitate. De rare ori Senatul sau poporul au avut permisiunea să aleagă suveranul. Chiar de și mai puține ori, Senatul și poporul puteau să controleze politica suveranului. În trecut, Roma și-a sacrificat libertatea domestică ca să-i stăpânească pe alții. În perioada despre care discutăm acum, Roma a coborât la nivelul celui cucerit, pentru a deține puterea universală. Dar, acest sacrificiu a fost răsplătit. De la Roma au pornit legile și limba care s-au extins în toată lumea; Roma era în fruntea Imperiului și a civilizației. Bogățiile, faima și splendoarea Romei depășeau cu mult atât orașele contemporane cât și gloria legendară atribuită capitalelor Babilon și Persepolis.

Influențele lente au creat cu greu această unitate iar alte influențe au început să devină un pericol. Noii dușmani asaltau granițele. Destrămarea structurilor interne era dovedită prin luptele îndelungate pentru putere care erau purtate după moartea sau căderea unui împărat. În perioada de anarhie care a urmat după căderea lui Valerian (cc. 260 AD [NT]), armatele își numeau generalii în toate regiunile Imperiului și guvernau mari provincii drept monarhi separați, fără nici o supunere față de deținătorul capitalei.

Stabilirea regatelor din Europa modernă ar fi putut fi anticipată cu două secole dacă barbarii ar fi fost mai îndrăzneți și dacă Dioclețian nu ar fi fost un prinț activ, cu o inteligență politică suficientă ca să unească fragmente înainte de descompunere, care a reușit să găsească noi remedii pentru condițiile afectate. Prin divizarea și localizarea autorității, el a recunoscut că pulsurile unei inimi mai slabe nu puteau fi resimțite la extremitățile corpului. El a împărțit puterea supremă între patru persoane iar apoi a aspirat să le acorde o putere fictivă prin faptul că i-a înconjurat cu un ritual oriental, care ar fi fost disprețuit de predecesorii săi. Prin interpunerea unei armate de funcționari, persoana suveranului a devenit mai sacră și mai deconectată. Prerogativa Romei a fost periclitată de rivalitatea cu Nicomedia și de gloria orașului mai apropiat Milano. Constantin cel Mare a pășit pe aceeași cale, a extins sistemul de titluri și funcționari, a separat între civili și militari, a plasat conți și duci de-a lungul granițelor și în orașe iar astfel a extins entitatea administrativă, a creat reguli de comportament mai stricte iar funcțiile imperiale au devenit mai importante. Cu toate acestea, pentru romani, aceste funcții au fost degradate datorită legăturii cu persoana monarhică. Pentru prima oară, coroana a devenit o sursă de onoare dar aceste schimbări au adus numai un mic beneficiu. Impozitarea mai grea a creat depresiune în aristocrație.[1] Populația era în scădere, agricultura se veștejea iar sclavia se extindea. În aceste condiții, devenise mai greu să fie dezvoltate trupe locale și să se plătească altor trupe. Mutarea rezidenței puterii imperiale în Bizanț a prelungit existența unei părți a Imperiului dar zguduit tot Imperiul prin separarea dintre est și est, care devenise inevitabilă. Prin această relocare, a dispărut devotamentul Romei de a romaniza lumea. Cu toate că noua capitală a păstrat numele, a urmat obiceiurile și precedentele Romei, influența imperială din această fază a încetat să mai fie legată de orașul unde a fost creată. Astfel, ideea monarhiei a devenit universală fiindcă, după ce și-a pierdut centrul local, ea nu a mai supraviețuit din punct de vedere istoric. Roma a supraviețuit material drept element al unei ordini imperturbabile, care nu putea fi perturbată de condițiile exterioare. Începând din acest moment, Imperiul nu mai era afectat de dezastrele orașului. După ce împărțirea Imperiului între est și vest a fost confirmată de Valentinian I și după ce a fost stabilită definitiv la moartea lui Teodosie I, reședința guvernării apusene a fost mutată întâi la Milano și apoi la Ravenna. Aceste evenimente nu au prejudiciat cu nimic prestigiul Romei și noțiunea unei unice naționalități imperiale comune pentru toți supușii. Cei din Siria, Pannonia, Britania sau Spania se mai denumeau romani.

În această perioadă, concepția despre naționalitate menționată mai sus a început să fie susținută de o nouă și viguroasă putere. Împărații s-au opus cu toată forța acestei concepții despre naționalitate și au încercat să o dezrădăcineze, considerând că este o concepție neloială și revoluționară. Unitatea Imperiului și ușurința de comunica între diversele sale regiuni a încurajat răspândirea creștinismului: persecuția a difuzat mai mult germenii creștinismului, o forțat o organizare temeinică asupra creștinismului și a creat pentru creștinism istorie și martiri - eroi. Constantin cel Mare a adoptat creștinismul drept religia Imperiului, eventual, dintr-o adevărată simpatie morală și, cu certitudine, din credința bine stabilită că avea mai mult de profitat de la afinitatea zeloasă a propagatorilor creștini decât de la aversiunea slujitorilor păgânismului fără vlagă. Atunci când a fost adoptat de Constantin cel Mare drept religia de stat a Imperiului, creștinismul era deja o mare forță politică, care dorea și putea să-l recompenseze prin ajutor și supunere. Această alianță era inevitabilă și nu a fost făcută în spirit mercenar. În acel moment, nu se acumulase nici o experiență cu privire la incidentele nefaste și periculoase provenite din sistemul stabilit. Pe atunci, nu exista ideea antagonismului dintre stat și biserică, care este atât de firească pentru spiritul modern. La iudei, statul era bazat pe religie; la romani, religia era un element integral al constituției politice, o chestiune de sentiment național, tribal sau familiar, mai mult decât o chestiune personală.[2] În tradiția iudaică și romană, amalgamarea dintre religiozitatea patriotică și ceea civică a fost armonioasă și a creat putere și flexibilitate pentru întregul corp politic. O uniune perfectă la acest grad nu mai era posibilă în Imperiul Roman fiindcă noua religie avea propria sa entitate guvernatoare, formată din guvernatori și propagatori. Aceștia deveneau zilnic mai puternici prin creșterea în sacramentalitate și

---

[1] Conform sistemului financiar vicios care predomina, *curiales* (colectorii - NT) din fiecare oraş erau solicitaţi să colecteze taxele şi, în caz de deficit, ei erau obligaţi să furnizeze din propriile lor resurse.
[2] În jurisprudenţa romană, *jus sacrum* era o branşă din *jus publicum*.

sacerdotism. Această entitate devenea zilnic mai puternică și se separa de masa populației creștine. În consecință, corpul ecleziastic nu mai putea fi identic cu corpul civil și a devenit echivalentul lui. Aflată în pericol și umilință, Biserica a fost chemată la putere pe neașteptate și a descoperit lipsa sa de experiență, tulburată de o sferă de activitate vastă și variată. În această situație, Biserica a fost obligată să se formeze după un model de administrație civilă. Unde aparatul bisericesc funcționa defectiv, cum a fost în cazul disputelor doctrinare care influențau toată lumea creștină, Biserica a aspirat la intervenția suveranului. În rest, Biserica s-a străduit să nu se aprofundeze ci să reproducă pentru sine sistemul imperial. Extinderea Imperiului a dus la dispariția drepturilor independente ale districtelor, ale orașelor sau ale triburilor. În mod asemănător, în această etapă, libertatea primitivă și diversitatea creștinilor și a bisericilor locale, limitată deja de frecventele lupte împotriva ereziei, au fost înlăturate de ideea unei Biserici catolice vizibile și uniforme în credință și ritual. Biserica Catolică era uniformă în relația sa cu puterea civilă. Biserica Catolică a devenit din ce în ce mai oligarhică în esența guvernării sale. Prin forța combinată a teoriei doctrinare și a necesităților practice, s-a format o ierarhie de patriarhi, metropolitani și episcopi. Cu toate că, în esență, spirituală, jurisdicția bisericească era aplicată prin forța statului. Provinciile și diocezele corespundeau cu diviziunile administrative ale Imperiului. Dat fiind că un patriarh deținea numai o supremație onorifică, cel din vârful Bisericii era împăratul. În aparență, dreptul imperial de a interveni în afacerile religioase provenea din funcția de Pontifex Maximus și a fost admis cu bunăvoință. Clerul, care predica datoria de ascultare pasivă, așa cum a făcut pe timpurile lui Nero și Dioclețian, era mulțumit să vadă împăratul care conduce conciliile, emite edicte împotriva ereziilor și, prin măsuri uneori arbitrare, demonstrează zelul său pentru progresul credinței și înlăturarea riturilor păgâne. Cu toate că tonul Bisericii era umil, puterea sa a crescut și nu lipseau ocazii care să-i arate viitorul său. Împotrivirea și, în cele din urmă, triumful lui Atanasie, au demonstrat că noua societate poate avea o puterea a opiniei care nu a mai existat: umilirea împăratului Teodosiu I în fața arhiepiscopului Anastasie a însemnat că este acceptată supremația autorității spirituale. În decreptitudinea vechilor instituții, în ariditatea literaturii și slăbiciunea artei, viața și sentimentele umane aspirau să se lege cât mai mult posibil de Biserică. Atunci când, în secolul al V-lea, orizontul s-a înnegrit cu norii ruinei, cei care observau cu disperare sau cu apatie apropierea dușmanilor irezistibili s-au refugiat pentru bunăstarea lor la altarul unei religii respectată chiar și de acești inamici.

Trebuie să remarcăm aici că acest sistem ecleziastic a menținut și a propagat din nou sentimentul unui singur popor roman pe lume prin solicitarea unei uniformități de doctrină și organizare, vitalizarea noțiunii unui corp de slujitori uniți prin participarea la aceleași sacramente. *Creștinismul* și *civilizația* au devenit sinonime.[3]

[3] S. Optatus, *De schismate Donatistarum* in J.P.Migne (ed.), *Patrologiae Cursus Completus*, (Paris: Vrayet, 1845), v. 11, p. 999 [NT]

## Capitolul III: Invaziile barbare

Asupra lumii constituite astfel au descins barbarii. De la începuturile istoriei, ei au fost un fel de fundal tenebros pentru căldura și lumina Mării Mediterane. Barbarii se schimbau puțin în timp iar regatele din sud, care se înălțau și decădeau, se gândeau numai la momentul în care o mulțime înfometată va veni să jefuiască sau să se instaleze. Acești barbari au fost cunoscuți dintotdeauna drept dușmani. Romanii nu au uitat vreodată de invazia lui Brennus. Spaimele romanilor, provocate din nou de incursiunile triburilor de cimbri și teutoni, nu le-au dat liniște până la extinderea granițelor la Rin și Dunăre, ceea ce a scos Italia din pericolul imediat. Puțină perseverență în epoca lui Traian și Hadrian probabil că ar fi redus Germania la Marea Baltică și Oder. Sfatul politic părtinitor al lui Augustus[4] a fost urmat iar cultura romană a influențat popoarele teutone numai până la granițele romane. Comerțul era viguros, delegații romani pătrundeau prin păduri ca să ajungă la curțile șefilor primitivi de trib. Aventurierii barbari pătrundeau în provincii ca să admire, sau mai des precum fratele lui Arminius[5], ca să intre în serviciu sub drapelul roman și să fie distinși în legiune, ceea ce nu le-ar fi fost posibil acasă din cauza unor lupte interne. Acest lucru era mai convenabil pentru angajator decât pentru angajat. Treptat, mercenarii barbari au ajuns să formeze cel mai mare sau, cel puțin, cel mai efectiv corp militar din armatele romane. Așa s-a format garda lui Augustus. În general, pretorii erau aleși din cele mai brave trupe de frontieră, în majoritate germani. Această practică nu putea decât să intensifice distrugerea țărănimii libere, creșterea vasalității și efeminarea tuturor claselor. Împărații care erau străini, cum a fost cazul lui Maximinus al II-lea, au susținut sistemul prin care au ajuns la putere și îi cunoșteau avantajele. După Constantin cel Mare, barbarii formau marea parte a trupelor; după Teodosie, un roman era o excepție. Pe vremea lui Arcadius, aproape toți soldații din Imperiul Roman de Răsărit era goți și un mare număr dintre ei s-a stabilit în provincii. În Occident, Stilicon s-a putut confrunta cu Radagaisus numai după ce a chemat trupe germane auxiliare de la granițe. În plus, s-a mai dezvoltat și altă practică care ii făcea pe barbari să se simtă chiar mai mult decât membrii ai statului roman. Orgoliul vechii republici era exclusiv dar în timpul Imperiului a fost acceptat principiul că locul de naștere și etnia nu exclud nici un supus de la nici o funcție, dacă are capacitățile necesare. Acest principiu a înlăturat toate obstacolele din calea lui Traian, Maximinus al II-lea sau Philip I (Philipus Arabus). Apoi, acest principiu a fost extins pentru a conferi onoruri și putere persoanelor care nici măcar nu pretindeau să fi trecut prin fazele serviciului roman și erau numai conducători ai triburilor lor. Ariovistus a fost onorat cu titlul de *amic al poporului roman*. În secolul al III-lea AD, șeful tribului de heruli a primit insigna de consulat[6] și, împreună cu cei din tribul de alemani, au intrat în serviciul Romei drept unitate independentă. De-a lungul Rinului trăiau triburi de barbari (*laeti*), care primeau pământuri în provincii, cu condiția să presteze serviciul militar. Ajutorul străin a devenit o rutină și, în cele din urmă, singurul sprijin al Imperiului în luptele civile interne precum și în luptele externe. Acesta a fost cazul ajutorului acordat de sarmați lui Vespasian împotriva dușmanului său. În războiul său cu Cassius, Marcus Aurelius a refuzat indignat acest ajutor.

Astfel, vechiul antagonism s-a spulberat: romanii i-au acceptat pe barbari în gradele militare și în funcțiile civile iar barbarii au acceptat ceva din manierele și cultura vecinilor lor. În faza finală a acestui proces, după stabilirea teutonilor în provincii, ei au pătruns nu drept sălbatici străini ci drept coloniști care știau ceva despre sistemul în care au intrat și nu fără dorința de a fi recunoscuți ca membri. Teutonii îi disprețuiau pe provincialii degenerați care nu au făcut nimic pentru propria lor apărare; teutonii erau plini de respect față de puterea maiestoasă care s-a confruntat cu ei timp de secole și care i-a instruit.

Invadatorii din nord au fost, desigur, impresionați de importanța Imperiului în toate perioadele dar a ajuns la apogeu atunci când ei treceau și se stabileau acolo. Barbarii trebuie să fi fost impresionați și de maiestosul aparat de guvernare și de civilizația matură a Imperiului. Barbarii au învățat să fabrice arme de

---

[4] Tacitus, *Annals 11:2* in Tacitus, *Histories Books 4-5; Annals Books 1-3*, translated by Clifford H. Moore and John Jackson, (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1931, pp. 266-267 [NT]

[5] Ibid. *Annals* 2:10, pp. 396 - 398

[6] Nu era vorba de consulatul propriu-zis ci de un ornament (*ornamenta consularia*)

la dușmanii lor și cu ele au cucerit cu ele câmpii arate și au pătruns în orașe. În orașe, barbarii au fost uimiți de atelierele de producție, de piețele de comerț pline cu produse din țări îndepărtate și de palatele împodobite cu nenumărate monumente de artă. Poate că ei nu au văzut statuile și tablourile dar chiar și spiritul cel mai necultivat trebuie să se fi simțit înfricoșat de masivele acumulări cu care vanitatea, devotamentul sau pasiunea de distracție au împodobit orașe ca Milano, Verona, Arles, Trier și Bordeaux. Probabil că ei au fost impresionați și atunci când priveau conglomerația credincioșilor creștini la slujba diferită de sacrificiile lor primitive. Exclamația regelui got Athanaric, atunci când a fost condus în piața din Constantinopol, poate reprezenta sentimentul poporului său: "Fără îndoială, împăratul este un Dumnezeu pe pământ și cine îl atacă este vinovat cu sângele său."[7]

Cuceritorii au penetrat în sistemul social și politic, cu literatura și limbajul său cultivat. Probabil că acest sistem a influențat numai puțini dintre cuceritori dar aceștia îi acordau admirația supremă. Organizarea ordonată a Imperiului le satisfăcea cele mai multe necesități și, prin urmare, cei mai importanți dintre acești cuceritori doreau foarte mult conservarea. Cu excepția lui Attila, în aceste mase teribile nu erau oameni care să ruineze. Toți acești conducători doreau să conserve ordinea existentă, să cruțe viețile omenești, să respecte orice rezultat provenit din muncă și capacitate și, în primul rând, să perpetueze metodele administrative romane și guvernarea poporului în calitatea sa de adjunct și moștenitor al împăratului. Titlurile conferite de împărat erau cele mai înalte onoruri pe care ei le-au cunoscut. De asemenea, aceasta era modalitatea de a obține ceva, cum ar fi, de exemplu, revendicarea legală a supunerii sau transformarea unei funcții militare sau patriarhale în zona de influență a unui monarh ereditar. Civilis s-a străduit mult timp să guverneze populația din Batavia în calitate de general roman.[8] Alaric a devenit marele general al trupelor din Illyricum. Clovis a ajuns consul iar nepotul său, Theudebert I, a primit de la Iustinian provincia Provence drept dar strategic între aliați. Sigismund, regele burgund, a fost numit conte și nobil de către împăratul Anastasiu; el declara ceea mai profundă gratitudine și ceea mai stabilă credință față de Imperiul Roman de Răsărit, care, în mod absolut, nu îl putea ajuta sau prejudicia.[9] Orosius, un istoric contemporan, a menționat remarcabila dezvăluire făcută de unul din cei mai importanți conducători barbari: Ataulphus vizigotul, cumnatul și moștenitorul lui Alaric. Vizigotul Ataulphus a ales menținerea istoriei romane prin forța goților și a dorit să rămână în istorie drept un restaurator al forței romane pe care nu a putut să o înlocuiască. Din  aceste motive, Ataulphus a preferat pacea.[10]

Istoricii au remarcat că șefii de triburi, deveniți prinți și domnitori pe teritorii vaste, apreciau abilitatea funcționarilor romani. Ei înțelegeau în special indispensabilul ajutor al episcopilor creștini, aristocrația intelectuală a noilor lor supuși, care numai prin sfaturile lor le puteau orienta politica și îi puteau reconcilia pe cei învinși. Dar, acesta nu este tot adevărul ci numai o mică parte din adevăr. Aceasta este una din multiplele și puternicele influențe pe care vechiul sistem le exercita asupra dușmanilor săi precum și asupra propiilor săi copii. Cu greu se poate spune că antagonismul față de Imperiu și dorința de a-l suprima nu au trecut vreodată prin mintea barbarilor. Conceptul acestui Imperiu era prea universal, măreț și stabil. Imperiul exista peste tot în jurul lor iar ei nu își puteau aminti când nu a fost astfel. Imperiul nu avea nici o legătură cu oameni sau locuri care, în momentul căderii lor, ar fi putut implica destrămarea sa. Prin legătura cu biserica creștină, Imperiul părea să fie inclusiv și venerabil.

Imperiul roman se baza, în special, pe două idei de la care a obținut o forță excepțională și o direcție specifică. Una din aceste idei era că dominația Romei este universală și trebuie să fie eternă. Imperiul lui Alexandru Macedon a durat o scurtă perioadă și a inclus în vasta sa extindere multe pustiuri aride și locuri în care au călcat numai rătăcitorii sălbatici. Timp de 14 generații, Roma a inclus cele mai bogate și

---

[7] Ch. Mierow, *The Gothic History of Jordanes*, (Princeton: University Press, 1915), 28:143, p. 91 [NT]

[8] Tacitus, op. cit., (*Histories*, Book IV) pp. 116 - 117 [NT]

[9] Autorul citează epistola 94 scrisă de Avitus, episcop de Vienne și dictată de regale Sigismund. Vezi: *Epistola LXXXIV, Ab Avito Episcopo dictatats sub nomine Domni Regis Comitas Sigismundi ad Imperatore Anastasius* in J. P. Migne, *Patrologia Latina*, (Paris: Garnier, 1862), v. 59 pp. 286 - 287 [NT]

[10] Orosius, *The Seven Books of History Against the Pagans*, (Washington, D.C.: The Catholic University of America, 1964), Bk 7: 43, pp. 361 - 362 [NT]

populate regiuni. Roma a stabilit fundamentele puterii sale atât de profund încât păreau să fie pentru eternitate. Chiar dacă într-o anumită perioadă Roma a pășit lent, fundamentele sale erau întotdeauna ferm implantate. Ușurința și rapiditatea cu care Roma a împlinit cuceririle ulterioare dovedesc soliditatea cuceririlor precedente. Aici poate fi aplicat aforismul că Roma prospera mult și regresa foarte puțin din cauza adversității. De la sfârșitul perioadei republicane, poeții, oratorii și juriștii romani nu au încetat să repete invocarea dominației universale, inclusiv predicția eternității.[11] Virgil a exprimat mândra credință a compatrioților săi despre imperiul care a fost dat fără limite: "Imperium sine fine dedi."[12] Această credință a fost acceptată de creștinii din primele secole care se rugau pentru persecutarea forței care ar putea readuce Antihristul pe pământ. Lactantius scrie: "Atunci când (Roma), capitala lumii, va cădea și va deveni o stradă...cine va pune la îndoială că a venit sfârșitul omenirii și al lumii întregi. Acest oraș, numai acest oraș, a menținut totul până acum. Noi trebuie să ne rugăm și să ne implorăm la Dumnezeul din ceruri, dacă planurile și hotărârile sale pot fi amânate, ca tiranul detestat să nu vină mai devreme decât ne așteptăm noi să distrugă ochiul după care va urma nimicirea întregii lumi."[13] Tertullian scrie: "Există o necesitate mai mare pentru o stabilitate deplină a Imperiului și pentru interesele romane, în general. Sfârșitul lumii este amânat prin faptul că Imperiul Roman continuă să existe....Noi respectăm împărații fiindcă ei sunt voința lui Dumnezeu. Prin împărați, Dumnezeu a dat siguranță romanilor. Sfârșitul lumii este amânat prin faptul că Imperiul Roman continuă să existe."[14] Tertullian mai scrie: "Creştinul nu este duşmanul nimănui şi cel mai puţin el este duşmanul împăratului de la Roma. Creştinul ştie că împăratul de la Roma a fost numit de Dumnezeu şi, în consecinţă, nu poate decât să-l iubească  şi să-l slăvească. Creştinul trebuie să dorească bunăstarea Împăratului  alături de bunăstare Imperiului pe care îl domneşte, atât timp cât lumea va exista fiindcă tot atât timp Roma va continua să existe."[15] Odată cu triumful creștinismului, această credință și-a găsit un nou fundament. Odată cu căderea Imperiului, biserica a devenit mai puternică. Imperiul tremura atunci când se apropia distrugătorul și a văzut cum se desprinde o provincie după alta. Biserica se afla la începutul dezvoltării sale, se pregătea să-și ocupe locul și să guverneze în propriul său nume. Prin această acțiune proprie de guvernare, biserica dorea să adopte, să sanctifice și să propovăduiască din nou noțiunea unui stat universal și infinit.

În cadrul acestei concepții, ce de-al doilea element esențial era asocierea unui astfel de stat cu un guvernator fără răspundere, adică împăratul. Ura față de titlul de *rege* provenea la romani de la cele mai vechi lupte politice care l-au obligat pe cel aflat la putere să-și asume un titlu nou și ciudat, ceea ce l-a desprins de restul suveranilor din lume. În special pentru cei din provincii, Imperiul a devenit teribila personificare a unui mare aparat de guvernare care era în mișcare deasupra lor și în jurul lor. La fel ca un rege modern, împăratul era centrul puterii și cel care acorda onorurile. Proeminența sa era incomparabilă cu ceea a altor prinți, era inaccesibilă pentru nici o aristocrație și conținea ceva supranatural. În ultimele trei secole, constituțiile imperiale au înlocuit decretele poporului, hotărârile Senatului și edictele magistraților. Conciliul imperial intern, consistoriul, era curtea supremă de apel. Intervenția împăratului era invocată și acceptată legal pentru a inversa sau a depăși deciziile juridice obișnuite prin intermediul unor principii sau formule: "Restitutio natalum", "Adrogatio per rescriptum principiis", "Per sacrum oraculum". Din vremea lui Iulius Caesar și Augustus, persoana împăratului era venerată ca Pontif

---

[11] Autorul menţionează citate din scrierile autorilor romani Varro, Ovidiu, Tibullus, Horaţiu, Virgil şi Cicero. De exemplu: Cicero, *De Domo Sua* in *Orations* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1923), p. 241. *Eternitatea Romei* este un subiect esenţial, cu multe surse şi interpretări în istoria ideilor. Vezi: K.J. Pratt, Rome as Eternal, *Journal of the History of Ideas*, v. 26 (1965), p. 25 [NT]

[12] Virgil, *Aeneid* I:277-278 in Virgil, *Eclogues, Georgics, Aeneid Books 1-6*, (Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1916), pp. 280 - 281 [NT]

[13] Lactantius, *The Divine Institutes* VII: 25 in Alexander Roberts & James Donaldson (eds.), *Anti-Nicene Fathers* (Peabody, Mass.: Hendrickson, 1887, 2004), v. 7, p. 220 [NT]

[14] Tertullian, *Apology* XXXII in Alexander Roberts & James Donaldson (eds.), *Anti-Nicene Fathers* (Peabody, Mass.: Hendrickson, 1885, 2004), v. 3, pp. 42-43 [NT]

[15] Tertullian, *To Scapula* II, ibid. pp. 105 - 106 [NT]

Suprem[16] și forta tribuniciană. Jurământul adevărat era în numele împăratului.[17] Efigia sa era sfântă, chiar și pe o monedă.[18] În onoarea sa și a geniului său erau ridicate temple; onorarii divine erau plătite chiar și atunci când era în viață.[19] După deces, împăratul primea titlul de *Divus,* în cadrul unei ceremonii solemne. În cadrul multiplelor mitologii confuze, slujirea împăratului era singura ceremonie comună în toată lumea romană. Din acest motiv, această slujire era, de obicei, propusă ca examen pentru creștinii puși la încercare. În cadrul noii religii, adorația a dispărut dar sentimentul de reverență s-a păstrat. Dreptul împăratului de a controla biserica și statul a fost acceptat la Conciliul de la Niceea și a fost practicat de suveranii de la Constantinopol. Astfel, instituția imperială a devenit esențială pentru noua concepție a unei monarhii creștine extinsă în întreaga lume, așa cum a fost esențială pentru vechea concepție a despotismului militar. Aceste considerente explică din ce cauză oamenii din secolul al V-lea, legându-se de idei preconcepute, refuzau să creadă în dizolvarea Imperiului, cu toate că vedeau acest lucru în fața ochilor. Imperiul continua să existe fiindcă nu putea să moară. Această iluzie era încurajată de lentitudinea schimbării, de aspectul său exterior și de soarta capitalei. Denumirea de "roman" era comună tuturor supușilor din Imperiu. Orașul Roma nu mai era sediul guvernului iar cucerirea Romei nu a distrus forța imperială fiindcă maxima acceptată era "Unde se află împăratul, acolo se află Roma". (Herodian) Prin continuarea existenței sale, fără să fie ocupată de vreun cuceritor, Roma impresiona profund popoarele iar istoria sau splendorile exterioare de la Constantinopol, Milano sau Ravenna nu puteau să inspire acest lucru. Această impresie era în permanență o nouă afirmare a rezistenței caracteristice poporului roman și a dominației romane. Chiar și atunci când Roma era umilită și lipsită de apărare, numele Romei era destul de puternic ca să oprească cuceritorul în momentul său de triumf. Impulsul lui Alaric era pentru glorie sau răzbunare dar nu pentru distrugere. Alaric s-a întors de la Aquileia cu o vagă frică: el a împodobit și a apărat splendida sa răsplată.

Două aspecte din istoria ultimelor zile ale Imperiului Roman de Apus merită o atenție deosebită: continuarea uniunii cu Imperiul Roman de Răsărit și modul în care demnitatea sa ideală era respectată în timp ce reprezentanții săi erau împrăștiați. După moartea lui Stilicon și invazia lui Alaric, căderea Imperiului Roman de Apus are numai o chestiune de timp. Provinciile erau abandonate succesiv de guvernul central și ocupate de triburile invadatoare; uneori aceste provincii erau lăsate să-și mențină o independență precarie, după cum a fost cazul cu Britania sau Armorica, prin intermediul unor uniuni municipale. Dar, Italia a fost lăsată în mila trupelor barbare și era guvernată de conducătorii lor. Se putea crede că urmașii degenerați ai lui Teodosiu I guvernau datorită dreptului lor ereditar. După stingerea acestei succesiuni odată cu Valentin al III-lea, fiecare împărat fantomă - Maximus, Avitus, Majorian, Anthemius, Olybrius - își primeau purpura de la generalul Ricimer numai pentru a fi deposedat de ea atunci când se presupunea că și-ar fi uitat dependența. Cu toate că diviziunea dintre Arcadius și Honorius a separat cele două domenii în scopuri administrative, se presupunea că ele mai constituie un singur Imperiu dar guvernatorii din răsărit s-au implicat de mai multe ori casă aducă pe tronul Imperiului din Apus prinți care nu puteau apăra Imperiul. Insolența lui Ricimer s-a cutremurat în fața grandiozității fantomatice a titlului imperial: ambiția lui Ricimer și a succesorului său Gundobad a fost limitată de titlul de patrician. Odoacer, general al trupelor germanice, a hotărât să desființeze mascarada fără conținut și să extindă titlul și funcțiile împăratului din apus. Dar, farmecul a avut putere și asupra lui: așa cum luptătorul galic a privit majestatea tacită a Senatului într-un oraș părăsit, Odoacer a respectat puterea în fața căreia lumea s-a înclinat și a refuzat să preia în mâinile sale barbare sceptrul cezarilor, cu toate că nu exista nici o forță care să-l oprească sau să-l înfricoșeze. La cererea lui Odoacer, Romulus Augustulus, băiatul ales

---

[16] Zosimus, *The History of Count Zosimus*, (London: Green & Chaplin, 1814), pp. 114 - 115 [NT]

[17] Tertullian, *Apology* XXVIII in Alexander Roberts & James Donaldson (eds.), *Anti-Nicene Fathers* (Peabody, Mass.: Hendrickson, 1885, 2004), v.3, p. 41; Cf. Zosimus, op. cit., p. 145

[18] Tacitus, *Annals* 1:73, op. cit., pp. 368 - 369

[19] Virgil, *Georgics* in *Eclogues, Georgics, Aeneid*, (Cambridge, Ma.: Harvard University Press, 1916), I:24, pp. 100 - 101, IV:560, pp. 258 - 259; Horace, *Odes* in *Odes and Epodes*, (Cambridge, Ma.: Harvard University Press, 2004), III: 3 pp. 146 - 147, III: 11 pp. 172 - 173; Ovid, *Ex Ponto* in *Tristia, Exponto*, (Cambridge, Ma.: Harvard University Press, 1924) IV: 9, pp. 48 - 49. (În aparență, aceste citate sunt de o valoare documentară minusculă) [NT]

de un capriciu al soartei, a decis să fie ultimul cezar roman de proveniență nativă și a anunțat formal demisia sa din Senat. Atunci, o delegație a Senatului a plecat spre curtea imperială din esr pentru a depune la picioarele împăratului la putere Zenon insignele simbolice ale regalității. Ei au declarat că partea de apus nu mai are nevoie de un împărat al său și un singur monarh era suficient pentru întreaga lume. Prin inteligența și curajul său, Odoacer avea calificările necesare pentru a fi protectorul statului. Având în vedere aceste calități, Zenon era solicitat să-i acorde titlul de *patrician* și administrația provinciilor italiene.[20] Împăratul i-a acordat ceea ce nu-i putea refuza. Odoacer a preluat titlul de *rege*, a continuat funcțiile de consul, a respectat funcțiile civile și bisericești ale supușilor săi și s-a aflat la putere timp de 14 ani în calitate de vicar al împăratului din răsărit. Prin urmare, nu exista o extincție a Imperiului Roman din Apus ci numai o uniune între est și vest. Formal și în anumită măsură, în credința oamenilor, în acest moment s-a revenit la starea lucrurilor din primele două secole ale Imperiului, cu excepția faptului că Bizanțul a înlocuit Roma ca centru civil de guvernare. Astfel se termina legătura de arendă concepută de Dioclețian, dusă mai departe de Constantin și reînnoită sub Valentinian I. La moartea lui Teodosiu I, sceptrul lumii și conducerea unei biserici catolice unite se aflau în mâinile unui singur împărat.[21] Pentru cei care au trăit în acele vremuri, anul 476 AD a fost momentul de început ale unei epoci; impresia care s-a creat în spiritele oamenilor nu era proporțională cu adevărata semnificație a evenimentului. Cu toate că acest eveniment nu a distrus Imperiul ca idee sau ca fapt, consecințele au fost importante de la început. Acest eveniment a accelerat dezvoltarea unei forme de creștinism latin, spre deosebire de formele creștine grecești și orientale; s-a creat emanciparea Papalității iar planurile și guvernarea stăpânitorilor teutoni din Occident au adaptat noi caracteristici. Pentru martorii acestui eveniment, importanța memoriei aspectului formal urma să fie resimțită odată cu apropierea perioadei în care Imperiul a fost reînviat de către Charlemagne.

Monarhia lui Odoacer nu era mai opresivă decât monarhiile vecinilor săi din Galia, Spania și Africa. Trupele de mercenari *foederati* care îl sprijineau erau o adunătură eterogenă de triburi prădătoare: ei nu aveau între ei o legătură coesivă și nu se puteau să se înrădăcineze în Italia. În decursul domniei lui Odoacer se pare că nu a fost făcut nici un progres cu privire la reorganizarea societății. Prima încercare adevărată de a amesteca între popoare și de a menține tradițiile înțelepciunii romane au fost păstrate pentru un conducător mai faimos, cel mai mare cuceritor barbar, premergătorul primului împărat barbar, Theodoric cel Mare, regele ostrogoților. Cu toate că el proclama deferența față de curtea din est, care a favorizat invazia sa, scopul său domniei sale era stabilirea unei monarhii naționale etnice în Italia.[22] Theodoric cel Mare a fost educat la curtea bizantină și a învățat să cunoască avantajele unei societăți ordonate și culturalizate precum și principiile care trebuie conservate. În tinerețe, Theodoric cel Mare a fost chemat să cutreiere plaiurile Dunării în calitate de om de război șef. Astfel, el și-a însușit arta de comandant militar și sentimentul de superioritate al propriului său popor ca valoare, energie și adevăr. Când înfrângerea și moartea lui Odoacer au lăsat peninsula în mila sa, el nu a mai aspirat la cucerire, oricât de ușor ar fi fost să smulgă noi provincii din Imperiul de Răsărit; el s-a mulțumit să conserve și să întărească vechea organizare statală a Romei și să insufle spiritul unei noi vieți în instituțiile ei decadente. Fără să pericliteze supremația militară a propriilor săi goți, Theodoric a aspirat să se concilieze prin indulgență și, treptat, să ridice populația degenerată a Italiei la nivelul goților săi. De la începuturi, în comparație cu confrații săi germanici, poporul got părea mai puțin crud în război și mai prudent în gândire.[23] Din palatul său de la Verona, comemorat în *Niebelungenlied*, Theodoric a formulat legi egale pentru romani și goți. El a cerut invadatorului să respecte bunurile și persoanele supușilor, dacă era necesar să ocupe o parte din teritorii. Jurisprudența și administrația au rămas în mâinile localnicilor.

---

[20] Autorul menționează ca sursă scrierea lui Malchus, citat de Phoetius dar fără referințe bibliografice Vezi: J.P. Migne, *Patrologia Graeca*, v. 101 - 103 [NT]
[21] J.C. L de Sismondi, *Histoire de la chute de l'Empire romain et du declin de la civilization de l'an 250 a l'an 1000* (Paris: Treutel, 1835), 2 v.
[22] Jordanes, *The Gothic History* (translated by Ch. Ch. Mierow), (Princeton: University Press, 1915), ch. 57, pp. 134 ff. [NT]
[23] Ibid., ch 5, p. 61 [NT]

Theodoric și monarhul din răsărit numeau anual câte un consul; ei reprezentau imaginea vechiului stat. Agricultura și artele au reînviat în  provincii iar Roma sărbătorea vizita unui stăpân care furniza necesitățile poporului său și conserva cu grijă monumentele splendorii sale istorice. Odată cu pacea și bunăstarea, spiritele umane au început să aibă speranță iar studiul literelor  reînceput. Ultima sclipire a literaturii clasice împodobea cu aur stăpânirea barbară.

Prin consolidarea celor două popoare sub un guvern înțelept, Italia ar fi putut fi scutită de 600 de ani de obscuritate și degradare dar nu a fost să fie astfel. Theodoric era tolerant dar toleranța în sine era o crimă în ochii supușilor săi ortodocși: goții arieni au fost și au rămas străini și dușmani ai italienilor catolici. Numai puțin timp după ce sceptrul trecuse de la Theodoric la urmașii săi fără valoare, Iustinian, care privise cu gelozie măreția subalternului său nominal, a decis să accentueze drepturile sale latente asupra Italiei. Poporul din Italia l-a întâmpinat pe Belisarie ca salvator iar în lupta care a urmat, neamul și numele ostrogoților au dispărut pe veci. Astfel, peninsula italiană s-a reunit în fapt cu Imperiul Roman, după o uniune formală. Peninsula italiană a fost împărțită în județe și ducate și asculta de exarhul de la Ravenna, vicerege la curtea bizantină.  Exarhul de la Ravenna a fost îndepărtat din anumite districte odată cu venirea lombarzilor în anul 568 AD, care i-au lăsat o slabă autoritate în restul țării.

Cu toate acestea, organele despicate ale Imperiului și-au uitat treptat uniunea originară. Vechea societate s-a destrămat în secolele VI - VIII iar nerușinarea și ignoranța au crescut rapid. În mod similar, limba și manierele s-au schimbat odată cu penetrarea coloniștilor teutoni. Gândurile, speranțele și interesele oamenilor s-au redus din cauza izolării și a distanțării. Organizarea provinciei romane și a tribului germanic s-au transformat în haos din momentul în care noua ordine a început să se formeze. Cu slăbiciune și incertitudine, memoria vechiului Imperiu, simetria,  influența și civilizația română și-au început declinul și decăderea. Aceste vestigii ar fi dispărut complet dacă nu ar rămas două instituții durabile ale Romei: biserica și legea. La început, barbarii au făcut legătura între creștinism și romani, de la care ei au învățat creștinismul; romanii au folosit creștinismul drept bastion împotriva opresiunii. Ierarhia era formată din conducătorii naturali ai poporului și consilierii necesari ai regelui. Forța lor a crescut odată cu extinderea guvernului civil și extinderea superstițiilor. Atunci când francul a descoperit că nu trebuie să fie abandonat poporului învins, el a adoptat sentimentele și politica ordinii în care a intrat.

Având în vedere că Imperiul era în descompunere iar noile regate fondate de cuceritori au început să se dizolve, Biserica s-a legat mai mult de uniunea sa a credinței și a disciplinei, legătura comună a tuturor creștinilor. Această uniune trebuia să aibă un centru, care era Roma. O succesiune de pontifi capabili și zeloși a extins influența Bisericii iar sanctitudinea și scrierile lui Grigore I cel Mare erau celebre în tot Occidentul.  Dat fiind că nu a fost niciodată ocupată de barbari, Biserica și-a menținut caracterul și obiceiurile sale specifice. Biserica a pus fundamentele unei puteri asupra sufletelor umane mai durabilă decât puterea pe care o pierduse asupra trupurilor umane.[24]  Permanența vechii legi a fost secundară față de această primă influență și creație a sa, Roma. Invadatorii barbari au păstrat obiceiurile strămoșilor lor, amintiri caracteristici unui popor necivilizat, după cum constatăm în legea salică și ordonanțele regilor Ine și Alfred. Dar, populația supusă și clerul au continuat să fie guvernate de acest sistem elaborat, construit prin geniul și truda multor generații. Acest sistem era destinat să fie cel mai durabil monument al măreției romane.

Legea civilă s-a menținut în Spania și Galia de sud și nu a fost complet uitată în Britania și în regiunile Germaniei. Prinții vizigoți și burgunzi au emis versiuni revizionate ale Codexului Teodosian. Timp de secole, legea civilă a fost peste tot patrimoniul populației supuse. În Aquitania și Italia, legea civilă a supraviețuit feudalismul. În perioadele ulterioare, prezumpția era că toți oamenii trebuiau să fie judecați conform legii civile daca nu se putea dovedi că sunt supuși altei legi. Legea civilă reamintea societatea puternică și rafinată în care a fost produsă prin frazele, formele, instanțele sale, prin subtilitatea și precizia sa. Din alte motive, inclusiv bunătatea monarhilor față de supușii lor, noii monarhi au fost în  favoarea dreptului civil, care intensifica autoritatea prerogativă monarhică. Supunerea față de monarhie, de care o anumită clasă se bucura, a ajuns în scurtă vreme să fie solicitată și de alta clase, după propriile lor legi.

---

[24] St. Leo, *Sermo LXXXII In Natali Apostolorum Petri et Pauli* in J. P. Migne, *Patrologia Cursus Completus*, (Paris: Garnier, 1846), v. 54, p. 422 [NT]

Având în vedere numărul de instituții vechi care continuau să existe și conform studiului sentimentelor din aceea perioadă,  conservate în puținele scrieri, se pare că nu este exagerată afirmația că, în secolul al VIII-lea, Imperiul Roman exista în Occident în spiritele oamenilor drept o putere slăbită, delegată, suspendată dar nu distrusă.

Cei care studiază istoria unei epoci din perspectiva epocilor ulterioare pot înțelege cu ușurință că aceasta este o greșeală, că tendința evenimentelor este cu totul diferită iar societatea a intrat într-o nouă epocă în care fiecare schimbare a contribuit mai mult pentru a localiza autoritatea și pentru a întări principiul aristocratic pe socoteala principiului despotic. Putem constata că multe forme de viață, cu mai multe promisiuni pentru viitorul îndepărtat, începuseră deja să apară. Cei care studiau istoria unei epoci din perspectiva  perioadelor ulterioare au considerat memoriile drept speranțe și aspirau numai la reînnoirea forței Imperiului. În aparență, aceste speranțe erau destinate să se realizeze prin evenimentele care urmau să se petreacă în scurtă vreme.

## Capitolul IV: Restaurarea Imperiului din Occident

Oamenii din secolele VI și VII și-au îndreptat permanent gândurile și speranțele spre Roma, capitala lor bisericească. Izbăvitorul nu urma să provină din Roma slabă și coruptă și nici de pe pământurile zdrobite ale Italiei. Când viziunea unei reînnoiri ale autorității imperiale în provinciile din Occident a început să dispară, în cel mai îndepărtat colț al Europei a apărut un neam care a fost adus în sfera civilizației. Acest popor a fost o succesiune de căpetenii devotate în serviciul Sfântului Scaun. Printre aceștia a fost o persoană a cărei forță, bună soartă și eroism l-au arătat că este de valoarea unei demnități căreia doctrina și tradiția i-au alăturat o sanctitate aproape divină.

Printre monarhiile noi care au apărut pe ruinele Romei, monarhia francilor era de departe ceea mai mare. În secolul al III-lea, alături de saxoni, alemani și turingieni, francii erau printre cele mai mari triburi germane. Cei din Sicambria, probabil principala sursă a francilor, și-au pus deoparte vechea lor ostilitate față de Roma și au devenit aliații credincioși ai Romei, cu câteva întreruperi. Mulți dintre șefii lor au ajuns în poziții superioare: Malarich a primit de la Iovian administrația provinciilor apusene; Banto și Mellobandes apar pe vremea lui Theodosie și a fiilor săi. Pe vremea lui Aetius, Meroveus a luptat împotriva lui Atilla în marea luptă de la Chalons (451 AD) iar compatrioții săi au încercat în zadar să salveze Galia din mâinile suevilor și burgunzilor. Ei a cerut o parte din pradă numai după ce Imperiul devenise evident neajutorat. Apoi Clovis, șeful tribului galic, i-a părăsit per francii de lângă Rin (francii ripuari) și a avansat din Flandria ca să salveze Galia din mâinile popoarelor barbare care au pătruns acolo în urmă cu aproximativ 60 de ani. Puțini cuceritori au avut un succes permanent mai mare. Prin înfrângerea guvernatorului roman Syagrius, Clovis a rămas în posesia provinciilor din nord. În scurt timp, regatul burgund din valea Rinului a fost adus în stare de dependență. Puterea vizigotă a fost îndepărtată într-o unică mare bătălie iar Aquitania a devenit domeniu al lui Clovis. Armatele francilor au avut succese și pe cealaltă parte a Rinului. Prin victoria de la Tolbiac (din 496 AD sau 506 AD), tribul alemanilor a fost supus; apoi au fost înfrânți aliații bavarezi ai alemanilor. Atunci când Theuderic I, fiul lui Clovis, a înfrânt trupele din Turingia, uniunea francilor a inclus toate triburile din apusul și sudul Germaniei. Astfel, s-a format un stat care se extindea din golful Biscay (în nordul Spaniei) până la râurile Inn și Ems. Acesta nu era un stat francez adică o monarhie galică. Acesta era cel mai mare și puternic imperiu fondat vreodată de poporul teuton. În perioada dinastiei merovingiene, acesta nu era un regat unit ci, mai curând, o conglomerație de principate unite prin predominanța unui singur trib și a unei singure familii, care domnea în Galia asupra unui popor supus și care, în Germania, exercita un fel de hegemonie printre triburi înrudite și foarte puțin inferioare. Dar, spre mijlocul secolului al VIII-lea, a început o schimbare. În cursul domniei lui Pepin din Herstal și a fiului său Charles Martel, majordomi ai palatului la sfârșitul dinastiei merovingiene, francii din Austrasia au fost recunoscuți drept capetele națiunii. Prin stabilirea unui guvern mai puternic, ei au putut să-și orienteze întreaga forță spre planuri mai importante în domeniul extern. Aceste planuri au luat o anumită formă dintr-un motiv care nu a fost menționat până acum. Cauza marelui trecut al francilor și al viitorului lor încă mai glorios nu se datora calității lor ci prieteniei lor cu clerul și favorii care le-a fost acordată de tronul apostolic. Celelalte popoare teutonice - goți, vandali, burgunzi, suabi, lombarzi - au fost convertite de misionarii arieni care proveneau din Imperiul Roman în scurta perioadă în care doctrinele ariene erau în ascendență. Francii au fost printre ultimii convertiți, au fost catolici de la început și au acceptat clerul cu bucurie drept îndrumătorii și aliații lor. Astfel, în timp ce ostilitatea supușilor lor ortodocși a distrus regatul vandal din Africa și regatul ostrogot din Italia, simpatia pasională a preoțimii i-a împuternicit pe franci să-i înfrângă pe dușmanii burgunzi și vizigoți. În aceste condiții, a fost mai ușor pentru franci să se amestece cu populația romană din provincii. Ei au făcut un bun serviciu împotriva saracenilor din Spania și l-au ajutat pe Bonifacius din Anglia în misiunea sa la păgânii din Germania. În decursul timpului, fiind cel mai puternic popor catolic, francii au atras atenția conducătorului bisericesc din Occident, înfrânt amarnic în acest moment de dușmanii din interior.

După invazia lui Alboin, Italia suspina în grave dificultăți. Lombarzii care au pătruns în 568 AD alături de Alboins s-au stabilit în considerabile mase în valea fluviului Pad (PO) și au înființat ducatele de

Spoleto și Benevento, lăsând restul regiunii în guvernarea exarhului de la Ravenna, ca viceregе al coroanei din Est. Această supunere era numai cu puțin mai mult decât strict nominală. Cu toate că invadatorii nu erau destul de numeroși ca să invadeze peninsula, ei erau destul de puternici ca să hărțuiască fiecare parte interioară, fără să se lovească de rezistență din partea populației care nu era obișnuită cu armele și era lipsită de spiritul necesar pentru apărare. Facă trebuie să avem încredere în mărturiile dușmanilor lor, lombarzii erau mai cruzi și mai respingători decât oricare alte triburi nordice. Cu siguranță, lombarzii erau unici în aversiunea lor față de cei din cler, pe care nu i-au admis niciodată în conciliile naționale. Fiind turmentată de atacurile permanente ale lombarzilor, Roma a solicitat în zadar ajutor din partea Bizanțului. Forțele bizantine puteau cu greu să respingă de pe zidurile cetății lor pe avari și pe saraceni și nu erau capabile să-l ajute pe exarhul îndepărtat de la Ravenna. Papii erau supușii împăratului; ei așteptau confirmarea sa ca orice episcop și nu o singură dată au fost victimele furiei sale. Atunci când orașul Roma s-a obișnuit mai mult cu independența sa iar Papa s-a elevat la o anumită predominanță, reală dar încă nu legală, tonul său a devenit mai cutezător decât cel al patriarhilor răsăriteni. În controversele care au perturbat Biserica, Papa a avut înțelepciunea sau buna șansă de a adopta partea ortodoxă, chiar dacă nu întotdeauna din prima ocazie. Salvarea sa de la o înrobire nedorită a provenit de la o altă altercație religioasă.[25]

Împăratul Leon al III-lea, s-a născut în munții Isaureni, unde este posibil să fi fost dominantă o credință creștină mai pură. Împăratul Leon al III-lea Isaurianul a decis să anuleze cultul icoanelor, care părea să umbrească ceea mai spirituală parte a creștinismului. Această acțiune a fost destul de puternică pentru a crea tumulturi în populația supusă a grecilor și o agitație mai puternică în Italia. Populația s-a răscolit ca să apere ceea ce devenise pentru ei mai mult decât un simbol; exarhul a fost asasinat. Cu toate că nu dorea să se rupă de șeful legal și apărătorul Bisericii, Papa trebuia totuși să-l excomunice pe prințul pe care nu-l putea readuce din această erezie plină de ură. Liutprand, regele longobarzilor, a avut o ocazie mai bună: el a atacat și a cucerit exarhatul în calitate de marea adept al icoanelor; el a atacat Roma în calitate de delegat al împăratului grec (bizantin) și a reușit în toate, cu excepția capturării. Papa a scăpat pentru moment și a perceput pericolul. Aflându-se între un eretic și un jefuitor, el și-a îndreptat privirea dincolo de Alpi spre un catolic de frunte care tocmai obținuse o salvare semnificativă pentru creștinism pe câmpul de luptă de la Poitiers (sau de la Tours, 732 AD - NT). Papa Grigore al II-lea începuse să comunice cu Charles Martel, majordomul palatului și domnitorul virtual al regatului francilor.[26] Având în vedere că această criză devenea mai apăsătoare, Papa Grigore al III-lea a găsit acolo singura sa speranță și, prin scrisori urgente, solicită ajutorul în favoarea Sfintei Biserici.[27] După anumite surse, i-au fost oferite lui Charles Martel, în numele poporului roman, funcțiile de consul și patrician. Cel puțin este cert că aici începe legătura dintre vechiul tron imperial și forța germană în ascendență. Aici, Pontiful conduce o mișcare politică și cutremură legăturile care îl legau de suveranul său legitim. Charles Martel a murit înainte să poată accepta chemarea, Fiul său, Pepin cel Scurt s-a folosit bine de noua prietenie cu Roma. El era al treilea din familia sa care a domnit cu toată forța monarhică: se părea că venise momentul anulării procesiunii monarhiei merovingiene dar plecarea de la vechea tradiție putea cutremura sentimentele poporului. Astfel, a fost adoptată o modalitatea ale cărei pericole nu au fost prevăzute de nimeni: pentru prima oară, Sfântul Scaun a fost invocat drept o putere internațională, a pronunțat demiterea lui Childeric și a acordat dețiunute de succesorul său Pepin o sanctitate care nu fusese cunoscută până în acel moment. Vechea tradiție a francilor era să ridice căpetenia pe un scut printre arme. Sfântul Scaun a adăugat la această tradiție diadema romană și ritul ebraic de ungere. La scurt timp după compactul dintre Scaunul lui Petru și tronul teutonilor, teutonii au fost solicitați să renunțe la datoriile lor conform acestui acord. Aistulf longobardul a asediat Roma de două ori și de două ori Pepin a intervenit ca să o salveze. A doua intervenție a lui Pepin a urmat unui mesaj de salvare scris în numele lui Sf. Petru.

---

[25] Autorul menționează ca sursă lucrarea lui Landolfus de Columna, *De translatione Imperii Romanii* (c. 1320). Istoriografia acestui subiect este vastă și complicată. [NT]
[26] Anastasius în Antonio Sandini (ed.), *Vitae Pontificum Romanorum,* (Würzburg: Jacobi & Kleyer, 1743) [NT]
[27] L.A. Muratori, *Scriptores Rerum Italicarum,* (Venezia: Antonelli, 1845) v. 3, pp. 190 – 191 [NT]

Aistulf nu putea să reziste. Pepin francul a conferit Sfântului Scaun tot ce aparținea exarhului din nordul Italiei și a primit titlul de *patrician* pentru serviciile sale.

Câteva lucruri trebuie să fie menționate despre acest titlu, care a anticipat a demnitate superioară. Când a fost introdus pe vremea lui Constantin, semnificația originală a acestui titlu fusese uitată de mult timp. Pentru o perioadă, acest titlu nu desemna o funcție ci un grad, cel mai înalt după împărat și consul. Acest titlu a fost conferit guvernatorilor de provincii de primul grad. În decursul vremii, acest titlu a fost conferit și unor potentați barbari, atunci când curtea de la Roma dorea să-i flateze. Împăratul din Răsărit a acordat acest titlu lui Odoacer, Theodoric, Clovis și Sigismund, regele burgund. În continuare, acest titlu a fost acordat prinților bulgari și saraceni.[28] În secolele VI și VII, o practică permanentă părea să fi acordat acest titlu viceregilor bizantini din Italia. Astfel, o confuzie de idei a făcut ca acest titlu să fie considerat oficial, prin care era acordată o autoritate extensivă și implica în special datoria de a proteja Biserica și de a promova interesele sale temporare. Fără îndoială, romanii au acordat acest titlu regilor franci; totuși, ei nu aveau nici un drept legal de a proceda astfel fiindcă acest drept putea fi exercitat numai de împărat. Posesorul acestui titlu era obligat să furnizeze Bisericii sprijin și apărare împotriva dușmanilor longobarzi. Prin urmare, titlul era *Patricius Romanorum* și nu numai *Patricius*, după cum se obișnuia înainte. Din acest motiv, titlul de *Patricius* este legat de termenii *defensor* și *protector*. Având în vedere că *apărarea* implică un grad corespondent de supunere a celor care profită de acest lucru, probabil că noul patrician avea o anumită autoritate pozitivă la Roma, fără ca acest lucru să anuleze supremația împăratului.

În perioada în care un regat ostil separa francii de noii lor aliați, acest control a fost numai formal, cu mici excepții. La moartea lui Pepin, longobarzii neobosiți au pus mâna pe arme și au periclitat posesiunile Bisericii. la chemarea lui Papa Adrian I, Charlemagne, fiul lui Pepin, a trecut Alpii ca un vârtej de vânt. Charlemagne l-a capturat pe regele longobard Desiderius și a transformat Italia de nord într-un element integral al Imperiului franc. Charlemagne a pornit spre Roma în fruntea armatei sale victorioase. După o lungă serie descendentă de regi teutoni, Charlemagne a fost primul care a descoperit că dragostea Romei este mai fatală decât ura sa. Charlemagne a fost primit de Papa Adrian I cu onoruri deosebite și a fost aclamat de oamenii din popor drept conducătorul și salvatorul lor. Chiar și în acel moment, fier din motive politice, fie din cauza sentimentului său de reverență, în fața căruia spiritul său ambițios nu a refuzat să se încline, el a fost moderat în cerințele de jurisdicție; el a acordat pontifului un loc de onoare în procesiuni și a dăruit din nou exarhatul și ducatul de Pentapolis, acordate Bisericii de Pepin cu 20 de ani în urmă.

Privind desfășurarea acestei mari drame istorice cu un sentiment amestecat de tristețe și amuzament, înțelegem motivele abjecte care i-au influențat pe principalii săi actori. Pentru un timp, regele franc și pontiful de la Roma au fost cele două mari forțe care au determinat mișcarea lumii. Ei au dus repede lumea la o mare criză istorică; în aparență, ei erau conduși de cel mai pur zel pentru bunăstarea spirituală a lumii. Cuvintele, faptele și esența lor, care purta viziunea creștinătății în așteptare, erau demne de oameni destinați să lase semne indestructibile asupra epocii lor și asupra epocilor ulterioare. Cu toate acestea, curentul subteran al dorințelor și al pasiunilor umane vulgare apare și la aceste personalități. Spiritul trufaș și pasionat al lui Charlemagne nu era eliberat de agitațiile ambiției personale, care pot fi scuzate și chiar justificate ca esențe aproape inseparabile de geniul intens și neobosit. Nefiind întotdeauna altruist în scopurile sale, acest geniu își urmează scopurile și trebuie să pună amprenta sa pe fiecare reușită și trebuie să-și clădească din orice un monument. Politica papilor avea motive mai puțin nobile. Dispariția Imperiului Roman din Apus a emancipat potențialul bisericesc de sub controlul laic. Primul și cel mai constant scop al planurilor și al rugăciunilor bisericești a fost achiziționarea bogăției teritoriale în jurul capitalei Roma. Acest scop avea o oarecare justificare fiindcă Roma, un oraș fără comerț și industrie, era populat de oameni pauperi de care episcopul trebuia să se îngrijească. Totuși, această activitate a pervertit scopurile papale și a dat un caracter sinistru la toate acțiunile lor. Teama pentru pământurile Bisericii, mai mult decât teama pentru religia sau siguranța orașului, ambele nefiind periclitate cu adevărat de atacurile lombarde, au fost adevăratele motive care au dus la apelurile pasionale adresate lui Charles Martel și Pepin. In acest moment, speranța justificată ca aceste posesiuni să fie

---

[28] Titlul de *patrician* a apărut și în Apus, la împăratul Ine și a fost acordat în 1015 de Richard din Normandia.

confirmate și extinse de către fiul cel mare al lui Pepin i-a făcut pe ecleziaștii catolici să sprijine cauza lui Charlemagne. Aceeași pasiune pentru bogăția lumească și pompa ceremonială, amestecată cu aurora unui viitor prospect de principalitate independentă au început acum să-i seducă pe ecleziaștii catolici într-un lung proces de viclenie și intrigă. Cu toate că data precisă nu poate fi stabilită, acesta este momentul la care trebuie atribuită marea falsificare a donației lui Constantin, prin care se pretindea că puterea asupra Italiei și asupra întregului Occident a fost acordată de primul împărat creștin lui Papa Silvestru I și succesorilor săi pe tronul apostolului.

Italia a rămas liniștită pentru următorii 24 de ani. Guvernul de la Roma acționa în numele Patricianului Charles, cu toate că, în aparență, el nu a expediat acolo nici un reprezentant oficial. În același timp, municipiul și exarhatul au continuat să accepte supremația nominală a împăratului din est iar în anii domniei sale el a datat documente. În anul 796, Papa Leon al III-lea l-a succedat pe Papa Adrian și a semnalat devotamentul său față de tronul franc prin faptul că i-a trimis lui Charles stindardul orașului și cheile de la cele mai sfinte altare din Roma. Confesiunea Sf. Petru solicita ca un ofițer să fie delegat în oraș pentru a primi de la locuitori jurământul lor de supunere față de Patrician. În scurtă vreme, papa Leon al III-lea a fost nevoit să solicite pentru sine ajutorul Patricianului. În anul 798 AD a izbucnit o revoltă: mergând într-o procesiune solemnă de la Lateran spre biserica Sf. Lorenzo în Lucina, Papa a fost atacat de o bandă înarmată condusă de doi funcționari de la curtea sa, nepoții predecesorului său. Papa a fost rănit și lăsat să moară dar a reușit cu greu să scape la Spoleto, de unde a fugit spre nord, în teritoriile francilor. Charles și-a condus armata împotriva saxonilor revoltați iar Leon l-a urmat la Paderborn, în Westfalia. Regele l-a acceptat respectuos pe părintele său spiritual, l-a întreținut, a discutat cu el pentru un timp și, în cele din urmă, l-a expediat înapoi la Roma, sub escorta lui Angilbert, unul din miniștrii săi cei mai fideli. Charles a promis să urmeze în scurtă vreme. După câteva luni, pacea a fost reinstaurată în Saxonia. În toamna anului 799 AD, Charles a coborât din Alpi iar Papa Leon al III-lea a reluat profund marea schemă pentru care vremurile erau acum potrivite.

Trecuseră 354 de ani de când ultimul împărat din apus și-a predat puterea în mâinile Senatului și l-a lăsat pe împăratul din est drept singura căpetenie a lumii romane. De atunci, Italia a devenit supusă formal a Imperiului Roman din Răsărit care a deținut puterea efectivă asupra Italiei în perioada dintre moartea lui Teia (552 AD), ultimul rege ostrogot și ascensiunea lui Alboin (569 AD), primul longobard. În provinciile mai îndepărtate, Galia, Spania, Britania, Imperiul Roman era numai o amintire. Dar, ideea unui Imperiu Roman ca o parte necesară pentru ordinea lumii nu dispăruse. Această ideea a fost admisă de cei care păreau că o distrug, a fost adorată de Biserică și încă menționată de legi și obiceiuri. Ideea Imperiului Roman era foarte îndrăgită de populațiile supuse care priveau cu tandrețe spre perioadele în care sclavia era cel puțin diminuată prin pace și ordine. Am observat cum teutonii s-au străduit peste tot să se identifice cu sistemul pe care l-au doborât. Goții, burgunzii și francii aspirau la titlul de *consul* sau *patrician.* Atunci când regii lombarzi au renunțat la arianism, ei s-au calificat drept *Flavi*. Chiar și în Anglia îndepărtată, mândrii cuceritori saxoni și englezi foloseau denumirile demnităților romane. În scurt timp, ei au început să se denumească *imperatores* și *basileis* ai Britaniei. Creștinismul obișnuit în Europa a fost adus într-o alinare mai mare în ultimii 150 de ani după apariția Islamismului. Profetul Islamului a lăsat în urma sa o religie, un împărat, un comandant al religioșilor. Comunitatea națiunilor creștine avea nevoie mai mult ca oricând de o căpetenie și un centru. Această conducere nu putea fi găsită sub nici o formă la curtea de la Bosfor, care devenea mai slabă și mai înstrăinată de Occident. Denumirea *respublica*, care fusese o denumire permanentă în Roma antică, nu a fost aplicată niciodată în Imperiul Roman din Răsărit. De la bun început, guvernul din Imperiul Roman din Răsărit a fost pe jumătate grec și pe jumătate asiatic. În momentul despre care discutăm aici, Imperiul Roman din Răsărit deviase de la tradițiile antice la despotismul oriental. Claudian a vorbit deja disprețuitor despre "cetățenii greci ai Romei" (*Graiosque Quirites*).[29] După domnia lui Heraclius (d. 641 AD), folosirea limbii grece și diferențele de maniere și obiceiuri au făcut ca batjocura să fie chiar mai meritată.. Papa nu avea motive să dorească binele prinților bizantini care îl insultau pentru slăbiciunea sa și nu l-au ajutat împotriva

---

[29] Claudian, *Against Eutropius* in Claudian, *Panegyric on Probius*, (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1922), v. 1, pp. 195 - 195

lombarzilor sălbatici. Timp de aproape 70 de ani, prinții bizantini au fost contaminați de o erezie odioasă, care se ocupa de cele mai frecvente obiceiuri de slujbă și nu de speculații doctrinare. În Italia de nord, puterea lor era dispărută: după Papa Zaharia, nici un pontif nu a cerut confirmarea alegerii sale. Mai mult de atât, numirea în patriciat a unui franc invadator era un act de rebeliune fiindcă atribuirea acestei funcții era în autoritatea împăratului. Totuși, drepturile lor au continuat să existe: cât timp ei dețineau titlurile imperiale, ei erau suveranii orașului Roma. Conducătorul spiritual al creștinismului nu se putea dispensa de puterea laică; fără Imperiul Roman, romanul nu putea să existe și, prin urmare, nici Biserica Apostolică și Creștină.[30] După cum vom arăta în continuare, oamenii nu puteau să separe în realitate ceea e era inseparabil în gândire: creștinismul trebuia să existe sau să dispară odată cu marele stat creștin. Acestea erau numai două denumiri ale unui singur obiect. Datorită acestui impuls, Papa a acționat într-un mod despre care se pretinde că unii din predecesorii săi se gândiseră deja[31] și care ar fi fost dezvăluit de evenimentele din ultimii 50 de ani. Momentul era oportun. Proaspăta împărăteasă Irina, de curând văduvă, faimoasă pentru frumusețea, talentele și crimele sale, l-a detronat și l-a orbit pe fiul ei Constantin al VI-lea: o femeie, o ucigașă, a murdărit tronul lumii. Eventual, poate fi pusă întrebarea prin ce drept fracțiunile din Imperiul Bizantin au impus un domnitor pe adevăratul tron al Imperiului. Acesta era momentul pentru a furniza lucruri mai bune pentru ceea mai prestigioasă funcție umană: o alegere la Roma era la fel de valabilă ca și la Constantinopol iar deținătorul adevăratei puteri trebuia să fie împodobit și cu demnitatea exterioară. Nu putea exista un dubiu cu privire la locul unde urma să se afle deținătorul acestei funcții. Francul a fost întotdeauna credincios față de Roma; botezul său însemna adăugarea unui nou auxiliar barbar. Serviciile sale împotriva ereticilor arieni și împotriva jefuitorilor lombarzi, împotriva saracenilor din Spania și a avarilor din Pannonia i-au câștigat titlul de apărător al credinței și apărător al Scaunului Sfânt. Acum, el era stăpânul absolut al Europei de Vestiar popoarele supuse, celții și teutonii, doreau să aibă denumirea sa și să-i imite obiceiurile. Charles era eroul care a unit multe popoare sub un singur sceptru, a domnit asupra tuturor drept viceregele lui Dumnezeu. Pontiful îl putea considera pe Charles noua căpetenie a unei noi imagini[32], ridicată pe ruinele amestecate de fier și țărână care păreau să se spulbere spre nulitate dincolo de bastioanele invincibile ale Constantinopolului.

În cele din urmă, mulțimea francilor a intrat în Roma. Cauza papală a fost ascultată. Inocența papală , demonstrată prin miracol, a fost pronunțată de Patrician în sinodul întreg. Acuzatorii Papalității au fost condamnați. Charles a rămas în oraș câteva săptămâni. În ziua de Crăciun a anului 800 AD, el a ascultat o misă la Catedrala Sf. Petru. Tradiția glorifica această catedrală drept locul de martiraj al Apostolului, unde Constantin cel Mare a ridicat cel mai vechi și grandios templu al Romei creștine. Această catedrală era cu totul diferită de catedralele nordice, care erau umbroase, fanteziste, lipsite de ordine, pline de coloane, împodobite cu altare și capele. Pentru majoritatea vizitatorilor, acestea sunt modele de arhitectură medievală. Prin planul și decorurile sale, prin sala sa însorită, prin acoperișul simplu care se asemăna cu cel al unui templu grec, prin linia prelungită de coloane corintiene, prin mozaicurile evocative de pe ziduri, prin strălucirea, severitatea și simplicitatea sa, Catedrala Sf. Petru a păstrat toate caracteristicile artei romane și a rămas o expresie perfectă a caracterului roman.[33] Aproape de transept și sub marea arcadă se afla "arcul de triumf": În absida din spate stătea clerul; în mijloc, cu mult peste toți ceilalți și cu privire prin altar se afla tronul episcopal, tronul curul al unor magistrați uitați.[34] După ce s-a terminat citirea din Noul Testament, Papa s-a ridicat și a mers lângă marele altar unde Charles îngenunchease pentru rugăciune. Charles își schimbase îmbrăcămintea sa simplă de franc cu sandale și

---

[30] Istoria este interesantă fiindcă arată schimbările de noțiuni în decursul timpului. Lupta prelungită între statul laic și biserică a creat impresia că aceste noțiuni ar fi antagoniste. [NA]

[31] Autorul menționează ca sursă pe Monachus Sangallensis. În realitate, aceasta este numai porecla călugărului benedictin Notcerus Balbulus. Lucrările lui Notcerus Balbulus au fost incluse în imensa antologie a lui Georg Heinrich Pertz, *Monumenta Germaniae Historica,* (Berlin: Weidman 1829 - 1869), 21 v. [NT]

[32] Andrea Alciato, *De formula Romani imperii libellus* (Basel: Ioannem Oporinum, 1559) [NT]

[33] E. Platner, C.Bunsen, E.Gerhard, W. Röstell & L. Ulrichs, *Beschreibung der Stadt Rom*, (Stuttgart & Tübingen: Cotta, 1842) 3 v. [NT]

[34] La Roma se crede că acesta era tronul adevărat al Apostolului. Această credință provine din secolele III și IV.

hlamidă.[35] În viziunea tuturor, Papa a pus pe fruntea conducătorului barbar diadema cezarilor și s-a înclinat cu umilință în fața lui. Biserica s-a zguduit de strigătele mulțimii din nou liberi, din nou stăpânii și centrul lumii. "*Karolo Augusto e Deo coronato magno et pacifico imperatori vita et victoria*." Prin această strigare, pusă în ecou de francii din exterior, a fost pronunțată uniunea, pregătită de atât de mult timp, atât de puternică prin consecințele sale, dintre romani și teutoni, a amintirilor și a civilizației din sud cu proaspăta energie din nord. Din acest moment începe istoria modernă.

---

[35] Einhard, *The Life of Charlemagne*, (trans. S. E. Turner), (NY: Harper & Brothers, 1880) [NT]

## Capitolul V: Imperiul și politica lui Charles

Încoronarea lui Charles este principalul eveniment din Evul Mediu. Considerat separat, acesta este unul din evenimentele despre care se poate afirma că dacă nu s-ar fi petrecut, istoria lumii ar fi fost fi cu totul diferită. Într-un anumit sens, cu greu se poate spune că mai există un eveniment asemănător. Asasinii lui Iuliu Cezar au crezut că au salvat Roma de monarhie dar, în următoarea generație, monarhia a venit în mod inevitabil. Conversia lui Constantin a schimbat fața lumii dar creştinismul se răspândea repede iar triumful său final era numai o chestiune de timp. Dacă Columbus nu ar fi navigat, secretul maritim din apus ar fi fost dezvăluit mai târziu de un alt călător. Dacă Charles al V-lea (Charles Quintul) și-ar fi încălcat comportamentul să favorabil față de Luther, vocea amuțită la Witemberg ar fi fost preluată cu ecouri în altă parte. Dar, dacă Imperiul Roman nu ar fi fost restaurat în Occident în persoana lui Charles, acest Imperiu nu ar mai fi fost restaurat vreodată iar interminabilele consecințe, la bine și la rău, nu ar fi existat. Istoria următoarelor două secole arată motivele acestei situații. În acest moment al istoriei, la fel ca în Evul Mediu tenebros, două forțe luptau pentru supremație. Una din forțe era instinctul de separare, dezordine, anarhie. Această forță provenea de la impulsurile nestăpânite și ignoranța barbară din marea parte a umanității. Ceea de a doua forță era dorința pasională a spiritelor mai bune pentru o unitate formală a guvernului, care își avea fundamentele în amintirile vechiului Imperiu Roman iar expresia sa ceea mai constantă era devotamentul față de o biserică vizibilă și catolică. Totul demonstrează că primul curent era mai puternic, cel puțin în politică. Al doilea curent, care a fost folosit și stimulat de un geniu excepțional precum Charles, a obținut în jurul anului 800 AD o victorie care nu va fi pierdută niciodată. După plecarea eroului, un nou val de anarhie și barbarism a lovit mai violent ca oricând dar nu mai putea șterge trecutul. Cu toate că era mutilat și afectat, Imperiul Roman avea rădăcini prea puternice și nu putea fi răsturnat cu forța. Imperiul Roman a pierit din cauza decăderii sale interne. Emoția, speranța și bucuria pentru încoronare erau intense fiindcă oamenii aveau sentimentul că numai Charles poate învinge răul acele epoci prin definirea și stabilirea unui plan de guvernare gigantic. Eventual, ceea mai bună dovadă nu se află în documentele contemporane ci în lamentațiile care au izbucnit atunci când Imperiul a început să se descompună spre sfârșitul secolului al IX-lea și în legendele miraculoase legate de numele împăratului Charles, un erou a cărei orice acțiune era credibilă.[36] Această atitudine a apărut în cadrul admirației devotate cu care succesorii germani priveau înapoi și care se străduiau să-l imite pe Charles în tot, cu excepția prototipului suprauman.

Evenimentul din anul 800 AD a lăsat o impresie fără precedent asupra omenirii din aceea perioadă și a atras atenția omenirii în perioadele care au urmat. Acest eveniment a fost considerat din cele mai diverse puncte de vedere și a devenit subiectul unor controverse interminabile. Este preferabil ca acest eveniment să fie privit așa cum a apărut martorilor contemporani. Aici, la fel ca în multe alte cazuri, pot fi văzute greşelile la care juriștii au fost purtați din cauza lipsei de sentiment istoric. Atunci când societatea încă nu este formată și stabilită, oamenii respectă formele și dau ascultare faptelor, fiind nepăsători față de reguli și principii. De exemplu, în Anglia secolelor XI și XII, era puțin important dacă un aspirant la tron era următorul moștenitor legal dar era foarte important dacă acest pretendent a fost încoronat regulamentar și dispunea de sprijinul unui puternic partid. Privind lucrurile astfel, nu este greu de înțeles din ce cauză cei care judecau personalitățile din anul 800 AD ca și cum și-ar fi judecat contemporanii, ar fi înțeles greșit esența a ceea ce urma apoi să se petreacă. Baronius și Bellarmine, Spanheim și Couring sunt avocați care

---

[36] Autorul menționează că legendele despre Charlemagne sunt incluse în lucrarea lui Notcerus Balbulus (Monachus Sangallensis). Vezi nota 31. Lucrările moderne despre acest subiect sunt: Th. Bulfinch, *The Legends of Charlemagne or Romance of the Middle Ages,* (NY: Lee & Shepard, 1874) rep. 2012; Ph. Handman & M. Ailes, *The Legend of Charlemagne in Medieval France,* (Cambridge: Boydel & Brewer, 2017; H. Lamb, *Charlemagne: the Legend and the Man,* (London: New English Library, 1962); J. L. Nelson, *King and Emperor: A New Life of Charlemagne,* (Oakland, California: University of California Press 2019); Albrecht Classen, The Ambiguity of Charlemagne in Late Medieval German Literature: the Deconstruction and Reconstruction of a Mythical Figure, *Medievalia et Humanistica*, v. 45 (2020), pp. 1 - 26. [NT]

trebuie să dovedească o teză și, prin urmare, ei cred în această teză. Nici una din părți nu descoperă că lipsesc argumente plauzibile.[37] Laicul și canonistul procedează conform unor stricte principii l egale. Tezele despre puterea preoțimii de a duce prinți la putere și de a-i detrona precum și tezele despre subordinarea episcopilor de la Roma față de principii împărați nu formează un răspuns satisfăcător. Papa Leon al III-lea nu a acționat drept unicul posesor al capacității de a transfera coroana. Practica succesiunii ereditare și teoria despre alegerea populară ar fi exclus în egală măsură o asemenea revendicare; el nu era purtătorul de cuvânt al voinței populare care se identifica cu puterea sacerdotală, îi ura per cei din Răsărit și era recunoscător față de franci. Totuși, el era ceva mai mult. Actul care afecta în special interesele sale era rezultatul activității sale și în lipsa acestuia, nu ar fi ajuns niciodată măcar să fie pus în vedere. Era firesc a o confuzie între funcțiile sale civile de conducător și funcțiile sale spirituale ca preot consacrator să pună fundamentul dreptului invocat ulterior de a întrona și de a detrona monarhul după cum îi era pe placul vicarului lui Hristos. Spre deosebire de Lombardia, împăratul a fost pasiv în întreaga perioadă; el nu s-a arătat drept cuceritor ci a fost acceptat de Papă și de popor drept amic și aliat. Fără îndoială, Roma a devenit capitala sa dar îi era supusă încă din prealabil în calitatea sa de patrician. Din această tranzacție, cel mai important lucru care a rămas pentru posteritate a fost transmiterea coroanei de către pontif. El părea să fie curatorul și depozitarul autorității imperiale.[38]

Ceea mai bună modalitate de a prezenta ideile și motivele celor implicați în această tranzacție este transcrierea narațiilor provenite de la trei analiști aproximativ contemporani, doi germani și un italian. În Analele din mănăstirea Lorsch (*Annales Laureshamenses*) scrie astfel: "Având în vedere că denumirea de împărat a încetat să mai existe la greci iar Imperiul lor se afla în posesia unei femei, Papa Leon al III-lea și toți părinții sfinți care se aflau la Sfântul Conciliu precum și toți creștinii au crezut că sunt obligați să-l ia pe Charles, regele francilor, pentru a fi împărat care posedă Roma, acolo unde cezarii erau întotdeauna doriți să se afle cu toate regiunile în care domneau în Italia, Galia și Germania. Pe măsură ce Dumnezeu a dat pe mâinile sale toate aceste teritorii, se părea că este corect ca toți creștinii să poarte și numele împăratului, cu ajutorul divin și ca răspuns la rugăciunea întregului popor creștin. Charles nu a vrut să refuze petiția și s-a supus cu toată umilința voinței lui Dumnezeu. La rugăciunea preoților și a întregului popor, în ziua nașterii Domnului Isus Hristos, el și-a luat denumirea de împărat, fiind consacrat de Papa Leon al III-lea."[39]

Ca substanță, Cronica de la Moissac (*Chronicon Moissiacense*) este foarte asemănătoare: "În ceea mai sfântă zi de naștere a Domnului, regele se îndrepta spre mulțime, după ce s-a rugat în fața locului de confesiune a binecuvântatului Petru Apostolul. Papa Leon al III-lea, cu consimțământul tuturor episcopilor, preoților, al senatului francilor și al romanilor, a depus pe capul lui o coroană de aur: romanii au aclamat puternic acest eveniment. După ce mulțimea a terminat să slăvească în cântare, el a fost adorat de Papă după obiceiul împăraților din trecut. În timp ce împăratul a rămas la Roma, unii oameni au fost aduși în fața sa și i-au spus că titlul de împărat nu mai există la greci și o femeie denumită Irina deține Imperiul, după ce a pus stăpânire cu viclenie asupra fiului ei împăratul, i-a scos ochii și a pus stăpânire asupra Imperiului în propria sa favoare. Atunci când Papa Leon al III-lea și toți cei care erau de față au auzit, la fel ca toată adunarea de episcopi, preoți și stareți, senatul francilor și seniorii romani, ei s-au sfătuit cu restul poporului creștin precum că ei ar trebui să-l numească împărat pe Charles, regele francilor, având în vedere că el deținea Roma, mama Imperiului, acolo unde cezarii și împărații stăteau de

---

[37] Am adăugat aici datele bibliografice ale lucrărilor menționate în original. C. Baronius, *Annales Ecclesiastici* (Antwerpen: Platini 1611 ff.), v. 9; R. Bellarmin, *De Translatione Imperii Romani a Graecis ad Francos* (Antwerpen: Platini 1589); F. Spanheim, *Opera Omnia* (Leyden: Butstein & Luchtmans, 1701 – 1703), v. 2. p.. 557; H. Conring, *Exercitatio de Germanii Imperii,* (Helmstadt: Henning, 1641). [NT]
[38] Thomas Greenwood, *Cathedra Petri. A Political History of the Great Latin Patriarchate*, (London: Wertheim, Macintosh & Hunt, 1861 - 1865) 5 v. [NT]
[39] Georg Heinrich Pertz, *Monumenta Germaniae Historica,* (Berlin: Weidman 1829 - 1869), v. 1. pp. 22 - 39 [NT]

obicei. De asemenea, ei au hotărât că păgânii nu trebuie să-i batjocorească pe creștini dacă titlul de împărat ar fi încetat să existe printre creștini."[40]

Aceste expuneri provin din surse germane. Următoarea sursă este romană, scrisă probabil 50 - 60 de ani după eveniment. Această expunere este preluată din documentul "Viața lui Leon al III-lea" din *Vitae Pontificum Romanorum*, compilație a lui Anastasius, bibliotecarul papal. "Apoi, a sosit ziua de naștere a Domnului nostru, Isus Hristos și toți oamenii au fost adunați în bazilica binecuvântatului Petru Apostolul. Atunci, pontiful milostiv și venerabil l-a încoronat cu mâinile sale pe Charles, cu o coroană foarte prețioasă. Apoi, toți credincioșii de la Roma au văzut ocrotirea lui Charles și dragostea sa pentru Biserica Catolică și Vicarul ei. Urmând voința lui Dumnezeu și a binecuvântatului Petru, cel care deține cheile de la împărăția cerului, credincioșii și-au exprimat cu putere acordul: "Lui Charles, cel mai pios maiestos, încoronat de Dumnezeu, creatorul păcii, să trăiască și să fie victorios." În fața locului de confesiune al binecuvântatului Peru Apostolul, Charles a fost proclamat de trei ori și a fost ales de toți drept Împărat al romanilor. Apoi, sfântul pontif l-a uns pe Charles cu ulei sfânt, exact în ziua în care s-a născut Domnul Nostru, Isus Hristos. După ce slujba s-a încheiat, cel mai luminos Împărat a oferit daruri."[41]

Între aceste trei relatări nu există o serioasă discrepanță cu privire la fapte. Este firesc că preotul italian acordă o importanță mai mare rolului pe care l-a avut Papa, în timp ce autorii germani se străduiesc să raționalizeze evenimentul și vorbesc despre un sinod clerical, o consultare cu poporul și o solicitare formală adresată lui Charles. Tăcerea lui Eginhard, precum și alte circumstanțe nu ne permit să acceptăm această afirmație drept reală în mod precis. În mod similar, Anastasius trece peste adorația Papei față de împărat dar majoritatea surselor provenite de la franci insistă asupra acestui lucru, care astfel devine indubitabil. Dar, aceste trei narații lasă o impresie identică în esență. Toate aceste surse arată cât de puțin se poate face pentru a permite ca această tranzacție să aibă o esență strict legală. Regele francilor nu a luat cu forța posesia coroanei ci, mai curând, a primit coroana care îi venea ca un fapt natural care i se cuvenea drept consecință legitimă a autorității sale. Papa nu îi atribuie coroana în virtutea vreunui drept al să în calitate de conducător al Bisericii; el este numai un instrument al providenței divine care a creat o situație în care admite numai o singură chestiune iar regele, preotul și poporul sunt numai obligați să o recunoască și să o respecte. Ambițiile, pasiunile, intrigile se scufundă și dispar în spaima reverențială față de ceea ce pare a fi o intervenție celestă. Rezultatul este dorit de toate părțile în mod egal; ei nu vor să-și cerceteze reciproc drepturile și consideră că armonia de moment este naturală și necesară, fără să-și imagineze dificultățile și conflictele care urmau să provină din ceva care părea atât de simplu în acel moment. Acest eveniment a putut fi reprezentat apoi în atât de multe perspective fiindcă totul a rămas nedecis; fundamentul nu era o stipulație clară ci un fel de înțelegere reciprocă, o simpatie de credință și aspirații din care nu provine nici un rău. Patru secole mai târziu, atunci când Papalitatea și Imperiul au fost siliți să intre în lupta mortală prin care destinul lor urma să fie decis, vor fi descoperite trei teorii separate despre încoronarea lui Charles, invocat de trei părți separate. Toate aceste teorii erau plauzibile și, într-o anumită măsură, derutante. Împărații din Suebia susțineau că marele lor predecesor a câștigat coroana drept premiu pentru cucerirea sa și au ajuns la concluzia că cetățenii și episcopul de la Roma aveau drepturi numai asupra propriilor lor persoane și nu asupra lor. Partidul patriotic al romanilor, care făcea apel la istoria antică a Imperiului, a declarat că un împărat putea fi creat legitim prin vocea Senatului și a poporului, împăratul fiind numai căpetenia magistraturii și depozitarul temporar al autorității. Papii au evidențiat indisputabilul fapt că Papa Leon al III-lea a încoronat și a susținut că, în calitate de vicar pământesc al lui Dumnezeu, instituția papală va continua întotdeauna să aibă dreptul de a acorda oricui va dori o funcție, creată pentru a fi slujnica sa. Această viziune a fost ceea preponderentă dar, considerată în mod imparțial, nu poate pretinde, la fel ca și cele alte două opinii, că ar conține tot adevărul. Charles nu a cucerit, Papa nu a dat iar poporul nu a ales. Fiind fără precedent, acest act era ilegal; aceasta era o revoltă vechii capitale apusene împotriva unei fiice care a devenit amantă. Aceasta era exercitarea dreptului sacru de insurecție, justificat prin slăbiciunea și ticăloșia prinților bizantini, sanctificată în ochii lumii prin

---

[40] Ibid., v. 1, pp. 280 - 313 [NT]
[41] L.A. Muratori, *op. cit.,* v. 1

sfințirea reprezentantului lui Hristos, fără o bază legală și fără competenta de a crea o sanctificare în viitor.

Încoronarea a fost un eveniment impozant cu importante consecințe. O chestiune interesantă și oarecum neclară este în ce măsură acest eveniment a fost aranjat de părți în prealabil. Eginhard ne spune că Charles era obișnuit să declare că el nu ar fi intrat în biserică nici chiar cu ocazia unui astfel de mare festival, dacă ar fi știut ce intenții are Papa. Probabil că secretarul cu greu ar fi înregistrat un fals, mult timp după ce a dispărut motivul care a creat acest lucru. Puține probe sau, eventual nici o probă, nu pot fi aduse din documentele contemporane cu privire la motivul cel mai mult presupus: teama ca francii să nu fie desconsiderați și să creadă că libertățile lor sunt în pericol. În documentele contemporane, francii apar exultați de noua demnitate a conducătorului lor, considerată pentru ei drept o glorificare. Noi nu putem presupune că negarea lui Charles ar fi avut intenția de a calma mânia prinților bizantini, el neavând nici un motiv să se teamă de ei. Cel mai probabil era ca prinții bizantini să recunoască demnitatea sa, dacă credeau că el nu a căutat acest lucru. Dar, este greu să presupunem că toată această afacere a fost o surpriză fiindcă acesta a fost scopul urmărit de regii francilor timp de mulți ani. Prin expedierea înaintea sa la Roma mulți magnați spirituali și lumești, prin chemarea fiului său Pepin din războiul cu lombarzii din Benevento, Charles a demonstrat că el se aștepta de la călătoria sa în orașul imperial la ceva mai mult decât la un rezultat obișnuit. Dintr-una din scrisorile extensive ale lui Alcuin din York, primul ministru al lui Charles în chestiuni religioase și literare, reiese că el ar fi trimis elevului său creștin drept cadou o copie corectată cu atenție și superb decorată a Scripturilor cu dedicația *ad splendorem imperialis potentiae*. De obicei, acest fapt a fost considerat o dovadă exclusivă că planul a fost stabilit în prealabil, termenul *imperialis* fiind considerat numai un decor bombastic.[42] Prin urmare, mai multă importanță trebuie acordată argumentelor provenite din esența cazului. Oricare ar fi fost încrederea sa în încrederea poporului, Papa nu s-ar fi aventurat niciodată într-o acțiune atât de importantă fără să fie asigurat de concilieri despre sentimentele regelui. De asemenea, un act pentru care congregația era evident pregătită nu ar fi putut fi ținut în secret. Declarația lui Charles nu poate fi înlăturată sau considerată o disimulare. Este mai corect pentru el și mai rezonabil pe total să presupunem că Papa Leon al III-lea, după ce a îndeplinit dorințele clerului, ale poporului roman și ale magistraților romani, a decis să profite de ocazie și să favorizeze planul său mult dorit. Charles, care era emoționat de entuziasmul de moment și considera pontiful un fel de profet și un instrument al voinței divine, a acceptat o demnitate pe care ar fi vrut să o primească, eventual, mai târziu și în alt mod. Dacă trebuie adoptată o oarecare concluzie pozitivă, aceasta ar fi că Charles a fost surprins de o realizare imediată care i-a întrerupt planurile sale desemnat cu mare grijă, cu toate că el a acceptat acest plan oarecum vag. În nici un caz, un eveniment care a schimbat istoria lumii nu a fost un accident. Eventual, spectatorii franci și romani au văzut o oarecare surpriză. În biserică, nu au fost făcute preparații vizibile și, spre deosebire de succesorii săi teutoni, regele nu a fost condus în procesiune spre tronul pontifical. Când s-a ridicat din sfânta adâncitură, unde a îngenunchiat printre torțele eterne în fața celei mai sfinte relicve creștine - trupul prințului Apostolilor - mâinile reprezentantului acestui apostol i-au pus pe cap coroana de glorie și l-au uns cu uleiul sanctificării. Acest eveniment conținea ceva care să-i înfioreze pe cei prezenți și să-i facă să aclame consacrarea *Împăratului pios și iubitor de pace, încoronat de Dumnezeu*.

După Eginhard, reticența lui Charles de a prelua titlul imperial provine de la teama sa de ostilitatea invidioasă a răsăritenilor care nu puteau nega pretenția sa la titlul imperial dar erau capabili de a perturba, prin intrigile lor, în domeniile sale din Italia. Chiar dacă este acceptat acest enunț, problema continuă să existe: cum putea fi reconciliată această reticență cu propriile sale acte care demonstrau clar aspirația sa la coroana romană? O soluție ingenioasă, dacă nu certă, a fost formulată de istoricul contemporan Döllinger[43]. După ce a examinat detaliat politica precedentă a lui Charles, atunci când scopul său era să obțină coroana lumii, el a prevăzut simultan împotrivirea Imperiului Roman de Răsărit precum și lipsa de

---

[42] F. Lorenz, *Alcuins Leben*, (Halle: Kümmel, 1829) [NT]

[43] J. von Döllinger, Das Kaiserthum Karl's der Grossen in *Akademische Vorträge* (München: Becksche, 1891), v. 3, pp. 63 - 174. Cf. J. von Döllinger, The Relations of the city of Rome to Germany in the Middle Ages in Studies in *European History being Academic Addresses*, (London: Murray, 1890) [NT]

legalitate de care putea să sufere acest titlu. Prin urmare, el urmărea să obțină de la bizantini, dacă era posibil, transferul propriei lor coroane sau, cel puțin, recunoașterea coroanei sale. Se pare că Charles spera ca prin aceste negocieri să care fuseseră împiedicate pentru un timp de împărăteasa Irina. Tocmai în acest moment a survenit încoronarea de către Papa Leon al III-lea, ceea ce a întrerupt aceste scheme profunde, a iritat curtea din răsărit și l-a forțat pe Charles în poziția unui rival care nu putea să adopte cu demnitate un ton liniștitor și supus. Totuși, chiar și atunci se pare că Charles nu abandonase speranța de a obține o recunoaștere pașnică Dacă trebuie să-l credem pe Teofan Mărturisitorul[44], crimele Irinei nu l-au oprit să aspire la căsătoria cu ea. Proiectul de unificare al Imperiului Roman din Răsărit cu Imperiul Roman din Apus a fost zădărnicit pentru un timp de Aetius, consilierul împărătesei și a devenit imposibil prin detronarea și exilarea împărătesei Irina. Charles nu a renunțat cu totul la politica de reconciliere până când demnitatea sa fost recunoscută de suveranii bizantini Mihail Rangabe și Nicefor I Genikos.

Dacă presupunem că Papa Leon al III-lea ar fi fost mai puțin precipitat, este mai mult decât îndoielnic dacă Charles ar fi obținut cesiunea coroanei sau recunoașterea dreptului romanilor de a conferi coroana. Este evident că el a judecat corect atunci când a acordat acestei chestiuni o mare importanță fiindcă altfel aceasta ar fi fost o mare stigmă pentru el și pentru demnitatea succesorilor. Pentru a demonstra acest lucru, trebuie să tratăm evenimentele din anul 476 AD. În vremurile moderne, extincția Imperiului Roman din Apus și reînvierea sa din anul 800 AD au fost neînțelese. Cu toate că, într-un anumit sens, această eroare nu are o importanță practică, această idee are tendința să creeze confuzie în istorie și să ne orbească în fața ideilor menținute de cei care au acționat în ambele ocazii. Atunci când Odoacer a silit abdicarea lui Romulus Augustulus, el nu a anulat Imperiul Roman din Vest ca putere separată dar a procedat astfel ca Imperiul Roman din Vest să fie unit cu Imperiul Roman din Răsărit sau să fie scufundat acolo, astfel ca, în continuare, a existat un unic Imperiu Roman nedivizat. În anul 800 AD, se pierduse, în aparență, memoria unui Imperiu Roman de Vest separat, așa cum a existat de la moartea lui Theodosius până la Odoacer. Papa Leon al III-lea, Charles și consilierii lor nici măcar nu visau le reînvierea Imperiului Roman de Vest. În mod asemănător cu predecesorii lor, ei concepeau Imperiul Roman drept o unitate unică și indivizibilă. Prin încoronarea lui Charles, ei nu propuneau proclamarea separării dintre est și vest ci inversarea actului comis de Constantin, adică retransformarea vechii Roma în capitala civilă și ecleziastică a Imperiului care îi purta numele. În esență, faptul lor era ilegal dar ei nu doreau să îndeplinească toate aspectele de legalitate. Ei profesau și credeau parțial că ei nu se revoltă împotriva unui suveran la putere ci ocupă locul detronatului Constantin al VI-lea. În cadrul acestui proces, ei pretindeau că populația din orașul imperial își exercită vechiul ei drept de a alege iar episcopul lor își exercită dreptul de a consacra.

Scopul lor a fost realizat numai pe jumătate. Ei puteau să creeze dar nu să distrugă. Ei au întronat un împărat de al lor iar apoi reprezentanții săi au domnit in apus dar Constantinopolul și-a menținut suveranii ca altădată. Din acest moment, creștinismul a fost martor la două dinastii imperiale. Înainte de anul 476 AD, ei erau șefii uniți ai unui singur imperiu dar acum au devenit rivali și dușmani; fiecare dintre ei îl denunța pe celălalt drept impostor și susținea că este singura căpetenie adevărată și legitimă a Bisericii creștine și a poporului. Pentru următoarele șapte secole, până în 1453, trebuie să vorbim despre Imperiul Roman din Răsărit și despre Imperiul Roman din Apus. Această denumire este strict incorectă și fiecare dintre cele două curți ar fi trebuit să o repudieze. Această denumire a fost repudiată întotdeauna de bizantini și de obicei de latini. Bizantinii se înclinau în fața faptelor și uneori binevoiau să folosească această expresie. Dar, întotdeauna teoria nu a fost schimbată. Ei considerau că Charles este urmașul legitim al lui Romulus Augustulus și al lui Leon al VI-lea Filozoful, Heraclius, Iustinian și întreaga dinastie răsăriteană. Prin urmare, în toate analele contemporane și cele din secolele ulterioare, numele lui Constantin al VI-lea este urmat de cel al lui Charles.

Menținerea unei dinastii imperiale în răsărit era un protest permanent împotriva validității titlului pe care Charles l-a acceptat. Charles se temea puțin de ostilitatea răsăritenilor. Pentru întreaga lume, se părea că el pășește în locul răsăritenilor, adăugând tradiționala lor demnitate la puterea pe care o poseda deja. Nordul Italiei și Roma au încetat pentru totdeauna să dețină supremația asupra Bizanțului. În timp ce

---

[44] B. G. Niebuhr (ed.), *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, (Bonn: Weber, 1839), v. I

prinții răsăriteni plăteau musulmanilor un rușinos tribut, împăratul franc, căpetenia recunoscută a creștinătății, a primit de la Patriarhul Ierusalimului cheile Sfântului Mormânt și stindardul cavaleriei. Einhard afirmă că darul de la Sfântul Mormânt provenea de la califul Harun al-Rashid.[45] Romancierii au făcut o cruciadă din contactul pașnic cu marele calif. În domeniile lui Charles, influența sa a avut un caracter mai sacru. În decursul domniei sale, activitatea sa vastă și neobosită l-a transformat într-un conducător civil, nu mai puțin decât un conducător civil. El convoca concilii, participa la concilii , examina și numea episcopi și, prin capituli, rezolva cele mai infime chestiuni de disciplină și organizare bisericească. Sinodul de la Frankfurt din anul 794 AD a condamnat decretele celui de-al doilea conciliu de la Niceea, care au fost aprobate de Papa Adrian I. Sinodul de la Frankfurt a criticat violent comportamentul celor aflați la putere la Constantinopol și, fără să excludă imaginile bisericii, a interzis să fie slujite sau măcar venerate. Charles a prezidat și a îndrumat deliberările acestui sinod, cu toate că erau prezenți și delegați papali. Charles a direcționat compunerea unui tratat care să declare și să solicite concluziile sinodului de la Frankfurt. Charles a exercitat presiune asupra lui Papa Adrian I pentru a-l declara eretic pe Constantin al VI-lea pentru enunțarea doctrinelor cu care Papa Adrian I fusese de acord. Există mesaje în care Charles i se adresează lui Papa Leon al III-lea pe un ton puțin superior, îl admonestează să asculte de sfintele canoane și îi cere să se roage sincer pentru reușita eforturilor pe care monarhul este obligat să le facă pentru subjugarea păgânilor și stabilirea unei doctrine solide în toată Biserica. Au existat Papi (de exemplu, Papa Ioan al VIII-lea) care au admis și au apreciat supravegherea despotică în chestiuni spirituale pe care Charles dorea să o exercite. Datorită acestei aprecieri, Charles a fost denumit cu titlul care fusese întrebuințat numai cu privire la Papă: *Episcopus Episcoparum*.

Având în vedere acțiunile și retorica sa în calitate de rege, se poate crede că Charles mu mai avea nevoie de nici un alt titlu pentru a-și justifica puterea. În realitate, concluzia este inversă. Pentru toate acțiunile sale, până la acest moment, titlul imperial trebuia să urmeze. Conform ideilor din aceea epocă, protecția și controlul asupra Bisericii și asupra Sfântului Scaun aparțineau numai împăratului. Prin urmare, încoronarea lui Charles era completarea și legitimarea autorității sale pe care o sanctifica mai mult decât o intensifica. Deținem o mărturie remarcabilă despre importanta cu care era considerată denumirea imperială și intensificarea funcției sale, după cum a conceput Charles după primirea noului titlu. La marea adunare de la Aachen din anul 802 AD, împăratul de curând încoronat a revizuit legile tuturor popoarelor care îi erau supuse. Charles s-a străduit să armonizeze și să corecteze aceste legi și a emis un capitul cu un subiect și ton unic.[46] Toți cei din teritoriile sale, inclusiv ecleziastici și civili, care juraseră deja subordonarea față de el ca rege erau solicitați acum să jure din nou în fața lui ca împărat. Copii în vârstă de peste 12 ani trebuiau acum să depună același jurământ. "În același timp, va fi explicat în public tuturor care este puterea și semnificația acestui jurământ, care include mai mult decât o simplă promisiune de fidelitate față de persoana monarhului. În primul rând, toți cei care au depus acest jurământ sunt obligați să trăiască în serviciul sfânt al lui Dumnezeu, în funcție de putere și capacitate, având în vedere că împăratul nu poate extinde asupra tuturor grija și disciplina sa. În al doilea rând, toți cei care au depus jurământul sunt obligați să nu acapareze sau să molesteze prin forță sau fraudă orice proprietate sau oricare slujitor al coroanei. În al treilea rând, cei care au depus jurământul sunt obligați să nu comită vreun act de violență sau trădare față de Sfânta Biserică sau față de văduve, orfani sau străini, având în vedere că Împăratul a fost instituit după Dumnezeu și sfinții săi drept protectorul și apărătorul acestora." Apoi, în mod asemănător, puritatea vieții este atribuită călugărilor. De asemenea, sunt denunțate infracțiuni precum omicidul și neglijarea ospitalității. Noțiunile de păcat și crimă sunt intercalate și aproape identificate în mod unic, cu excepția unei similarități în legea mozaică. Dumnezeu, obiectul invizibil al cultului și slujirii, este judecătorul și stăpânitorul politic în Israel. Aici, întregul ciclu al obligației sociale și morale este dedus din obligația de supunere față de căpetenia vizibilă și autocrată a statului creștin.

În cuvintele și faptele lui Charles pot fi identificate ideile teocratice care apar și în lucrările consilierului său Alcuin. Charles dorea ca prietenii săi apropiați să-l denumească David iar în realitate el

[45] Einhard, *op. cit.*, ch. 16 [NT]
[46] Georg Heinrich Pertz, *op. cit.* v. III

exercita toate puterile regelui iudeu. Pentru Charles era mai important să conducă regatul lui Dumnezeu pe pământ drept un al doilea Constantin sau Teodosie mai mult decât să conducă în spiritul dinastiilor iuliane sau flaviene. Două acțiuni ale lui Charles îl reamintesc în mod deosebit pe primul împărat creștin. Așa cum Constantin a pus fundamentele dintre stat și biserică, Charles a plasat această legătură pe un fundament mai stabil. În feudalismul în formare, episcopii și stareții sunt esențiali după cum sunt conții și ducii. Beneficiile lor provin den termenii de fidelitate și serviciu militar al vasalilor și nu de la persoane spirituale: ei drepturi de jurisdicție similare și sunt supuși legaților (*missi*) imperiali. Adeseori, monarhul a încercat să limiteze clerul, ca persoane, la datorii spirituale, a reprimat nesupunerea mănăstirilor și a încercat să aducă laicii la viața monastică prin instrucțiuni instituționale și regulatoare. Dar, după ce a fost acordată bogăția și puterea, această încercare era inutilă. Charles a fost primul din Europa occidentală care a impus zeciuiala ca impozit. Preoțimea a solicitat mult timp acest impozit și a avut încredere în legile statului.

Charles a ajuns la o nouă poziție în afacerile civile datorită titlului imperial. Juriști din perioadele ulterioare s-au străduit să facă diferența între puterea sa ca împărat și puterea sa ca rege al francilor și al aliaților lor. Acești juriști insistă că, prin încoronare, Charles a obținut numai capitala și este absurd să se discute despre Imperiul Roman în regiunii în care vulturii romani nu au zburat niciodată.[47] În aparență, aceste expresii conțin confuzii și concepții eronate. În anul 800 AD, Charles nu a obținut guvernarea orașului: tatăl său era patrician și guverna orașul. Până la acest moment, se presupunea că principii bizantini dețineau mai mult decât suveranitatea formală. Prin încoronarea sa, Charles a fost denumit chiar căpetenia lumii, care aparținea de drept împăratului roman, fie că domnea la Bosfor, la Tibru sau la Rin. Această conducere nu a fost negată vreodată dar a fost suspendată timp de câteva secole în Occident. Acordarea conducerii unui teritoriu atât de vast era o schimbare din primul moment fiindcă încoronarea nu a fost numai transferul rezidenței imperiale ci și înnoirea Imperiului și readucerea sa din lumea credinței în lumea faptelor și a realităților. Dat fiind că puterile care au fost acordate erau autocrate și nelimitate, Imperiul trebuia să includă toate demnitățile și cerințele minore: drepturile lui Charles, regele francilor, au fost unite cu drepturile lui Charles, moștenitorul lui August, stăpânitorul lumii. Din cuvintele, monumentele și faptele sale, reiese că autoritatea imperială nu era legată, teoretic, de un anumit loc. Într-adevăr, el nu s-ar fi gândit să-i trateze pe francii liberi după cum Iustinian i-a tratat pe supușii săi pe jumătate orientali. Nici luptătorii care l-au urmat, nu au încercat acest lucru. Totuși, chiar în viziunea germanilor, poziția lui Charles a fost afectată de aura sa vagă splendoare care îl înconjura în acel moment. Toată lumea, inclusiv saxonii și slavii, au auzit de gloriile Romei și se adresau cu reverență la numele Cezar. Charles era orientat de tradițiile Vechiului Testament în repetatele sale eforturi de uni elementele discordante, de a introduce grade regulate de autoritate de a controla tendința teutonă de localizare prin legații săi, funcționari oficiali care aveau datoria să treacă prin diversele sale domenii și să raporteze neregulile descoperite. Scopul lui Charles era renașterea vechii culturi și ordini, fuzionarea Occidentului într-o entitate compactă, ale cărei elemente ingrediente urmau să nu își mai piardă vreodată semnele legăturii lor și caracterul lor semi - roman. Scopul lui Charles era ca toate aceste elemente să se orienteze alături de noua forță creștină împotriva infidelilor din sud și împotriva mulțimilor nesupuse de barbari din nord și est. Charles a reînnoit mișcarea agresivă inițială de guvernare a lumii ca dar al lui Dumnezeu cu drepturile acordate romanilor și împăratului lor ales de Dumnezeu ca să cucerească lumea: lumea civilizată și-a supus invadatorul iar acum îl înarmează împotriva sălbăticiei și a păgânismului.[48] De aici provin războaiele purtate de spadă și cruce împotriva saxonilor, avarilor, slavilor, danezilor și arabilor spanioli, în care mănăstirile sunt fortărețe iar botezul este simbolul supunerii. Înlăturarea Irminsul-ului[49]

---

[47] J. St. Pütter, *Historical Development of the German Constitution*, (trans. J. Dornford), (London: Payne, 1790), 3 v. Autorul menționează ca sursă, fără date bibliografice, lucrările protestantului francez David Blondel (1591 - 1655) [NT].

[48] Metafora "Graecia capta ferum victorem cepit" se repetă la cucerirea teutonilor de romani.

[49] "Irminsul" este un obiect sanctificat în mitologia păgână germanică. Vezi: R. M. Moritz, *Altergermanische Religionsgeschichte*, (Leipzig: Von Quelle & Meyer, 1910); J. Grimm, *Teutonic Mythology*, (London: Bell 1898), 4 v. [NT]

în prima campanie împotriva saxonilor este suma schimbărilor din șapte secole. Teutonul romanizat distruge monumentul libertății propriei sale națiuni fiindcă aceasta este emblema păgânismului și a barbarismului. Realizarea lui Arminius a fost anulată de urmașul său.

Activitatea și caracterul lui Charles pot fi considerate din perspective suplimentare. Puterea lui Charles provenea de la unitatea din Biserică, umbra prerogativei imperiale și națiunea francilor. Imperiul avea un caracter militar ci toate că într-un anumit sens se deosebea cu totul de Imperiul lui Iulius Caesar sau cel al lui Septimius Severus. Francii beligeranți au pătruns în Europa iar superioritatea lor a fost acceptată de triburile înrudite din Lombardia, Bavaria, Thuringia, Alamennia și Burgundia. Popoarele slave de la granițe tremurau și plăteau tributuri. Alfonso I de Asturia a găsit la împărat un apărător împotriva unui dușman infidel. Dacă nu puterea sa exercitată, cel puțin influența lui Charles a ajuns în Scoția, unde regii i-au trimis daruri și îl numeau *Lord*.[50] Restaurarea lui Eardulf în Northumbria și, mai mult, restaurarea lui Egbert în Wessex, pot furniza o bază mai bună pentru revendicarea de suzeranitate în comparație cu numeroasele revendicări emise de succesori. Armele francilor, împodobite cu titlul imperial, au dobândit predominanța în Europa; în mod asemănător, guvernul lui Charles era roman în aparență mai mult decât în realitate. Charles se străduia să administreze și să reformeze nu prin mecanismul epuizat al vechiului Imperiu ci prin viguroasele acțiuni ale sale și ale marilor săi ofițeri. Efortul pentru un guvern central puternic nu înseamnă despotism: fiecare națiune și-a menținut propriile legi, conducătorii și adunările populare libere. După un război crud, saxonii au beneficiat de condiții favorabile astfel că, în secolul următor, nobilimea lor a ocupat pozițiile de frunte în Germania. Acest lucru demonstrează cât de puțin dorea Charles să-i facă pe franci o castă dominantă.

Charles repetă efortul lui Theodoric de a insufla un spirit teuton în structurile romane. Conceptul era magnific iar au fost conform aplicării parțiale. Două cauze au împiedicat succesul. Prima cauză a fost factorul bisericesc, în special puterea papală, supusă, în aparență puterii laice. Dar, puterea papală deținea o prerogativă puternică și indefinită și aștepta ocazia de a călca în picioare factorul pe care l-a ajutat să se erijeze. Papa putea să restituie coroana pe care a dăruit-o și să întoarcă împotriva împăratului Biserica aflată în ascultarea sa. A doua cauză era discordanța dintre elementele componente ale Imperiului. Popoarele nu erau destul de mature pentru o viață stabilă sau pentru scheme politice extinse. Diferențele de etnie, limbă, norme de comportament într-un imens teritoriu puțin populat dejucau orice încercare de a menține o legătură între aceste popoare. Odată cu dispariția farmecului marelui spirit, forțele reciproc repulsive au început să acționeze iar mulțimea a fost descompusă și readusă la haosul din care a fost formată. Elementele componente nu s-au despărțit dintr-o uniune. Toate elementele componente au fost influențate de factori care au continuat să acționeze atunci când relația politică a încetat. Charles a fost un geniu proeminent iar realizările sale nu au fost pierdute în anarhia care a urmat. Mai curând, trebuie să considerăm domnia sa drept începutul unei noi ere sau drept stabilirea fundamentelor pe care multe generații au continuat să construiască. Charles se străduia să administreze și să facă reforme nu prin mecanismul epuizat al vechiului Imperiu ci prin propriile sale acțiuni viguroase și prin acțiunile viguroase ale marilor săi ofițeri. Efortul pentru un guvern central puternic nu înseamnă despotism: fiecare națiune și-a păstrat propriile sale legi, conducătorii săi ereditari și adunările lor populare libere. După un război crud, saxonii au beneficiat de condiții favorabile astfel că, în următorul secol, nobilimea lor a ocupat pozițiile de frunte din Germania. Acest lucru demonstrează cât de puțin dorea Charles să-i facă pe franci o castă dominantă

Este inutil să mai demonstrăm cât de puțin francezii moderni aveau în comun cu Charles teutonul. La Roma, el își poate pune hainele și sandalele specifice dar când se afla în fruntea armatei sale de franci, el era strict legat de tradițiile țării sale și era îndrăgit de poporul său drept idealul caracterului și al obiceiurilor lor.[51] Charles avea o statură și putere aproape supraumană; el era neîntrecut la înot și vânătoare; el era statornic și înfricoșător în luptă, gentil și binevoitor cu prietenii săi. Charles era roman mai mult decât galic în cultură și modalitățile sale de guvernare; în rest, el era teuton. Centrul domeniului său era Rinul iar principalele orașe erau Aachen și Ingelheim am Rhein iar armata sa era francă.

---

[50] Einhard, *op. cit.*, ch. 16
[51] Einhard, *op. cit.*, ch. 23

Preferințele lui Charles au fost compunerea gramaticii germane, ordonanța prin care se permitea rugăciunea și în alte limbi în afară de ebraică, greacă și latină. Aceste preferințe erau în favoarea poporului din care el provenea. Progresul francilor se exprima prin victoria asupra provinciilor  Austrasia, Neustria și Aquitania și a creat al doilea val germanic asupra ținuturilor cucerite.

În Imperiu și în spiritul lui Charles au existat două elemente care au format unitatea și acțiunea reciprocă. Civilizația modernă s-a dezvoltat ca o reacție la aceste elemente.  Domeniile vaste care se întindeau de la Ebro la Carpați, de la Eda (Edder) la Liris, au fost cucerite de spada francilor și mai erau guvernate aproape în exclusivitate de viceregi și funcționari de origine franci. Imperiul a fost conceput ca stat și nu numai ca o mulțime de triburi asemănătoare cu marile domenii din Orient, care apar și dispar în cursul unei vieți, precum domeniile lui Sesotris, Atilla sau Timur. Această concepție a fost concepută de la un sistem mai vechi și mai grandios. Acest sistem nu era teuton ci roman, prin guvernarea sa ordonată, în uniformitate și precizie, în efortul de a supune individul în fața unui sistem. Acest sistem era roman prin efortul de a realiza o oarecare perfecțiune umană limitată, a cărei îndeplinire urma să includă speranța unui progres ulterior. Legătura prin care uniunea Imperiului era menținută era și ea romană la origine, cu toate că i-ar fi putut surprinde pe Traian sau pe Severus. Entitatea ecleziastică era deja organizată și centralizată. Secretul puterii lui Charles se afla în dominația sa asupra Bisericii. Oricare creștin, fie el franc, galic sau italian, datora loialitate căpeteniei și protectorului religiei sale: unitatea Imperiului reflecta unitatea Bisericii.

Noi nu putem considera aici, în general, guvernarea și politica lui Charles. Legislația, adunările, sistemul administrativ, realizările sale excepționale care îi reaminteau pe Alexandru și Cezar, zelul pentru educație și literatură manifestat în colecția de manuscrise, întemeierea de scoli, convocare în jurul lui a persoanelor eminente din toate culturile lumii - toate aceste acțiuni nu pot fi considerate separat de poziția sa de restaurator al Imperiului Roman. In mod similar cu toate personalitățile excepționale ale umanității, Charles era suma marilor calități: el excela la acest grad fiindcă geniul său acționa atât de armonios. El nu era numai un barbar războinic după cum nu era un diplomat viclean. Nici una din calitățile sale nu putea fi scoasă din context pentru a-l considera astfel. Comparațiile dintre celebrități din epoci diferite sunt ușoare da, în general, nu au valoare. Charles a trăit în circumstanțe care nu ne permit să facem comparația între gloria sa și gloria celor cu care el este comparat de autorii moderni, după cum se procedează în curentul comun. Noi nu putem afirma că Charles a fost sau ar fi putut să fie un politician profund ca Cezar sau un comandant militar cu capacitățile lui Napoleon. Dar, Charles era mai la fel de bine dotat ca Cezar sau Napoleon cu calitățile care au impresionat: energia intensă, viguroasă și neobosită care l-a purtat în toată Europa în campanii succesive, care a căutat un domeniu pentru activitățile sale în teologie, știință și literatură, la fel ca în politică și război. Prin această activitate minunată, el a devenit civilizator. Toată teoria medievală despre lume și viața umană se reflecta la el. Forma și influență societății medievale a provenit de la el iar influența societății medievale s-a menținut în decurs de secole; urmele societății feudale mai există și în prezent, printre noi și asupra noastră.

Marele împărat a fost înmormântat la Aachen, în bazilica pe care chiar el s-a delectat să o edifice și să o împodobească cu comorile artei antice. Mormântul său se află sub cupolă, în prezent, poate fi observată scrierea *Carolo Magno* iar în trecut exista acolo scrierea *Magnus atque Orthodoxus Imperator*. [52] Animați de forța sa, poeții au scris că Charles a dat francilor impulsul lui Romulus.[53] Formidabili nori romantici s-au ridicat și au înconjurat numele lui până când Charles a primit cel mai înalt titlu pe care lumea și Biserica îl puteau conferi prin canonizarea sa ca sfânt. Atunci, la fel ca în prezent, Biserica Catolică pretindea că posedă privilegiul de a acorda onoruri aproape divine celor mari decedați. După cum în vremurile păgâne erau construite temple pentru un împărat deificat, în mod asemănător au fost dedicate biserici Sfântului Charlemagne.

---

[52] Bazilica este construită după modelul Sfântului Mormânt de la Ierusalim. Aceasta a fost prima biserică construită în aceste regiuni. Deasupra mormântului lui Charles se află un candelabru imens donat de Frederic I Barbarossa.

[53] Elegia lui Ernoldus Nigellus în G. H. Pertz, *op. cit*., v. 1

## Capitolul VI: Împărați carolingieni și italieni

Ludovic cel Pios a fost lăsat de Charles drept singurul său moștenitor. El a fost asociat cu tatăl său Charles în Imperiu și s-a încoronat singur într-un mod care, intenționat sau nu, părea să nege necesitatea acordului papal. În scurtă vreme s-a constatat că forța de a tine sceptrul nu a trecut la el prin moștenire. Ludovic cel Pios a fost la putere câțiva ani  iar în această perioadă au izbucnit diversiuni peste tot. Ludovic cel Pios era prea blând ca să-i limiteze pe nobilii săi turbulenți și a ajuns pe mâinile clerului fiind cu mult prea conștiincios. Charles a dorit ca Imperiul să continue să existe drept o unitate unică, în cadrul supremației unui unic împărat. Provinciile componente ale Imperiului, precum Lombardia, Aquitania, Austrasia sau Bavaria, trebuiau să fie ramuri ale dinastiei aflate la putere. Acesta era un plan periculos ca atare și devenea mai periculos în lipsa sau prin desconsiderarea unor reguli clare de succesiune. Aceste provincii puteau cu greu să fie administrate de un monarh înțelept și ferm.  Ludovic cel Pios a încercat în zadar să-i satisfacă pe fiii săi (Lothar I, Ludovic Germanul și Carol cel Pleșuv) prin diviziuni și rediviziuni: ei s-au răzvrătit. Ludovic cel Pios a fost detronat și silit la penitență de episcopi. El a revenit pe tron dar fără putere, fiind un instrument în mâinile fracțiunilor în luptă. La moartea lui Ludovic cel Pios, fiii săi au recurs la arme și prima bătălie dinastică din Europa modernă a avut loc pe câmpia de la Fontenay.  În tratatul de partiție de la Verdun (843 AD), principiul teutonic de diviziune egală între moștenitori a triumfat asupra principiului roman de moștenire al unui Imperiu indivizibil. Suveranitatea de facto a celor trei frați în teritoriile respective a fost acceptată. Acesta a fost un precedent arid pentru Lothar I, care se bucura deja de titlul imperial în calitatea sa de prim fiu. Separarea popoarelor din Galia și Germania a fost un rezultat mai important. Diferența dintre sentimentele lor a fost dovedită încă de vremea sprijinului pe care germanii l-au acordat lui Ludovic cel Pios împotriva franco-galicilor și a Bisericii. În acest moment, acest sprijin a devenit permanent: Germania modernă proclamă începutul existenței sale naționale din anul 843 AD și a sărbătorit un mileniu de la această dată. Carol cel Pleșuv a primit Francia occidentală adică Neustria și Aquitania. Lothar I care trebuia să aibă în posesia sa capitalele Roma și Aachen în calitate de împărat, a primit un regat lung și strâmt de la Marea Nordului până la Marea Mediterană care includea jumătatea de nord a Italiei; Ludovic Germanul, denumit astfel după regatul său, a primit tot estul Rinului, regiunile francilor, saxonilor, bavarezilor, Austria și Carintia, cu eventuale supremații asupra cehilor și moravienilor. În aceste regiuni se vorbea germana iar în regatul lui Carol cel Pleșuv se vorbea o limbă îndepărtată de latină și de franceza modernă. Lothar I, care nu avea o bază națională, era cel mai slab dintre cei trei frați. În scurtă vreme, regatul lui Lothar I s-a descompus în trei regate suverane în Italia, Burgundia și Lotaringia (Lorraine).

Noi nu putem decât să atingem această istorie complicată. După ce a trecut de la o ramură la alta a dinastiei carolingiene, sceptrul imperial a ajuns în posesia lui Carol al III-lea, care a unit toate domeniile tatălui străbunicului său. Acest moștenitor nedemn nu putea opri ca teritoriile recucerite să se întărească și nu putea să apere monarhia muribundă. El a fost îndepărtat din Italia în anul 887 AD iar moartea sa din anul 888 AD a fost considerată, de obicei, drept data la care Imperiul Carolingian din Occident a încetat să existe. Germanii, legați de vechea tradiție, l-au ales ca regele lor pe Arnulf, un carolingian nelegitim. În 896 AD, el a pătruns în Italia și a fost încoronat ca împărat de partenerul său, Papa Formosus. Dar, Germania era divizată și nu era capabilă să-și mențină puterea asupra teritoriilor din sud. Arnulf s-a retras în grabă și a lăsat Roma și Italia într-o independență furtunoasă timp de 60 de ani.

Această perioadă era nadirul ordinii și civilizației. Curentul torențial de barbarism stăvilit de Charles a năvălit în Imperiul său. Sarazinii au distrus coastele Mării Mediterane și au devastat Roma. Danezii și vikingii normanzi au invadat Atlanticul și Marea de Nord, au pătruns în Franța și Germania prin râuri și au ars, au masacrat și capturat prizonieri. Ei au trecut prin Gibraltar și au ajuns în Provence și în Italia. Pe teritoriu, cehii și slavii din ținuturile germanice s-au eliberat de sub jugul german și le puneau granițele în pericol.  Hoardele de unguri sălbatici, proveniți din stepele de la Marea Caspică, s-au năpăstuit asupra Germaniei ca un nou val de barbarism și au purtat teroarea topoarelor lor de muncă până la Apenini și până la ocean. Aceste lovituri au distrus structura care era deja slăbită. Nimeni nu s-a gândit la o apărare comună sau la o organizare inclusivă. Cei puternici construiseră castele, cei slabi au devenit sclavii lor ori

s-au adăpostit sub capota lor. Cel care guverna - conte, stareț sau episcop - și-a întărit stăpânirea, a transformat un delegat în independent, a transformat o autoritate personală într-o autoritate teritorială și cu greu dispunea de un suzeran îndepărtat și slab. Marea viziune a unui imperiu creștin universal a fost cu adevărat pierdută în izolarea, antagonismul și localizarea acrescentă a tuturor puterilor. Toate aceste fenomene puteau să pară numai o fulgerare trecătoare de la o lume veche la o lume mai bună.

În Germania, marea catastrofă și-a creat vindecarea. Atunci când ramura răsăriteană masculină a carolingienilor s-a încheiat cu Ludovic Copilul, căpeteniile tribale l-au ales și poporul l-a acceptat pe Conrad I al Germaniei și apoi pe Henric I al Germaniei. Ambii reprezentau descendența feminină a lui Charles. Henric I al Germaniei a pus bazele unei monarhii stabile, i-a respins pe maghiari și pe slavii de origine germanică, a recucerit Lotharingia și a fondat orașe destinate să fie centre de viață și fortărețe împotriva invaziilor ungare. El intenționa să revendice la Roma drepturile regatului său, care fuseseră deja invocate de Conrad I al Germaniei dar care s-a mulțumit cu cererea unui tribut din cauza slăbiciunii sale. Moartea l-a înlăturat pe Henric I al Germaniei iar planul său a fost împlinit de fiul său, Otto I al Sfântului Imperiu Roman.

Sfântul Imperiu Roman a preluat denumirea în sensul pa care l-a purtat ulterior timp de secole. Această denumire denota suveranitatea Germaniei și a Italiei, încredințată unui principe germanic și a fost creată de Otto I al Sfântului Imperiu Roman. Este adevărat că din punct de vedere substanțial cât și din punct de vedere tehnic, aceasta era o prelungire a Imperiului lui Charles. După cum vom arăta în continuare, Sfântul Imperiu Roman se baza pe idei identice în esență cu cele care au dus la încoronarea din anul 800 AD. Dar, o renaștere este întotdeauna o aproximativă revoluție: cei 150 de ani care au trecut de la moartea lui Charles au adus schimbări care au făcut ca poziția lui Otto I în Europa și în Germania să fie mai puțin impozantă și mai puțin autocratică în comparație cu poziția predecesorului său. Datorită delimitărilor geografice mai limitate, Sfântul Imperiu Roman avea o pretenție mai puțin plauzibilă de a fi moștenitorul domeniului universal al Romei. De asemenea, mai existau diferențe cu privire la esența internă și la structură care sunt suficiente ca să ne justifice să-l considerăm pe Otto I nu numai un succesor după un *interregnum* ci, mai degrabă, al doilea întemeietor al tronului imperial din Occident.

Înainte de a descrie venirea lui Otto I în Italia, trebuie spus ceva despre situația din această țară, unde circumstanțele au făcut posibil planul lui Teodoric, au permis ca Italia să devină un regat independent iar titlul imperial a fost adăugat suveranului.

Ideea de a atribuii purpura lui Charles nu era într-adevăr "tranziția Imperiului de la greci la franci", după s-a afirmat ulterior. Intenția nu era ca instituția (imperială) să fie limitată la un singur popor sau la o singură dinastie; această instituție era numai extensiunea principiului de egalitate a tuturor romanilor. Traian și Maximinus Tracul au stabilit acest principiu de egalitate prin care ei au devenit împărați. Moartea lui Nero (68 AD) a dus la divulgarea secretului imperial că împărații pot fi numiți nu numai la Roma ci și în altă parte.[54] În acest moment, denumirile de roman și creștin deveniseră coextensive. Astfel. În calitate de cetățean roman, un conducător barbar era eligibil pentru funcția de împărat roman. Având în vedere acest principiu, precum și absența de la tronul din răsărit, poporul și pontiful din capitală și-au revendicat drepturile lor antice de a alege. În cadrul tentativei de a inversa actul lui Constantin cel Mare, ei au restabilit diviziunea lui Valentinian I. Prin urmare, această demnitate se afla în stricta posesie a lui Charles. Ca fapt, Această demnitate era transmisibilă prin ereditare, după cum a devenit în familiile lui Constantin și Teodosie. Din punct de vedere legal, această demnitate nu era legată sub nici o formă de coroana francă, chiar dacă ei puteau să gândească astfel. Această demnitate a trecut la regele francilor numai datorită faptului că el era cel mai mare potentat din Europa și era posibil ca această demnitate să treacă la un popor mai puternic, dacă ar fi apărut. Prin urmare, atunci când dinastia carolingiană s-a stins odată cu Carol al III-lea (d. 888 AD), se putea susține că drepturile Romei și ale Italiei au reînviat și nimic nu-i putea împiedica pe cetățenii de la Roma să aleagă pe cine doresc ei. În anul 888 AD, cele patru regate s-au separat. Francia occidentală, unde Odo (Eudes) a început să domnească, nu a mai fost unită vreodată cu Germania; Francia răsăriteană l-a ales pe Arnulf de Carintia. Burgundia s-a separat în două

---

[54] Tacitus, *The History* in M. Hadas (ed.), *Complete Works of Tacitus*, (NY: Random House, 1942), ch. 4. p. 421 [NT]

principialități: partea de nord a fost preluată de regele Rudolf I din Burgundia iar partea de sud a fost preluată de Boso din Provence. Italia a fost împărțită între partidele lui Berengario de Friuli și Guido al III-lea de Spoleto. Berengario de Friuli a fost ales rege de către domeniile din Lombardia. Guido al III-lea de Spoleto a fost încoronat ca împărat de către Papă, după moartea rapidă a fiului său. Descendentul lui Arnulf de Carintia i-a izgonit și a solicitat pretențiile francilor dar după ce a fugit din Italia, fracțiunea antigermană de la Roma a redevenit liberă. Berengario de Friuli a fost numit rege al Italiei iar apoi împărat. Ludovic al III-lea din Burgundia (Ludovic cel Orb), fiul lui Boso, a renunțat la această onoare în favoarea lui  Berengario de Friuli, și-a procurat dignitatea imperială pe care a deținut-o în decursul unor ani de mizerie și exil până în 928 AD. Nici unul din acești împărați  nu era destul de puternic ca să domnească bine chiar și în Italia. In afara Italiei, ei nu erau prea mult recunoscuți. Coroana a devenit o marotă cu care papi fără scrupule zăpăceau vanitatea unor prinți la care apelau pentru ajutor și flatau credulitatea suporterilor lor mai cinstiți. Demoralizarea și confuzia din Italia, imoralitatea nerușinată a Romei și a episcopilor săi din aceea perioadă erau factori suficienți pentru a preveni ca un adevărat regat italian să fie ales pe baza alegerii din Roma și pe baza unității naționale. Acest imperiu cu greu putea fi numit "italian" fiindcă acești împărați erau încă teutoni în esență și maniere, fiind apropiați de inamicii transalpini mai mult decât de supușii lor de origine romană. Italia ar fi putut să ajungă în scurtă vreme sub o domnie puternică care să creeze organizarea internă și forța militară cu care să reziste la atacurile exterioare. Încercarea de a stabili un asemenea regat este remarcabilă datorită consecințelor pe care le-ar fi putut avea. Un astfel de regat prosper ar fi putut să economisească Italiei multe suferințe și Germaniei o infinită pierdere de putere și sânge. Din vârful catedralei de la Milano, cine vede prin câmpia încețoșată turele încețoșate, care se întind ca un arc de la nord la vest, se poate mira cum o țară pe care natura a izolat-o de vecinii săi a fost întotdeauna victima tiraniei intruzive.

În anul 924 AD a murit Berengario de Friuli, ultimul dintre acești împărați fantomatici. După el, regii Italiei au fost Hugh din Burgundia și fiul să, Lothair. Ei au guvernat Italia (dacă se poate spune așa) fiind marionete ale unei aristocrații răzvrătite. În această perioadă, Roma era guvernată de consulul sau senatorul Alberic; el a reînnoit instituțiile republicane care, de fapt, nu dispăruseră niciodată. În perioada lui Alberic, papalitatea la Roma s-a degradat la un nivel aproape absolut.  După moartea lui Lothar al II-lea, văduva sa Adelaida de Italia (Adelheid) a fost cerută în căsătorie de Adalbert, fiul lui Berengario al II-lea, noul monarh al Italiei. Frumusețea și aventurile ei aruncă o scânteie romantică pe învierea Imperiului. Adelaida a refuzat alianța odioasă, a fost prinsă de Berengario și a scăpat cu greu din dezgustătoarea temniță în care a fost închisă de barbaria lui Berengario. Adelaida a apelat la regele german Otto, modelul virtuții cavalerești care încerca să apară după brutalitatea feroce din ultima perioadă. El a ascultat, a intrat în Lombardia prin valea râului Adige, s-a căsătorit cu regina rănită și l-a silit pe Berengario să-și păstreze regatul ca vasal al coroanei francilor din răsărit. Berengario era un prinț turbulent și infidel. În scurtă vreme, noi plângeri au ajuns la suveran; delegați din partea Papei i-au oferit lui Otto titlul imperial dacă ar vizita din nou și ar pacifica Italia. Propunerea venea la momentul potrivit. La fel ca în secolele dinaintea carolingienilor, oamenii din perioada carolingiană credeau că Imperiul nu a fost suspendat dar nu a dispărut. Dorința de a vedea restabilirea puterii imperiale și credința că fără acest Imperiu  lumea nu va putea fi niciodată corectă pot apare mai bine fondate în acest moment, spre deosebire de perioada care a precedat încoronarea lui Charles. Denumirea imperială reamintea vag ordinea și majestatea romană, atunci când creștinismul a avansat împotriva păgânismului și a adus civilizația, fără teama de huni sau saraceni. Autorul (anonim - NT) al unei surse ne spune că Charles a fost ales "pentru ca păgânii să nu-i insulte pe creștini, dacă titlul de împărat ar fi dispărut printre creștini".[55] Acest motiv ar fi amarnic întărit de calamitățile din ultimii cincizeci de ani. Într-o perioadă de dezintegrare, confuzie și conflict, toate năzuințele oricărui suflet mai înțelept și mai bun erau în favoarea unei legături unificatoare între oamenii creștini și între statele creștine, împotriva dușmanului comun al credinței; în același timp, existau tot atât de multe strigăte pentru restaurarea Imperiului Roman.[56] Acestea sunt sentimentele care au izbucnit pe câmpia de la Mergeburg (933 AD), prin strigare "Henric împăratul";

---

[55] *Chronicon Moisseacense* în G. H. Pertz, *op. cit.*, v. 1, p. 305

[56] Cf. J.-P. Migne, *Patrologiae Cursus Completus (series Latina)*, (Paris: Migne 1844 - 1902), v. 119 [NT]

acestea erau speranțele teutonilor după marea salvare din lupta de la Lechfeld (955 AD): ei l-au întâmpinat pe Otto I al Sfântului Imperiu Roman, cel care i-a cucerit pe unguri, cu denumirea "Imperator Augustus, Pater Patriae".[57]

Ceea mai gravă anarhie care trebuia să fie rezolvată de împărat era ceea din Italia, pustiită de dușmănia de moarte care sălășluia în multitudinea micilor prinți. O succesiune de papi infami, elevați prin mijloace și mai infame, amanții și feciorii lui Theodora și Marozia, au creat dizgrație pentru tronul apostolic. Cu toate că Roma și-ar fi putut pierde decența, creștinismul apusean era supărat și alarmat. Umanitatea încă nu învățase să-și satisfacă conștiința prin separarea persoanei de postul pe care îl ocupă. După domnia lui Alberic II din Spoleto la Roma, a urmat o perioadă de confuzie extremă. De mai multe ori s-a solicitat reînnoirea autorității imperiale. În teorie, această idee era acceptată de toată lumea și numai împotrivirea decisă a lui Alberic II l-a oprit pe Otto I să pretindă această autoritate imperială în 951 AD. Italia a fost tentată de mai multe ori să se îndrepte spre Imperiul Bizantin dar nu avea nimic de sperat de acolo. Pericolele la care Italia era expusă din partea dușmanilor străini au fost agravate datorită intrigilor de la curte și sedițiunilor din capitală. Italia se înstrăina din ce în ce mai mult de Occident prin schisma *Filioque* (Procesiunea Sfântului Spirit).[58] Germania se extindea și se consolida. Germania scăpase de pericolele interioare și se putea gândi la reînnoirea vechilor revendicări. Otto cel Mare, cel care i-a învins pe magnații turbulenți din tara sa, era cel care dorea cel mai mult să reînsuflețească aceste revendicări. Spiritul ardent al lui Otto cel Mare l-a dus la războaie cu popoarele împrejurătoare și a fost captivat de viziunea unei dominații mai extinse și a unei demnități mai elevate și de dimensiuni mondiale. De asemenea, prospectul oferit de Papalitate era la fel de binevenit pentru poporul său: capitala de la Aachen era originea ancestrală a dinastiei lui Pepin (cel Scurt- NT). Cu toate că era de origine saxonă, suveranul lor s-a intitulat rege al francilor, în contradicție cu conducătorii franci ai ramurii apusene. Caracteristicile teutone ale francilor din ramura apuseană dispăreau printre romanii din Galia. Prin toate modalitățile, ei se considerau adevărații reprezentanți ai puterii carolingiene și, pentru ei, perioada de după moartea lui Arnulf a fost numai un interregnum care a suspendat dar nu a anulat drepturile lor asupra Romei. "Cât timp vor rămâne regi ai francilor, pentru atâta timp demnitatea Imperiului Roman nu va dispare, dacă își va asculta regii. "[59] Deci, în viziunea germană, recucerirea Italiei era un plan corect și glorios, acceptat de Biserica germană care, în ultima vreme, purtase tratative cu Roma despre misiunile la păgâni. Acest plan a fost acceptat de populație care îl considera o creștere a puterii tânărului lor regat.

Indiferent de sentimentele sale - dacă avea sau nu sentimentul că sacrifică măreția regatului său german în favoarea pasiunii sale de dominație universală, după cum au considerat anumiți istorici moderni - Otto I nu a ezitat în acțiunile sale. Otto I a coborât din Alpi cu o mare forță și a fost recunoscut la Pavia ca rege al Italiei. El a avansat spre Roma după ce a jurat că va apăra Sfântul Scaun și va respecta libertățile orașului. Pe 2 februarie 962 AD, în ziua Purificării (*La festa candelarum*), Otto I, împreună cu soția sa Adelaida de Italia, a fost încoronat de Papa Ioan al XII-lea. Din nefericire, amănuntele despre încoronarea lui Otto I sunt mai puțin numeroase față de cele ale predecesorilor să. Majoritatea surselor noastre prezintă acest act ca o favoare papală.[60] Totuși, este evident că acordul poporului era considerat o parte esențială a ceremoniei și, în ultimă instanță, Otto I se baza pe oastea de cuceritori saxoni. În orice caz, la Roma nu s-a pus nici o întrebare și nu a apărut nici o rezistență. Complimentele și promisiunile obișnuite au fost schimbate între Papă și Împărat. Papa a câștigat un nou supus iar populația a jurat să aleagă în viitor un pontif numai cu acordul lui Otto I.

---

[57] R. F. Wood, *The Three Books of the Deeds of the Saxons by Widukind of Corvey, translated, with introduction and bibliography,* (Berkeley, University of California: Proquest Dissertations Publishing, 1949) [NT]

[58] Cf. R.Haugh, *Photius and the Carolingians: The Trinitarian Controversy*, (Belmont, MA: Nordland Publishing Comp., 1975) [NT]

[59] Adsonis, *Libellus de Antichristo ad Gerbergam reginam* in J. P. Migne (ed.), *B. Flacci Albini sen Alcuini Opera Omnia,* (Paris: Migne, 1851) v. 2, p. 1291 ff. [NT]

[60] Herman Angiensis, *Chronicon 1 - 1054* in Georg Heinrich Pertz, *op. cit.* v. 5, p. 67 ff; Thietmar de Merseburg, *Chronicon Thietmari Merseburgensis* in Georg Heinrich Pertz, *op. cit.* v. 6. Cf.: F. Kurze & J. M. Lappenberg (eds.), *Thietmari Mergeburgensis Episcopi Chronicon*, (Hannover: Hahnian, 1889) [NT]

## Capitolul VII: Teoria Imperiului medieval

Acestea au fost evenimentele și circumstanțele epocii; acum trebuie să observăm cauzele. Restaurarea Imperiului de către Charles pare a fi suficient de documentată prin extensia cuceririlor sale, prin legătura deosebită dintre Imperiu și Biserica Catolică, prin impozantul caracter personal, prin demnitatea temporar vacantă a tronului bizantin. Cauzele care au dus la reînvierea Imperiului în perioada lui Otto I trebuie să fie căutate mai profund. Chiar după ce acceptăm totul despre circumstanțele favorizante despre care am discutat, trebuie să fi existat o oarecare influență suplimentară care să-l aducă pe el și pe succesorii lui, regii saxoni și franci, atât de departe de locul lor de origine prin aspirația unei coroane neroditoare, să-i facă pe italieni să accepte stăpânirea unui străin barbar, să facă astfel ca Imperiul să apară în tot Evul Mediu nu ceea pare acum - un imens anarhism - ci o instituție divină și necesară, cu fundamentele sale în natura și ordinea lucrurilor. Imperiul Roman mai vechi a fost splendid în decursul existenței sale dar verdictul despre acest Imperiu a fost scris în mizeria la care a ajuns în provincii și incapacitatea sa, care a adus atacurile barbare. După cum putem constata.  În acest moment, Imperiul Roman era mort de multă vreme iar cursul evenimentelor era ostil cu privire la reînvierea sa. Reprezentanții Imperiului Roman în acest moment, mulțimea poporului roman, era de fapt o gloată turbulentă, înecată într-o notorie imoralitate, chiar și în această perioadă de culpabilitate notorie. Totuși, oamenii au acceptat ideea pentru care au luptat mult timp de stăvili curentul irezistibil al epocii. Ei credeau cu emoție că se confruntă cu acest curent al epocii chiar și când  acest curent îi îndepărta din ce în ce mai rapid de la vechea ordine și îi purta într-o zonă de gândiri noi, sentimente noi și noi forme de viață. Această iluzie a fost spulberată în perioada Reformei Protestante.

Explicația se află în situația spiritului uman în decursul acestor secole. În esență, Evul Mediu nu a fost o perioadă politică. Oamenii din această perioadă nu cunoșteau ideile care au fost cunoscute în comunitățile antice și în generațiile prezente: idei despre bunul comun ca scop al statului, despre drepturile poporului, despre meritele comparate ale diferitelor forme de guvernare. Aceste vremuri au creat feudalismul, un sistem social și legal. Feudalismul a fost un sistem politic care era numai o consecință a celorlalte aspecte. Spiritul uman a fost cât se poate de activ în anumite direcții și nu putea rămâne fără concepții generale despre relația reciprocă dintre oamenii din această lume. Aceste concepții nu erau expresia condițiilor actuale și nu erau o inducție istorică. Aceste concepții erau parțial moștenite din sistemul precedent și proveneau parțial de la principiile de teologie metafizică care se dezvolta în scolasticism.[61] Aflată în faza sa finală, antichitatea a lăsat moștenire epocilor succesoare ideile despre monarhia universală și religia universală.

Înainte de cuceririle Romei, oamenii nu au știut multe lucruri unii despre alții, nu aveau experiența unei mari uniuni politice și credeau că diferențele de rasă sunt firești și permanente. În mod asemănător, ei credeau că religia este o chestiune pur locală și națională; la ei existau zei pe dealuri, în văi, pe uscat și pe mare iar astfel fiecare trib se bucura de divinitățile sale și îi considera pe cei din alte ținuturi, care slujeau alte divinități, drept alte neamuri, dușmani naturali și ființe păcătoase. Aceste sentimente erau foarte aspre în partea de răsărit și apar adeseori în scrierile antice din Grecia și Italia. Eroul lui Homer rătăcește pe mările neroditoare ca să devasteze orașe străine.[62] Latinii din antichitate aveau aceeași expresie pentru străin și dușman. Sistemele exclusiviste din Egipt, Hindustan sau China sunt expresii mai grave în comparație cu filozoful atenian care crede că este firesc să existe o stare de război între greci și barbari[63] și care face apologia sclaviei prin argumentul de diversitate originară între rasele domnitoare și

---

[61] Autorul menționează că acest sistem de idei a evoluat în perioada secolelor IV - XVI. [NT]
[62] Homer, *The Odyssey*, (trans. G.H.Palmer) (Cambridge: Riverside Press, 1892), III, p. 31; Homer, *The Illiad*, (trans. A.T. Murray), Cambridge, MA.: Harvard University Press, 1924), V, line 214; *Homeric Hymn to Pythian Apollo* in Hesiod, *Homeric Hymns*, *Epic Cycle*, *Homerica*, (trasl. Evelyn White), (Cambridge, MA.: Harvard University Press, 1914) [NT]
[63] Plato, *Laws* in Plato in Twelve Volumes (Transl. R. G. Bury), (Cambridge, MA.: Harvard University Press, 1967 - 1968), v. 10, pp. 624 - 626 [NT]

rasele sclave. Stăpânirea romană care a adus multor popoare o limbă comună și o lege, a lovit acest sentiment pe partea politică. Creștinismul a înlăturat spiritual acest sentiment și a înlocuit varietatea de panteonuri locale cu credința într-un unic Dumnezeu, în fața căruia toți oamenii sunt egali.[64]

Națiunile se sprijină pe viața religioasă. Dat fiind că divinitatea era divizată, a urmat că și omenirea a fost divizată. Doctrina unității divine a sprijinit unitatea omului, creat după imaginea lui Dumnezeu.[65] Prima învățătură a creștinismului a fost dragostea, o dragoste care urma să unească într-un singur trup ceea ce suspiciunea, prejudiciul și mândria au menținut în separație. Astfel, noua religie a format o comunitate a celor credincioși, un Imperiu Sfânt, destinat să unească în farmecul să și să se opună diverselor curente politeiste ale lumii vechi, așa cum stăpânirea universală a cezarilor era comparată cu nenumăratele regate și republici care au existat mai înainte. Analogia celor două elemente le-a făcut să apară drept părți ale unei mari mișcări mondiale spre unitate: coincidența granițelor lor, care a început înainte de Constantin,  a durat destul de mult timp pentru a le uni în mod indisolubil iar denumirile de *roman* și *creștin* să devină reciproc convertibile. Conciliile ecumenice la care se reunea întregul corp spiritual, prezintă cele mai vizibile și impresionante dovezi ale legăturii lor. În toată parte occidentală, limbajul guvernului civil era limbajul scrierilor sfinte și ale slujirii. Cel mai mare spirit al epocii îi consola pe credincioși pentru căderea Romei pământești prin descrierea orașului care a urmat, *civitas Dei*, al cărui rege și fondator este Dumnezeu.[66]

Preoțimea era emblema și straiul Bisericii Vizibile. Întreaga învățătură și gândire care au rămas în Europa se aflau în mâinile preoțimii. În preoțime s-a format și s-a păstrat a doua mare idee menționată: credința într-un unic stat temporal universal. Ca fapt, statul a dispărut în afara regiunii de vest și se pare că era interesul preoțimii ca această memorie să fie pierdută. Dar ei nu și-au calculat astfel propriul lor interes. În secolele VII - VIII și în secolele XI - XII, preoțimea s-a considerat în oponență față de autoritatea civilă. Clerul era absolut convins că menținerea acestei contradicții este indispensabilă pentru propria lor bunăstare. La început, clerul era compus din romani care trăiau conform legii romane folosind latina drept limba lor; ei erau îndoctrinați cu ideea despre legătura istorică dintre cele două puteri. Alcuin din York, consilierul lui Charles, a expus cel mai onest această idee, aplicată timp de mai multe generații.[67]  În practică delimitările acestor forțe au fost confundate: episcopii erau principi și uneori conducătorii trupelor lor din război; regii erau obișnuiți să convoace conciliile ecumenice și să facă numiri în funcțiile ecleziastice.

La fel ca doctrina despre unitatea Bisericii, doctrina despre o monarhie universală avea un fundament teoretic și istoric. Această doctrină poate fi depistată de la ideile metafizice din care s-a dezvoltat sistemul pe care noii îl denumim *realism*. În acele vremuri, filozofia a avut începuturi logice. Eforturile ei inițiale au fost de a distribui și clasifica: sistemul, subordinarea, uniformitatea păreau să fie elementele cel mai dorite în gândire și în viață. Căutarea de cauze a devenit o căutare de principii de clasificare. Simplicitatea și adevărul nu erau considerate o analiză a gândirii și a elementelor sale și nici o observare a procesului de dezvoltare al gândirii. Mai curând, simplicitatea și adevărul erau considerate drept o genealogie de noțiuni, o declarație a relațiilor dintre clase care se includ sau se exclud reciproc. Aceste clase, ca gen sau specie, nu erau considerate ca atare drept concepții formate de spirit din fenomene și nici agregate incidentale ale unor obiecte  grupate și denumite cu o denumire comună. Acestea erau obiecte reale, existente independent de componentele lor, recunoscute de spiritul uman mai curând decât create de spiritul uman. În această viziune, umanitatea este o calitate esențială, prezentă la toți oamenii și care îi face să fie ceea ce sunt. Prin urmare, (ca tipologie - NT) oamenii nu sunt de multe tipuri ci de un singur sort; diferențele dintre indivizi sunt accidentale. Întregul adevăr despre existenta oamenilor se află în caracteristica universală. Natura comună a indivizilor uniți într-o unică ființă este caracterizată în cele

---

[64] Vezi: Faptele Apostolilor 17:26; Epistola lui Pavel către Galateni 3:28; Epistola lui Pavel către Efeseni 2: 11 ff, Epistola lui Pavel către Efeseni 4:3-6; Epistola lui Pavel către Coloseni 33:11

[65] Genesa 1:25 - 27 [NT]

[66] St. Augustin, *The City of God* in *Nicene and Post-Nicene Fathers*, (Peabody, Mass.: Hendrickson, 1887), v. 2, p. 1 [NT]

[67] G. Waitz, *Deutsche Verfassungsgeschichte*, (Kiel: Schwersche Buchhandlung, 1844 - 1878), 8 v., v. 2, p. 182

două aspecte ale sale: aspectul spiritual și aspectul laic. Aceste două aspecte sunt reprezentate prin două personalități: Preotul - Lumii și Monarhul - Lumii. Aceste personalități reprezintă pe Pământ similitudinea cu Uniunea Divinității. După cum am constatat, atunci, un gând putea să fie perceput numai prin expresia sa corectă și simbolică. Clerul era legat de coeziunea din religie prin doctrină și practică dar a descoperit că această coeziune este inseparabilă de coeziunea corespunzătoare din politică. Clerul a observat că orice acțiune umană are repercusiuni sociale, publice morale și personale. Astfel, clerul a ajuns la concluzia că regulile care predispun sau indică precum și forțele care răsplătesc sau pedepsesc, trebuie să fie paralele și similare, nu numai ca două forțe ci ca manifestări diferite ale unui unic și identic factor. În viziunea lor, era o contradicție cu ordinea divină ca sufletele creștinilor să fie îndrumate de o anumită ierarhie care are în vârful său o căpetenie supremă iar faptele creștinilor să-i facă responsabili în fața unei multitudini de potentați locali, rupți de realitate și lipsiți de responsabilitate reciprocă. Ei nu își puteau imagina o comuniune de sfinți care să nu fie exprimată în Biserica vizibilă. În mod similar, ei nu recunoșteau în chestiuni civile o fraternitate spirituală fără relații formale; ei recunoșteau o umanitate universală numai în imaginea unui stat universal.[68] Din acest punct de vedere, la fel ca în rest, oamenii din Evul Mediu erau sclavii literei; cu toate aspirațiile lor, ei nu se puteau eleva dincolo de concret. Ei erau opriți de magnitudinea și cutezanța concepțiilor lor să fie purtați în practică, împotriva obstacolelor enorme care se aflau în calea lor.

În perioada care a anticipat monarhia în Roma, credința a dobândit o formă definite și un scop definit. În alte condiții, poate credința nu ar fi ajuns la maturitate și nu ar fi influențat esențial evenimentele, oricât de profunde ar fi fost rădăcinile sale. Credința a ajuns în această poziție mai ales prin intermediul Papalității. În perioada lui Constantin, Biserica Creștină s-a organizat conform statului care o apăra. Episcopul metropolei a perceput și a îmbunătățit analogia dintre funcția sa și ceea a conducătorului guvernului civil. Noțiunea despre scaunul lui Petru ca tron imperial al Bisericii a apărut la Papi într-o fază foarte primară a istoriei lor și a devenit mai puternică în fiecare secol, sub influența cauzelor menționate. Chiar și înainte de căderea Imperiului Roman din Apus, Sf. Leon cel Mare a fost exaltat de predica apostolică precum că romanii sunt națiune sfântă și un popor ales iar Roma este un oraș preoțesc și regal. El susținea că Roma a primit o stăpânire spirituală mai mare decât puterea pământească.[69] În anul 476 AD, Roma a încetat să mai fie capitala politică a țărilor din Occident. Papalitatea a moștenit o mare parte din puterea imperială și și-a atras respectul invocat de oraș până în secolele VIII sau IX. În secolul al IX-lea, Papalitatea a formulat, în teorie, un plan prin care devenea echivalentul despotismului dispărut, centrul ierarhiei și stăpânul absolut al lumii creștine. Esența acestui plan este cel mai bine exprimată într-un singur document, ceea mai prodigioasă falsificare medievală. Denumit *Donația lui Constantin*, acest document a dictat timp de șapte secole credința certă a omenirii. Prin *Donația lui Constantin, document controversat chiar în Biserică,* împăratul a acordat pontificatului teritorii, demnități și privilegii. Toate acestea demonstrează dorința ca Papalitatea să fie un duplicat al autorității imperiale.[70]

Noțiunea predominantă era că cel din fruntea societății religioase trebuie să se conforme din toate punctele de vedere cu prototipul celui din fruntea societății civile. Această noțiune este esențială pentru toate ideile și faptele clerului roman; această noțiune este vizibilă în detaliile de ceremonia papală și în gigantica schemă a legislației papale. Autorii legislației canonice au avut intenția să reproducă și să rivalizeze jurisprudența imperială. Cei care se ocupau cu jurisprudența bisericească au corespondat cu cei din Corpus Juris Civilis și cu Grigore al IX-lea, primul care a compus un cod legislativ papal. Datorită acestei activități, Papa Grigore al IX-lea a fost numit *Iustinian al Bisericii*, după Iustinian I, împăratul bizantin. Chiar și în momentele de slăbiciune sau de ostilitate cu puterea civilă, dorința clerului a fost întotdeauna de a imita și rivaliza dar nu de a depăși puterea civilă. Clerul considera că puterea civilă îi

---

[68] Englebert of Admont, *De Ortu et Fine Imperii Romani* in H. Grundman et als (eds.), *Der Schriften des Alexander von Roes und des Engelbert von Admont*, (Stuttgart: Hiesemann, 1958) [NT]

[69] St. Leo, *Sermo LXXXII In Natali Apostolorum Petri et Pauli* in J. P. Migne, *Patrologia Cursus Completus*, (Paris: Garnier, 1846), v. 54, p. 422 [NT]

[70] L. Valla, *On the Donation of Constantine*, (trans. G. W. Bowersock) (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2007). Cf. H. Ch. Lea, The Donation of Constantine, *The English Historical Review* v. 10 (1895), p. 86 [NT]

este complementară și că populația creștină este periclitată de eventuala cădere a clerului sau a statului civil. De aici provine reticența lui Papa Grigore al II-lea de a rupe relațiile cu prinții din Bizanț și menținerea suveranității lor până în anul 800 AD.[71] De aici provine rolul pe care Sfântul Scaun l-a jucat în transmitere coroanei lui Charles, primul suveran din Occident care era capabil să-și îndeplinească datoriile; de aici provine durerea cu care a considerată slăbiciunea succesorilor săi și bucuria din momentul în care Otto I a preluat puterea în calitate de reprezentant al regatului franc. Dictatura romană din cel de-al doilea război punic nu era mai diferită față de dictaturile lui Sulla și Iulius Caesar. Funcția imperială a lui Teodosiu nu era diferită față de ceea a lui Charles. Sigiliul pe care era înscris anul 800 AD și expresia înscrisă *Renovatio Romani Imperii* declară, eventual mai corect decât intenționase autorul, a doua naștere a Imperiului Roman.

Viziunea corectă a acestei noi creaturi nu se poate forma din perioada carolingiană, care a fost o perioadă de tranziție, de fluctuație și incertitudine. Funcția imperială a trecut de la o dinastie și dintr-o anumită țară la altă dinastie și într-o altă țară. Funcția imperială nu a avut timpul să-și formeze caracterul său definit, pretențiile sale și era lipsită de puterea care ar fi putut să o sprijine. O nouă perioadă începe cu încoronarea lui Otto I. În această perioadă, ideile care au fost descrise ca vagi în spiritul uman, au luat o formă mai clară și au adăugat la titlul imperial drepturi și datorii bine definite. În această nouă fază, noi trebuie să tratăm Sfântul Imperiu.

Filosofia realistă și necesitățile epocii, în care unica noțiune de ordine civilă sau religioasă era supunerea față de autoritate, solicitau ca statul mondial să fie o monarhie. Tradiția și continuarea anumitor instituții au acordat monarhului denumirea de *Împărat Roman*. Un rege nu putea fi un suveran universal fiindcă existau mulți regi. Împăratul trebuia să fie un suveran universal fiindcă întotdeauna a existat un singur împărat. În epocile precedente mai bune, împăratul fusese stăpânitorul lumii civilizate. Tronul puterii sale a fost plasat alături de tronul autocratului spiritual al creștinismului.[72] Putem observa clar funcțiile sale dacă deducem din ele principiul conducător al mitologiei medievale: similitudinea dintre cer și pământ. În vârful ierarhiei celeste, Dumnezeu conduce spiritele binecuvântate în Paradis; în mod similar, Papa, vicarul lui Dumnezeu, se află peste popi, episcopi și metropolitani și domnește asupra sufletelor muritorilor de jos. Dumnezeu, stăpânitorul pământului și al cerurilor, (Imperator coelestis), trebuie să fie reprezentat de un vicerege, împăratul pământurilor (Imperator terrenus) a cărui autoritate provine din viața prezentă și este îndreptat spre viața prezentă. În lumea actuală, sufletul poate acționa numai prin intermediul corpului, care este numai un instrument și un mijloc de manifestare a sufletului; în mod similar, trebuie să existe o regulă și o grijă pentru trupurile umane și sufletele lor, supusă întotdeauna bunăstării a ceea ce este mai pur și durabil în timp. În Evul Mediu, relația dintre puterea imperială și puterea papală este prezentată sub emblema sufletului și a corpului.[73] În calitate de vicar al lui Dumnezeu în chestiuni spirituale, Papa are rolul de a conduce oamenii la viața eternă. În calitate de vicar în chestiuni lumești, Împăratul trebuie să controleze oamenii în treburile lor lumești astfel ca ei să poată urma netulburați viața spirituală iar astfel să atingă același scop suprem și comun al fericirii eterne. Din perspectiva acestui scop, principala datorie a împăratului este să mențină pacea în lume. Poziția Împăratului față de Biserică este ceea de Avocat, un titlu preluat din practica bisericii și a mănăstirilor de a alege un baron mai puternic care să apere pământurile și să-i conducă pe arendași în război.[74] Instituția Avocatului are două aspecte: în interior, ea trebuie să aducă populația creștină la supunere față de preoțime și la aplicarea decretelor preoțești asupra ereticilor și păcătoșilor; în exterior, trebuie să propage

---

[71] H. K. Mann, *The Lives of the Popes in the Early Middle Ages*, (London: Kegan & als, 1903), v. 1, part II, p. 141 ff [NT]

[72] Ludovici II Imperatoris Epistola ad Basilicum I, Imperatore Constatinopolitanum Missa in *Monumenta Germaniae Historica*, (Berlin: Weidmann, 1928), v. 5, p. 385 ff [NT]

[73] St. Aquinas, *On the Governance of Rulers* (*De Regimine Principum*), (London: Sheed & Ward, 1938), pp. 89 - 111 [NT]

[74] Autorul menționează un document incert din 1380 [NT]

credința printre păgâni, fără să evite arme trupești.[75] Astfel, Împăratul este replica Papei în orice subiect dar, totuși, puterea sa este cu un grad mai scăzută, creată prin analogia cu puterea papală , așa cum puterea papală a fost creată după modelul Imperiului care o precedase. Analogia este valabilă chiar și în detalii. Așa cum clericul a luat coroana și robele prințului laic, acum clericul îl împodobea pe împărat cu veșmintele sale bisericești, cu patrafir (epitrahil) și dalmatic (stihar diaconesc), îi acorda un caracter cleric și sacru, a extras funcția sa din legăturile limitatoare de naștere și țară, l-a inaugurat cu rituri, fiecare din ele fiind intenționate să simbolizeze și să impună obligații, în esență, religioase. Astfel, Sfânta Biserică Romană și Sfântul Imperiu Roman sunt unul și același lucru în două aspecte. Catolicismul, principiul societății creștine universale, este și Romanism, adică se bazează pe Roma, ca origine și ca tipul său de universalitate. Catolicismul se manifestă într-un dualism mistic care corespunde cu cele două esențe ale Întemeietorului. Ca instituție divină și eternă, Catolicismul îl are în fruntea sa pe Papă, căruia i-au fost încredințate spiritele. Ca instituție umană și temporală, Imperiul a fost împuternicit să guverneze trupurile și faptele oamenilor.

Esența și extinderea guvernării erau identice la aceste două potentate iar singura diferență între ele era sfera lor de activitate. Nu are importanță dacă Papa este denumit *Împărat Spiritual* sau dacă Împăratul este denumit *Papă Laic*. Autoritatea imperială nu provine de la autoritatea papală pe baza argumentului că viața celestă post-mortem este mai importantă decât viața terestră. Papa nu îl reprezintă pe Dumnezeu în toate aspectele ci numai în calitate de rege al spiritelor în ceruri. Dumnezeu ca suveran al Pământului, îl împuternicește direct pe Împărat. Contradicția dintre cei doi servitori ai unicului Rege este de neconceput. Fiecare dintre ei are obligația să-l ajute și să-l sprijine pe celălalt. Cooperarea dintre cei doi slujitori ai lui Dumnezeu este necesară în tot ceea privește bunăstarea extinsă a creștinismului, în sensul larg. Acesta este planul perfect și consistent al uniunii. Acest plan presupune infailibilitatea guvernului lor comun, având în vedere coincidența evidentă a limitelor guvernului comun. Din această infailibilitatea provine datoria magistratului să dezrădăcineze erezia și schisma precum și să pedepsească trădarea și rebeliunea. Acest plan permite posibilitatea acțiunii armonioase a Bisericii și a Imperiului iar astfel plasează ambele puteri într-o relație în care fiecare parte are puterea maximă. Dar, conform unei legi ale cărei excepții sunt greu de găsit, pe măsură ce Statul devine mai creștin, Biserica a preluat forme mai lumești pentru a putea funcționa în scopurile sale. Prin acest contact, Biserica a d devenit mai lumească, mai avară și mai slabă din punct de vedere spiritual. Sistemul fondat de Constantin în circumstanțe îmbucurătoare, care a culminat triumfător în Biserica Imperială din Evul Mediu, a început să piardă teren treptat, în fiecare generație care a urmat. Astfel, Biserica și-a văzut strălucirea înnegurată și desăvârșirea afectată. În prezent, Biserica îi vede pe cei mai zeloși din instituțiile sale cum ei apără cu slăbiciune sau dezertează de la principiul pe care toată lumea trebuie să se sprijine.

Această teorie, sublimă dar impracticabilă, solicită acordul deplin dintre puterea papală și puterea imperială. Acest acord a fost atins rar în istorie.[76] În cele din urmă, acest acord a fost înlocuit de o altă viziune a relației dintre Papalitate și Imperiu. Această nouă relație susținea că este o dezvoltare a unui principiu recunoscut ca fundamental: importanta superioară a vieții religioase. Acest principiu a avut o favoare acrescentă în viziunea fervenților clerici.[77] După afirmația că Papa este unicul reprezentant al lui Dumnezeu pe Pământ, ei au ajuns la concluzia că Imperiul trebuie să fie posedat numai de Papă și nu de

---

[75] Leon al III-lea este autorul documentului menționat aici și prelaut de autor din Ph. Jaffé, *Regenta Pontificum Romanorum,* (Berlin: Veit & Socius, 1851), p. 217; F. Kurz, *Scriptores Rerum Germanicarum ex Monumentis Germaniae Historicis,* (Hannover: Hahn, 1895), pp. 112 - 113. Autorul mai menționează aici ca sursă suplimentară un fragment din scrierile lui Theodulfus din Orleans. Vezi: M. Bouquet, *Recueil des historiens des Gaules et de France,* (Poitiers: Oudin 1869), 4 v. [NT]

[76] Acest acord a fost realizat, eventual, în perioada lui Charles şi Papa Leon al III-lea; în perioada lui Otto al III-lea, Papa Grigore al V-lea şi Papa Silvestru al II-lea şi în perioada împăratului Henric al III-lea.

[77] Autorul menționează două surse medievale germane: *Sachsenspiegel* (c. 1240) şi *Schwabenspiegel* (c.1275). Vezi: *The Saxon Mirror, A Sachsenspiegel of the 14th Century,* trans. Maria Dobozy, (Philadelphia: University Press 1999). Aceste surse au fost prelucrate în multe versiuni în decursul secolelor dar au avut o importanță cardinală pentru istoria germană. Vezi: P. Landau, *Deutsche Rechtgeschichte im Kontext Europas 750 - 1933* (Badenweiler: Bachmann, 2016) [NT]

altcineva direct de la Dumnezeu. Mulți au afirmat că Imperiul trebuie să fie deținut conform sistemului feudal. Astfel, puterea temporală era inferiorizată pentru a fi sclava și nu sora puterii spirituale.[78] Totuși, Papalitatea la apogeul său și sub conducerea marilor sale spirite Hildebrand (Papa Grigore al VII-lea - NT), Alexandru (probabil Papa Alexandru al II-lea - NT) și Inocent (?) nu căuta să anuleze sau să absoarbă guvernul civil ci solicita numai ascultare și înălța demnitatea Împăratului față de toată lumea, cu propria sa excepție.[79]

Definită astfel, teoria despre poziția și funcțiile împăratului nu poate fi atribuită la un anumit punct cronologic. Această teorie a fost în dezvoltare și schimbare în perioada secolelor V - XV. Am fost surprinși să constatăm că nu găsim la nici un autor o exprimare a fundamentelor pe care se bazează această teorie. Pentru noi acesta este un lucru ciudat dar, pentru cei din epoca respectivă, acestea erau lucruri foarte clare care nu necesitau o explicație formală. În orice caz, cine examinează scrierile medievale nu poate să nu perceapă, din exprimări deschise, aluzii și presupuneri, că ideile de acest gen erau prezente în spiritele autorilor.[80] Relația dintre Imperiu și religie este dovedită cel mai ușor. Apărarea și extinderea religiei precum și menținerea concordanței printre creștini pot fi deduse din orice consemnare, din cronici și tratate, proclamații, legi, predici. Toate acestea sunt prezentate drept funcții pentru care Imperiul a fost creat în mod special. Credința exprimată de Ludovic al II-lea, "*Imperii dignitas non in vocabulis sed in gloriosae pietatis culmine consistit*"[81] apare în documente scrise de împărații Sfântului Imperiu Roman, Frederic I și Conrad al II-lea. Această idee apare din nou în documentul adresat de împăratul Frederic I către prelații din Germania: "Dumnezeu a pus pe pământ numai două puteri; după cum în ceruri există un unic Dumnezeu, aici avem un Papă și un Împărat. Providența divină a împuternicit Imperiul Roman să prevină continuarea schismei din Biserică." Clericii și juriștii, susținătorii și dușmanii Sfântului Imperiu Roman au repetat această idee până în vremurile lui Carol al V-lea (Carol Quintul). Susținătorii Sfântului Imperiu Roman doreau să arate că trecerea (*translatio*) de la greci la germani era un succes al Papei. Prin intermediul acestei teorii, ei doreau să stabilească dreptul Papei de a supraveghea sau de a anula alegerea rivalilor. Dușmanii Sfântului Imperiu Roman intenționau să reducă Papa la funcția de prim - episcop al domeniului său. Conducerea Papei era tratată în special din perspectiva celor două datorii menționate mai sus. În calitate de echivalent al comandantului musulman al credincioșilor, Papa era conducătorul militant al Bisericii împotriva infidelilor iar astfel avea capacitatea să conducă cruciadele. În perioadele ulterioare, Papa a fost recunoscut în calitate de conducător al confederațiilor împotriva cuceritorilor otomani. În calitate de reprezentant al întregului popor creștin, Papa avea la latitudinea sa convocarea consiliilor generale. Acest drept al Papei era important atunci când era scopul consiliului era să rezolve o alegere controversată sau să demită pontiful în funcție, așa cum s-a întâmplat la Conciliul de la Konstanz (1414 - 1418).

Cele mai frumoase imagini se află în oficiul de încoronare imperial de la Roma unde sunt menționate ritualurile de încoronare. În acest monument sunt înscrise ritualurile de consacrare la o funcție religioasă:

---

[78] În bula *Unam Sanctam*, Papa Bonifaciu al VIII-lea afirmă că astfel credincioşii creştini vor avea o singură căpetenie. Vezi: *Unam Sanctam* pe site-ul Papal Encyclicals Online. [NT]

[79] Autorul îl citează aici pe St. Bernard de Clairvaux care menționează că Imperiul și Papalitatea au fiecare câte un domeniu iar tentativa de a acapara domeniul celuilalt va duce la pierderea ambelor domenii. Vezi: St. Bernard's *Treatise on Consideration*, (Dublin: Browne & Nolan, 1921), p. 48 [NT]

[80] Vezi: Peter von Andlau, *De Imperio Romani, regis et augusti creatione*, (Argentorati: J.Rihelii haeredum, 1612); Landolfo Colonna, *Translatio Imperii* in A. Alciat (ed.) *De Formula Romani Libellus*, (Basel: Oporinum 1559); P.Shaw (ed.), Dante, (Dante Aligheri), Monarchy, (Cambridge: Cambridge University Press 1996); Engelbert von Admont, *De Ortu et Fine Romani Imperii Liber*, (Moguntiae: Albini, 1603), H. Schneider (ed.), *Die Schrifften des Alexander Von Roes und Englebert von Admont*, (Wiesbaden: Harrassowitz, 2016); C.N. Nederman (ed.) *Marsiglio de Padua: Writings on the Empire: Defensor minor and De translatione Imperii*, (Cambridge: University Press, 1993); Papa Pius al II-lea (Aeneas Piccolomini), *De ortu et authoritate Sacri Romani Imperii*, (Moguntiae 1535); Francesco Giovanetti, *De Romano Imperio ac ejus jurisdictione*, (Ingolstadt: Weyssenhorn, 1563); S. Schard, *Sylloge historico - politico - eccelsiastica variorum auctorum*, (Argentorati: Zentner, 1618); M. Goldast, *Monarchia Sanctis Imperii Romani*, (Hanovia, 1611).

[81] G. H. Pertz, *op. cit*., v. 3, pp. 521 ff. Scrisoarea este adresată lui Vasile I Macedoneanul, împărat bizantin [NT]

pe lângă spadă, glob și sceptrul puterii laice, Împăratul primește un inel ca simbol al puterii laice, este numit vice - diacon, îl asistă pa Papă la slujbă, împărtășește drept cler comuniunea ambelor clase și este admis drept canon în bazilicile Sf. Petru și Sf. Ioan din Lateran de la Roma. Jurământul depus de un elector începe astfel: "*Ego N. volo regem Romanorum in Caesarem promovendum, temporale caput popolo Christiano elegere*." Împăratul jură să păstreze în suflet și să apere Sfânta Biserică Romană și pe episcopul său. După citirea din Biblie, Papa se roagă: "*Deus qui ad praedicandum aeterni regni evangelium Imperium Romanum praeparasti, praetendere famulo tuo Imperatori nostro arma coelestia*."[82] Printre titlurile oficiului imperial se află următoarele denumiri: "Căpetenia Creștinismului", "Apărătorul și Avocatul Bisericii Creștine", "Căpetenia vremelnică a credincioșilor", "Apărătorul Palestinei și a Credinței Catolice".

Argumente foarte speciale sunt folosite pentru a dovedi din Biblie dreptul divin al Imperiului. Teoria medievală despre relația dintre puterea civilă și puterea clericală (bisericească) a fost puternic influențată de narația din Vechiul Testament despre teocrația iudaică. Cu toate că era o derogare provenită din puritatea vechiului sistem, instituția regală apare drept aleasă și împuternicită în mod special de religia națională. Autoritatea și eternitatea Romei în sine a fost stabilită prin Noul Testament. Supunerea autorităților menționată în anumite fragmente era considerată o poruncă. Hristos a acordat dominația Imperiului Roman, a făcut pace pe lume prin August, a plătit tribut Cezarului și i-a spus lui Pilat: "N-ai avea nici o putere asupra Mea dacă nu ți-ar fi fost dată de sus." (Evanghelia după Ioan 19:11)

Pentru spiritul mistic, argumentele extrase din profeție sau provenite din interpretarea alegorică a Scripturii erau mai atractive decât argumentele directe. În istoria creștină s-a format foarte devreme credința că Imperiul Roman era ultimul imperiu universal al lumii, după profeția lui Daniel (Daniel 2:44 - NT). După perioada lui Origen și Ieronim, această viziune a fost acceptată absolut, ceea ce era firesc.[83] Această acceptare provine de la faptul că nu a apărut nici o putere care să distrugă Roma, așa cum Imperiul Persan a fost distrus de Alexandru cel Mare iar domeniile moștenitorilor săi au fost pierdute. Toți cuceritorii din nord - goți, lombarzi, burgunzi - au onorat memoria Imperiului și au acceptat legile sale. Germania a adoptat chiar denumirea imperială, "cumplită, teribilă și excepțional de puternică, diferită de tot ceea ce a existat înainte." La aceste predicții și la multe altele din Apocalipsă au fost adăugate predicțiile biblice și epistolare despre venirea lui Anticrist.[84] Anticristul urma să vină după stăpânirea romană. Papalitatea a fost prevenită de mai multe ori că, prin slăbirea Imperiului, ea grăbește venirea dușmanului și sfârșitul lumii.[85] Ei nu se întrebau ce sens aveau cuvintele pentru cei cărora aceste cuvinte au fost adresate la origine. Ei erau cu totul nepăsători dacă sensul pe care l-au descoperit ar fi avut vreo semnificație naturală sau rațională pentru un cititor din orice epocă. Nici o analogie nu era prea vagă, nici o alegorie nu era prea imaginară pentru a nu fi extrasă dintr-un simplu text. Odată expusă, interpretarea primea ca argument întreaga autoritate a textului originar. Astfel, cele două săbii despre care Isus a spus: "Destul !" (Luca 22:38) au devenit puterea spirituală și puterea temporală. Acordarea puterii spirituale lui Petru a implicat supremația papală. Astfel, un scriitor dovedește eternitatea Romei din Psalmi 72:17: "Numele lui va dăinui pe vecie; cât soarele îi va tine numele." După Papa Grigore al VII-lea, Imperiul Roman este luna iar soarele este Papalitatea. Legende stranii povesteau cum romanii și germanii erau de aceeași proveniență și cum oamenii lui Petru au fost descoperiți pe malurile Rinului. Pentru clerul medieval, dovada biblică părea completă și mulți susțineau că este un păcat de moarte de a rezista în fața puterii poruncite de Dumnezeu. Aceste argumente puternice ne fac să uităm că autorii bisericești din Evul Mediu adaptau în favoarea unei instituții existente ceea ce găseau în scris. Noi

---

[82] M. Goldast, *op. cit*.; J. J. Moser, *Römische Kayser* in *Neues teutches Staatrecht,* (Frankfurt-am-Main: Osnabruck - Zeller, 1767) v. 2

[83] Engelbert, *op. cit*. Din *Epistola a doua a lui Pavel către Tesalonicieni cap. 2*. Engelbert explică cum decăderea va preceda venirea lui Anticrist, care va preceda venirea Mântuitorului.

[84] Adso, *op. cit*.

[85] St. Thomas d'Aquin argumentează că declinul Imperiului nu este un argument împotriva împlinirii sale. Vezi St. Thomas d'Aquin, *Commentaire sur la deuxième lettre de Saint Paul au Théssaloniciens*.

începem să ne închipuim că Imperiul a fost menținut, ascultat și preaslăvit timp de secole în virtutea unor cuvinte pe care noi le interpretăm altfel aproape în fiecare caz.

Influența ideilor expuse mai sus în domeniul poeziei și artei este un subiect util de proporții prea mari pentru prezentul tratat. Chiar și cunoștințele mai rezumate arată cât de multe lucruri din literatura și arta acestei perioade trebuie să fie interpretate și cât de ușor pot fi omise aspectele indirecte sau subconștiente ale artiștilor din această perioadă. O istorie a artei medievale care își va extrage filozofia din formele concrete trebuie să fie precisă în descrieri și subtilă ca metodă. Teoria Imperiului medieval este clar promovată în mozaicul din tricliniumul de la Palatul Lateran de la Roma și fresca de la bazilica dominicană Santa Maria Novella din Florența.

Idealurile creștinismului erau egalitatea, umilitatea și prevalența unor modalități de slujbă și guvernare. Împăratul avea dreptul la supunerea creștinătății nu în calitate de moștenitor victorios al unei secte sau în calitate de stăpânitor feudal al unui teritoriu; Împăratul avea dreptul la supunerea creștinătății datorită solemnității legată de numirea sa în această funcție. Prin demnitatea sa, Împăratul îi depășea pe regii pământului iar puterea sa avea o altă esență față de puterea lor. Împăratul trebuia să se afle pe o treaptă superioară și era legătura unificatoare a regilor într-o unitate armonioasă. Vastele teritorii și viguroasa activitate a lui Charles au stabilit această diferență în decursul domniei sale. La succesorii săi, coroana imperială s-a rupt de guvernarea directă a regatelor stabilite și a existat numai sub forma unei suzeranități nedefinite, un fel de unitate fără de care spiritele umane nu se puteau potoli. Caracteristic pentru Evul Mediu, existența unui împărat era solicitată dar identitatea și modul de numire nu aveau importanță. Astfel, Împăratul era încoronat în circumstanțele potrivite cu aceste condiții. Oamenii din Evul Mediu nu erau mirați de drepturile imperiale nelimitate și neputința sa în realitate. Niciodată în istoria umană teoria care pretindea permanent să controleze practica nu a fost atât de ruptă de practică. Această epocă feroce și senzuală idealiza umilitatea și ascetismul. Niciodată nu a existat un ideal mai pur al dragostei și o imoralitate mai grosolană a vieții.

Puterea Sfântului Imperiu Roman nu putea fi "internațională", cu toate că în timp acesta a devenit aspectul cel mai important fiindcă diferențele naționale cu greu începuseră să existe în secolul al X-lea. Geniul Sfântului Imperiu Roman era clerical și roman și sub nici o formă nu teritorial sau teutonic. Sfântul Imperiu Roman nu se baza pe armate sau pe vaste teritorii ci pe datorie, spaimă și sentimentele supușilor săi.

## Capitolul VIII: Imperiul Roman și regatul german

Otto I (Otto cel Mare) a preluat funcția de Împărat al Sfântului Imperiu Roman în anul 962 AD dar aceasta nu era unica sa funcție. El era deja rege german. Noua sa demnitate nu o depășea pe ceea veche. Această uniune într-o singură persoană, în primul rând, o uniune personală și apoi oficială, care a devenit, în cele din urmă, o fuziune a celor două esențe inițiale, avea o esență diferită față de fiecare din componentele sale. Acesta este elementul decisiv pentru întreaga istorie ulterioară a Germaniei și a Imperiului.

Numai puțin trebuie spus despre regatul german fiindcă nu se deosebește esențial de alte regate din Europa occidentală, așa cum acestea existau în secolul al X-lea. Cele cinci sau șase mari triburi sau conglomerate tribale, care formau națiunea germană, au fost unite la început sub sceptrul carolingienilor. Cu toate că mai păstrau semne ale originii lor independente, aceste triburi germane nu se puteau separa din cauza limbii comune și a mândriei comune cu privire la Imperiul Franc. Când dinastia lui Charles s-a stins în anul 911 AD, adică odată cu moartea lui Ludovic Copilul, Conrad, ducele franconilor, a fost ales pentru a domni pe tronul liber și a fost urmat de Henric I al Germaniei. Prin acțiunile sale conciliante dar viguroase, prin caracterul său integru, prin curajul și șansa de a-i îndepărta pe unguri, Henric I a pus temeinic fundamentele puterii regale. În decursul domniei fiului său Otto I, aceste fundamente au devenit un edificiu statornic. La ceremonia de încoronare de la Aachen, marii nobili ai regatului l-au slujit iar cei din Francia, Bavaria, Suabia, Thuringia, și Lorraine s-au adunat în jurul monarhului saxon. Această ceremonie de încoronare este inaugurarea unui regat teuton. Propria sa denumire nu a fost "german" ci "franc de est". Acest regat pretindea că este reprezentanță legală a monarhiei carolingiene, cu un fundament și o înclinare cu totul diferită din multe puncte de vedere.

În perioada acestor principi a existat un amalgam unic al vechii organizări germane de triburi sau districte (*Gauverfassung*), așa cum o vedem în cele mai antice documente. Această organizare era creată după metoda lui Charles de a menține controlul guvernării centrale prin intermediul funcționarilor publici stabili și mobili. După Charles, această formă de guvernare a fost suspendată și s-a dezvoltat un sistem ale cărui origini provin din perioada lui Clovis. Esența acestui sistem era o combinație între titlul de proprietate funciară și o relație personală specifică între proprietar și arendașul său. În cadrul acestei relații, proprietarul trebuia să furnizeze protecția paternală iar arendașul trebuia să furnizeze ajutor și supunere. Din punct de vedere politic, proprietarul funciar devenea suveranul celar aflați pe teritoriul său. Legătura dintre autoritatea personală și autoritatea funciară era mai obișnuită în despotismul oriental decât la popoarele libere din Europa primitivă. Pe baza acestui principiu au fost stabilite și sunt explicate legea și justiția feudale, finanțele feudale, legislația feudală. Fiecare arendaș era față de stăpânul său în poziția în care se aflau arendașii săi față de el. Feudalismul a fost capabil să domine societatea astfel încât luptele purtate timp de douăzeci de generații au afectat puțin acest sistem.

În mijlocul secolului al X-lea, Germania era mai puțin supusă ca Franța la ceea mai gravă caracteristică a feudalismului: vasalitatea fără speranță a țărănimii. Totuși, Germania era profund feudalizată. Egalitatea la cei născuți liberi, așa cum o constatăm în scrierile lui Tacit despre Germania[86], a fost înlocuită cu eșalonarea gradată de ranguri și concentrarea puterii în mâinile castei de proprietari funciari. Astfel, monarhul și-a pierdut rolul său străvechi de conducător și judecător al poporului pentru a deveni căpetenia unei oligarhii tiranice. Monarhul era proprietarul titular al pământului; el putea să solicite de la vasalii săi servicii, ajutor militar și financiar, putea dispune de fiefuri libere și, după bunul său plac, putea să declare război sau să facă pace. Monarhul, în calitate de suveran al națiunii, exercita puțin aceste drepturi, provenite dintr-o relație specifică cu arendașii săi feudali. La origine, această relație era strict personală iar proeminența principelui umbrea datoriile sale politice precum și cele ale supușilor. Oricât de mari ar fi putut să devină în mâinile unui conducător politic ambițios, aceste drepturi erau

---

[86] Tacitus, *Agricola, Germania, Dialogue on Oratory*, (transl. M. Hutton et als), (Cambridge. Mass.: Harvard University Press, 1996); Cf. Tacitus, *The Agricola and Germania*, (transl. R. B. Townshend, (London: Metheun, 1894) [NT]

limitate în practică de propriile sale datorii paralele față de vasalii săi și de dificultatea de a le aplica împotriva uni infractor puternic. Regele nu avea permisiunea să rețină în mâinile sale fiefuri obținute prin înșelătorie și era obligat să le transfere fiefurile pe care le-a deținut înainte de urcarea sa pe tron. Regele nu putea să intervină în jurisdicția arendașilor săi pe propriile lor teritorii și nici nu-i putea opri să declare război sau să formeze alianțe între ei, la fel ca principii independenți. Ducii erau căpeteniile nobililor. Cu toate că, în teorie, ducii nu fuseseră împuterniciți, ei dețineau multe din puterile care proveneau de la loialitatea exclusivă a supușilor lor, care aparțineau ducilor în calitate de conducători ereditari ai tribului în sistemul antic. Alături e cei trei arhiepiscopi din regiunea Rinului, ei erau supuși importanți care, adeseori, aspirau la coroană iar de alte ori nu puteau rezista față de cel încoronat. Otto I le-a încălcat adeseori privilegiile, mai ales prin conții Palatinatului, le-a distrus influența ascendentă dar nu importanta pe care o aveau. Ei au dispărut numai in secolul al XIII-lea, odată cu ascendența celui de-al doilea grad de nobilitate care era mai slab și includea conți, margrafi sau marchizi și landgrafi. În trecut, aceștia fuseseră ofițeri regali iar în această fază erau arendași feudali. La gradul mai inferior se aflau baroni și simpli cavaleri care atunci erau clasa descrescentă a oamenilor liberi și clasa acrescentă a arendașilor. Instituțiile Germaniei primitive erau aproape dispărute și erau înlocuite de un sistem nou, rezultatul firesc provenit din stabilizarea unei societăți seminomade. De asemenea, acesta era rezultatul provenit din imitarea a ceea ce se formase pe pământul roman, la vest de Rin și la sud de Alpi. Armata nu mai era miliția germană (*Heerban*) a întregului popor, obișnuit să urmeze regele în expediții la mari distanțe. Armata a devenit o miliție de cavalerie, formată din baroni și slujitorii lor, care erau obligați să servească dar refuzau să facă acest lucru atunci când propriul lor interes nu era luat în considerație. În această perioadă nu au fost convocate adunările populare despre care am auzit atât de mult în perioadele lui Clovis și Charles. Legile promulgate în acele adunări populare au fost abrogate ori s-au învechit. Singurul conciliu național care exista era adunarea Dieta în care nobilitatea laică și religioasă se întâlnea cu suveranul lor pentru a decide despre un război străin sau, de mai mul roti, pentru a participa la alocarea unui fief sau pentru surghiunirea unui rebel. Fiecare district avea obiceiurile sale locale, administrate de o curte a boierului local. O altă lege nu exista fiindcă în aceste zone, aduse la civilizație în ultimele veacuri, jurisprudența imperială încă nu ocupase spațiul liber creat prin nefolosirea codurilor barbare.

Această stare de lucruri era preferabilă în comparație cu confuzia precedentă; un principiu de ordine a început să adune și să unească entitățile împrăștiate. Acest principiu a dus la o uniune strânsă și dificilă dar oamenii au învățat măcar să se unească. Feudalitate ascendentă era încă aproape de anarhie iar tendințele de izolare și diversitate au continuat, cu toate eforturile Bisericii și ale prinților carolingieni de a fi atotputernici în Europa occidentală. Regatul german era deja o legătură între popoarele germane și părea o entitate puternică și unificată în comparație cu Franța lui Hugo Capet sau cu Anglia lui Ethelred al II-lea. Dar istoria regatului german până în secolul al XII-lea este numai puțin mai mult decât o serie de dezordini, revolte, războaie civile, o luptă permanentă a monarhului pentru impunerea drepturilor sale feudale, o rezistență a vasalilor săi, la fel de obstinată și cu succese mai mari. Este numai o speculație să ne imaginăm rezultatul la care Germania ar fi ajuns dacă și-ar fi urmat cursul evoluției. Exemplul tuturor statelor din Europa înclină în favoarea coroanei. Lupta a început odată cu intervenția unui nou factor: regele german a devenit Împărat Roman. Aceste două sisteme unite într-o singură persoană erau într-o contradicție maximă: un sistem era centralizat cu fundament în teoria sublimă, concentra toată puterea în mâinile unui monarh iresponsabil, solicita egalitatea tuturor supușilor drept creaturi ale divinității; celălalt sistem era localizat, provenea din anarhii, limita drepturile monarhului, se alia cu ceea mai trufașă aristocrație, ceea mai riguroasă care a apărut vreodată în Europa cu privire la grade și permitea împotrivirea la ordinele regale. S-ar fi putut crede că aceste entități atât de diametral opuse se uneau într-o singură persoană sau trebuiau să lupte până la absorbirea unei entități de către cealaltă. În imperceptibila fuziune de la început, fiecare dintre aceste două entități a contribuit și fiecare a pierdut din caracteristicile sale regele a devenit mai mult decât german iar Împăratul a devenit mai puțin roman. În cele din urmă după șase secole, monarhul în care erau unite două "persoane", a apărut drept o a treia entitate, separată de fiecare dintre cele două componente și era posibil să fie denumit "Împărat German"[87] Esența și

[87] Acesta nu a fost titlul său niciodată. Până în 1806, el era *Romanorum Imperator Augustus, Römischer Kaiser*

evoluția acestei schimbări va apare în istoria ulterioară a Germaniei. Acest subiect nu poate fi discutat aici fără să fie anticipate evenimente ulterioare. Putem arăta pe scurt cum a început procesul de fuziune.

Era firesc ca marea masă a supușilor lui Otto să confunde, în gândire și exprimare, noțiunile despre Imperiu cu noțiunile despre Roma și Papalitate. Suveranul și consilierii săi bisericești aveau viziuni mult mai clare despre noua instituție și relațiile reciproce cu Biserica. Ei au constatat că separarea acestor două instituții nu era posibilă și erau bucuroși să includă instituția mai slabă în cadrul instituției mai puternice. În calitate de stăpânitor al lumii, Otto era împărat la nord și la sud de Alpi. Atunci când emitea un edict, el solicita supunerea supușilor săi teutoni în ambele sale funcții. Atunci când Împăratul conducea armatele Sfintei Scripturi împotriva păgânilor, vasalii săi înarmați urmau standardul superiorului lor feudal. Atunci când a întemeiat biserici și a numit în funcție episcopi, Împăratul a acționat, parțial, drept suzeranul teritoriilor feudale și, parțial, drept apărătorul credinței, cu misiunea de a orienta Biserica în chestiuni temporale. Astfel, prezumția coroanei imperiale a adus, ca prim rezultat, aparenta creșterea autorității interne; prin legături istorice, această prezumție a intensificat demnitatea coroanei iar prin legăturile religioase a creat slăvirea sa mai mare. Prezumția coroanei l-a elevat pe Împărat mai sus de vasalii săi, i-a extins prerogativa în chestiuni bisericești și, în consecință, a acordat ecleziasticilor o poziție mai importantă decât în trecut la curte și în administrația guvernului. Episcopii și abații aveau multă putere în toate regatele feudale dar în Germania ei dispuneau de ceea mai mare putere. În Germania, Împăratul era căpetenia Bisericii și a statului iar astfel aceste două instituții erau obligate să fie paralele în mod exact. În secolul al XI-lea, Biserica deținea exact jumătate din pământurile și bogățiile țării precum și o parte considerabilă din forța militară. Ei aveau o influență predominantă în Dietă: funcția de mare cancelar al Imperiului, ceea mai înaltă funcție, era deținută de episcopul din Mentz, în calitate de arhiepiscop al Germaniei și a ajuns să-i aparțină de drept. Grandoarea clerului a fost astfel promovată de Otto, care trebuia să revină la politica lui Charles. La nivel popular, se spunea că Otto ar fi dorit să slăbească aristocrația prin promovarea ierarhică a rivalilor lor. Chiar dacă a fost așa, această acțiune a fost dezastruoasă fiindcă, în scurtă vreme, clerul s-a dovedit la fel de rebel ca și cei care urmau să fie afectați de promovarea lor. Istoricii, care îl acuză pe Otto pentru decizia sa, au uitat în care poziție se afla Otto față de Biserică, care l-a indus să stabilească în Biserică o ordine asemănătoare cu ceea pe care el a constatat că rezistă în cadrul statului.

Prin titlul pe car l-a adoptat, Otto a arătat dorința sa de a combina titlurile de rege și împărat. Charles s-a intitulat "*Imperator Caesar Carolus rex Francorum invictissimus*" și "*Carolos serenissimus Augustus, Pius, Felix, Romanorum gubernans Imperium qui et per misericordiam Dei rex Francorum atque Langobardum*". Până la încoronarea la Roma, Otto și succesorii săi au folosit titlurile "*Rex Francorum*" sau "*Rex Francorum Orientalium*" și cel mai frecvent "*Rex*".

Elementul imperial nu a fost predominant în toate aspectele asupra elementului regal. Monarhul ar fi putut dori să folosească împotriva baronilor turbulenți prerogativa nelimitată provenită de la noua coroană dar nu avea puterea să procedeze astfel. Acești baroni turbulenți, care nu disputau supremația coroanei și nici dreptul Împăratului de a fi încoronat, au refuzat, pe bună dreptate, să permită încălcarea libertății lor de vreun act pe care ei nu l-au creat. Otto s-a implicat într-o acțiune zadarnică iar perioada sa de domnie a fost mai directă și mai personală decât perioada lui Charles. În perioada lui Otto nu a existat o schemă de guvernare mecanică și nici o revendicare absolutistă; a existat numai decizia de a afirma cu energie că drepturile regale feudale ajută scopurile ulterioare ale Împăratului. Solicitările lui Otto proveneau de la funcția sa de Împărat iar ceea ce primea era în calitatea sa de rege. Singurul rezultat a fost că, în Germania, funcția imperială a fost pătrunsă și transformată de idei feudale. Pentru a-și îndeplini teoria, feudalismul avea nevoie de un stăpân primordial al lumii. Axioma era că acest stăpân primordial al lumii este sursa care a emanat proprietatea funciară iar Împăratul a fost descoperit drept acest suzeran. Astfel, Împăratul a devenit vasalul stăpân pentru toți regii și potentații, elementul esențial al universului feudal. Împăratul era considerat cel care posedă lumea din partea lui Dumnezeu și nu lipseau instituții romane care să se conecteze la aceste noțiuni. Constantin a imitat curțile de la răsărit și a făcut din mulți demnitari ai curții sale mari demnitari de stat. În acest moment, aceștia erau paharnici, postelnici, mareșali ai curții sau șambelani ai Imperiului și, în scurtă vreme, au devenit prinți electori. La origine, posesia de pământuri cu condiția serviciului militar era o idee romană și o practică romană. Proprietatea divizată din legea

feudală și-a găsit analogiile în legea romană de emfiteoză. Astfel, în timp ce Germania era romanizată, Imperiul era feudalizat și a ajuns să fie considerat o perfecțiune a sistemului aristocratic și nu antagonizarea sa. Apoi, această adaptare la faptele politice existente au capacitat Imperiul să-și asume un caracter internațional. Cu toate acestea, chiar și atunci când păreau să se îmbine, o profundă și persistentă ostilitate a persistat între geniul imperialismului și geniul feudalismului. Domnia lui Otto și a moștenitorilor săi era, într-o anumită măsură, ostilă esenței politice feudale, nu fiindcă știau ce a fost guvernarea romană ci din cauza necesităților poziției lor, ridicată la o înălțime imensă deasupra supușilor lor, ei fiind învăluiți cu o aură de sanctitate drept protectori ai Bisericii. Astfel, ei au fost orientați să reducă independența locală și să asimileze diferite popoare, prin vastele lor teritorii. Otto a fost cel care a transformat germanii într-un popor unic după ce au fost înainte un agregat de triburi; Otto a fost cel care a unit germanii într-un corp politic unic, i-a învățat prin intermediul măreției colective, să se ridice la conștientizarea vieții naționale, fapt care nu a mai dispărut vreodată.

Tradiția romană și necesitățile curente ar fi putut sugera un expedient împotriva oligarhiei funciare dar Otto aproape că nu avea posibilitatea să folosească acest instrument. El nu putea să invoce prietenia a treia clasă fiindcă aceasta nu exista. Clasa teutonă a oamenilor liberi, care cu două secole în urmă forma marea parte a populației, era acum în dispariție rapidă, la fel ca în Anglia. Comunitățile democratice s-au menținut numai în văile alpine și pe malurile oceanului. Viață urbană nu a existat până când Henric I al Germaniei a forțat populația iubitoare de păduri să trăiască in fortărețe capabile să respingă invadatorii unguri. Clasa burgheză care începea să se formeze era încă prea mică pentru a fi o forță în stat. Libertatea populară în declin a lăsat moștenire monarhului  drepturile care altfel ar fi putut să fie preluate de nobili. Astfel, coroana a devenit aliatul poporului și, în această fază, aliatul tacit al poporului. Titlul imperial a inspirat simpatia oamenilor obișnuiți mai mult decât titlul regal. Oricât de ignoranți ar fi fost despre istorie, oricât de incapabili ar fi fost să înțeleagă funcțiile sale, mai exista un sentiment consacrat în mod misterios fraternității creștine și egalității în favoarea păcii și legalității, pentru limitarea celor puternic și apărarea celor neajutorați.

## Capitolul IX:  Împărați din Saxonia și Franconia

Cine începe să citească istoria Evului Mediu este amuzat sau provocat de aparentele absurdități de care se lovește la fiecare pas. Cititorul descoperă scriitori care, în mijlocul consensului universal, proclamă splendide teorii pe care nimeni nu încearcă să le îndeplinească. Cititorul vede cum sunt pătați cu toate viciile oameni plini de devotament sincer față de religie, care nu au pătat niciodată puritatea doctrinei morale, chiar dacă aceste doctrine erau obscurate. Acest cititor este dispus să ajungă la concluzia că acești oameni trebuie să fi fost proști sau ipocriți. Dar, o astfel de concluzie ar fi cu totul eronată. Toată lumea știe cât de puțin acțiunile omului sunt conform maximelor generale pe care el le-a stabilit pentru sine și în cât de multe lucruri el crede, fără să le îndeplinească. Omul crede suficient în aceste lucruri pentru a fi influențat dar nu crede suficient pentru a fi guvernat de aceste principii.  În Evul Mediu, contradicția permanentă între teorie și practică era excepțional de gravă. În Evul Mediu, contradicția permanentă între teorie și practică era excepțional de gravă. Impulsurile oamenilor erau mai violente iar comportamentul lor era mai nesăbuit față de ceea ce observăm în societatea modernă. Absența unui spirit de critică si evaluare i-a făcut pe oamenii din Evul Mediu să-și piardă spiritele fără rezervă, mai mult decât ar face cei din generația actuală în fața unei teorii inclusive și impozante.  Prin urmare, În timp ce fiecare credea în drepturile Imperiului ca un element al adevărului divin, nimeni nu ar fi cedat dacă interesele sau pasiunile sale ar fi putut fi afectate. Împotrivirea la voința Vicarului lui Dumnezeu putea fi admisă și chiar era considerată drept un păcat de moarte dar nimeni nu ezita să comită acest păcat. Prin urmare, în loc să fie acordată o eficiență practică acestei prerogative imperiale nelimitate, se considera necesar ca această prerogativă imperială nelimitată să fie sprijinită de autoritatea limitată dar tangibilă a unui rege feudal. În Imperiul lui Otto, singurul loc în care feudalitatea nu a avut o sesizare stabilă și unde el a fost silit să domnească numai ca împărat, dar nu și ca rege, era locul în care el și succesorii săi nu au fost niciodată în siguranță de jigniri și revoltă. Acest loc era capitala sa. Prin urmare, o istorie a celor suferite de primul împărat saxon din Roma nu este un comentariu nepotrivit al teoriei expuse mai sus și este un episod ciudat în istoria Tronului Apostolic.

După încoronarea sa, Otto a revenit în nordul Italiei, unde partizanii lui Berengar și fiul său Adalbert mai erau înarmați. După plecarea lui Otto, neobositul Papa Ioan al XII-lea a descoperit prea târziu că, în căutarea sa a unui aliat, el s-a dat pe mâinile unui stăpân. Papa Ioan al XII-lea a renunțat la supunere, a început tratative cu Berengar și s-a gândit chiar să trimită delegați la maghiarii păgâni ca să invadeze Germania. Împăratul a fost informat în scurtă vreme despre aceste comploturi și despre stilul de viață criminal Pontifului, care era un tânăr de 25 de ani, cel mai depravat  dacă nu și cel mai  păcătos dintre toți cei care au îmbrăcat tiara. Otto a avut mila să-l ignore, spunând cu o ironie inconștientă: "El este un băiat iar pilda oamenilor buni îl va schimba." În orice caz, când Otto a revenit cu o forță importantă¸ el a găsit porțile orașului închise și o grupare plină de furie împotriva lui în interior. Papa Ioan al XII-lea mai era și moștenitorul lui Alberic, căpetenia unui puternic grup de nobili și un fel de prinț laic al orașului. Nici unul dintre ei nu a avut curajul să se înfrunte cu un asediu. Papa Ioan al XII-lea a fugit în Campania pentru a se alătura lui Adalbert iar Otto a intrat în cetate și a convocat un sinod la Sf. Petru.  Otto a prezidat sinodul în calitate de căpetenie laică a Bisericii și a început prin a cerceta caracterul și comportamentul Papei. Imediat, au izbucnit cele mai grave acuzări din partea clericilor care erau de față. Liutprand, un martor credibil dar ostil, a făcut o lungă listă a clericilor prezenți: cardinalul Petru s-a ridicat și a dat mărturie că el l-a văzut pe Papa Ioan al XII-lea că sărbătorea a misă dar el însuși nu a spus nimic; Ioan, episcopul din Narnia și Ioan cardinalul - diacon au declarat că l-au văzut pe Papa Ioan al XII-lea cum a hirotonisit un diacon în grajd, fără să urmeze formalitățile corecte. Apoi ei au declarat că Papa Ioan al XII-lea a vătămat palatul pontifical prin acte vicioase nerușinate; că s-a distrat la vânat, l-a orbit pe Benedict, tatăl său spiritual; s-a împodobit singur cu o sabie, o zale și o cască. Toți cei care erau de față, laici și preoți, au strigat că el a băut pentru sănătatea diavolului, că aruncând zarurile, a invocat ajutorul lui Iupiter, Venus și al altor demoni; că el a sărbătorit utrenia la orele nestabilite și nu s-a întărit prin crucire. Apoi, împăratul, care nu putea să vorbească limba latină iar romanii nu putea să înțeleagă limba sa saxonă, l-a rugat pe Liudpran, episcopul de Cremona, să-i traducă și a implorat conciliul să declare dacă acuzațiile

aduse sunt adevărate sau provin din viclenie și invidie. Atunci tot clerul și toți laicii au strigat cu voce tare: "Dacă Papa Ioan al XII-lea nu a comis toate crimele pe care diaconul Benedict le-a menționat și chiar crime mai grave, atunci căpetenia Apostolilor, binecuvântatul Petru, care prin cuvintele sale închide cerul pentru cei care nu merită și deschide cerul pentru cei cu virtute, nu ne iartă niciodată pentru păcatele noastre și putem fi legați cu lanțul anatemei și, în ultima zi, ne vom afla pe partea stângă cu cei care au spus Domnului Dumnezeu: "Pleacă dintre noi fiindcă noi nu vom cunoaște drumurile tale.""

Se pare că Otto și conciliul au fost satisfăcuți de caracterul solemn al acestui răspuns. O scrisoare a fost transmisă lui Papa Ioan al XII-lea, plină de termeni respectuoși prin care erau enumerate acuzațiile împotriva lui și în care el era solicitat să apară pentru a se disculpa prin jurământul său sau prin jurământul unui număr suficient de martori pentru disculpare. Răspunsul lui Papa Ioan al XII-lea a fost scurt și pregnant. "Ioan Episcopul, slujitorul tuturor celor care îl slujesc pe Dumnezeu, către toți episcopii: dacă faceți acest lucru, în conformitate cu Dumnezeu, eu vă excomunic iar astfel voi nu veți mai avea puterea de a face slujbe sau de a hirotonisi pe cineva."

Otto și sinodul au răspuns printr-o scrisoare de dezacord umoristic prin care îl rugau pe Papa Ioan al XII-lea să-și îmbunătățească morala și latina. Dar, mesagerul care ducea această scrisoare nu-l putea găsi pe Papa Ioan al XII-lea. Se pare că el a repetat ceea ce era considerat păcatul său cel mai atroce: plecarea în natură cu arcul și săgețile sale. După ce căutare lui Papa Ioan al XII-lea a fost zadarnică, sinodul a decis să facă un pas decisiv. Otto, care încă mai conducea dezbaterile, a solicitat condamnarea Papei. Sinodul l-a demis cu aclamarea "datorită vieții sale reprobabile". Cu acordul Împăratului, sinodul a procedat rapid pentru a-l eleva pe Leon, secretar șef și laic, (Papa Leon al VIII-lea), pe tronul Apostolului.

S-ar fi putut crede că, în acest moment, Otto a ajuns la o poziție mai elevate și mai stabilă decât toți predecesorii săi. La scurt timp după împlinirea unui an de la venirea sa la Roma, Otto a exercitat capacități mai mari decât cele ale lui Charles: el a ordonat detronarea unui pontif și instalarea altuia, silind poporul reticent să se încline în fața voinței sale. Această supunere a implicat obligația lui, luată la jurământ, de a apăra Sfântul Scaun. Această supunere a fost mai mult decât compensată prin jurământul de loialitate depus de Papă și de cei din Roma precum prin angajamentul lor solemn de a nu alege sau de a nu declara (hirotonisi), un alt pontif, fără consimțământul Împăratului. Dar, Otto mai trebuia încă să învețe valoarea acestor jurăminte și supuneri. Romanii s-au alăturat cu entuziasm la expulzarea lui Papa Ioan al XII-lea dar, în scurt timp, au început să-l regrete. Ei se simțeau umiliți să vadă că străzile lor sunt pline de soldați străini iar permisiunea obișnuită a moravurilor lor era reprimată cu severitate. Privilegiul lor cel mai prețuit, dreptul de a alege un episcop universal, a fost acaparat cu forța de un stăpân care se folosea de acest drept în scopuri pe care ei nu le simpatizau. În scurt timp, la un popor capricios și turbulent, nemulțumirea s-a transformat în rebeliune. Într-o noapte, când majoritatea trupelor lui Otto erau dispersate în cantoanele lor, aflate la o anumită distanță, romanii s-au răsculat cu arme, au blocat podurile de pe Tibru și s-au năpăstuit cu furie asupra Împăratului și a Papei pe care l-a numit recent. Bravura și stabilitatea au triumfat asupra numărului de răzvrătiți iar romanii au fost respinși după un teribil masacru. Dar, această lecție nu i-a împiedicat să se revolte a doua oară, după ce Otto a plecat în urmărirea lui Adalbert. Papa Ioan al XII-lea a revenit în oraș și, după ce cariera sa pontificală a fost terminată de spada unui soț jignit de trădarea soției sale, populația a ales un nou Papă, desconsiderând Împăratul și pe cel pe care el l-a numit. Din nou, Otto s-a înclinat și i-a iertat dar atunci când s-au răsculat a treia oară, în anul 966 AD, el a decis să le arate ce înseamnă supremația imperială. Treisprezece conducători, dintre care 12 tribuni, au fost executați, consulii au fost exilați, formele republicane au fost suprimate iar administrația orașului i-a fost încredințată lui Papa Leon al VIII-lea, în calitate de vicerege. Papa Leon al VIII-lea nu trebuia să presupună că sanctitudinea personalității sale ar fi putut să stabilească revendicări de independență. Otto considera pontiful nu mai mult decât primul dintre supușii săi, creatura propriei sale voințe, deținătorul unei autorități care trebuia să fie exercitată la discreția suveranului său. În anul 963 AD, cetățenii au acordat Împăratului dreptul absolut de veto în alegerile papale. Otto a obținut de la denumitul său Papa Leon al VIII-lea o confirmare a acestui privilegiu. Ulterior, s-a presupus că Papa Adrian I i-a acordat acest drept lui Charles. Era de așteptat ca exercitarea viguroasă a acestei puteri să ducă la reformă și la limitarea puterii Tronului Apostolic. Suveranii teutoni au exercitat această putere cu o nobilă onestitate. Dar, destinul lui Otto în metropolă era prototipul destinului succesorilor săi. Ei erau

primiți la Roma cu un entuziasm de moment și fără să fie luate în considerație drepturile lor clare; astfel, toate eforturile succesive ale împăraților nu puteau câștiga posesia fermă a capitalei de care ei erau atât de mândri. Împărații vizitau Roma o dată sau de două ori în decursul domniei lor. Ei aveau nevoie să fie sprijiniți într-o populație capricioasă de o mare armată de străini, care topea extrem de repede sub soarele Italiei în văile din Campania. În scurtă vreme, Italia a revenit la turbulenta sa independență.

Cauze aproape identice au prevenit ca prinții saxoni să aibă un fundament temeinic în Italia. După ce Carol cel Pleșuv a îndepărtat de la coroană tot ceea ce îi acorda valoare pentru a fi purtată, nici un alt Împărat nu a mai avut o autoritate substanțială. *Missi dominici* (liturghiile duminicale) au încetat să traverseze țara; guvernatorii locali au înlăturat supravegherea și un mic grup de potentați a stabilit principate prin agregarea vecinilor mai slabi. Urmele ordinii politice mai puteau fi găsite numai în domeniile marilor nobili precum marchizul din Toscana și ducele de Spoleto precum și în anumite orașe în care supremația episcopală deschidea calea unei ordini politice iar artele păcii puteau înflori. Cu toate că a venit drept cuceritor, Otto a domnit legitim ca rege al Italiei și a constatat că vasalii săi feudali sunt mai puțin supuși decât vasalii săi din Germania. În timp ce era prezent în Italia, el a reușit să potolească tulburările prin progrese, edicte și o justiție rigidă. După plecarea lui Otto, Italia a decăzut din nou în dezordinea pentru care caracteristicile sale naturale sunt la fel de responsabile ca amalgamul său de popoare. În această perioadă de maximă confuzie, au apărut primele rudimente ale unei naționalități italiene, bazată pe plasamentul geografic, pe limba comună și dezvoltarea lentă a unor obiceiuri tipice alături anumite modalități de gândire. Cu toată invidia germană, sentimentul național mai era încă foarte departe de a disputa dominația și influența sa. Papa, prinții și orașele se înclinau în fața lui Otto ca rege și Împărat. Otto considera Italia drept proprietatea sa alături de Germania și domnea în ambele regiuni conform unor principii identice. Otto era satisfăcut să posede Italia ca un regat separat fără să-i schimbe instituțiile și fără să expedieze saxoni, așa cum Charles a expediat franci, ca să-i reprezinte guvernul.[88]

Marile succese la care Otto a ajuns odată cu coroana romană l-au impuls să reînnoiască în străinătate planurile sale de cuceriri, neglijate din vremurile lui Charles. Puterea acrescentă a poporului teuton, care se separa în această fază de populațiile înconjurătoare din regiunile Brandenburg, Meissen și Schleswig, a depus în mâinile lui Otto forța de a executa aceste planuri, omise de predecesorii săi. La fel ca în toate activitățile sale, Otto a fost activ, înțelept și a avut succes. Grecii refuzau să creadă că au pierdut Roma; ei au reținut Italia de sud și persistau să-i agaseze cu intrigi pe stăpânii germani. În această fază, grecii conduși de Nicefor al II-lea Focas și Ioan I Tzimiskes sperau să-i pună în pericol cu armele pe germani. Politica precum și fascinarea pe care curtea o exercita ostentativ asupra unui saxon străin l-a făcut pe Otto să-și caute moștenitorul de la prințesa Theophanu, prin căsătoria acesteia cu fiul său Otto al II-lea.

Deținând cele două capitale ale lui Charlemagne, Otto putea invoca suzeranitatea asupra Regatului Franc de apus, cu scopul de a-l include în teritoriile sale. Arnulf de Carintia a confirmat acest lucru prin faptul că l-a convins pe Odo (Eudes), primul rege capetian, să accepte coroana drept vasul său. Henric I al Germaniei a avut mai puțin succes; Otto a mers mai departe pe aceeași cale, a recurs la intrigi cu nobilii nemulțumiți ai lui Ludovic al IV-lea al Franței și le-a acceptat fidelitatea ca stăpânitor al Galiei romane. În orice caz, aceste pretenții puteau fi efective numai prin arme iar miliția feudală din secolul al IX-lea nu era un instrument de cucerire, așa cum au fost trupele lui Clovis și Charles. Strălucirea Laon-ului carolingian și-a pierdut strălucirea față de măreția în creștere a capetienilor din Paris. O națiune romano-celtă s-a format cu o limbă separată față de ceea a francilor și cu o dorință mai mică de a se supune unui saxon străin. Franța modernă începe de la accesiunea lui Hugo Capet în 987 AD după care revendicările Imperiului Roman nu au mai fost niciodată acceptate formal.

Aquitania era virtual independentă de Franța. Lotharingia și Burgundia aparțineau de Franța la fel de puțin precum Anglia. Lotharingia a aderat la Carol al III-lea al Franței, regele franc occidental, împotriva lui Conrad I al Germaniei, francul răsăritean. Lothringia era predominant germană ca sânge și limbaj. Lotharingia s-a aruncat în brațele lui Otto și, din acest moment, a fost o parte integrală din Imperiu. Burgundia, un regat separat, a recunoscut dependența sa de coroana germană prin faptul că l-a rugat pe Carol al III-lea să recunoască alegerea lui Boso și prin faptul că a acceptat superioritatea feudală a lui

---

[88] Pentru Italia a existat un cancelar separat, la fel cum a fost mai târziu pentru Burgundia.

Arnulf. Otto a guvernat Burgundia vreme de 30 de ani, formal în calitate de epitrop al tânărului rege Conrad I din Burgundia, fiul lui Rudolf al II-lea din Burgundia.

Cuceririle din nord și est l-au confirmat pe Otto ca un moștenitor demn al primului Împărat. El a pătruns profund în Iutlanda, a anexat provincia Schleswig și l-a făcut vasal pe Harald al Danemarcei. Triburile de slavi au fost obligate să se supună, să urmeze în război mulțimea germană și să permită predica liberă a Scrierilor Sfinte pe teritoriul lor. El i-a forțat pe unguri să renunțe la stilul lor de viață nomad și a eliberat Europa de spaima invaziilor asiatice prin fortificarea graniței din Austria.

Acest Imperiu restabilit pretindea că este o continuare a Imperiului carolingian dar se deosebea de acesta din multe puncte de vedere. Acest Imperiu era mai limitat și includea, strict vorbind, numai Germania propriu-zisă și 2/3 din Europa. Putem considera ca regate supuse dar separate Burgundia, Bohemia, Moravia, Polonia, Danemarca și, eventual, Ungaria. Otto i-a stimulat pe potentații spirituali din regatul său și era cât se poate de sincer în difuzarea creștinismului printre păgâni: el era stăpânitorul Papei și apărătorul Sfintei Biserici Catolice. Cu toate acestea, religia avea un loc mai puțin important în spiritul și administrația sa: el a intrat în mai puține războaie, nu a întrunit concilii și, spre deosebire de predecesorul său, nu a criticat discursurile episcopilor. Acest Imperiu era mai puțin roman. Noi nu știm dacă Otto lega de denumirea Imperiului ceva mai mult decât dreptul de dominare universală și o anumită supraveghere a chestiunilor spirituale; noi nu știm cât de mult credea el că urmează pașii cezarilor. El nu putea să vorbească latina, avea puțini erudiți în jurul său și nu putea să fi avut o cultură variată care a fost atât de prolifică în spiritul lui Charles. Mai mult de atât, condițiile din vremurile sale erau diferite și nu permiteau tentative similare de largă organizare. Potentații locali nu s-ar fi supus în fața unui *missi dominici*; legi și jurisdicții separate nu s-ar fi înclinat în fața unor capitulari imperiali. Locurile în care aceste legi erau formulate sau publicate nu erau, ca altădată, aglomerate cu oameni liberi înarmați. Dar, Otto a făcut ce a putut pentru un scop pozitiv. El traversa tot timpul domeniile sale, a introdus pace și prosperitate necunoscute în prealabil și făcut peste tot impresia unui caracter eroic. În perioada lui Otto, germanii au devenit un popor unit și s-au ridicat la cule printre popoarele din Europa drept un popor imperial, stăpânitorii Romei și ai autorității de la Roma. Cu toate că le agita spiritul, legătura politică cu Italia le-a adus cunoașterea și cultura necunoscută de ei în prealabil și a creat un obiect pentru cultura aprinsă de curând. La rândul său, Germania a devenit instructoarea triburilor învecinate, care tremurau de sceptrul lui Otto. Germania a acordat Poloniei și Bohemiei artele, studiile și religia sa. Chiar dacă era mai puțin splendid față de Imperiul Apusean al lui Charles, Imperiul Romano-German era, într-un spațiu mai limitat, mai solid și mai rezistent în timp fiindcă se baza pe o forță socială care a lipsit în Imperiul Apusean al lui Charles. Imperiul lui Otto a perpetuat denumirea, limba și literatura din Roma, așa cum erau în momentul respectiv. Imperiul lui Otto și-a extins influența spirituală, s-a luptat pentru a reprezenta concentrarea implorată de oameni și a devenit o forță de unificare și civilizare în Europa.

Pentru epoca lui Otto a fost nevoie de o discuție mai detailată fiindcă în această perioada a fost întemeiat Sfântul Imperiu. Perioada succesorilor săi - Otto al II-lea ( 955 AD - 983 AD)) și Otto al III-lea ( 980 AD - 1002) - poate fi tratată mai sumar. Trebuie menționat că perioada lui Otto al III-lea a fost scurtă, tristă și plină de promisiuni strălucitoare, care nu au fost realizate vreodată. Mama sa a fost prințesa Theophanu, prin care s-a simțit legat de vechiul Imperiu și a inhalat absolutismul bizantin. Preceptorul său a fost ilustrul Gerbert, viitorul Papa Silvestru al II-lea, a fost cel care l-a purtat spre visul de înnoire al Romei, cu memoriile care au devenit realitate. Pentru a realiza această înnoire, cine era mai potrivit ca el, moștenitorul drepturilor venerabile de la Constantinopol, cu sângele viguros al cuceritorului teuton? Odată cu venirea solemnă a mileniului de la întemeierea creștinismului, planul său era să reînnoiască maiestatea orașului și restabilirea sa drept capitala Imperiului extins în toată lumea: victorios ca Imperiul lui Traian, despotic ca Imperiul lui Iustinian și sfânt ca Imperiul lui Constantin. Spiritul său tânăr și vizionar era prea dezorientat de enormele fantezii pe care le-a creat pentru a vedea lumea așa cum este: Germania era brutală, Italia era tulburată iar Roma era coruptă și infidelă. În anul 985 AD, la vârsta de 15 ani, Otto al III-lea aluat din mâinile bunicii sale frâiele guvernării, a pătruns în Italia ca să primească coroana și să înăbușe turbulența de la Roma. Otto al III-lea l-a executat pe rebelul Crescentius, cel care a fost considerat patriot republican de entuziasmul modern. Crescentius a reînviat instituțiile lui Alberic, a guvernat drept consul și uneori și-a dat titlul de Împărat. Tânărul monarh a revendicat și,

eventual, a extins privilegiul lui Charlemagne și Otto cel Mare prin numirea unor pontifi care s-au succedat: vărul său, Bruno von Kärten, a devenit Papa Grigore al V-lea și Gerbert, a devenit Papa Silvestru al II-lea, nume care reamintea de cel care l-a botezat pe Constantin. Pentru contemporanii săi, Gerbert era un miracol de pietate și studiu. Prin înlocuirea preoților desfrăbălați din Italia a început reforma teutonă a Papalității, care a fost ridicată din abisul secolului al X-lea la punctul la care a fost găsită de Hildebrand, cel care a devenit Papa Grigore al VII-lea. Împărații elaborau ruinele puterii papale prin cele mai dezinteresate acțiuni.

Otto al III-lea era suplinit și îndrumat de tutorele său, Papa Silvestru al II-lea. În aceste condiții, într-un spirit aproape mistic, Otto al III-lea a elaborat marele său proiect. Otto al III-lea avea o intensă credință religioasă despre îndatoririle Împăratului către lume iar în proclamările sale el se denumea "Servitorul Apostolilor" și "Servitorul lui Isis Hristos".[89] În același timp, Otto al III-lea mai avea și un important anticariat de formidabilă imaginație, incitat de memorialele de glorie și putere pe care el le reprezenta. Formularea legilor lui Otto al III-lea demonstrează un ciudat amalgam de noțiuni care îi animau spiritul său înflăcărat. Într-unul din edicte scrie: "Dat fiind că Biserica lui Dumnezeu este stabilită liber și ferm, am poruncit acest lucru pentru ca Imperiul nostru să fie propovăduit iar coroana rangului cavaleriei noastre să fie triumfătoare, pentru ca puterea poporului roman să fie extinsă iar comunitatea națiunilor să fie restabilită. Astfel, după ce vom fi trăit în virtute pe tabernacolul acestui pământ, vom fi considerați că merităm să zburăm din închisoarea acestei vieți și să domnim cât se poate de drept alături de Domnul." Pentru a exclude pretențiile grecilor, el a folosit titlul *Romanorum Imperator* în loc de simplul *Imperator* al predecesorilor săi. Sigiliile sale poartă o inscripție care se asemăna cu ceea a lui Charles: *Renovatio Imperii Romanorum*. În ciuda rezultatelor pe care le-a produs pe vremea lui Alberic și Crescentius, termenul de "comunitate" a fost restabilit. Otto al III-lea a construit un palat pe colina Aventin care pe atunci era cel mai sănătos și estetic cartier al orașului. Otto al III-lea a stabilit un sistem administrativ bine definit pentru capitala sa: un patrician, un prefect și o entitate judiciară care era obligată să recunoască numai legislatura lui Iustinian. Formula numirii lor a fost conservată până în prezent: Împăratul îi predă judecătorului a copie a codului și îl solicită să judece conform acestui cod Roma, *Civitas Leonina* și întreaga lume. El a introdus în instanțele germane simple ceremonialul de preamărire a Bizanțului, ceea ce a fost o insultă la adresa multor dintre cei care îl urmau.[90] Otto al III-lea a îndeplinit dorința tatălui său de a apropia Italia și Germania: el a acordat cancelariatul ambelor țări unui singur ecleziast, a menținut o importantă forță de germani în Italia și a purtat cu el alaiul italian prin ținuturile transalpine. Noi putem numai să ghicim, dacă autorul lor ar fi rămas în viață, în ce măsură aceste planuri strălucitoare și de mari dimensiuni s-ar fi putut realiza. În mod rezonabil, putem presupune că orice putere ar fi câștigat în sud, ar fi pierdut-o în nord. Otto al III-lea stat puțin timp în Germania iar simpatiile sale erau grecești mai mult decât teutone. El nu i-a guvernat pe puternicii baroni cu forța, așa a dorit să procedeze bunicul său; el a neglijat planurile de cucerire din nord și i-a scutit pe ducii din Polonia de obligația de a plăti tribut. Toate planurile lui Otto al III-lea, "minunea lumii", după cum a fost denumit de cei din generația sa, sunt în prezent numai o presupunere fiindcă el a murit fără copii. Dacă trebuie să credem o poveste din acele vremuri, Otto al III-lea a fost victima răzbunării lui Stephania, văduva lui Crescentius, care l-a ispitit cu frumusețea ei și l-a masacrat cu o otravă puternică. Otto al III-lea a fost purtat prin Alpi cu care mai răsunau din paginile călugărilor cronicari. Otto al III-lea a fost înmormântat în capela bazilicii din Aachen, la aproximativ 50 de pași distanță de mormântul lui Charlemagne, sub domul central. La mai puțin de doi ani înainte de moartea sa, Otto al III-lea a deschis mormântul lui Charlemagne și a susținut o ceremonie care însemna dăruirea Imperiului din partea predecesorului său franc. Cu toate că a avut o viață scurtă și a îndeplinit puține acțiuni, dintr-o anumită perspectivă, Otto al III-lea este mai memorabil decât toți predecesorii și succesorii săi. Numai Otto al III-lea a dorit să stabilească orașul de pe cele șapte coline (i.e. - Roma, NT) drept reședința metropolitană, reducând Germania, Lombardia și Grecia la poziția care li se cuvenea în calitate de provincii supuse. Nimeni nu a uitat la fel ca Otto al III-lea prezentul, pentru a exista în lumina ordinii antice. Nici un suflet nu a fost la

---

[89] G. H. Pertz, *op. cit.* M. G. H II

[90] Thietmar de Merseburg, *op. cit. IX* apud Pertz *op. cit*. M. G. H III

fel de posedat precum sufletul lui Otto al III-lea de misticismul înfocat și de respectul pentru gloriile trecutului, care erau fundamentul ideii despre Imperiul medieval.

Linia ereditară directă a lui Otto cel Mare se terminase. Francii puteau să-l aleagă, saxonii puteau să-l accepte pe Henric al II-lea. Italia nu era afectată sub nici o formă de faptele lor. Imperiul și regatul din Lombardia nu puteau fi invocate de drept de către regele german. Prinții l-au plasat pe Arduin, marchiz din Ivrea, pe tronul liber din Pavia, fiind motivați parțial de aversiunea față de o forță transalpină dar mai mult de dorința lor de impunitate sub un monarh mai slab decât toți predecesorii săi după Berengar. Egoismul care l-a elevat pe Arduin a fost cel care l-a răsturnat mai târziu. Încă cu mult timp înainte, un grup de nobili, sprijiniți de Papă, l-au invitat pe Henric al II-lea. Puternica sa armată a înlăturat orice rezistență iar, Henric al II-lea a primit coroana imperială în anul 1014. Este oarecum ciudat ca regii transalpini să se atașeze cu atâta aroganță revendicativă de suveranitatea italiană. Ar fi fost mai acceptabilă încercarea celor din Lombardia să-și recupereze independența. Regii transalpini au avut puține revendicări ereditare sau nu au avut deloc, ei nu erau în siguranță în domeniul lor, au trecut un imens obstacol montan și au ajuns într-o țară de trădare şi ură. Dar, strălucirea sclipitoare a Romei era irezistibilă iar dezbinarea Italiei promitea o cucerire uşoară. Înconjurați de vasali militari, acești împărați dețineau supremația pentru moment. După ce fanioanele dispăreau în defileurile din Tirol, lucrurile reveneau la situația anterioară iar Toscana nu era mai puțin dependentă decât Franța. În Italia de sud, viceregele grec domnea de la Bari iar Roma era un avanpost în loc să fie centrul puterii teutone. O dovadă a politicii șovăitoare se află în Analele din Benevento, orașul din Lombardia aflat la hotarul dintre teritoriile Greciei și ale Italiei, care, în mod permanent, nu au ascultat de nimeni. De obicei, cei din Benevento au urmat datele și au recunoscut prinții de la Constantinopol.[91] De obicei, ei menționau pe franci de puține ori, până la domnia lui Conrad al II-lea. Apoi, regele din Occident devine *Imperator* iar cel din Orient, care apare mai rar, este denumit *Imperator Constantinopolitanus*. Odată cu asaltul sarazinilor (musulmanii arabi), care posedau deja Sicilia, aceste regiuni păreau să fie pragul pierderii lor pentru creştinism iar romanii s-au gândit uneori, în acest context, să revină la sceptrul bizantin. Slăbiciunea grecilor în sud favoriza ascendența regatului normand. Libertățile orașelor din nord se destrămau în lipsa împăraților și din cauza rivalităților dintre prinți. Milano, Pavia și Cremona erau printre cele mai populate centre industriale, unele cu guvernarea proprie, care acceptau sau refuzau rapid nobilitatea rurală, fără să le fie frică să-și arate aversiunea față de germani prin mișcări tumultoase.

Conrad al II-lea a fost primul din marea dinastie franconă. Domnia sa a fost remarcabilă pentru accesiunea Burgundiei în Imperiu, denumită ulterior regatul Arles. Rudolf al III-lea, ultimul rege al Burgundiei, a propus ca regatul să fie transmis ca moștenire lui Henric al II-lea. În cele din urmă, statele au fost convinse să accepte reunirea cu coroana de care Burgundia a fost separată, cu toate că, într-o anumită măsură, era dependentă după moartea lui Lothar I, fiul lui Ludovic cel Pios. După moartea lui Rudolf al III-lea în 1032, contele Eudes din provincia Champagne a încercat să acapareze Burgundia, a pătruns în regiunile din nord-vest dar a fost îndepărtat de acolo cu o anumită dificultate de Conrad al II-lea. Spre deosebire de Italia, Burgundia a devenit membru integral al domeniului germanic. Prelații și nobilii participau la întrunirile imperiale și au menținut până în ultima vreme stilul și titlul principial al Sfântului Imperiu. Totuși, guvernul central era numai puțin efectiv în aceste teritorii îndepărtate, întotdeauna expuse la intrigile şi, în cele din urmă, la agresiunile Franței capetiene.

În perioada lui Henric al III-lea, fiul lui Conrad, Sfântul Imperiu Roman a atins apogeul puterii sale. În propriul său domeniu, prerogativa lui Otto cel Mare nu a ajuns la acest nivel. Ducatele, care întotdeauna erau principala sursă de spaimă, au fost lăsate vacante sau au fost conduse de rude ale monarhului. În contradicție cu practica obișnuită, monarhul și-a păstrat Franconia și, pentru o anumită perioadă, Suabia. Mănăstirile și teritoriile de jurisdicție episcopală erau în posesia sa deplină. Luptele interne erau reprimate prin proclamarea păcii publice. Henric al II-lea a câştigat superioritatea feudală asupra Ungariei prin faptul că a conferit titlul de rege la căsătoria surorii sale, Ghizela de Bavaria. Această superioritate a fost forțată prin război iar Ungaria a fost transformată în provincie și obligată să plătească tribut. La Roma, nici un suveran german nu a fost atât de absolut. O luptă dezonorantă pentru tronul papal a cutremurat

[91] Annales Beneventani in Pertz, *op cit*., M. G. H

chiar și apatia nesăbuită a  Italiei. Henric al II-lea i-a îndepărtat pe toți și l-a numit pe succesorul lor: el a devenit un nobil ereditar și purta tot timpul manta verde și inelul de aur, care erau simbolurile acestei funcții. Eventual, se putea crede că aceste obiecte semnifică o autoritate extinsă dincolo de autoritatea conferită prin titlul imperial. Sinodul a votat un decret prin care i se acorda lui Henric al II-lea dreptul de a numi pontiful suprem. Preoțimea romană, care a pierdut respectul lumii prin simonia de obiecte sfinte mai mult decât prin corupția flagrantă a manierelor lor, a fost silită să accepte un german după altul, la cererea unui stăpânitor atât de puternic, atât de sever și atât de pios. Încălcările lui Henric al II-lea au alarmat pe nobilii săi precum și pe italieni. Reacția, care ar fi putut fi periculoasă pentru el, a fost fatală pentru succesorul său. Numai o întâmplare, după cum o denumesc unii, a determinat cursul istoriei. Marele împărat a murit subit în 1056 și un copil a fost lăsat la cârmă în timp ce furtunile se adunau și ar fi putut să solicite ceea mai înțeleaptă conducere.

## Capitolul X:  Lupta dintre Imperiu și Papalitate

După ce a fost reformată de împărați și de teutonii pe care aceștia i-au numit în funcții, în secolul al XI-lea, Papalitatea a reînceput intrigile politice care au fost umbrite de Papa Nicolae I, atunci când decăderea din ultima perioadă a fost numai întreruptă. Sub îndrumarea lui Hildebrand (Papa Grigore al VII-lea), arhidiaconul Romei și cel mai mare spirit, Papalitatea a pășit  spre împlinirea acestor intrigi și a declarat războiul puterii bisericești împotriva puterii civile în persoana imperială. Acest război a devenit centrul istoriei care a urmat pentru ambele părți. Esența conflictului nu poate fi înțeleasă fără o privire a relației lor anterioare. Dimensiunile subiectului ne avertizează chiar și de conturul subiectului și limitează Viziunea noastră la acele relații dintre Papalitate și Imperiu, care provin direct din poziția lor de căpetenii spirituale și temporale ale statului creștin universal.

Am remarcat deja că, în perioada care a urmat imediat după stabilirea sa politică, Papalitatea avea dorința arzătoare de a obține prin supunere sprijinul forței civile. Trecerea de la independență la supremație a fost treptată. Constantin, vindecat de lepră, a dăruit Occidentul episcopului Silvestru și s-a retras în Bizanț. Nici un prinț civil (laic) nu s-ar fi amestecat în această jurisdicție și nu ar fi profanat cartierul în care se află tronul lui Petru. Acest lucru a avut mari efecte prin credința pe care a condus-o timp de multe secole. Mutarea guvernării bisericești de la Tibru la Bosfor l-a făcut pe Papa ceea mai mare personalitate din metropolă, în prostrația care a urmat după invazia lui Alaric. Din acest moment, Papa era o forță permanentă, efectivă și încă nerecunoscută. Această forță papală era superioară pentru senatul revitalizat și pentru consulii republicii fantomă, așa cum au fost August și Tiberiu pentru continuarea slabă a prototipurilor anterioare.  Papa Leon I a invocat jurisdicția universală a tronului său iar urmașii săi conservatori au înrobit lent Italia, Iliria, Galia, Spania și Africa. Papa Leon I confunda cu dexteritate drepturile lor metropolitane și patriarhale cu drepturile episcopului ecumenic în care au fost incluse, în cele din urmă. Prin scrierile sale precum și prin faima sanctității sale personale, prin conversia Angliei și introducerea unui ritual impresionant, Grigore cel Mare a făcut mai mult decât oricare alt pontif pentru a promova autoritatea ecleziastică a Romei. În fața lui Mauriciu din Constantinopol, tonul său era deferent iar în față lui Focas Tiranul tonul său era lingușitor. Succesorii săi nu au fost consacrați până nu au fost confirmați de Împărat sau de Exarh. Unul dintre ei a fost târât în lanțuri la Bosfor iar apoi a fost exilat în Sciția. Creștinismul a constat că încoronarea lui Charles a fost făcută de Papa iar Charles și-a asumat ca principala sa datorie apărarea și promovarea Sfintei Biserici Catolice. Circumstanțele încoronării lui Otto cel Mare au creat chiar o deschidere mai favorabilă pentru revendicările sacerdotale fiindcă Papa a fost cel care l-a chemat la Roma și Papa a fost cel care a primit din partea lui un jurământ de fidelitate și ajutor. În conflictul dintre cele trei puteri - Împăratul, Papa și poporul, reprezentat de Senat  și consuli sau de către demagogul de moment - factorul cel mai stabil, prudent și cu o viziune de lungă durată trebuia să fie învingătorul. Papalitatea nu avea minorități și numai un mic număr de candidați erau în dispută pentru succesiuni. În forțele militare papale au avut loc numai un mic număr de revolte iar Papalitatea era gazda clerului din toată Europa. Conversiunea Germaniei de către Bonifaciu, cu acordul instituției papale a acordat o șansă pentru ierarhia ascendentă din cel mai mare stat din Europa. Extensiunea guvernării lui Charles și Otto cel Mare a difuzat în aceeași măsură emisarii și pretențiile Germaniei. Prima dispută a apărut în legătură dreptul princiar de a-l confirma pe pontiful ales. În continuare, s-a presupus că acest drept i-a fost acordat lui Charles de către Papa Adrian I în decretul denumit *Hadrianus Papa*. Acest *ius eligendi* ... a fost invocat de carolingieni oricând ei s-au simțit destul de puternici. Acest decret a căzut în Desuetudine în perioada tulburată a împăraților italieni și a fost reînnoit de către Otto cel Mare prin denumitul său Papa Leon al VIII-lea. Am remarcat că acest decret a fost folosit în cel mai bun spirit de Otto cel Mare și de nepotul său, Otto al III-lea. În ultimă instanță, acest decret a fost folosit cât se poate de despotic de Henric al III-lea al Sfântului Imperiu Roman. Pe lângă această viziune s-a format o presupunere contradictorie a tronului papal conform căreia Papalitatea era sursa demnității imperiale. Prin faptul că s-a supus unei încoronări, Ludovic cel Pios a admis invaliditatea propriei sale încoronări. Împăratul Carol cel Pleșuv nu a examinat aroganta declarație a lui Papa Ioan al VIII-lea conform căreia Împăratul datora coroana sa numai Papei. Atunci când l-a ales rege al Italiei, conciliul de la Pavia a

repetat această declarație. Papii care au succedat au știut să aplice mai bine asupra șefilor de cavalerie saxoni și franci această idee care nu a fost refuzată. Prin decretele pseudo-isidoriene, Papalitatea și-a furnizat un sistem legal convenabil pentru orice stare de urgență care îi acorda o nelimitată autoritate prin creștinism în problemele spirituale și în chestiunile persoanelor bisericești. Ingenuitatea canonistică a descoperit că este ușor, într-un mod sau altul, ca aceste decrete să includă toate cauzele și toate persoanele. Crima este întotdeauna un păcat, greșeala este uneori un păcat; oriunde și oricând ceva poate afecta clerul. Revendicări la suveranitatea Romei în Toscana și tot ceea ce a aparținut exarhatului puteau fi invocate pe baza darului făcut de Pepin cel Scurt și Charlemagne și confirmat de Ludovic I, Carol cel Pleșuv, Otto cel Mare și Otto al III-lea. Aceste revendicări puteau fi plasate pe venerabila autoritate a primului Împărat creștin. Aceste donații erau făcute în termeni nedefiniți iar donatorii nu au avut niciodată intenția să acorde dominația deplină asupra districtelor care aparțineau Împăratului. Ei voiau să acorde numai un fel de uzufruct, la fel ca în alte proprietăți bisericești, o utilitate beneficiară care nu are nimic în comun cu suveranitatea. În realitate, aceasta era numai o dotare sau înzestrare. Aceste donații nu au fost transformate în proprietăți: până la acest moment, Papa a fost victima baronilor învecinați și nu stăpânitorul lor. În orice caz, acești baroni nu au fost negați și puteau să fie transformați în puternice aparate ofensive. Apelând la ei, Papa îi putea clasa pe dușmanii săi ca nedrepți și lipsiți de pietate. Papa putea chema nobili și orașe în apărarea sa în calitate de domnitor, după cum a invocat să-i ajute pe normanzii care au cucerit Napoli și Sicilia.

La moartea lui Henric al III-lea (1056), atitudinea Bisericii Catolice era respectuoasă față de lumea din exterior. Dreptul monarhului german la coroana din Roma era cert și, din punct de vedere legal, Papa era supusul său. Începând din acest moment, inițiativa reformei a venit din partea magistratului civil. Secretul puterii pontificale consta în faptul că numai Papa putea acorda coroana Împăratului iar astfel putea să impună condiții recipientului. Frecventele perioade de interregnuri au slăbit revendicările monarhului transalpin și a prevenit înrădăcinarea puterii sale. Niciodată, din punct de vedere legal, titlul său nu a fost ereditar. Sfânta Biserică a căutat în trecut și ar fi putut să caute și în prezent, un apărător provenit din altă parte. La origine, necesitatea acestei apărări a cauzat transferul Imperiului de la greci la franci. Având în vedere că principala funcție a Papei era să furnizeze această apărare, cu siguranță era dreptul și obligația sa să se îngrijească de capacitatea candidatului de îndeplinire a datoriei sau să-l degradeze, dacă acesta nu este capabil sau refuză să îndeplinească această datorie.

Primul pas a fost îndepărtarea unui defect din constituția Bisericii prin stabilirea unei entități care să-l aleagă pe pontiful suprem. Papa Nicolae al II-lea a îndeplinit acest lucru și a conservat numai puțin drepturile împăratului Henric al IV-lea și ale succesorilor săi. Apoi, spiritul reformator, incitat de abuzurile și depravările din ultimul secol, a avansat rapid, având două scopuri: aplicarea forțată a celibatului, mai ales asupra clerului laic, care se bucura în acest context de o libertate considerabilă și extincția simoniei. Împărații și o mare parte din laici doreau să participe la aplicarea celibatului și nimeni nu îndrăznea să apere, teoretic, simonia. Papa Grigore al VII-lea a declarat că un ecleziast comite un păcat atunci când primește un beneficiu condiționat din partea unui laic iar astfel a condamnat tot sistemul de investitură feudală în cler. Scopul său era prejudicierea fatală a întregii autorități laice. Jumătate din proprietățile funciare și din bogăția Germaniei erau în posesia episcopilor și a stareților care erau acum eliberați de controlul monarhic, Papa fiind cel care controla acest domeniu. În aceste condiții, chiar și guvernarea ar fi fost imposibilă.

Henric al IV-lea și Papa Grigore al VII-lea nu aveau încredere reciprocă iar războiul a devenit inevitabil după acest decret. Papa l-a solicitat pe dușmanul său să apară la Roma pentru a fi judecat pentru viciile sale cât și pentru guvernarea sa eronată. Henric al IV-lea încă nu era împărat, el fiind încoronat ca atare în anul 1084. În acest moment, Henric al IV-lea a replicat prin convocarea unui sinod care l-a demis și l-a insultat pe Papa Grigore al VII-lea. Imediat după acest eveniment, călugărul neînfricat l-a excomunicat pe Henric al IV-lea și a stabilit ziua în care Împăratul urma să înceteze din funcție, dacă în acel moment ar mai fi fost nepocăit. Cu sprijinul prinților săi, monarhul ar fi putut să încalce un ordin nesprijinit de o forță exterioară. Dar, saxonii nu acceptau ideea că prima lor funcție a trecut de la ducii saxoni la franci; astfel, ei așteptau numai semnalul izbucnirii unei noi revolte. Tirania imperială și neregulile vieții au împrăștiat în toată German semințele nemulțumirii. Ocolit, trădat și amenințat,

Împăratul s-a grăbit spre ceea ce părea singura cale care îi mai rămăsese. Castelul Canossa l-a observat pe cel mai puternic prinț din Europa, deținătorul titular al lumi, drept un rugător în fața celui care a urmat Apostolului. În scurtă vreme, Henric al IV-lea a descoperit că această umilință a fost inutilă pentru el. Antagonizat, Henric al IV-lea l-a sfidat din nou pe Papa Grigore al VII-lea, a numit un antipapă, l-a răsturnat pe dușmanul ai cărui supuși s-au răscolit și a continuat să dețină până la sfârșitul tristei sale vieți o putere care a fost adeseori reprimată dar nu distrusă. Cu toate acestea, ceea mai gravă umilire s-a petrecut în curtea castelului contesei Matilda: un penitent imperial a zăcut în zăpadă cu un acoperământ de lână timp de trei zile și trei nopți până când preotul din interior a acceptat și i-a iertat păcatele. Acest eveniment a fost suficient pentru a demarca o schimbare decisivă și pentru a cauza o dizgrație ireversibilă pentru coroana atât de înjosită. Purtătorul coroanei nu mai putea pretinde cu aceeași măreață încredere, că el este ceea mai mare putere pe pământ, creată de Dumnezeu și responsabilă numai în fața lui Dumnezeu.[92]

Papa Grigore al VII-lea nu a fost inventatorul și nici primul propagator al acestor doctrine. Cu mult timp înainte, aceste doctrine au fost un element din creștinismul medieval, îmbinate cu cele mai importante doctrine. Papa Grigore al VII-lea a fost primul care a avut curajul să aplice aceste doctrine în lumea în care trăia. El era o mare și rară dăruință, cu un curaj și o forță credincioasă imaginară. După ce s-a convins de justețea acestei opinii, inclusiv consecințele sale, Papa Grigore al VII-lea nu a ezitat să acționeze imediat în conformitate. Sfârșitul melancolic al carierei sale a dovedit că această trăsătură este periculoasă fiindcă oamenii erau mai puțin dispuși să-l urmeze neabătut, așa cum menționau principiile sale. Triumful cauzei sale a fost asigurat de bruschețea și cutezanța comportamentului său care îngrozea spiritele umane și făcea să apară drept realitate ceea ce fusese până în acel moment o vagă teorie. După ce premizele sale au fost admise - nimeni nu-și putea imagina să le nege - argumentele prin care el stabilea superioritatea jurisdicției spirituale asupra jurisdicției temporale - dovedeau că este imposibil ca argumentele jurisdicției spirituale să fie atacate. Autoritatea papală deținea toate cheile paradisului și ale infernului; toate cuvintele Papei puteau acorda eterna beatitudine sau puteau îneca în mizeria perpetuă. Nici o autoritate de pe pământ nu putea lupta și nu se putea implica cu această autoritate papală. Dacă autoritatea papală se extinde la infinit, care trebuie să fie autoritatea papală pentru a fi supremă în chestiuni finite. Papa Grigore al VII-lea și urmașii săi doreau să argumenteze astfel: minunea nu constă în supunerea față de autoritatea papală ci în nesupunerea implicită față de ea.

Doctrine de acest gen afectează și guvernele laice. Papii din generațiile următoare nu ezitau să aplice acest gen de doctrine. Prima și ceea mai gravă lovitură de stat a fost ceea asupra Imperiului. La fel ca pe vreme a invaziei lui Alaric asupra Romei, farmecul epocii s-a spulberat, creștinismul a văzut cum instituția sa ceea mai importantă și venerabilă este dezonorată și lipsită de ajutor. Supunerea a încetat să fie nedivizată fiindcă nimeni nu putea presupune, în fiecare caz, rezolvarea limitelor dintre jurisdicția civilă și jurisdicția bisericească. Potentații din Europa considerau că Papalitatea, ca forță, îi periclitează; ei credeau că pretențiile papale pot fi respinse iar planurile celor mai înalți și puternici factori din Papalitate pot fi  împiedicate. Italia a învățat cum să se confrunte cu teutonii cuceritori prin obținerea aprobării papale pentru grupările lor municipale. Prinții germani doreau să limiteze prerogativa existentă asupra lor și erau aliații naturali ai celor care erau adversarii Papalității. Fulgerele spirituale îi puteau împuternici să răstoarne orice monarh cu aspirații sau să extorcheze de la el orice concesii pe care ei le doreau. Tonul lor preschimbat este marcat de promisiunea pe care au solicitat-o de la Rudolf din Suabia, pe care ei l-au plasat ca rival al lui Henric al IV-lea pentru a-l opri pe acesta de la eforturile sale ca tronul să fie ereditar. Nu putem intra aici în amănunte despre marea luptă a investiturilor, care a fost foarte interesantă ca acțiune și personalități și a avut importante rezultate pentru viitor. Câteva cuvinte sunt suficiente pentru a

---

[92] Autorul citează în continuare un fragment din scrisoarea lui Papa Grigore al VII-lea din 1080 către William Cuceritorul al Angliei. Papa Grigore al VII-lea scrie că Dumnezeu a creat guvernarea prin funcțiile regale și apostolice și îi solicită fidelitatea lui William Cuceritorul ca să-l poată apăra la judecata din fața lui Dumnezeu unde Papa va da socoteală. Vezi: Ph. Jaffé (ed.), *Bibliotheca Rerum Germanicorum*, (Berlin: Weidmann, 1865), v. 2, p. 419. Cf. Z. N. Brooke, Pope Gregory VII's Demand of Fealty from William the Conqueror in *English Historical Review*, v. 26 (1911), pp. 225 - 238. [NT]

formula concluzia despre primul act al acestei drame și, desigur, despre toată drama care a durat timp de secole. Chiar și acest prim act a durat mai mult decât viețile personajelor . Papa Grigore al VII-lea a decedat la Salerno în 1085 si la ultima sa răsuflare a exclamat: "Am iubit dreptatea, am detestat nedreptatea și de aceea pier în exil." Henric al IV-lea a murit în 1106, fiind detronat de fiul său trădător Papa cel necruțător l-a instigat pe fiul trădător să se răscoale împotriva tatălui său, Henric al IV-lea. Departe de a ceda în chestiunile în dispută, Henric al V-lea, fiul lui Henric al IV-lea, s-a dovedit un dușman mai nemilos și cu capacități identice față de cele ale tatălui său. Pentru coroana sa, el a pretins toate drepturile pe care predecesorii săi le-au avut vreodată asupra eclezia știlor. În anul 1118, în decursul încoronării de la Roma, Papa Pascal al II-lea a refuzat să încheie ritualul dacă Henric al V-lea nu cedează. Ca replică, Henric al V-lea i-a ridicat cu forța pe Papa Pascal al II-lea și pe cardinalii săi și, printr-un arest riguros, i-a silit să fie de acord cu un acord pe care el îl dicta. După cum era firesc, după ce a fost eliberat, Papa a renegat concesiile sale silite iar lupta a mai continuat timp de încă 10 ani, până la aproape o jumătate de secol de la primul conflict dintre Papa Grigore al VII-lea și Henric al IV-lea. Concordatul de la Worms din 1122 era, ca formă, un compromis încheiat cu intenția de a scuti ambele părți de umilința înfrângerii. Totuși, Papalitatea a rămas dominantă. Împăratul a menținut numai o jumătate din drepturile sale precedente de investitură. Niciodată, Împăratul nu a mai putut reveni la poziția deținută de Henric al III-lea. Dorințele și intrigile sale puteau să influențeze procedura unui anumit subiect dar jurământul său nu-i permitea implicarea deschisă. Împăratul a intrat în luptă cu deplina sa demnitate și a ieșit din această luptă cu gloria pătată și cu puterea sfărâmată. Până la această fază, războaiele Împăratului au fost purtate împotriva unor dușmani străini sau, în cel mai rău caz, împotriva unui unic nobil rebel. Acum, fostul său aliat s-a transformat în cel mai feroce dușman și a atras de partea sa jumătate din magnații de pe teritoriul imperial. În orice moment, sceptrul imperial putea fi sfărâmat de fulgerul anatemei și o mulțime înarmată putea apare din orice mănăstire sau catedrală.

Acest conflict major a mai avut două rezultate care trebuie să fie menționate. Împăratul a fost înstrăinat din Biserică în momentul cel mai nepotrivit, adică în momentul cruciadelor. Instituția imperială a fost creată pentru a conduce marele război religios împotriva dușmanilor credinței, pentru a conduce Biserica militantă reală așa cum Papalitatea obișnuia să conducă Biserica în lupta sa spirituală. În aceste războaie, mai ales în primele trei, idealul comunității creștine, proclamat de Europa medievală, a fost realizat odată pentru totdeauna și nu a mai fost realizat vreodată de acțiunea marilor națiuni din Europa. Dacă această ocazie ar fi apărut în perioada lui Henric al III-lea, el ar fi putut să o folosească pentru a recâștiga superioritatea care era foarte puțin inferioară față de ceea a primilor carolingieni. Dar, proscriere lui Henric al IV-lea l-a exclus din orice inițiativă pe care, în alte circumstanțe, el ar fi trebuit să o conducă. Sentimentul religios evocat de cruciade se afla la originea marilor ordine cavalerești și, ,ai târziu, la originea celor două mari ordine de călugări cerșetori. Acest sentiment religios s-a întors cu totul împotriva celor care se împotriveau pretențiilor bisericești și a inițiat dorința Sfântului Tron, cel care a orânduit și a binecuvântat acest plan. Un secol și jumătate mai târziu, papa nu a ezitat să propovăduiască o cruciadă chiar împotriva Împăratului.

Din nou, constatăm aici că primii germeni au fost implantați de spaima și ura cu care poporul german nu a încetat vreodată să privească curtea romană uzurpatoare. Stigmatizat de Biserică și abandonat de nobili, Henric al IV-lea a menținut afecțiunile orășenilor fideli din Worms și Liège. În scurtă vreme, patriotismului teuton a fost examinat prin rezistența sa față de preoția din Italia. Perioada prelungită de anarhie din domnia lui Henric al IV-lea a creat schimbări în constituția internă a Germaniei. Aceste schimbări sunt observate prin comparația dintre prerogativa la accesiunea lui Conrad al II-lea, primul împărat francon, cu prerogativa la moartea lui Henric al V-lea. În această fază, toate fiefurile erau ereditare. Atunci când exista un loc vacant, aceste fiefuri puteau fi alocate numai cu consimțământul statelor iar jurisdicția coronară era mai redusă. Atunci începe să progreseze ideea că ceea mai importantă parte a Imperiului nu este căpetenia supremă ci comuniunea de prinți și baroni. Cel mai mare triumf al acestor magnați feudali este stabilirea principiului electiv, confirmat prin alegerile libere ale lui Lothar al II-lea, Conrad al III-lea și Frederic I. Această modalitate a devenit o devenit o lege indiscutabilă. În 1156, prinții electori sunt menționați drept o entitate separată și foarte importantă. Clerul, elevat de politica dusă de Otto cel Mare și Henric al II-lea, era la fel de periculos ca nobilii duci iar speranța lor era să le

contrabalanseze puterea. Această speranță era posibilă fiindcă ei erau apărați de esența sfântă a supunerii lor față de Papă; în același timp, ei puteau să comande forțele armate ale nenumăraților lor vasali. Cei doi împărați care au urmat nu erau personalitățile care să recupereze aceste dezastre. Saxonul Lothar al II-lea (1125 - 1138) era minionul binevoitor al Papei. La încoronarea sa, Lothar al II-lea a făcut o slujbă servilă necunoscută până atunci și a depus un jurământ mai sever să apere Sfântul Tron ca să obțină sprijinul împotriva fracțiunii suabe din domeniile sale. Conrad al III-lea, primul împărat din dinastia Hohenstaufen, reprezintă gruparea anti-papală dar problemele domestice și o cruciadă eșuată l-au prevenit să efectueze ceva în Italia. El nici măcar nu a venit la Roma ca să primească coroana.

## Capitolul XI: Împărații în Italia: Frederic Barbarossa

Domnia lui Frederic I, cunoscut mai bine cu numele de familie Barbarossa, este ceea mai strălucită domnie din Istoria Imperiului. Teritoriul imperial s-a extins în perioada lui Charles, forța Imperiului a fost probabil mai mare în perioada lui Henric al III-lea dar niciodată Imperiul nu a apărut într-o activitate penetrantă vitală, niciodată nu a expus a asemenea glorie cavalerească așa cum a fost sub conducerea prințului, considerat de poporul său, erou național. În toată Germania, acest prinț continuă să fie onorat cu picturi, statui, cântări și legende; el mai este considerat un personaj pe jumătate mitic al caracteristicilor teutone. Afecțiunea reverențioasă la cei care au cercetat activitatea și întreaga desfășurare a vieții sale justifică această admirație și creează credința cu motive mai nobile care s-au legat de ambiția sa personală pentru a-l impulsiona să afirme atât de trufaș și să execute atât de aspru aceste drepturi imperiale în care el avea o credință nelimitată. Sub conducerea sa, forța transalpină a făcut cel mai mare efort de a-i supune pe cele două forțe antagoniste care erau o amenințare și erau destinate, în cele din urmă, să o distrugă: naționalitatea italiană și Papalitatea.

Încă înainte de perioada lui Papa Grigore al VII-lea, se putea prevede că doi potentați precum Împăratul și Papa, strânși legați dar cu pretenții mari și nedefinite, trebuiau să ajungă la un conflict în decursul timpului. Îndrăzneala acestui mare pontif de a impune supremația autorității clericale, fermitatea neclintită a succesorilor săi de a menține supremația autorității clericale au fost factori care i-au inspirat pe susținători cu un zel și un curaj care mai mult decât egala avantajele Împăratului în apărarea drepturilor de care s-a bucurat multă vreme. În scurt timp, ura dintre ambele părți a devenit amarnică. Chiar dacă pasiunile umane ar fi permis o reconciliere, ar fi fost foarte greu să fie armonizate principii opuse, irezistibile și reciproc destructive. În esență, puterea spirituală este mai pură, este aplicată asupra sufletului și este orientată spre cel mai elevat scop. În mod asemănător, fericirea eternă avea dreptul la supunerea universală, laici și ecleziaști. Conform viziunii acceptată universal în aceea perioadă, persoana spirituală a primit prin hirotonisire o sanctitate misterioasă și nu se putea supune fără a păcătui unui magistrat laic, nu putea fi judecat în curtea acestuia și nu îi putea acorda nici un serviciu silit. Totuși, era la fel de adevărat că guvernul civil era indispensabil pentru pacea și progresul societății. În timp ce supraviețuia, era insuportabil ca o altă jurisdicție să intervină în activitățile sale și nici ca o jumătate din populație să fie strămutată de sub controlul său. Astfel, Împăratul și Papa au fost siliți să devină ostili reciproc în calitate de conducători a două sisteme opuse, oricât fiecare dintre ei ar fi acceptat forța implicată în poziția adversarului său, oricât de amarnic el ar deplânge violența partizanilor săi. În decursul timpului au apărut și alte cauze de rivalitate mai puțin respectabile dar nu mai puțin periculoase. Pontiful a solicitat iar monarhul a refuzat ca pământurile lăsate prin testament Sfântului Tron de contesa Matilda din Toscana să ajungă în posesia Papei. Frederic a solicitat aceste pământuri în calitate de suzeran feudal. Prin intermediul acestor terenuri, Papa dorea să împlinească aceste planuri de dominație, aprobate de Constantin prin donație. Aparenta renunțare a lui Lothar la suveranitatea Romei a încurajat acest lucru. Moștenitorul lui Petru avea deja aspectul unui potentat independent, în calitate de superior feudal al regilor normanzi din Napoli și Sicilia, în calitate de protector al orașelor și al baronilor din nordul Italiei cărora le era teamă de jugul german.

Înclinarea lui Frederic Barbarossa în fața acestor încălcări era cât se poate de puțin probabilă. Frederic Barbarossa era un fel de Hildebrand imperialist și proclama intens dependența imediată a funcției sale față de dăruința Domnului. Pentru el, orice fărâmitură era sacră. În prima sa călătorie la Roma, el a refuzat să-l sprijine Papa în mers, așa cum a făcut Lothar al III-lea. Papa Adrian al IV-lea a amenințat că va reține coroana și astfel obținut conformarea. În scurtă vreme au apărut noi plângeri bazate pe alte motive iar Papa i-a cerut în scris lui Frederic Barbarossa să arate că merită bunătatea maternă a Bisericii Catolice care i-a acordat coroana imperială și, dacă va fi necesar, îi va conferi beneficii mai mari. Termenul "beneficiu", *beneficia*, perceput în sensul legal obișnuit drept "fief" și considerat în contextul comemorării omagiului lui Lothar, a provocat proteste amare din partea nobililor aflați la adunarea de la Besançon. Delegatul papal a răspuns: "De la cine deține regele vostru Imperiul dacă nu de la Domnul nostru Papa?". Viața lui Frederic Barbarossa a fost în pericol de furia lor. Cu această ocazie, vigoarea lui Frederic

Barbarossa și protestele prelaților transalpini l-au silit pe Papa Adrian al IV-lea să-și retragă insultele. În scurt timp, conflictul a revenit și s-a centralizat pe solicitarea Papei ca Roma să fie atribuită în exclusivitate guvernării sale. Drept răspuns, Frederic Barbarossa apelează la legea civilă și încheie cu următoarele cuvinte: "Dat fiind că, prin porunca lui Dumnezeu, eu sunt chemat și sunt Împărat al romanilor, eu voi domni numai ca denumire numai dacă pârghia orașului Roma va fi smulsă din mâinile mele." Faptul că această teză trebuia să fie pledată demonstrează schimbarea față de perioada lui Henric al III-lea, mai ales că puterea nu putea fi impusă. Tonul lui Papa Adrian al IV-lea ajunge la sfidare; el împreunează amenințarea de excomunicare cu referințe din perioada în care germanii nu posedau Imperiul. "Ce erau francii până ce Papa Zaharia l-a întâmpinat pe Pepin? Ce era regele teuton până ce a fost încoronat la Roma de mâinile sfinte? Tronul lui Petru poate dărui și își poate retrage darurile."

Schisma care s-a creat după moartea lui Papa Adrian al IV-lea a produs un conflict nou și mai grav. În calitate de căpetenie a creștinismului, Frederic Barbarossa a propus întrunirea episcopilor din Europa într-un conciliu general, pe care el dorea să-l prezideze la fel ca Iustinian sau Heraclius. El a menționat textul său preferat despre cele două săbii și a continuat: "Dumnezeu a pus pe pământ două puteri: în cer există numai unicul Dumnezeu iar aici există un Papă și un Împărat. Providența divină a numit specific Imperiul Roman drept remediu al schismei prelungite."[93] Planul a eșuat. Frederic Barbarossa a adoptat candidatul ales de fracțiunea sa. Pretendentul rival, Papa Alexandru al III-lea a apelat cu o confidență justificată de subiect la sprijinul ecleziaștilor importanți din toată Europa. Conflictul acut, prelungit și dubios care a urmat, a fost, în aparență, o dispută între doi Papi adversari. În esență, această luptă a fost efortul monarhului laic de a recupera autoritatea asupra preoțimii. Acest conflict era la fel de adevărat ca lupta din aceeași perioadă dintre regele englez Henric al II-lea și Sf. Thomas din Canterburry. Conflictul papal a fost implicat și în această luptă din Anglia. Papa Alexandru al III-lea nu avea sprijin iar astfel tot geniul și fermitatea sa nu-l puteau salva. Papa Alexandru al III-lea l-a învins triumfător pe înțeleptul și piosul Frederic Barbarossa prin ajutorul pe care l-a primit de la orașele din Lombardia, el fiind cel care a consiliat și a consacrat coaliția acestor orașe. De asemenea, Papa Alexandru al III-lea a fost ajutat de fervorile de la Roma care au anihilat pe neașteptate oastea germană. Datorită poziției sale, Veneția era inaccesibilă și păstra o neutralitate perseverentă. Veneția pretindea că este independentă de Sfântul Imperiu Roman și s-a implicat numai de puține ori în războaie din cauza simpatiei sale pentru cauza papală. Cele două forțe implicate în războiul din Europa au fost convinse să se întâlnească pentru mediere de către dogele Sebastiano Ziani. Trei lespede de marmură roșie din portalul Sf. Marcu indică locul în care Frederic Barbarossa a îngenunchiat într-o spaimă acută iar Papa, cu lacrimi de bucurie în ochi, l-a ridicat și i-a dat îmbrățișarea de pace. O legendă ulterioară povestește cum pontiful și-a pus piciorul pe gâtul regelui întins la pământ și i-a spus: "Vei păși peste lei și peste năpârci și vei călca peste pui de lei și peste șerpi." (Psalmi 91:13 - NT) Nu era nevoie de această exagerare pentru a intensifica semnificația acestei scene care avea mai mult sens pentru viitor, cu toate că era o scenă solemnă și afectuoasă pentru aglomerația din biserică și din piață. În acest moment, cel mai puternic prinț al vremurilor sale renunța la planul pentru care și-a devotat viața: puterea laică abandona o luptă în care a fost înfrântă de două ori și, în acel moment, nu putea să reia lupta în condiții mai favorabile.

Autoritatea care s-a menținut atât de mult timp împotriva moștenitorului lui Petru era mult mai puțin indulgentă față de rebelii supuși. Orașele din Lombardia apăreau în această perspectivă în viziunea monarhului, preocupat să reînvie toate drepturile de care s-au bucurat predecesorii săi sau, mai bine zis, tot ceea ce legea din Roma antică acorda stăpânitorului său absolut. Ar fi greșit să discutăm despre o redescoperire a legii civile. Acest sistem al legii civil nu a pierit vreodată în Galia și Italia; acest sistem al legii civile a fost fundamentul unor anumite coduri și întreaga substanță a multor coduri care au fost modificate numai de schimbări în societate. Cu excepția Bisericii, nici un alt factor nu a făcut atât de mult pentru a menține în viață memoria instituțiilor romane. În secolul al XII-lea, studiile erau cultivate cu o surprinzătoare creștere a cunoașterii și a ardoarei, extinsă mai ales asupra Pandectelor. Mai întâi în Italia și în școlile din sud, apoi la Paris și Oxford, Pandectele erau expuse , comentate și elogiate drept perfecțiunea înțelepciunii umane, unica adevărata și eterna lege. Până în perioada despre care discutăm

---

[93] L. A. Muratori, *op. cit.*, v. 6, p. 833

acum au fost investite vaste cantități de timp și muncă pentru elucidarea legii civile. Cele mai competente autorități declară că acești glosatori au fost de rare ori egalați și niciodată nu au fost întrecuți de succesorii lor cu privire la acuratețe și subtilitate în toate ramurile de studiu care pot să supraviețuiască fără ajutorul criticii istorice. Profesorii de drept canonic, care încă nu deveniseră rivalii legii civile, obișnuiau să facă referință la cărțile de drept civil atunci când propriile lor surse nu furnizau răspunsuri. Astfel, ei au difuzat în Europa gloria și influența jurisprudenței romane. Profesorii de drept canonic erau conduși de sentimentul și interesul lor, pentru a acorda maximelor de drept canonic ceea mai mare precădere și ceea mai inclusivă aplicare. Umanitatea, care evolua de la barbarism, cu spiritele neobișnuite să creeze și cu o supunere oarbă față de autoritate, considera textele scrise cu o spaimă inconceptibilă pentru noi. Tot ceea ce juriștii servili de la Roma au atribuit vreodată prinților lor despotici a fost transferat direct la majestatea cezariană care a moștenit denumirea lor. Majestatea cezariană era "Domnitorul lumii", stăpânitorul absolut al vieților și a proprietăților deținute de supușii săi, adică al întregii omeniri. Majestatea cezariană era unica sursă legislativă, personificarea dreptului și a justiției. Marii juriști din Bologna - Bulgarus, Martinus Gosia, Ugo di Porta Ravegna și alții - care se aflau în permanență în jurul lui Frederic Barbarossa, predau și aplicau aceste doctrine drept fapt înțeles de la sine, unui teuton, unui rege feudal. Aceste doctrine nu erau negate de restul lumii și erau acceptate cu o credință fervență de către partizanii germani și italieni ai regelui feudal teuton. Episcopul Otto de Freising susținea că "Apărarea lumii aparține Împăratului." Arhiepiscopul din Milano îi spune lui Frederic Barbarossa la o reuniune a magnaților din Lombardia: "Fă și comandă orice dorești, dorința ta este lege, după cum este scris; *Quicque principi placuit legis habet vigorem, cum populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem concesserit*."[94] Membrul dinastiei Hohenstaufen nu a procedat cu lentitudine pentru a accepta aceste superbe atribuții de demnitate; el profesa cu modestie dorință sa de a guverna conform legii mai curând decât prin încălcarea legii. Fără îndoială, juriștii a dus această declarație imperială la gradul unei afirmații vehemente a prerogativei, sanctificată de epocă și de ceea ce părea să fie o poruncă divină.

Această afirmație a fost menționată intens în Italia. În aparență, împărații puteau să creeze impresia că, din punctul lor de vedere, Italia era o țară cucerită, fără privilegii care trebuiau să fie respectate; ei nu-i invitau pe prinții italieni la dietele germane și îi speriau pe participanții de la adunările de la Pavia și Roncaglia prin gazda transalpină care îi urmărea. Coroana Italiei aparținea împăraților în orice moment în care ei traversau Alpii ca să o revendice. În același timp, desemnările (alegerile) monarhilor de pe malurile Rinului putea fi decorate dar nu influențate de prezența unor baroni din regatul din sud. În orice caz, în comparație cu Germania, forța imperială în Italia era mai slabă fiindcă la început a fost intermitentă și dependentă de vigoarea personală și de sprijinul militar curent al fiecărui invadator. Suveranitatea teoretică a împăratului - rege nu era disputată: în orașe, taxele și impozitele ii aparțineau de drept: el putea emite edicte în diete și putea cere de la căpeteniile de arendași să apară împreună cu vasalii lor. Controlul nu a fost exercitat din perioada lui Henric al IV-lea iar marile orașe din Lombardia le considerau o dificultate intolerabilă. Aceste orașe erau bogate, cu o prosperitate egală cu ceea a regatelor din Germania sau cu ceea a regatelor din nord, erau obișnuite timp de mai mult de un secol cu o independență turbulentă. Frederic Barbarossa simpatiza foarte puțin republicanismul și libertatea populară. La Roma, Arnold din Brescia a repetat partea lui Crescentius dar cu gânduri și speranțe complet diferite. Orașul s-a eliberat de sub jugul episcopului său iar o comunitate condusă de consuli și Senat profesa depășirea spiritului în timp ce reînnoia formele republicii primitive. Conducătorii orașului i-au scris lui Conrad al III-lea și l-au rugat să restituie Imperiul la stadiul în care se afla în perioada lui Constantin și Iustinian. Fiind avertizat de Sf. Bernard degli Uberti, Împăratul german a preferat prietenia cu Papa. Plini de o vanitate zadarnică cu privire la propria lor importanță, ei au repetat sugestiile lor atunci când Frederic Barbarossa dorea coroana de la Papa Adrian al IV-lea.[95]

Era puțin probabil ca cel care a fost atât de sever cu propria sa capitală să-i trateze mai amabil pe rebelii din Milano și Tortona. În contextul în care Frederic Barbarossa este în special cunoscut în istorie, a

---

[94] *Ibid*.

[95] În continuare, autorul tratează o sursă neclară și fără referințe bibliografice. [NT]

fost conturat drept un tiran străin, premergătorul asupritorului austriac, cel care a distrus căminul libertății cu copitele cavaleriei sale. Această viziune este nedreaptă pentru un mare om și cauza sa. Pentru despot, libertatea este întotdeauna un privilegiu dar Frederic Barbarossa a fost avocatul cauzelor permise. Agresiunile asupra orașului Milano periclitau vecinii. Atunci când nu se pretindea opresiunea, refuzul de a admite ofițerii săi și de a permite drepturile sale legale părea o dezgustătoare încălcare a jurămintelor și a angajamentelor, o trădare față de Dumnezeu nu mai puțin ca o trădare față de Frederic Barbarossa. Totuși, simpatia noastră trebuie să fie îndreptată spre orașe. Prin victoria acestor orașe, recunoaștem triumful libertății și al civilizației. La început, rezistența orașelor a fost probabil numai o aversiune față de supraveghere neobișnuită. Încasarea impozitelor era la început mai puțin ofensivă decât în faza curentă și era practicată învechirea datoriilor fiscale. Principiile republicane nu erau recunoscute și nici nu se făcea apel la naționalitatea italiană. Dar, dezvoltarea conflictului a creat noi motive, sentimente și noțiuni despre lupta pe care ei o purtau. Ca antagonist al Împăratului, Papa era aliatul lor firesc: el îi binecuvânta și apela pentru ajutor la baronii din Romagna și Toscana. Papa a stabilit Biserica drept eternul lor principiu conducător și i-a ajutat să ajungă la concluzia că s-a format o comunitate de ajutor reciproc prin care s-a format partidul de guelfi italieni. Încă o strigare a mai fost auzită, cu greu mai puțin inspirată: strigarea la libertatea și autonomia municipală. Această libertate era puțin înțeleasă și teribil de abuzată. Autonomia invocată pentru sine de către anumite orașe era negată pentru aliații lor supuși. Totuși, prin forța divină de stimulare a eforturilor și a simpatiilor s-a format un sistem mai nobil decât sistemul aspru și steril al monarhiei feudale. Astfel, sistemul civil din republica Atena s-a elevat deasupra sistemului sclavagist asiatic sau deasupra sistemului macedonean brutal. Rezistența italienilor împotriva invadatorului transalpin a avut propriile sale efecte. Totuși, încă nu exista un sentiment național separat fiindcă jumătate din Lombardia, dintre orașe și dintre nobilii din mediul rural, lupta sub comanda lui Frederic Barbarossa. Întotdeauna, evenimentele au făcut să apară cauza libertății drept cauza patriotismului și au intensificat frica și ura față de germani, pentru care Italia avea o justificație atât de amarnică.

Pentru un timp, Împăratul a avut succes: Tortona a fost cucerită, Milano a fost ras de pe fața pământului și se părea că acest nume era pierdut. Obstacole mai mari au fost depășite iar în aceste vremuri era exercitată o autoritate mai deplină, în comparație cu perioadele din trecut. Gloria primului cuceritor franc era reamintită cu triumf. Admiratorii lui Frederic Barbarossa îl comparau cu eroul Charlemagne, a cărui canonizare a fost promulgată el. Frederic Barbarossa se lupta să-l imite pe Charlemagne din toate punctele de vedere. Dieta de la Roncaglia (1158)a fost un cor de gratitudini despre restabilirea ordinii prin distrugerea locurilor în care se ascundeau orășenii nesupuși.

În scurt timp, acest cer senin s-a înnourat. Orașul Milano a crescut din cenușa împrăștiată. Cremona a renunțat la vechile invidii și a ajutat să reconstruiască ceea ce a distrus. Confederații care aveau obligația să lupte fără speranță, s-au unit cu credință până la căderea stindardului imperial pe câmpul de luptă de la Legnano (1176). Vremurile s-au schimbat față de epoca în care Aistulf și Desiderius tremurau de mărșăluirea de departe a francilor. Prin suferință, o nouă națiune a ajuns la putere și devenit conștientă de sine prin fapte eroice. Puterea lui Charlemagne a depășit granițele stabilite de natură și de limba vorbită dar acestea au fost prea puternice pentru succesorul săi și, în decursul timpului, au devenit mai puternice până ce au transformat Imperiul într-o denumire iluzorie. Frederic Barbarossa era aspru în război dar acum era împiedicat de speranțele sale cele mai prețuite și a fost capabil să accepte onest o situație care nu era în puterea sa să o schimbe: el a semnat cu bucurie și a respectat cu îndatorire pacea de la Constance (1183), care i-a acordat numai puțin mai mult decât supremația titulară asupra orașelor din Lombardia.

După Henric al III-lea, nici un alt împărat nu a fost mai respectat și prosper ca Frederic Barbarossa. În persoana sa, el a unit familiile din Saxonia și Suabia, a vindecat dușmănia de moarte dintre Welf și Waiblingen, Prelații săi îi erau fideli, chiar și împotriva Romei. Nici un rebel nu tulbura liniștea publică. Germania era mândră de un erou care îi menținea atât de bine gloria în străinătate iar el a încoronat o viață glorioasă cu un deces fericit, în timp ce conducea cavaleria creștină împotriva musulmanilor. Frederic Barbarossa a fost cel mai mare cruciat, cel mai nobil caracter medieval în multe din umbririle sale și în toate iluminările sale.

În mod asemănător cu alte regate feudale, guvernul Germaniei era legal ca formă și, de multe ori, aproape absolut în practică. Acest guvern era limitat de dificultatea de a constrânge vasali refractori. Totul depindea de caracterul monarhului; o personalitate viguroasă și populară ca Frederic Barbarossa, putea, în general, să-și alăture majoritatea și să-i terorizeze pe ceilalți. Promptitudinea cu care Frederic Barbarossa era ascultat poate crea o impresie eronată despre adevărata  sa putere. El a reparat finanțele, a controlat ducatele, a introdus un ceremonial mai pompos, s-a străduit să sporească puterea centrală prin înmulțirea nobililor de grad secundar, (ulterior, "colegiul princiar") și prin tentativa de a înlocui legea civilă și codul feudal lombard cu obiceiurile teutone antice, diferite în fiecare provincie. Pe măsură ce acest proiect a eșuat, el a preluat un alt plan. Din vremurile lui Henric I al Germaniei (cca. 876 AD - 936 AD), orașele s-au dezvoltat în partea de sud și vest a Germaniei, în special în locurile în care fluviile ofereau facilități pentru comerț. Cologne (Köln), Treves (Trier), Mentz (Mainz),  Nuremberg (Nürnberg), Worms, Speyer, Ulm, Regensburg, Augsburg erau deja orașe importante  care aveau curajul să se confrunte cu domnitorul sau cu episcopul lor  și care erau o speranță a contrabalansare în scurtă vreme a forței oligarhice teritoriale. Politica sau instinctul l-au făcut pe Frederic Barbarossa să anexeze la tron aceste orașe. El a acordat acestor orașe drepturi municipale, jurisdicție independentă în instituții municipale, numeroase dispensări și privilegii. Frederic Barbarossa primea înapoi de la aceste orașe bunăvoință, ajutor monetar loial și forțe umane, atunci când era nevoie. Succesorii apropiați ai lui Frederic Barbarossa au pășit pe urmele sale iar astfel s-a format în stat o a treia clasă, cel mai stabil bastion al autorității imperiale, dacă ar fi fost folosită corect. Pentru o lungă perioadă, orașele libere din acest ordin au fost centrele intelectualității și libertății germane, singurul adăpost de la furtunile războiului civil, ceea mai sigură speranță pentru viitoarea pace și uniune. Până în prezent, aceste orașe (Lübeck, Hamburg, Bremen și Frankfurt) au fost locul de întrunire  pentru congresele naționale. Spiritele aspirante luptau din aceste orașe pentru propagarea ideilor de unitate germanică și autoguvernare și numai aceste spirite au menținut în viață aceste idei. Dintre aceste numeroase comunități înfloritoare, numai patru au fost păstrate de cuceritori străini și prinți  necredincioși până în ziua în care aceste comunități au devenit membre ale marelui stat german.  Frederic Barbarossa s-a distins și mai mult în clasa primitivă a germanilor liberi, foarte reduși la număr în orașe, cu excepția Elveției și a Suabiei. Frederic Barbarossa le-a permis să fie admiși în ordinul de cavaleri, prin limitarea libertăților posedate de nobili; el a impus o pace publică și a luat toate măsurile pentru ca justiția să fie mai accesibilă și imparțială. În nefasta perioadă care a urmat după căderea dinastiei sale, atunci când tirania părea insuportabilă iar anarhia interminabilă, în credința populară a persistat ideea că odihna lui Frederic Barbarossa va fi întreruptă și va apare un semn de ajutor pentru cei săraci și asupriți.

## Capitolul XII:  Titluri imperiale și revendicări

Eventual, perioada dinastiei Hohenstaufen este cel mai potrivit punct pentru a trece, momentan, de la narațiunea despre Imperiu la o scurtă discuție despre poziția legală susținută de Imperiu despre restul Europei precum și anumite datorii și obligații. Aceste elemente evidențiază esența sistemului imperial. Perioada în care Sfântul Imperiu Roman a deținut puterea sa maximală trecuse deja. Dar, în perioada dinastiei Hohenstaufen (1138 - 1254), puterea concretă și influența teoretică a Sfântului Imperiu Roman au coincis deplin. Aceste lucru provenea din două cauze: abilitatea excepțională a prinților din celebra dinastie și ascendența imediată a legii romane. Aceasta este ceea mai bună ocazie de a lua notă de titlurile și revendicările prin care Sfântul Imperiu Roman s-a declarat reprezentantul dominației romane universale. De asemenea, acesta este cel mai potrivit moment pentru a colecționa diverse circumstanțe, înainte și după Frederic Barbarossa, în care aceste revendicări au fost admise cu aproximație de alte state din Europa.

Frederic Barbarossa ar fi declarat extinderea jurisdicției sale în patru categorii de teritorii: I) Teritoriile germane în care Împăratul era suveran, până la moartea lui Frederic al II-lea (1835); II) Districtele Sfântului Imperiu Roman care nu erau germane, unde Sfântul Imperiu Roman era recunoscut drept singurul monarh dar, în practică, era puțin luat în considerație; III) Teritorii care datorau supunere față de Sfântul Imperiu Roman dar erau guvernate de proprii lor monarhi; IV) Restul de state din Europa ale căror guvernatori recunoșteau de cele mai multe ori gradul superior al Sfântul Imperiu Roman dar, în mod virtual, erau independente.

În granițele Sfântului Imperiu Roman erau incluse numai districtele din primele două categorii adică Germania, nordul Italiei, regatul Burgundia sau Arles, adică Provence, Dauphiné, regiunea liberă Burgundia și Elveția de vest. Lorraine, Alsace și o parte din Flanders făceau parte din Germania. La nord-vest,  Bohemia și principalitățile slave din Mecklenburg și Pomerania încă nu erau parte integrală din Sfântul Imperiu Roman dar erau unități dependente din exterior. Între Oder și Vistula trăiau lituanieni sau prusaci păgâni liberi, până când cavaleri teutoni s-au stabilit printre ei.

Ungaria datora  o supunere dubioasă încă din vremurile Împăratului Otto I. Papa Grigore al VII-lea a declarat Ungaria drept fief al Sfântului Tron. Frederic Barbarossa a dorit să supună complet Ungaria dar nu a putut înfrânge reticența nobililor. Ungaria a fost recuperată de la hoardele mongole și, pentru mult timp, nu au mai fost formulate revendicări imperiale.[96]

Sub ducele Mieszko I al Poloniei, Polonia era supusă față de Otto I (Otto I al Sfântului Imperiu Roman). În ciuda unor revolte ocazionale, Polonia a continuat să fie supusă Sfântului Imperiu Roman până la începutul Marelui Interregnum (1254). Ducele Poloniei a fost prezent la alegerea lui Richard de Cornwall în 1257 drept rege al germanilor sau rege al romanilor. În 1295, regele Przemysl al II-lea s-a încoronat ca rege în semn de emancipare, fiindcă titlul de rege pe care Împăratul Otto al III-lea l-a acordat lui Boleslav I a rămas nefolosit iar astfel Polonia a devenit independentă, cu toate că mai târziu o parte din provincii s-au reunit cu statul german. La origine poloneză, Silezia a fost atașată statului Boemia de către Charles al IV-lea iar astfel a devenit un component al Imperiului. Posen și Galiția au fost acaparate de Prusia și Austria în 1772. Până la împărțirea din 1772, constituția Poloniei a rămas o copie a ceea ce a existat în regatul german din secolul al XII-lea.

Ludovic cel Pios a primit omagiul regelui danez Harald I al Danemarcei la botezul său de la Mentz din 826 AD. Victoriile lui Otto I cel Mare asupra lui Harald I al Danemarcei au adus Danemarca în stadiul de supunere obișnuită și a adăugat regiune Schleswig la teritoriile Sfântului Imperiu Roman. În scurtă vreme, granița Imperiului a regresat la Eider, pe malurile căruia putea fi văzută inscripția *Eidora Romanii terminus imperii*. Regele Svend al II-lea al Danemarcei a participat la Dieta de la Merseburg, la scurt timp după încoronarea lui Frederic Barbarossa, care i-a acordat coroana în calitate de suzeran solicitat să

[96] În perioada 1538 - 1867, Ungaria a făcut parte din monarhia habsburgică, deşi nu era inclusă în Sfântul Imperiu Roman.

decidă disputa cu privire la succesiunea la tronul danez. Regele Svend al II-lea a făcut omagiu și a purtat sabia în fața împăratului. După perioada de interregnum, Danemarca a fost întotdeauna liberă.

Otto I (Otto cel Mare), a fost ultimul Împărat acceptat de regii francezi drept suzeran. Împărații Henric al VI-lea și Otto al IV-lea nu au reușit în încercările lor de a forța acest lucru. În conflictul său cu Filip al IV-lea cel Frumos, Papa Bonifaciu al VIII-lea a oferit lui Albert I de Habsburg tronul Franței, pe care l-a pronunțat vacant. Prudentul urmaș din dinastia Habsburg a refuzat acest dar periculos. Prioritatea pe care germanii continuau să o invoce irita orgoliul galic și a cauzat mai multe conflicte. Blondel revendicare a numelui roman. În 1648, delegații francezi la Münster au refuzat pentru un timp să admită ceea ce nici un alt stat din Europa nu punea în dispută. Până în ultima vreme, titlul de Arhiepiscop de Trèves conserva memoria unei supremații depășite care părea să fie inversată de atacurile permanente ale Franței.

Este improbabil ca Frederic Barbarossa să-i fi acordat Suedia lui Valdemar I al Danemarcei. De asemenea, se pare că Norvegia a fost neatinsă fiindcă împărații nu aveau flote. Islanda a fost descoperită după epoca lui Charlemagne și, până în 1262, a fost singura republică de pe lume absolut liberă.

De asemenea, se pare că nici un împărat nu a exercitat vreodată o autoritate în Spania. Cu toate acestea, alegerea lui Alfonso al X-lea de un grup de electori germani în 1258 poate fi interpretată că ar fi implicat apartenența monarhilor spanioli la Sfântul Imperiu Roman. În 1053, Ferdinand I al Leonului și Castiliei, mândru de victoriile sale asupra maurilor, și-a asumat titlul de "Hispaniae Imperator". Protestul Lui Henric al III-lea declara că drepturile Romei asupra provinciilor apusene sunt intangibile. Regele spaniol a obiectat susținând independența sa dar a fost silit să renunțe la demnitatea pe care a uzurpat-o.

Nu este înregistrat nici un act de suveranitate emis de Sfântul Imperiu Roman asupra Angliei cu toate că, în calitate de urmași ai Romei, ei puteau crede că au drepturi mai valabile asupra Angliei decât asupra Poloniei sau Danemarcei. Totuși, exista o vagă noțiune conform căreia regatul englez, la fel ca și alte regate, trebuie să depindă de Imperiu. Această noțiune apare în scrisoarea lui Conrad al III-lea către împăratul bizantin Ioan al II-lea Comnenul. Această noțiune a fost tolerată prin tonul supus cu care Henric al II-lea al Angliei s-a adresat lui Frederic Barbarossa. Independența Angliei a fost chiar mai mult compromisă de către regele Richard I în scrisoarea sa către Împăratul Henric al VI-lea. Richard I a primit de la Împăratul Henric al VI-lea regatul Arles iar astfel este posibil ca omagiul să fi fost făcut numai pentru această feudă. De asemenea, este probabil ca Richard I, în calitate de prinț al Imperiului, a votat pentru alegerea Împăratului Frederic al II-lea. Revendicările Angliei de la regele scoțian au fost un caz asemănător. Aceste revendicări erau cel puțin dubioase cu privire la teritoriul intern al regelui scoțian dar erau certe cu privire la Cumbria, pe care o deținea de mult timp din partea monarhiei din sud (Anglia - NT). Dar, Germania nu-l avea pe Eduard I al Angliei. Se spune că la moartea sa (1197), Împăratul Henric al VI-lea l-a eliberat de la supunerea sa pe regele Richard I al Angliei. Eduard al II-lea al Angliei (1284 - 1327) a declarat: "*Regnum Angliae ab omni subiectione imperiali esse liberrimum*".[97] Totuși, ideea a supraviețuit: Împăratul Ludovic al IV-lea Bavarezul l-a numit pe Eduard al III-lea al Angliei drept vicarul său în marele război francez (războiul de 100 de ani) dar i-a cerut în zadar ca acesta să-i sărute picioarele. Sigismund de Luxemburg l-a vizitat la Londra pe regele Angliei Henric al V-lea, înainte de Conciliul de la Constance (1414 - 1418). Ducele de Gloucester a la vasul pe care se afla Sigismund de Luxemburg și i-a cerut cu sabia scoasă să declare că el nu a venit pentru a încălca autoritatea legală a regelui pe teritoriul Angliei. Sigismund de Luxemburg a răspuns: "*Nihil se contra superioritatem regis praetexere*." Coroana imperială a avut o revendicare ciudată care a creat multe proteste. Civili și canonici au declarat că un act notarial public poate avea valoare numai dacă a fost certificat cu diplomă de către Împărat sau Papă. Această revendicare a fost negată cu multă energie de Parlamentul din Scoția în perioada lui James al III-lea.

Dinastia normandă a domnit în regatul Napoli și Sicilia în perioada 1060 – 1189. Cu toate că se pretindea că face parte din Sfântului Imperiu Roman, acest regat nu era numai independent ci era cel mai periculos dușman al puterii germanice în Italia. Henric al VI-lea, fiul și succesorul lui Frederic Barbarossa, a obținut posesia asupra acestui regat prin căsătoria sa cu Constanța de Sicilia, ultima moștenitoare a dinastiei normande. Henric al VI-lea și Frederic al II-lea au considerat regatul Napoli și

---

[97] John Selden, *Titles of Honour*, (London: Stansby, 1614), part I, chap. II, pp. 18 ff.

Sicilia drept un stat patrimonial independent, în loc să-l includă în teritoriile pe care ei le posedau lor în nord. După moartea lui Conradin, ultimul din dinastia Hohenstaufen, regatul Napoli și Sicilia a trecut în posesia dinastiei Anjou (Carol duce de Anjou) și a dinastiei Aragon (Pedro al III-lea al Aragonului). Sub ambele dinastii, regatul Napoli și Sicilia a continuat să-și mențină statutul independent față de Sfântul Imperiu Roman. Cu excepția perioadei lui Carol Quintul, regatul Napoli și Sicilia nu a mai fost niciodată unit cu coroana germană.

În decursul unor secole de obscuritate și slăbiciune, a existat în Italia o regiune care - datorită situației sale excepțional de fericită - a reușit să-și păstreze libertatea fără să fie pătată de orice fel de supunere față de împărați franci sau germanici. Veneția se glorifică prin derivarea originii sale de la refugiați scăpați din Aquileia pe vremurile lui Attila (c. 395 AD - 453 AD). Este cel puțin posibil ca populația din Veneția să nu fi acceptat vreodată o mixtură de coloniști teutoni și, în perioadele de stăpânire ale lombarzilor și francilor în Italia, a continuat să-i considere pe suveranii bizantini drept reprezentanți ai stăpânitorilor antici. În secolul al X-lea, când au fost solicitați să se supună în fața Împăratului Otto al II-lea, venețienii au răspuns: "Noi dorim să fim slujitori ai împăraților romani (din Constantinopol)." În 1204, ei au răsturnat tronul din răsărit dar pretextul i-a servit și le-a fost folositor ca să respingă sau să se eschiveze de la solicitările de supunere provenite de prinții teutoni. Veneția este singura republică din Italia care niciodată nu a recunoscut pe teritoriul său o autoritate laică occidentală, în afară de propria sa autoritate, până la desființarea sa de către Franța și Austria în 1796.

Monarhii din Cipru și Armenia au recunoscut că sunt vasalii împăratului Henric al VI-lea și i-au solicitat ajutorul. Frederic Barbarossa a invocat indestructibilele drepturi ale Romei, stăpânitoarea lumii, asupra regiunilor îndepărtate din Orient, unde francii nu au pășit vreodată. Cronicarul englez Hoveden menționează o scrisoare a lui Frederic Barbarossa către Saladin din 1188 în care Sultanul este solicitat să se retragă de pe toate teritoriile Romei iar dacă nu se va retrage, Roma și apărătorii ei teutoni îl vor îndepărta din toate aceste teritorii.[98]

Marile regate din Europa Occidentală nu voiau să admită supremația teritorială a Împăratului. Totuși, până la sfârșitul Evului Mediu, cele mai orgolioase dintre aceste regate nu au refuzat vreodată să recunoască precedența Împăratului și i-au vorbit pe un ton de condescendență respectuoasă. Prinții bizantini aveau o atitudine diferită și negau revendicare sa de a fi Împăratul tuturor. După cum am afirmat mai sus, existența unei Biserici Răsăritene și a unui Imperiu de Est erau o stigmă pe titlul suveranilor teutoni. De asemenea, acest lucru era un protest reușit permanent împotriva unui întreg sistem al unei biserici imperiale a creștinătății, cu epicentrul la Roma și condusă de urmașul lui Petru precum și de urmașul lui August. În teoria medievală, unicul Papă și unicul Împărat erau unicii reprezentanți pământești ai unicei căpetenii a Bisericii. În locul acestei teorii, lumea s-a găsit tulburată de luptă interminabilă între rivali, fiecare având numeroase teorii în favoarea sa. Pentru latini, era ușor să-i numească pe răsăriteni "schismatici" și "uzurpator" pe Împăratul acestora. Practic, era imposibil ca acest Împărat să fie detronat sau ca cei din răsărit să fie supuși. Chiar și în controverse, nimeni nu putea considera pretențiile primelor comunități care au adoptat creștinismul și care au conservat cele mai antice forme ale creștinismului cu același dispreț pe care îl resimțeau pentru oricare sectarieni occidentali. Se pare că ostilitatea răsăritenilor a afectat revendicările Imperiului Teuton, a pus sub semnul întrebării legitimitatea sa, a ruinat prețioasa sa universalitate. Cu toate acestea, contemporanii din această epocă au fost numai puțin afectați de această ostilitate și s-au confruntat numai de rare ori cu dificultățile provenite din această sursă. Marea masă nu-i cunoștea pe răsăriteni nici măcar după nume. Cei care îi cunoșteau, îi considerau rebeli perverși, samariteni care refuză slujbele de la Ierusalim și care erau numai cu puțin mai buni decât ce infideli. Puținii clerici care aveau cunoștințe superioare și percepție se preocupau spiritual de teoria stabilită și o acceptau cu o credință prea intensă ca să suporte confruntarea cu ea; se pare că

---

[98] În această scrisoare, Frederic Barbarossa îl acuză pe Saladin că a profanat Țara Sfântă, îi solicită să înapoieze Iudaeea, Samaria și Palestina într-un singur an iar caz contrar, Sfântul Imperiu Roman va declara război împotriva lui. Vezi: W. Stubb (ed.), *Chronica Magistri Rogeri de Hovedene*, (London: Longmans, Green & Co., 1860), v. 2, p. 356 ff; H. T. Riley (ed.), *The Annals of Roger of Hovedene, comprising the History of England and other countries of Europe from 732 AD to 1201 AD*, (London: Bohn, 1853), v. 2, pp. 100 - 104 [NT]

eonicii măcar nu au perceput implicațiile acestui defect. Chiar mai ciudat este faptul că, în cadrul atacurilor la adresa Imperiului Teuton, emise de antagoniștii papali sau francezi, nu găsim titlul rival al suveranilor bizantini. Cu toate acestea, Biserica din Răsărit era atunci, la fel ca în ziua de azi, o țeapă în coasta Papalității. Împărații din Imperiul de Răsărit se uneau cu rudele lor apusene spre binele creștinismului dar resimțeau față de ei o invidie amară dar nu nefirească; ei nu au ratat nici o ocazie pentru a face intrigi împotriva apusenilor și nu au încetat niciodată să nege dreptul apusenilor la titlul imperial. Pentru ei, încoronarea lui Charles a fost un act de rebeliune nesfântă iar urmașii lui Charles au fost invadatori barbari, ignoranți ai legilor și obiceiurilor statului antic și fără vreo revendicare la denumirea romană, cu excepția titlului care ar fi putut fi conferit prin favoarea unui pontif insolent. Răsăritenii au încetat cu mult timp înainte să vorbească limba latină; ei au devenit mai mult de jumătate orientali în caracterul și obiceiurile lor. Totuși, ei au continuat să se denumească *romani* și au păstrat majoritatea titlurilor și a ceremoniilor care au existat în vremurile lui Constantin și Iustinian. Ei erau slabi dar sub nici o formă atât de slabi după cum doresc istoricii moderni să-i descrie. Pe măsură ce deveneau mai slabi, cu atât creștea vanitatea lor și se împănau cu legitimitatea neîntreruptă a coroanei lor și cu splendoarea ceremonială cu care tradiția l-a decorat pe purtătorul coroanei. Acest comportament satisfăcea răutatea lor de a perverti insultător titlurile prinților franci. Vasile I Macedoneanul l-a jignit pe Ludovic al II-lea prin folosirea titlului "Basileus". Ludovic al II-lea a răspuns că el era un împărat la fel de bun ca și Vasile I Macedoneanul dar, în orice caz, "Basileus" era numai "rex" în greacă și nu trebuie deloc să însemne "Împărat". Nicefor al II-lea Focas l-a denumit pe Împăratul Otto al II-lea numai "rege al Lombarzilor".[99] Ioan al II-lea Comnenul s-a adresat către Împăratul Conrad al III-lea cu denumirea "amice imperii mei Rex".[100] Isaac al II-lea Angelos a avut impudența să-l descrie pe Frederic Barbarossa drept "principalul prinț din Allemania".[101] Marele Împărat le-a răspuns legaților , indignat și disprețuitor, că el este "Romanorum imperator" și i-a cerut stăpânului lor să se denumească "Romaniorum" din provincia sa Tracia. Aceste fermentații erau ceea mai concludentă dovadă a slăbiciunii împăraților bizantini care, uneori, au plănuit să recucerească fosta lor capitală și se părea că pot reuși sub conducerea cuceritorului Manuel I Comnen. Pentru a relua relația pozitivă cu suveranul său, Manuel I Comnen l-a invitat pe Papa Alexandru al III-lea care, în acel moment, era în plin conflict cu Frederic Barbarossa. Prudentul pontif și sinodul au refuzat politicos. În orice caz, bizantinii erau prea instabili și înstrăinați față de sentimentul latin pentru a avea sprijin de la Roma, chiar dacă ar fi putut să obțină supunerea ei. După un număr de ani, chiar ei au fost victimele cruciaților din Franța și Veneția.

Cu toate că Otto I cel Mare și succesorii săi nu au menționat toate titlurile, în afară de cele mai înalte, ei nu s-au străduit să unească regatele lor. Ei au continuat practica celor patru încoronări separate In cele patru capitale ale Imperiului, menționate în versurile lui Godefroy de Viterbo, cronicar la curtea lui Frederic Barbarossa.[102] La încoronarea de la Aachen, vechea capitală francă, monarhul devenea "rege" iar înainte el fusese "rege al francilor" sau "rege al francilor din răsărit". Din vremurile lui Henric al III-lea, regele a devenit "rege al romanilor, pe veci August". La Monza și, de mai puține ori, la Milano și la Pavia, în primele perioade, împăratul a devenit regele Italiei sau regele lombarzilor.[103] La Roma, regele a primit coroana dublă a Imperiului Roman, în calitate de "urbis et orbis". Conform unor anumite interpretări, această ceremonie unifică mitra cu coroana și caracterizează autoritatea spirituală și autoritatea materială. Coroana Burgundiei sau a regatului Arles au fost obținute pentru prima oară de Conrad al II-lea dar era mult mai puțin splendidă și implica puțină autoritate efectivă. Majoritatea

---

[99] B. Scott (ed.), *Liutprand of Cremona, Relatio de Legatione Constantinopolitana*, (Bristol: Classical Press, 1992), p. 92 [NT]
[100] Vezi: A. Hofmeister (ed.), *Otto von Freising: Chronica de duabus civitatibus*, (Hannover: Hahn, 1912) (MGH v. 45); G. Waitz (ed.), *Ottonis et Rahewini, Gesta Friderici I*, (Hannover: Hahn, 1912) (MGH v. 46) [NT]
[101] J. Dobrowsky (ed.), *Historia de expeditione Friderici Imperatoris edita a quodam Austriensi cleric qui eidem interfuit nomine Ansbertus*, (Prague: Mayregg, 1827) [NT]
[102] L.A. Muratori, *op. cit*., v. 7
[103] Wilhelm von Dönninges, *Das Deutsche Staatrecht und die Deutsche Reichsverlassung*, (Berlin: Nicolaischen Buchhanlung, 1842) [NT]

împăraților nu au revendicat vreodată această coroană; Frederic Barbarossa a preluat această coroană în ultima parte a vieții sale, atunci când nu mai avea ce face în timpul liber. Aceste patru coroane sunt subiectul unor discuții interminabile printre scriitorii din acele perioade istorice. În viziunea lor, coroana romană era de aur, coroana germană era de argint iar ceea de la Aachen era de fier, după demnitatea fiecărui regat. Probabil că această alegorie provine din realități, cu toate că în coroana Italiei a fost introdus un fragment de fier, provenit din crucea lui Isus.

Având în vedere că, datorită coroanei romane, Împăratul devenea prin această denumire stăpânitorul întregului glob locuit, se poate pune întrebarea din ce cauză considera el ca necesar să adauge demnități minore care, eventual, erau incluse în demnitatea sa supremă. Se pare că funcția imperială era concepută ca diferită față de funcția regală și nu includea guvernarea imediată a unui anumit regat. Funcția imperială era concepută drept o suzeranitate generală superioară care avea dreptul să domine toate regatele. Această definiție este ilustrată de o anecdotă legată de Frederic Barbarossa: la un moment dat, Frederic Barbarossa i-a întrebat pe faimoșii săi juriști din jurul său dacă el este cu adevărat stăpânul lumii, la care Bulgarus i-a răspuns: "Nu în ceea ce privește proprietatea". Evident, acest aforism se conformează cu teoria politică a Imperiului și conține o distincție evidentă între suveranitatea feudală, care presupune că prințul este proprietarul de la origini al pământului din regatul său și suveranitatea imperială, care nu este legată de un anumit loc și este exercitată nu asupra obiectelor cvi asupra oamenilor în calitate de creaturi raționale ale lui Dumnezeu. După cum am afirmat mai înainte, Împăratul era și regele franc din răsărit, cel care unea în persoana sa două "persoane" (entități) diferite. Astfel, Împăratul putea să achiziționeze mai direct și mai practic drepturi utile asupra teritoriilor sale prin încoronarea sa ca rege al unui anumit teritoriu, așa cum monarhul feudal era adeseori duce sau conte în domenii feudale în care el era deja stăpânitor feudal superior. Faptul că împărații încoronați la Milano sau Aachen nu se denumeau regi ai lombarzilor sau ai francilor provine, probabil, de la faptul că aceste titluri păreau lipsite de semnificație, în comparație cu cel de Împărat Roman.

După cum am menționat, titlul de împărat includea toate titlurile onorifice inferioare. Tradiția sau prejudiciul nu permiteau regelui german să-și atribuie denumirea imperială până la încoronarea sade către Papă la Roma.[104] Chestiuni de fraze și titluri sunt întotdeauna importante, mai ales într-o perioadă de ignoranță și anticărie superstițioasă. Această restricție a avut cele mai importante consecințe. Primii regi barbari au fost șefi de trib; atunci când revendicau un teritoriu general dar, într-un anumit sens, local, ei nu puteau separa titlul teritorial cu care se mândreau și în virtutea căruia ei stăpâneau. Biograful Sfântului Adalbert scrie: "Roma vede că ea este căpetenia lumii și stăpânitoarea orașelor. Numai Roma poate acorda regilor puterea imperială. Dat fiind că Roma adăpostește în sufletul său trupul Prințului Apostolilor, Roma trebuie să aibă puterea să denumească Prințul întregului Pământ."[105] Prin urmare, coroana era prea sfântă pentru a fi conferită de cineva, cu excepția Pontifului suprem și în orașe mai puțin mărețe, cu excepția capitalei antice (Roma). Dacă ar fi devenit ereditar în oricare familie - de exemplu, în familiile lui Lothar I sau Otto - acest sentiment s-ar fi stins. Acest spirit a fost întărit la fiecare transfer succesiv către o nouă dinastie. Forța obiceiului, a tradiției, a precedentului este incalculabilă atunci când nu este controlat prin reguli scrise sau printr-o discuție liberă. Efectul afirmației pure este dovedit de succesul pe care l-a avut falsificarea decretelor pseudo-isidoriene. Nu este nevoie de nici un argument pentru a discredita decretul despre care se pretindea că este al lui Papa Benedict al VIII-lea. Acest decret fals interzicea prințului german să preia titlul sau funcția de Împărat înainte de a fi aprobat și consacrat de Papă. O doctrină atât de favorabilă revendicărilor papale nu era, desigur, lipsită de apologie. Papa Adrian al IV-lea a proclamat această doctrină în cei mai inclusivi termeni. Prin eforturile clerului și farmecul reverenței la principii teutoni, această doctrină s-a transformat într-o credință certă. Faptul că nimeni nu a îndrăznit să folosească acest titlu până nu era conferit de către Papă a creat impresia că acest titlu depinde

---

[104] Dina această cauză, numerotarea adăugată la numele Împăraților este adeseori diferită la istoricii germani față de istoricii italieni. Henric I al Germaniei şi Conrad I al Germaniei nu sunt recunoscuți de istoricii italieni. Henric al III-lea al Sfântului Imperiu Roman este denumit *Imperator Henricus Secundus*. În general, se face separarea între perioadele de *regnum* şi perioadele de *Imperium*.

[105] G. H. Pertz, *op. cit*. M. G. H. v. 4

voința papală și l-au împuternicit pe Papă să solicite condiții de la fiecare candidat. Aceste solicitări au conferit un anumit caracter pretinsei sale suzeranități. În cadrul teoriei feudale, orice onoare sau proprietate este deținută de la un superior iar împuternicirea divină a fost acordată în mod cert Papei. De aici provenea întrebarea dacă tot Pământul nu trebuie să fie feuda papală și dacă Papa nu trebuie să fie stăpânitorul suprem, față de care chiar și Imperiul este numai un vasal. Acest argument a devenit foarte plauzibil în urma rivalității dintre Papă și alți monarhi. În comparație cu autoritatea papală nedisputată, acesta era argumentul favorit al grupului sacerdotal superior. Papa Adrian al IV-lea a fost primul care a promovat acest argument atunci când a plasat pictura care reprezenta omagiul lui Lothar al III-lea, fapt care i-a iritat mult pe adepții lui Frederic Barbarossa, cu toate că acest lucru a fost sugerat atunci când Papa Grigore al VII-lea a dăruit coroana lui Rudolf din Suabia cu scrierea: *Petra dedit Petro, Petrus diadema Rudolfo*. Suveranul german a fost pus la mila pontifului și a fost afectat de dependența denumirii imperiale față de încoronarea în orașul Roma.[106] Cu o stranie inconsistență, s-a pretins că drepturile Împăratului erau mai reduse înainte de ritual: el avea capacitatea să convoace sinoade, să confirme alegerile papale și să exercite jurisdicția asupra cetățenilor. Revendicarea coroanei nu putea fi negată, cel puțin în perioadele gregorienilor și ale inocenților. Nimeni nu se gândea să conteste dreptul națiunii germane la Imperiu sau să conteste autoritatea prinților electori, oricât de străini ar fi fost, de a furniza un stăpânitor Romei și Italiei. Adepții republicani ai lui Arnold din Brescia ar fi putut să murmure dar nu puteau să dispute adevărul din versurile demne prin care poetul, care l-a glorificat pe Frederic Barbarossa, descrie rezultatul cuceririi lui Charlemagne: *'Ex quo Romanum nostra virtute redemptum Hostibus expulsis, ad nos iustissimus ordo Transtulit imperium, Romani gloria regni Nos penes est. Quemcunque sibi Germania regem Praeficit, hunc dives summisso vertice Roma Suscipit, et verso Tiberim regit ordine Rhenus.'*

Adevărata putere a regatului teuton a fost pierdută în căutarea unei jucării sclipitoare: ajuns la putere, fiecare Împărat prelua o expediție lungă și periculoasă. Astfel, el își risipea forțele într-o luptă infamă, repetată pe veci. Aceste forțe ar fi putut să cucerească în altă parte sau să-l facă pe Împărat temut și ascultat acasă.

În această epocă a apărut o nouă denumire despre care trebuie spuse mai multe lucruri. La titlul obișnuit "Imperiu Roman", Frederic Barbarossa a adăugat adjectivul "Sfânt". Nu există documentație despre acest adjectiv din perioada lui Conrad al II-lea, după cum presupun unii cercetători.[107] Acest adjectiv apare pentru prima oară în faimosul privilegiu pe care Frederic Barbarossa l-a acordat Austriei în al patrulea an al împărăției sale: " *terram Austriae quae clypeus et cor sacri imperii esse dinoscitur*"[108] Apoi, acest adjectiv apare într-un mesaj către împăratul bizantin Isaac al II-lea Angelos și în rugămintea către prinți pentru ajutor împotriva Milanoului: " Quia .... urbis et orbis guber nacula tenemus .... sacro imperio et divae reipublicae consulere debemus."[109] Acest termen a fost folosit ocazional de către împărații Henric al VI-lea și Frederic al II-lea, a devenit obișnuit pe vremea lui Charles al IV-lea și indispensabil în ultimele secole. Mai multe teorii au fost enunțate despre originea unei denumiri ieșite din comun. Unii autori au susținut că această denumire este perpetuarea stilului de la curtea din Roma și din Bizanț, unde era atribuită sanctitate persoanei imperiale. Astfel, David Blondel, în cadrul luptei sale pentru onoarea Franței, denumește acest titlu un simplu epitet al Împăratului, aplicat prin confuzie guvernului său. Alți autori au considerat această denumire în sens religios, cu referință la profeția profetului Daniel sau la faptul că Imperiul era contemporan creștinismului sau nașterii lui Isus. Clericii

---

[106] În Occident, împăratul era universal şi nedisputat. În scopuri practice, în acest context, Occidentul însemna lumea. Negarea jurisdicţiei papale supreme de către bisericile răsăritene a afectat foarte puţin credinţa în creştinismul latin. În mod similar, existenţa unui împărat rival la Constantinopol, cu un titlu cel puţin la fel de legitim precum cel al cezarului teuton a fost uitată sau ignorată de supuşii germani sau italieni din Imperiul de Răsărit.

[107] Acest adjective nu apare înaintea lui Frederic Barbarossa în documentele publicate de Pertz, *op. cit.* (M. G. H.) Johann Heinrich Boeckler atribuie acest adjective la data menționată în lucrarea sa *Dissertationum Academicarum, Tomus posterior, Sacrum Romanum Imperium*, (Argentorati (Strasbourg): Dulsseckeri, 1740), p. 1 ff. [NT]

[108] Pertz, *op cit*., M. G. H. v. 4

[109] *Ibid*.

puternici deduceau această afirmație de la dependență coroanei de Papă. Nu lipseau persoane care să susțină că acest lucru însemna numai măreție sau splendoare. Totuși, noi nu trebuie să avem îndoieli cu privire la adevăratul sens și scop ai termenului. Atribuirea sanctității persoanei, palatului, literelor etc., legate de suveran, era un fapt obișnuit în epocile ulterioare ale Romei, conservat la curtea germană. Liutprand de Cremona îl denumește pe Otto (probabil pe Otto I - NT) "Imperator Sanctissimus". Această sanctitate, atribuită cel mai mult de greci prinților lor, este divinitatea care întotdeauna împrejmuiește un rege. Relația Imperiului Roman readus la viață cu Biserica și religia era mult mai apropiată și specifică. Pe partea sa civilă, Biserica a organizat societatea creștină drept un stat organizat în forma desemnată de divinitate. Prin urmare, denumirea "Sfântul Imperiu Roman" era necesară și corectă ca echivalent pentru "Sfânta Biserică Catolică". Pentru un timp, aceasta a fost credința. Este posibil ca denumirea să provină din secolele IX sau X după cum se poate să fi provenit chiar de la Charlemagne. Într-una din scrisorile sale, Alcuin folosește termenul "Imperium Christianum". În perioada discutată aici, a existat un motiv suplimentar pentru introducerea acestei expresii. Din perioada în care Papa Grigore al VII-lea a pretins sanctitatea exclusivă și jurisdicția supremă pentru cler, gruparea papală nu a încetat să vorbească despre puterea civilă. În viziunea grupării papale, puterea civilă, în comparație cu puterea papală, era numai laică, pământească și profană. Se poate presupune că, pentru a răspunde la această dăunătoare și insultătoare, Frederic Barbarossa sau consilierii săi au început să folosească în documente publice expresia "Sfântul Imperiu" și doreau să accentueze instituția divină și datoriile religioase ale funcției pe care o deținea. Împărați anteriori s-au denumit "Catholici", "Christiani", "Ecclesiae Defensores" (Goldast, *Constitutiones*). În prezent, statul lor este consfințit drept o teocrație pământească. Frederic Barbarossa ii scrie regelui englez Henric al II-lea: "*Deus Romanum imperium ad versus schisma ecclesisae praseparavit*". [110] Cei mai buni și cei mai mari împărați, Charles, Otto I, Henric al II-lea, s-au străduit la maximum să execute această teorie, care a continuat să fie susținută cu zel după a încetat cu mult timp înainte să fie practicabilă. În toate proclamațiile regilor medievali apare o permanentă invocare a misiunii lor divine. Într-o perioadă de violență, puterea căuta să justifice atunci când aplica ordinele sale și încerca să facă forța brută mai puțin brutală făcând apel la o instanță mai înaltă. Acest fenomen poate fi cel mai bine văzut în stilul suveranilor germani care se delectau cu frazele "*maiestas sacrosancta*", "*imperator divina ordinante providentia*", "*divina pietate*", "*per misericordiam Dei*". Multe din aceste expresii s-au conservat până când au devenit grotești mai mult decât solemne. La sfârșitul secolului XVIII, Iosif al II-lea al Sfântului Imperiu Roman purta următoarele titluri: "*Avocatul Bisericii Creștine*", "*Vicarul lui Hristos*", "*Căpetenia Imperială a Credincioșilor*", "*Conducătorul Armatei Creștine*", "*Apărătorul Palestinei, al Consiliilor și al Credinței Catolice*".[111]

Eventual, termenul "Sfânt" a adăugat numai puține puteri dar, cu siguranță se pare că a intensificat demnitatea imperială și, prin urmare, invidia altor state, mai ales ceea a Franței  Acest lucru nu a împiedicat recunoașterea Sfântului Imperiu Roman de către Papă și de unii monarhi francezi.[112] După secolul al XVI-lea, omiterea acestui titlu era o încălcare a manierelor diplomatice. Nu au lipsit nici imitatori care purtau titluri  precum "*Cel mai Creștin Rege*", "*Rege Catolic*", "*Apărătorul Credinței*".[113]

---

[110] *Ibid*.
[111] J. J. Moser, *Römischer Kayser, Römischer König und denen Reichs-Vicarien*, (Frankfurt - Main, 1767) [NT]
[112] Papa Urban al VI-lea a folosit acest titlu în 1259; Regele Francisc I al Franței a denumit Imperiul "Sacrosanctum".
[113] În mod esențial şi substanțial, Imperiul a fost creat de Charlemagne. Majoritatea cronicarilor germani consideră Imperiul numai ca monarhia Germaniei şi a Italiei iar începuturile sale provin de la încoronarea lui Otto I în anul 962 AD.

## Capitolul XIII: Căderea dinastiei Hohenstaufen

În cele trei capitole precedente, Sfântul Imperiu Roman a fost descris în momentul cel mai strălucitor și important din istoria sa, adică în perioada de rivalitate cu Papalitatea pentru conducerea creștinismului. Împărații teutoni au influențat dezvoltarea politicii din Europa prin relațiile lor cu puterea spirituală, prin amiciția și apărarea acordată precum și prin ostilitatea care a intervenit ulterior. Reforma Bisericii Catolice, desfășurată de la Otto I până la Henric al III-lea, provenea din străduința împăraților. Această perioadă a fost adevăratul început pentru Evul Mediu grandios. Această reformă a fost prima dintr-o serie de mișcări, schimbări și creații în sistemul ecleziastic din Europa. În decursul secolelor care au urmat, acesta a fost principalul curent al istoriei laice și religioase. Împăratul Henric al III-lea a purificat Papalitatea iar primul rezultat a fost tentativa lui Papa Grigore al VII-lea de a supune întreaga jurisdicție în favoarea jurisdicției tronului său. Un alt rezultat a fost îndelungată luptă pentru investituri, care a pus în lumină clară pretențiile contradictorii ale puterii laice și ale puterii spirituale. Efectul imediat al acestei lupte a fost evocarea unui intens sentiment religios în toate clasele. Prin deschiderea unor noi domenii de ambiție pentru ierarhie s-a creat stimularea miraculoasă a puterii de organizare politică a ierarhiei. Acest impuls a creat cruciadele. Papalitatea s-a plasat pe poziția de conducător al războiului religios iar astfel a ajuns la capabilitatea de a orienta cruciadele în propriile sale scopuri. Tot în acest fel, Papalitatea ajuns la alianța ciudată,  după cum pare în prezent, cu orașele răzvrătite din Lombardia. Cel de-al treilea triumf încoronator era păstrat pentru secolul al XIII-lea. Fervoarea religioasă din Evul Mediu a culminat prin înființarea celor două mari ordine cavalerești ale dominicanilor și ale franciscanilor. Prin răsturnarea unicei puteri care putea pretinde concurența cu antichitatea, sfințenia și universalitatea sa, Papalitatea s-a descoperit elevată pentru stăpânirea tuturor monarhilor de pe Pământ. În acest capitol, vom trata această răsturnare, care a venit cu o teribilă bruschețe după zilele de forță și glorie despre care am discutat.

În mod destul de ciudat, tocmai în perioada în care se pregătea ruinarea sa,  dinastia din Suabia i-a înfrânt pe dușmanii săi bisericești și, în primul moment,, acest lucru părea un avantaj. Fiul și succesorul lui Frederic Barbarossa a fost Henric al VI-lea, o persoană care a moștenit toată asprimea tatălui său dar nimic din generozitatea acestuia. Prin căsătoria sa cu Constanța din Sicilia, moștenitoarea regilor normanzi, Henric al VI-lea a devenit stăpânitor la Napoli și în Sicilia. Fiind încurajat de faptul că avea în stăpânirea sa bastioanele posedat în trecut de cei mai amarnici dușmani ai predecesorilor săi și având capacitatea de a amenința Papa de la nord și de la sud, Henric al VI-lea a conceput un plan care ar fi putut să schimbe miraculos istoria Germaniei și a Italiei. El le-a propus magnaților teutoni să-și ușureze povara prin unificarea acestor regiuni intrate de curând în posesia Imperiului, să-și transforme pământurile feudale în teritorii alodiale și să nu mai ceară bani de la cler, cu condiția ca ei să pronunțe coroana ca ereditară în familia sa. Această schimbare ar fi avut rezultate foarte importante. Henric al VI-lea își susținea poziția prin menționarea eventualelor pericole provenite din interregnum. Fără îndoială, Henric al VI-lea se referea la un sistem politic cu totul nou. Fiind puternici în Germania și având puterea absolută în noul lor regat, membrii dinastiei Hohenstaufen s-ar fi putut lipsi de serviciile feudale cedate și ar fi putut să construiască un sistem centralizat solid, asemănător cu sistemul care începea să se dezvolte în Franța. Mai întâi prinții din Saxonia și apoi clerul condus de Conrad din Mentz  s-au împotrivit acestui plan. Pontiful și-a retras consimțământul iar Henric al VI-lea a trebuit să se mulțumească cu alegerea fiului său minor Frederic al II-lea ca rege al romanilor. Această alegere a fost marginalizată după moartea prematură a lui Henric al VI-lea. Apoi, a urmat lupta dintre Otto de Brunswick și Filip de Hohenstaufen, fratele lui Henric al VI-lea. Pentru Papalitatea condusă în acest moment de Otto al IV-lea, această situație a fost o ocazie pentru a-și extinde influența pe socoteala antagonistului său. Papa Inocențiu al III-lea a făcut absolut totul pentru Otto de Brunswick (Otto al IV-lea), a cărui familie fusese un rival permanent al celor din dinastia Hohenstaufen. Otto al IV-lea era dispus să promită orice dorea Papa Inocențiu al III-lea. Dar, meritele lui Filip de Suabia din dinastia Hohenstaufen și marile proprietăți ale familiei sale i-au adus ascendența în decursul vieții sale. Asasinarea lui Filip de Suabia părea să răzbune alegerea papală dar a lăsat gruparea din Suabia fără conducător și, în scurtă vreme, candidatul papal a fost recunoscut în tot

Imperiul. Pe măsură ce se simțea sigur pe tron, Otto al IV-lea a devenit mai puțin supus. Dacă Otto al IV-lea provenea dintr-o familie de aliați ai Papalității (*Guelfi*), acțiunile sale în Italia erau ale unui aliat al Imperiului german (*Ghibelini*), nerăbdător să-și revendice drepturile pe care le-a abandonat în urmă cu scurt timp. În cele din urmă, Biserica Romană l-a destituit și l-a excomunicat pe fiul său nerecunoscător. Papa Inocențiu al III-lea s-a bucurat de o nouă afirmație a supremației pontificale atunci când Otto al IV-lea a fost detronat de tânărul Frederic al II-lea. O tragică ironie l- expediat pe Frederic al II-lea în sfera politică drept apărător al Sfântului Tron dar ura sa urma să-i amărască viața și să-i distrugă dinastia.

Împăratul și Papa s-au angajat pentru ultima oară în această luptă îngrozitoare. Nu putem extinde aici discuția despre biografia lui Frederic al II-lea, cu aventurile sale amoroase și cu trista poveste despre forțele sale miraculoase, pierdute la o vârstă timpurie, împrăștiate de un blestem în momentul victoriei. Acest conflict a determinat soarta republicanilor din Italia. Acest conflict a avut loc pe pământul Italiei iar detaliile fac parte din istoria Italiei, la fel ca și Frederic al II-lea. Provenit dintr-o lungă dinastie de succesori germanici ai lui Charles, Frederic al II-lea, împreună cu Otto al III-lea, este singurul care ne apare cu un geniu și un caracter fără esență nordică sau teutonă.[114] Este adevărat că Frederic II-lea avea toată energia și valoarea cavalerească a tatălui său Henric al IV-lea și a bunicului său, Frederic Barbarossa. Pe lângă aceste calități și schimbând direcția lor, Frederic al II-lea mai avea și alte calități, moștenite probabil de la mama sa italiană și încurajate de educația sa printre livezile de portocale din Palermo: dragostea pentru lux și frumusețe, un intelect rafinat, subtil, filozofic. Prin ceața calomniilor și a miturilor, putem desemna numai puțin adevărul despre acest om. Liniile generale par să fie utile pentru a excita mai mult decât pentru a potoli curiozitatea cu care noi tratăm una din cele mai extraordinare personalități din istorie. Frederic al II-lea era un senzualist, luptător și om politic; un profund legislator dar și un pasionat poet. În tinerețe, el a fost influențat de fervoarea cruciadelor iar spre sfârșitul vieții sale, el îi persecuta pe eretici, fiind chiar el acuzat de blasfemie și necredință; el avea maniere cuceritoare, era iubit de adepții săi dar renumele lui era pătat cu multe acte de cruzime. El a fost miracolul generației sale dar generațiile următoare l-au privit cu spaimă amestecată cu milă. Generațiile următoare îl considerau o figură inscrutabilă, care s-a confruntat cu toate spaimele bisericii și a murit în anatema ei, fiind ultimul care a domnit de la nisipurile de pe malul Oceanului până la coastele maritime ale Siciliei. Dar, pe cât era de milostiv, pe atât era condamnat. Ura sa nemuritoare față de Papalitate i-a plasat memoria într-o lumină mohorâtă. Din toată dinastia imperială, Dante, slujitorul Imperiului, a fost silit să-l arunce în flăcările iadului.[115]

Datorită amplasării geografice a Imperiului, era greu pentru Împărat să nu implice în războiul cu Papalitatea, permanent agresivă în revendicările sale de dominație teritorială în Italia precum și în revendicările sale de exercitare a jurisdicției ecleziastice în întreaga lume. Ciudata neșansă a lui Frederic al II-lea a fost că a permis anumită posesiune papală asupra sa iar Papii au știut bine să se folosească de ea. Într-un moment de entuziasm juvenil, el a luat crucea din mâinile unui călugăr elocvent iar amânarea datei de împlinire a jurământului a fost considerată drept o neglijență fără pietate. Frederic al II-lea a fost excomunicat de Papa Grigore al IX-lea pentru că nu a mers în Palestina iar când s-a dus în Palestina, a fost excomunicat pentru acest lucru. După ce a încheiat un tratat de pace avantajos, el a navigat înapoi spre Italia și a fost excomunicat pentru a treia oară fiindcă s-a întors. În cele din urmă Frederic al II-lea s-a reconciliat cu Papa Grigore al IX-lea dar accesiunea lui Papa Inocențiu al IV-lea a aprins flacăra din nou. Nu are rost să discutăm pretextele specifice care au aprins lupta: adevăratele cauze erau întotdeauna aceleași și puteau fi înlăturate numai prin supunerea unuia dintre combatanți. Adevărata cauză a conflictului era stăpânirea lui Frederic al II-lea asupra Siciliei. Acum se vedeau fructele strânse de Frederic Barbarossa pentru familia sa atunci când a câștigat pentru fiul său mâna moștenitoarea

---

[114] Sursa menționată de autor aici este *Liber Augustalis* (i.e. Constituția Siciliei), preluată din lucrările lui Petrarca. Recomandăm sursa științifică modernă a acestui document important. Vezi: Wolfgang Stürner (ed.), *Die Konstitutionene Friedrichs II für das Königsreich Sizilien*, (Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1996), M. G. H. Tomus II, Supplementum [NT]

[115] Dante Aligheri, *The Divine Comedy*, (trans. Ch. E. Norton), (Cambridge: University Press, 1892), Canto X, p. 46 ff, esp. p. 50 [NT]

normande. Timp de aproape două secole, Napoli și Sicilia au fost recunoscute ca fief al Sfântului Tron. Papa se simțea în pericol, fiind înconjurat de forțele rivalului său și era decis să folosească deplin avantajul său pentru a distruge autoritatea imperială în toată Italia. Aceasta era mai mult o luptă teritorială și politică, în comparație cu lupta din secolul precedent, dar a redeschis toate sursele precedente de conflict și s-a transformat într-o bătălie între forțele spirituale și forțele civile. Strigătele de război provenite de la Henric și Papa Grigore al VII-lea, de către Frederic Barbarossa și Papa Alexandru al III-lea au trezit din nou ura nestăvilită dintre facțiunile din Italia. Pontiful a susținut că Imperiul poate fi transferat ca fief și a declarat că puterea lui Petru, simbolizată de cele două chei, era puterea temporală și puterea spirituală. Împăratul a invocat legea și drepturile indestructibile  ale Cezarului. Împăratul l-a denunțat pe dușmanul său drept antihrist al Noului Testament, fiindcă rezista în fața celui de-al doilea vicar al lui Dumnezeu. O parte batjocorea anatema, critica avariția bisericească și trata soldățimea călugărească cu o severitate adeseori feroce. Cealaltă parte a detronat un prinț rebel și eretic, a oferit coroana imperială lui Robert II-lea al Franței, moștenitorului Danemarcei și lui Haakon I al Norvegiei. În cele din urmă, Papalitatea a reușit să incite rivalitatea cu Henry de Thuringia și cu William al Olandei. În toate acestea, regele sicilian era mai implicat decât împăratul teuton. Regele sicilian era un necredincios, amic al musulmanilor, inamicul ereditar al Bisericii, agresorul independenței lombarde, menită să lase Papalitatea fără apărare. Lupta s-a extins în special în regatul Siciliei. Posesia regatului din Sicilia era mai curând o sursă de slăbiciune decât o sursă de putere fiindcă forțele lui Frederic al II-lea au fost distruse și l-au pus în poziția falsă a unui vasal care rezistă în fața suzeranului său legitim. Într-adevăr, după cum spune proverbul grecesc, darurile de la dușman nu sunt daruri și nu aduc nici un profit. Regii normanzi erau mai teribili la moartea lor decât în viața lor; uneori ei l-au indus în eroare pe Împăratul teuton; moștenirea lor l-a distrus.

Imperiul a căzut odată cu Frederic al II-lea. Acest Imperiu provenea din ruina care a înfrânt una din cele mai importante dinastii, a trăit și, pentru mult timp, a avut un anumit scop dar a ajuns să fie atât de spulberat, schilodit și degradat  încât niciodată nu a putut să fie pentru Europa și Germania mai mult decât fusese cândva.  În ultimul act al tragediei a intervenit dușmanul, care i-a ruinat puterea și rivalul, care era destinat să-i jignească slăbiciunea și care, în ultimă instanță, i-a exterminat denumirea. Conradin, nepotul lui Frederic Barbarossa, a fost un erou a cărui vârstă fragedă și al cărui cavalerism ar fi creat mila oricărui alt dușman. Asasinatul lui Conradin a fost aprobat, dacă nu sugerat, de Papa Clement al IV-lea și a fost executat de minionii lui Carol I de Anjou, rege al Siciliei, Neapolelui și Albaniei.

Liga lombardă a rezistat cu succes în fața armatelor lui Frederic Barbarossa și în fața nobililor ghibelini mai periculoși. Puternicele lor fortificații și masa populației au făcut ca înfrângerile de pe câmpul de luptă să fie cu greu resimțite. Atunci când sudul Italiei a trecut de la dinastia germană la dinastia angevină și apoi la dinastia aragoneză, a devenit clar că împărații au pierdut ireversibil peninsula italiană. Dar, de ce împărații germani nu ar fi putut să fie puternici dincolo de Alpi? Forța prin care au putut să stăpânească spații atât de mari trebuia să fie eficientă într-un spațiu mai redus.

Într-adevăr, așa ar fi trebuit să fie dar, în acest moment, era deja prea târziu. Regatul german s-a spulberat sub povara Imperiului Roman. Germania și-a schimbat propria sa existență politic pentru a fi un suveran universal. Necesitățile create planurile lor în Italia și în disputele cu Papalitatea i-au adus pe împărați în situația de a cumpăra sprijinul prinților lor prin concesiuni. În absență împăraților germani, magnații puteau să uzurpeze cu ușurință. Monarhul care revenea pe tronul său constata dificultatea de reînnoi privilegiile sale coronare. De asemenea, exista tentația de a se revolta și de a pune în joc pretendenți la tron, sprijiniți de Sfântul Scaun. Toate aceste cauze cu o influență permanentă au pus fundamentul independenței teritoriale și au devenit o structură permanentă în perioada marelui interregnum (de la moartea lui Frederic al II-lea în 1250 până la ascendența lui Rudolf în 1273).  Prin Sancțiunile Pragmatice[116] din 1220 și 1232, Frederic al II-lea a acordat, sau mai bine zis, a confirmat, drepturi care erau deja obișnuite: el a acordat episcopilor și nobililor suveranitatea legală în orașele și teritoriile lor, cu excepția situației în care Împăratul era prezent. Astfel, jurisdicția sa directă s-a restrâns numai pe teritoriul său și în orașele imediat dependente de coroană. Având mai puțin de făcut, împăratul a

[116] *Sancțiunea Pragmatică* este un termen juridic prin care un monarh suveran emitea un decret esențial. [NT]

devenit un personaj mai puțin necesar. Prin urmare, cei șapte magnați ai regatului, deveniți acum prin lege sau prin tradiție, electori unici, nu se mai zoreau să-l întregească pe Conrad al IV-lea, după cum au proclamat cei care l-au sprijinit pe tatăl său, Frederic al II-lea. William al II-lea al Olandei se afla în acest spațiu dar a fost refuzat de gruparea suabă: la moartea lui a fost solicitată o nouă alegere care, în cele din urmă, a fost stabilită. Arhiepiscopul din Köln i- sfătuit pe confrații săi aleagă pe cineva destul de bogat ca să sprijine demnitatea dar nu prea puternic, ca să nu înspăimânte electorii. Ambele solicitări au fost găsite la Richard din dinastia Plantagenet, conte englez, fratele lui Henry al II-lea al Angliei. El a primit trei sau patru voturi, a venit în Germania și a fost încoronat la Aachen. Dar, trei dintre electori au descoperit că mita lor era mai mică decât ceea dată celorlalți electori; ei s-au scizionat cu dezgust și l-au ales pe Alfonso al X-lea, care era mai solicitat decât concurentul său. El observa stelele de la Toledo și se bucura de splendoarea titlului său, dar nu se străduia mai mult decât să facă uneori o proclamație. În această perioadă, situația Germaniei era îngrozitoare. Acest nou Didius Julianus, ales de principi inferiori față de pretorienii pe care îi imitau, nu avea caracterul, puterea sau resursele prin care să se facă respectat. Toate stăvilarele împotriva anarhiei s-au deschis: prelații și baronii și-au extins domeniile prin război; cavaleri jefuitori vătămau căile navale și terestre; starea de mizerie a celor slabi, tirania și violența celor puternici. Asemenea evenimente nu mai apăruseră timp de secole. Situația era chiar mai gravă față de perioadele împăraților saxoni și franci. După extincția marilor case nobiliare, mica nobilitate, dominată în trecut de ducii săi, a rămas fără nici un grad superior feudal. Cei din regiunile Rinului s-au unit pentru apărarea reciprocă și au purtat o luptă în interesele comerțului și ordinii împotriva brigandajului universal. În cele din urmă, la un anumit timp după moartea lui Richard (1272), senzația era că aceste lucruri nu pot continua pe veci: fără lege publică, fără curți de justiție, unica soluție era un împărat, întruchiparea guvernării legale. Chiar și Papa a perceput dezorganizarea Germaniei, care influența veniturile sale și a prevenit că dacă electorii nu numesc un Împărat, el singur va face acest lucru. Solicitați astfel, electorii l-au ales în 1273 pe Rudolf, conte de Habsburg, fondatorul dinastiei din Austria.[117]

În acest moment începe o nouă epocă. Am constatat că Imperiul Roman a reînviat în anul 800 AD prin intermediul unui prinț iar vastele sale domenii au fost fundamentul pentru ca el să revendice monarhia universală. Imperiul Roman a fost ridicat din nou în anul 962 AD pe fundamentul mai restrâns dar mai solid al regatului german. În următoarele trei secole, am observat că Otto cel Mare și succesorii săi, de o vigoare și capacitate inegalabilă, forțau orice coardă în favoarea lor, împotriva rebelilor din Italia și a puterii ecleziastice. În această fază, eforturile au eșuat semnificativ și fără nici o speranță. Fiecare împărat a intrat în luptă cu resurse mai limitate față de cel ale predecesorului său și fiecare a fost învins mai decisiv de către Papă, de municipii și de prinți. În acest moment, dispariția Imperiului Roman era suportabilă; din punctul de vedere al utilității sale practice, dispariția Imperiului Roman era necesară. Modul cel mai glorios prin care Imperiul Roman se putea termina era prin ultimul din dinastia Hohenstaufen. Imperiul Roman nu a dispărut și a mai existat încă 600 de ani, până când a devenit o vechitură mai curând ridicolă decât venerabilă. După cum a afirmat Voltaire, acesta nu mai era Imperiu, nu mai era roman și nici sfânt. Existența Imperiului se datora credinței neclintite că Imperiul este un element necesar al ordinii mondiale și, în special, al legăturii pe atunci indisolubile, a Imperiului cu regatul german. Germanii au făcut confuzia dintre cele două caracteristici ale suveranului lor - rege și Împărat - și au fost profund atașați de stilurile și invocările acestei demnități. În aparență, această demnitate îi eleva deasupra altor popoare din Europa. În aceste circumstanțe, era prea târziu ca monarhul universal să fie separat de monarhul local. Dacă un monarh german trebuia să fie menținut, el trebuia să fie Împărat Roman iar un rege german mai trebuie să existe. Cu toate că s-a dovedit că puterea Împăratului german a fost profund prejudiciată sau, mai bine zis, mortal prejudiciată de catastrofele din Imperiu, momentul lichidării sale încă nu sosise. În situația nerezolvată a societății și în cadrul conflictelor dintre nenumărați mici potentați, numai feudalismul era capabil să mențină unitatea societății. În acest scop, eficacitatea feudalismului depindea de prezența unei căpetenii feudale recunoscute, după cum a dovedit anarhia din perioada de interregnum.

---

[117] Pertz, *op cit.*, M. G. H. v. 9

Această căpetenie era diferită față de trecut. În acest moment, situația din Franța și Germania era inversă în comparație cu ceea din urmă cu două secole. Evident, Rudolf I al Sfântului Imperiu Roman era un suveran mai slab în comparație cu Filip al III-lea al Franței, așa cum  Împăratul  Henric al III-lea fusese mai puternic față de Filip I al Franței. În general, evenimentele din Europa aveau tendința de a centraliza administrația și de a intensifica puterea monahală; chiar și în Anglia, tendința era ca forța monarhului să nu fie redusă. Numai în Germania, uniunea politică a devenit mai slabă. iar independența princiară a fost mai mult confirmată.  Cauzele acestei schimbări sunt ușor de descoperit. Aceste cauze se rezumă la faptul că regele german a încercat prea mult deodată. În Franța, normele sociale nu erau la fel de aspre ca regiunile transalpine iar cei din ceea de a treia clasă au ajuns mai repede la putere. Astfel, au fost eliminați mari vasali care nu prea îi recunoșteau pe cei din dinastia capețiană. Regii din Anglia, care au anexat Țara Galilor (Wales), Cumbria și o parte din Irlanda, au obținut o prerogativă mai mare și exercitau o influență certă, dacă nu chiar incontrolabilă, în toate colțurile țării. Ambii au avut succes prin concentrarea asupra acestui unic scop din întreaga lor activitate și prin folosirea inteligentă a tuturor instrumentelor acolo unde drepturile lor feudale, personale, juridice și legislative puteau fi folosite pentru a încătușa vasalul. În această perioadă, monarhul german era silit să facă cele mai mari eforturi pentru a-i potoli pe baronii cei feroce și pentru a menține ordinea în vastele teritoriile în care se aflau popoare cu diverse dialecte și tradiții. Timp de două secole, monarhia germană s-a luptat cu orașele din Lombardia, cu normanzii din sudul Italiei și a fost obiectul unei ostilități neînduplecate din partea Pontifului de la Roma. Soarta Imperiului a fost decisă în această luptă. Monarhul german a suferit de dezavantaje mai mari decât cele ale confraților săi din Anglia și Franța. William Cuceritorul l-a sfidat pe Hildebrand (Papa Grigore al VII-lea). William Rufus a rezistat în fața lui Anselm de Canterbury. Împărații Henric al IV-lea și Frederic Barbarossa trebuiau să colaboreze cu prelații care erau Hildebrand și Anselm uniți. Datorită proprietăților sale, clasa ecleziastă din Germania era o entitate deosebită, cu privilegii mai mari față de cele ale comunităților creștine din restul Europei. În aceste condiții, Imperiul nu-i putea învinge prin invocarea sentimentului național împotriva Papalității.

Imperiul a suferit repetate înfrângeri grave. Imperiul nu era capabil să considere forța papală și nici măcar nu se putea menține la același nivel. După Papa Grigore al VII-lea, monarhul nu mai avea permisiunea să numească sau să confirme un Papă. Acest drept era indisputabil pe vremurile împăraților Otto și Henric al III-lea. În acest moment, Imperiul să anuleze revendicarea Sfântului Tron cu privire la funcția sa de a examina alegerea Împăratului, de a examina meritele sale și de a-l refuza dacă nu era potrivit, adică era tolerant față de tirania preoțească. Papa Inocențiu al III-lea a fost primul care a formulat această revendicare în scris, introdusă de Papa Grigore al IX-lea în sumarul său al legii canonice.[118] Acest sumar al legii canonice a fost arsenalul interminabil al clerului și a continuat să fie citat ca atare de fiecare canonist până la sfârșitul secolului al XVI-lea.[119] Bazele unei asemenea doctrine puteau fi găsite cu ușurință. Ci îndrăzneala sa caracteristică, Papa Grigore al VII-lea a dedus această doctrină de la forța cheilor și superioritatea sa față de toate celelalte demnități care trebuie să aparțină de Papă în calitate de arbitru etern al oricărei vindecări sau calamități. Alții și-au format opinia pe baza analogiei ci hirotonisirea preoțească: la consacrarea Împăratului, Papa i-a acordat un titlu prin care toți creștinii deveneau supușii săi sau, datorită acestui lucru, Papa trebuie să dispună de dreptul de a aproba sau de respinge un candidat, conform meritelor sale. Alții au citat din Vechiul Testament și au arătat cum Saul a fost îndepărtat iar David a fost încoronat.[120] Astfel, ei au argumentat că Papa trebuie să aibă forțe egale cu cele ale profeților ebraici. Ascensiunea acestei doctrine provine din vremurile lui Papa Inocențiu al III-lea care a descoperit un fundament istoric prin ingeniozitatea sa. Papa Inocențiu al III-lea a declarat că, prin favoarea Papei, Imperiul a fost luat de la greci și înmânat germanilor, în persoana lui Charlemagne. Autoritatea exercitată atunci de Papa Leon al III-lea în calitate de reprezentant al lui Dumnezeu trebuie să persiste pe veci din acel moment la succesorii săi care au posibilitatea să anuleze darul și să-l acorde unei

---

[118] A. Friedberg (ed.), *Corpus Iuris Canonici, Pars secunda, Decretalium Collectiones*, (Graz: Akademische Druck und Verlagsantalt, 1959), v. 2, liber II, tit. VI, cap. 34, p. 80 [NT]
[119] *Ibid*.
[120] Vezi: 1 Samuel 28, 29 [NT]

persoane sau unui alt popor care merită mai mult acest dar decât cel care îl deține în momentul respectiv. Aceasta este faimoasa teorie despre *Translatio Imperii* (Transferul Imperiului) care a avut un rol foarte important în controversa care s-a prelungit până în secolul al XVII-lea. Această teorie era destul de plauzibilă pentru a avea succes. Considerată în mod obiectiv, această teorie pare a fi foarte îndepărtată de adevăratele fapte. Papa Leon al III-lea și Charlemagne nu au pornit de la ideea că încoronarea a fost efectuată numai datorită autorității papale. De asemenea, această noțiune nu a fost promovată de nici unul din succesorii săi, până în secolul al XII-lea. Într-o remarcabilă scrisoare, prin care extinde prerogativa, Papa Grigore al VII-lea apelează la intervenția papală pentru înlocuirea lui Pepin cu ultimul rege merovingian. Papa Grigore al VII-lea chiar citează cazul lui Teodosiu I, care se umilește în fața lui Ambrosius, dar nu spune niciodată un singur cuvânt despre *Translatio*, ceea ce i-ar fi putut servi cauza excelent.

Serioase sau nu, aceste argumente și-au atins scopul fiindcă erau formulate cu iscusință și îndrăzneală; nimeni nu a negat ă încoronarea putea fi efectuată legal numai de către Papă.[121] În unele cazuri, drepturile solicitate au fost într-adevăr realizate. Astfel, Papa Inocențiu al III-lea a rezistat în fața regelui Filip al II-lea al Franței și l-a răsturnat pe Împăratul Otto al IV-lea. Un înalt demnitar bisericesc a poruncit electorilor să aleagă ducatul Thuringia (1236) și a fost ascultat de unii dintre ei. În mod asemănător, Papa Grigore al X-lea a silit recunoașterea lui Rudolf I al Germaniei. Următoarele pretenții ale Papalității cu privire la vicariatul Sfântului Imperiu Roman nu au mai fost admise niciodată. Totuși, în această perioadă, sentimentul general era că Papa este superior față de monarh iar controlul său asupra celor trei electori spirituali și asupra întregii entități a clerului este mult mai eficientă în comparație cu reprezentanții Sfântului Imperiu Roman. O scânteie a sentimentului național a fost aprinsă în cele din urmă de exacțiuni și aservirea nerușinată a curții papale de la Avignon față de Franța.[122] Uniunea fragilă a industriei și a inteligenței, reprezentată de orașe și de franciscanul englez Occam, l-a sprijinit pe Ludovic al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman în conflictul său cu Papa Ioan al XXII-lea până când chiar și prinții, care s-au aliat în sprijinul lui Papa Ioan al XXII-lea, au fost siliți să i se opună. În celebra conferință de la Rhens din 1338, electorii Imperiului au declarat formal că demnitatea imperială provine numai de la Dumnezeu, că prin alegerea lor suveranul obține dreptul la titlul de Rege sau Împărat și, în consecință, el nu trebuia să fie aprobat sau confirmat de Tronul Apostolic. La conferința de la Frankfurt din 1338, această declarație a fost confirmată și s-a afirmat chiar că este legală preluarea puterii de către Împărat înainte de confirmarea sa de către Papă (datorită faptului că acest rege a fost ales de majoritatea electorilor NT). Acest sentiment a dictat reformele Conciliului de la Konstanz (Constance) (1414 - 1418). Puterea imperială ar fi putut să navigheze mai sus și departe pe baza influenței acrescente a acestui curent al opiniei populare. Dar, în acest moment, Imperiul nu avea în acest persoanele potrivite: Frederic al III-lea din dinastia Habsburg era un om timid și superstițios care s-a degradat în fața curții romane și, în general, dinastia sa a aderat la coaliția stabilită atunci.

---

[121] Autorul menționează ca sursă bibliografică despre subiectul *Translatio Imperii* lucrarea lui A.A Schottel & H. Vagedes, *Dissetatio historica de lubridiis aulae Romanae in translatione Imperii romani*, (Rinthelii: Wachters, 1678). Dar, acest subiect a fost tratat pe larg de erudiți foarte importanți, cum ar fi, de exemplu, Ieronim, Petrarca, Erasmus şi Martin Luther. Bibliografia relevantă este foarte vastă. Vezi, de exemplu: Bridget Heal, *The Reformation of Historical Thought*, (Leiden: Brill, 2019), pp. 34 - 83, A. Zakai, *Exile and Kingdom: History and Apocalypse in the Puritan Migration to America*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), J.G.A Pocock, *Barbarism and Religion*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), v. 3, pp. 127 ff., W. Goez, *Translatio Imperii: ein Betrag zur Geschichte des Geschichtsdenkens und der Politischen Theorien im Mittelalter und die Früchen Neuzeit,* (Tübingen: Mohr, 1958) [NT]

[122] Avignon încă nu făcea parte din teritoriul Franței şi aparținea de regatul Arles. Dar, forța franceză era mai aproape decât ceea a Imperiului. Mulți pontifi erau de proveniență franceză şi, după cum era firesc, îi simpatizau pe preoții din poporul lor.

### Capitolul XIV:  Constituția germanică: cei șapte electori

Domnia lui Frederic al II-lea a fost fatală pentru puterea internă a regelui german cât și pentru supremația împăratului în Europa. Cele două Sancțiuni Pragmatice pe care le-a emis au acordat aristocrației feudale independența aproape deplină iar anarhia prelungită din perioada de interregnum le-a acordat capacitatea să folosească, să extindă și să-și fortifice puterea. Rudolf de Habsburg a luptat cu un oarecare succes ca să domolească insolența lor dar lupta care a urmat după moartea sa între fiul său Albert și Adolf de Nassau, absența Împăratului Henric al VII-lea al Sfântului Imperiu Roman, războiul dintre Ludovic din Bavaria (Ludovic al IV-lea) și Frederic duce de Austria (Frederic I al Germaniei), pretendenți rivali la tronul imperial, dificultățile create între Ludovic al IV-lea și Papă - toate aceste circumstanțe au avut tendința acrescentă de a limita din ce în ce mai mult influența coroanei și de a împlini emanciparea nobililor turbulenți. În această fază, ei au devenit autoritatea supremă pe teritoriile lor, cu jurisdicție deplină, cu excepția unor recursuri, cu dreptul legislativ, cu privilegiul de a emite monede și de incasa taxe și impozite. Unele din aceste drepturi nu aveau o legătură feudală care să le amintească de loialitatea lor. Numărul de nobili care aparțineau direct de coroană a crescut prodigios prin extincția ducatelor din Saxonia, Franconia și Suabia. De obicei, de-a lungul Rinului, stăpânul unui unic turn era un prinț suveran. Acești minusculi tirani se mândreau că datorează fidelitate numai lui Dumnezeu și Împăratului; în realitate, ei s-au dovedit lipsiți de respect față de ambele puteri. În acest sens, erau proeminente cele trei mari dinastii din Austria, Bavaria și în cele din urmă, Luxemburg, după ce a achiziționat Boemia în 1309. Apoi, urmau electorii, considerați deja un colectiv mai important decât Împăratul; ei au acaparat în propria lor favoare primele municipalități importante. Înainte de sfârșitul acestei perioade, Brandenburg și Palatinatul de pe Rin erau puternice state independente. Boemia și cele trei arhiepiscopii erau entități independente chiar de la începuturi.

Principalul scop al magnaților era să mențină monarhul în prezenta sa stare de neajutorare, până în momentul în care cheltuielile legate de coroană erau ruinătoare pentru purtătorul coroanei. Ei obișnuiau să acorde coroana unui principe mărunt cum au fost Rudolf și Adolf din Nassau sau Günther von Schwartzburg. În cazul în care puteau, magnații căutau opresiv stabilirea coroanei într-o singură familie. Magnații îl limitau pe prințul nou ales să respecte toate imunitățile lor din trecut, inclusiv cele pe care ei le-au extorcat cu prețul voturilor lor. Ei verificau toate încercările prințului încoronat de a recupera pământuri sau drepturi. În ultimă instanță, ei s-au aventurat să-l detroneze pe Venceslau I de Boemia, conducătorul lor investit printr-o ceremonie  religioasă specială. Limitat în acest mod, Împăratul aspira numai să profite cât mai mult de scurta sa perioadă în funcție. El folosea poziția sa pentru glorificarea propriei sale familii și încasarea de bani după vinderea de proprietăți coronare și privilegii. Acțiunea sa individuală și relația personală cu supusul au fost înlocuite cu o relație strict legală și formală; el reprezenta ordinea și proprietatea legitimă, necesare pentru sistemul politic. Spre deosebire de predecesorii săi care renunțau la propriul lor patrimoniu odată cu acceptarea sceptrului, în această perioadă Împăratul trăia în special pe domeniile sale, adeseori detașate de Imperiu.

Dispariția caracterului național al funcției imperiale este demonstrată prin repetatele încercări de a conferi această funcție unor potentați străini care nu puteau să înlocuiască un rege german de bunul gen vechi și viguros. Charles de Valois a fost propus împotriva lui Frederic al III-lea al Sfântului Imperiu Roman, Eduard al III-lea al Angliei a fost ales împotriva lui Carol al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman dar Parlamentul i-a interzis să accepte această funcție iar George de Poděbrady a candidat împotriva lui Frederic al III-lea al Sfântului Imperiu Roman. Sigismund de Luxemburg (1368 - 1437), împărat al Sfântului Imperiu Roman, era, de fapt, un rege maghiar. Orașele erau ultima speranță a Împăratului. În secolele XIII  și XIV, orașele au crescut excepțional ca populație, bogăție și cutezanță. Liga Hanseatică era ceea mai mare putere din nord și îi intimida pe regii scandinavi. Orașele din Suabia și Renania formau mari entități comerciale și purtau în permanență războaie împotriva entităților oponente ale nobilității. La un moment dat, pe baza alianței cu elvețienii, se părea că aceste orașe sunt pe punctul de a transforma Germania de Vest într-o federație de municipalități libere. Totuși, feudalismul era încă puternic, cavaleria nobililor era irezistibilă pe câmpul de luptă iar necugetatul Venceslau a lăsat să-i treacă prin mâini o

excelentă ocazie pentru a repara pierderile din două secole. În ultimă instanță. Imperiul nu putea fi salvat fiindcă o singură boală fatală îi paraliza toate eforturile. Imperiul era pauper. Pământurile coroanei, care au avut enorm de suferit în perioada lui Frederic al II-lea, au fost uzurpate în continuare, în decursul confuziei care a urmat. În cele din urmă, datorită risipei nesăbuite a suveranilor care se gândeau numai la interesul lor imediat, au rămas numai puțin din domeniile vaste și fertile de-a lungul Rinului, din care împărații din Saxonia și Franconia își trăgeau majoritatea veniturilor.

Drepturile regale, care erau a doua sursă fiscală, nu au evoluat mai bine. Sursele de impozite precum vamele, taxele pe mine, dreptul de a emite monede, găzduirea evreilor, etc., au fost confiscate sau acordate altora; chiar și drepturile bisericii de nominalizare ecleziastică au fost vândute sau ipotecate. Trezoreria imperială depindea de acest trafic rușinos de onoruri și scutiri.[123] Sărăcia creștea după fiecare alegere de electori și implica încercările de a recupera drepturile uzurpate; de asemenea pauperitatea a pus fiecare plan de reformă internă sau decizia de intra într-un război exterior la mila unei adunări invidioase. Această Dietă era formată din trei categorii: electori, prinți și municipalități. Aceste trei categorii erau ostile reciproc și, prin urmare, erau egoiste. Alocările lor avare erau numai un mijloc de a evita moartea Imperiului prin inaniție.

Schimbările menționate mai sus pe scurt erau în curs de dezvoltare atunci când Carol al IV-lea, fiul lui Ioan de Boemia, cel căzut la Crecy și nepotul Împăratului Henric al IV-lea, a fost ales să urce pe tronul Imperiului. Politica sa înțeleaptă și consecventă avea ca scop ceea ce el dorea cu disperare să rezolve. Faimosul document cunoscut drept *Bula de Aur* (1356) a devenit fundamentul constituției germanice. Acest document conferea și legaliza independența electorilor și stabilea incapacitatea coroanei. Cel mai evident defect al sistemului existent în aceea perioadă era incertitudinea alegerilor care, de obicei, erau urmate de un război civil. Scopul lui Carol al IV-lea era corectarea acestei situații.

La origine, regatele stabilite de invadatorii teutoni pe ruinele Imperiului Roman erau o combinație primitivă între principiul electiv și principiul ereditar.Ca descendenți ai divinităților, o familie din fiecare trib avea o revendicare irevocabilă de a domni. În cadrul acestei familii, luptătorii erau liberi să aleagă ca rege persoana ceea mai curajoasă sau ceea mai populară.[124] Coroana germană a devenit strict electivă. În Franța, Castilia, Aragon, Anglia și în majoritatea statelor din a fost stabilit principiul strict de ereditare prin succesiune. Starea de lucruri din Germania provenea din diverse cauze: eșecul moștenitorilor masculini din trei dinastii succesive; ambiția neobosită a nobililor care, spre deosebire de nobilii francezi, nu erau destul de puternici ca să desconsidere puterea regală; intrigile celor din cler care căutau cu zel o metodă de denumire prescrisă de legea lor și respectată în alegerile capitulare (canonice); dorința Papilor de a deschide o cale pentru propria lor influență și pentru a face efectiv votul lor de veto. Dar, situația din Germania provenea de la concepția că funcția imperială este prea sfântă pentru transmiterea sanguină, în mod similar cu funcția regală. Dacă regatul german ar fi rămas numai local, feudal și național, la fel ca alte regate feudale, în mod cert ar fi ajuns în cele din urmă să fie o monarhie ereditară. Acest lucru nu se putea împlini fiindcă regatul german a fost transformat de Imperiul Roman. În mod similar cu Papalitatea, conducerea umanității era moștenirea comună a întregii specii umane și nu putea fi limitată la o singură familie și nici nu putea trece de la o generație la alta ca o proprietate particulară, conform regulilor obișnuite de descendență.

În vremurile timpurii, dreptul de a alege conducătorul aparținea întregii clase de oameni liberi. Acest drept era exercitat în mod foarte neregulat. Treptat, conducătorii au fost împuterniciți cu dreptul de alegere. Acordul maselor era asigurat dar era necesar pentru împlinirea ceremoniei. În acest fel au fost aleși Henric I al Germaniei, Conrad I al Germaniei și Henric al II-lea al Sfântului Imperiu Roman.[125] Cu toate că tradiția ar fi putut să comemoreze ceea ce datele existente confirmă în mod indubitabil, până la sfârșitul secolul al XVI-lea, credința populară era că fusese stabilită constituția electivă iar privilegiul alegerii a fost limitat la șapte persoane prin decretele lui Papa Grigore al V-lea și Otto al III-lea al Sfântului Imperiu Roman. Un jurist celebru menționează: *" ...ex a pontifice de imperatorum comitiis lata,*

---

[123] Vezi: J. J. Moser, *op. cit*.

[124] Acest lucru poate fi constatat la dinastia Cerdic din Wessex, la bavarezi, la persani și în dinastiile de eroi greci.

[125] L.A. Muratori, *op. cit*., Diss. III

*ne ius eligendi penes populum Romanum in posterum esset*".[126] Ficțiunea celor șapte electori avea tendința de a preaslăvi puterea papală și, în consecință, a fost acceptată și difuzată de cler în străinătate. La fel ca alte ficțiuni, această ficțiune avea o bază în fapt. Decesul lui Otto al III-lea, al patrulea dintr-o dinastie de monarhi urmați pe tron de fii lor, a dăruit poporului coroana și, în mod cert, a fost una din cauzele principale a faptului că, în cele din urmă, Sfântul Imperiu Roman nu a devenit ereditar.

În teorie, tronul era electiv în perioada suveranilor saxoni și franconi. Acordul conducătorilor și la celor care îi urmau era necesar cu toate că, în mod asemănător cu un rege francez sau englez, era foarte puțin probabil ca ei să fie refuzați. Practic, Sfântul Imperiu Roman a fost ereditar fiindcă ambele dinastii din această epocă au ocupat tronul timp de patru generații iar tatăl procura pentru fiul său alegerea încă în decursul vieții sale. Această modalitate ar fi putut continua dacă întreaga aristocrație și-ar fi păstrat dreptul de alegere. La alegerea lui Împăratului Lothar al III-lea în 1125, constatăm că un mic număr de magnați exercita dreptul său de impozitare. Ei îl alegeau singuri pe viitorul monarh dar, în continuare, îl supuneau acordului lor. După formarea sa, colegiul electoral suprem avea dorințe și avea puterea să rețină coroana în mâinile sale și chiar să-i excludă de la participare pe membrii inferiori. Astfel. La stingerea dinastiei Hohenstaufen, constituția antică a fost afectată de două mari schimbări. Afirmația că tronul germanic era pur electiv a devenit o doctrină fundamentală.[127] Influența și ofertele generoase din partea împăratului Henric al VI-lea nu au putut face ca principii să abandoneze ceea ce considerau ei, pe bună dreptate, fundamentul puterii lor. În același timp, dreptul de impozitare în prealabil a devenit un privilegiu exclusiv din actul de alegere, stabilit într-o mică entitate. La început acordul dat de restul nobilității era o presupunere iar în cele din urmă a devenit o scutire. La alegerea în comun a lui Richard de Cornwall și Alfonso al X-lea al Castiliei în 1257, singura chestiune a fost majoritatea de voturi în cadrul forumului electoral. Nu atunci și nici mai târziu nu a fost spus un singur cuvânt despre drepturile altor principi, conți și baroni, oricât de importante au fost vocile lor cu două secole în urmă.

Proveniența acestui colegiu este o chestiune complicată și obscură. Acest colegiu este menționat în 1152 și, în termeni oarecum mai clari, în 1198, drept o entitate distinctă, fără să fie menționată identitatea creatorului ei. În 1263, Papa Urban al IV-lea menționează într-o scrisoare că, printr-un obicei imemorabil, dreptul de a alege regele italian aparține celor șapte persoane care tocmai au împărțit voturile între Richard de Cornwall și Alfonso de Castilia. Trei dintre acești șapte sunt arhiepiscopi din Mainz, Trier și Köln, cei care păstoresc cele mai bogate teritorii transalpine și reprezintă biserica germanică conform constituției antice. Ceilalți patru arhiepiscopi să fie duci ale celor patru popoare: franci, suabi, saxoni și bavarezi; ei posedau și cele patru funcții importante ale entității imperiale. Dar, două dintre primele ducate menționate se stinseseră; locul, puterea lor statală funcțiile lor au fost transferate în două principialități mai recente: Palatinatul de la Rin și Margrafiatul de Brandenburg. Cu toate că domeniile sale au fost reduse în mod semnificativ, ducele saxon și-a menținut votul și poziția sa de arhimareșal. Revendicarea similarului său bavarez ar fi fost indisputabilă în egală măsură dacă acești doi nu ar fi fost membri ai marii dinastii Wittelsbach. Această dinastie a intrat în posesia ducatului de Bavaria în 1880 și a Palatinatului, care reprezenta ducatul stins de Lorraine, în 1214. Ambele demnități au fost unite într-o unică persoană și nu a apărut nici o dificultate până la moartea lui Otto al II-lea de Wittelsbach în 1253. Atunci când fii săi și-au împărțit domeniile, Ludovic a devenit conte Palatin iar Henric a devenit duce de Bavaria. Nimic nu a fost rezolvat cu privire la vot sau alte drepturi de elector. În scurtă vreme, cei doi moștenitori au invocat aceste drepturi, în aparență, cu drepturi rezonabile. În orice caz, numărul de șapte electori a fost recunoscut ca sfânt. Regele Boemiei nu era dispus să renunțe la locul pe care el îl revendica în calitate de paharnic. Ceilalți electori nu voiau să vadă două voturi într-o singură familie. Astfel, s-a format o rivalitate care adeseori ajuns aproape de război între cele două descendențe rivale din Wittelsbach precum și între descendență bavareză și regele din Boemia. În 1298, Rudolf I al Germaniei

---

[126] A. Alciat (ed.), *op. cit.* (*De Formula Romani Imperii*). În continuare, autorul menționează un citat din scrierile lui Thomas Aquinas, menționat în lucrarea lui Christophe Gewoldus, *De Sacri Romani Imperii Septemviratu*, (Ingolsadt: Typis Ederi, 1629) [NT]. În 1648, Papa Inocențiu al X-lea afirma că numărul de şapte electori era stabilit de autoritatea apostolică.

[127] A. Hofmeister (ed.), *op. cit.* (Freising) [NT]

s-a pronunțat în Favoarea Boemiei. Ludovic al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman a dispus ca votul să fie exercitat alternativ de cele două descendențe. El a încercat în zadar să rezolve problema care s-a prelungit până la emiterea și acceptarea Bulei de Aur a lui Charles IV la Dieta de la Nürenberg și Metz (Mainz) în 1356. În continuare, acest instrument considerat ca lege fundamentală a Imperiului a alocat în mod final Boemiei votul disputat și oficiul de paharnic. Apoi, acest document a stabilit un număr de reguli de comportament la alegerile electoratului. Frankfurt a fost stabilit drept locul de alegere; arhiepiscopul de Mainz a fost denumit convocatorul colegiului electoral. Printre electorii civili, Boemia primește primul loc iar contele din Palatinat primește locul doi. În orice caz, majoritatea voturilor era decisivă. Fiecare grup electoral avea un mare oficiu fiindcă se presupunea că votul este posedat prin acest mod, cu toate că în realitate era vorba de un efect mai mult decât o cauză. Cei trei prelați erau arhicancelarii Germaniei, Galiei împreună cu Burgundia și Italia. Boemia avea funcția de paharnic, Palatinatul era seneșal, Saxonia era mareșal iar Brandenburg - șambelan.[128]

Disputele legate de alegeri au devenit mult mai rare datorită acestor convenții. Aceste aranjamente au rămas nestingherite până la izbucnirea Războiului de Treizeci de Ani. Atunci, Împăratul Ferdinand al II-lea și-a extins nejustificat prerogativa iar în 1621 i-a preluat dreptul electoral de la Palatinul Frederic IV-lea, soțul lui Elisabeta, fiica lui James I, regele Angliei. În 1623, Împăratul Ferdinand al II-lea a transferat acest drept aliatului său, Maximilian I de Bavaria. La Pacea de la Westphalia, Palatinatul a fost reinstalat drept al optulea elector. Bavaria și-a menținut gradul și votul dar cu condiția ca Palatinul să o înlocuiască, în cazul în care ramura bavareză a dinastiei Wittelsbach se va stinge. Acest lucru s-a petrecut în anul 1777, odată cu stingerea dinastiei bavareze. După încălcarea numărului sfânt, următoarele schimbări au fost făcute cu mai puține scrupule. În 1692, Împăratul Leopold I a conferit cel de-al nouălea electorat dinastiei Brunswick-Lüneberg, care poseda atunci ducatul de Hanover și a succedat la tronul Marii Britanii în 1714. În 1704 a fost obținută aprobarea Dietei din ducatul Hanover iar astfel regii Angliei au ajuns să voteze la alegerea unui Împărat Roman.

Este foarte ciudat că singurul potentat care a continuat până în decursul secolului al XIX-lea să se denumească *elector* nu a participat niciodată la alegerea Împăratului. Conform unui compromis, acest elector provenea dintr-un simplu teritoriu aflat sub jurisdicția unui conte.[129] În 1803, printre alte schimbări importante ale constituției din Germania, Napoleon a extins electoratele din Köln și Trier și a anexat Franței teritoriile lor. Napoleon i-a acordat titlul de *elector*, al doilea ca demnitate după titlul regal, ducelui de Würtemberg, Margrafului Baden, contelui Hessen-Cassel și arhiepiscopului de Salzburg. Trei ani mai târziu, Imperiul a dispărut iar titlul a devenit nesemnificativ.

Imperiul germanic este cel mai evident exemplu observat vreodată de umanitate al unei monarhii care nu este ereditară. Din această cauză, nu ar fi greșit să fie considerat pentru un moment care este influența pe care o are monarhia electivă în general. Această sofistică a avut întotdeauna și, probabil, va continua să aibă o forță seductivă asupra unei anumite clase de teoreticieni politici.

În primul rând, trebuie remarcat cât de dificilă, dacă nu chiar imposibilă a fost conservarea practică a principiului electiv. Din punct de vedere legal, în perioada dintre secolul al X-lea și secolul al XIX-lea, tronul a fost disponibil pentru oricare creștin ferm dogmatic. Din punct de vedere factual, competiția era limitată la un număr restrâns de familii foarte puternice și întotdeauna a existat o puternică tendință de a face coroana ereditară într-una din familii. Astfel, împărații franconi au deținut coroana în perioada 1024 - 1125. Împărații din dinastia Hohenstaufen, singurii moștenitori al franconilor, au deținut coroana timp de un secol sau mai mult. Dinastia de Luxemburg (regii din Boemia) s-a bucurat de coroană timp de trei regate succesive. Coroana a căzut în mâinile Habsburgilor în secolul al XV-lea iar ei au știut să o dețină (cu o singură întrerupere lipsită de importanță) până la dispariția ei definitivă. Prin urmare, principalul beneficiu promis, în aparență, de planul de suveranitate pare să fie amplasarea pe poziția supremă a

---

[128] Autorul menționează ca sursă pe Marsilius de Padua, filozof și activist politic. [NT]

[129] Autorul precizează că se referă aici la prințul elector de Hessen-Kassel. Această ultimă relicvă a sistemului electoral a dispărut în 1866 când electorul de Hessen a fost detronat iar teritoriile sale, inclusive populația, au fost anexate de Prusia și orașul liber Frankfurt.

persoanei ceea mai potrivită. Acest plan a fost împlinit de puține ori și s-a ajuns la o asemenea situație prin șansă mai mult decât prin plănuire.

Un argument de acest gen nu poate fi formulat cu privire la cel de-al doilea fundament al unui sistem electiv: acțiunea de moderare a puterii regale. Acest scop a fost atins deplin și în modul cel mai ruinător. Ne reamintim de fabula în care un gospodar deschide o ecluză ca să-și ude grădina și vede cum casa îi este măturată de un teribil torent. Puterea coroanei nu a fost moderată ci distrusă. Fiecare succesor a fost silit să-și cumpere postul prin sacrificarea drepturilor avute de predecesorii săi și este obligat să repete această activitate rușinoasă pentru a procura alegerea fiului său. În același timp, succesorul la coroană avea senzația că familia sa nu-i poate asigura menținerea tronului și, din acest motiv, el considera tronul precum un chiriaș pe viață care își poate trata obiectul închiriat numai ca să producă din această sursă cel mai mare profit de moment. Electorii erau conștienți de forța poziției lor, se bazau pe ea pentru a accentua independența la care nobilii din alte țări nu ar fi putut să aspire vreodată.

Speculația politică modernă presupune că metoda de desemnare a unui conducător prin voturile supușilor săi, în contradicție cu sistemul de succesiune ereditar, este exprimarea poporului a voinței sale. Această exprimare ar fi sursa ultimativă a autorității și admiterea principelui că el este numai delegatul și deputatul poporului. Pentru Sfântul Imperiu Roman, nimic nu poate fi mai repugnant. Acest lucru va fi evident atunci când sistemul de alegere din diverse perioade este comparat cu schimbările corespunzătoare din corpul electoral, descrise ca factor în progres din secolul al IX-lea până în secolul XIV-lea. În vremurile îndepărtate, tribul își alegea un șef de război. Chiar dacă el provenea dintr-o familie cât se poate de nobilă, el era unul dintre cei egali cu el, având o putere limitată de voința supușilor săi. În secolele al X-lea  și al XI-lea, dreptul de a alege a trecut în mâinile magnaților iar poporul era solicitat să fie accepte. De asemenea, s-a schimbat relația dintre principe și supus. În aceste vremuri aspre, nu trebuie să ne așteptăm la o oarecare evaluare a calității tehnice a acestui proces. În această perioadă, tronul era foarte aproape să devină ereditar încât alegerea a devenit numai o chestiune formală. În aparență, această modalitate nu era considerată drept o transmitere a autorității de către nobili și popor, cu o prezumpție cu privire la puterea implicată. Mai curând, această modalitate era considerată o supunere în fața monarhului, care se bucura de o largă și evaziv definită prerogativă, ca și cum aceasta ar fi fost dreptul său. În perioadele ulterioare, adunarea de căpetenii și strigătele aplaudatoare ale mulțimilor găzduitoare au fost înlocuite de o conclavă secretă de șapte principi electori. Atunci a fost deplin stabilită viziunea strict legală a alegerii. Prezumpția era că nimeni nu avea un drept la coroană, cu excepția cazului în care coroana i-ar fi fost acordată printr-un vot majoritar. În orice caz, în perioada interimară, concepția despre funcția imperială a fost complet penetrată de idei religioase. Prezumpția era că domnia regelui prin alegerea unor anumite persoane și pe baza unui drept ereditat era o încurajare și o consacrare a demnității sale. Concluzia, în aparență subtilă dar foarte reală, este că electorii alegeau dar nu creau. Ei numai denumeau persoana care urma să primească ceea ce ei nu posedau pentru a da mai departe. Scriitori medievali susțin că Dumnezeu nu dorea să se amestece în mod vizibil în treburile acestei lumi. Dumnezeu a dorit ca cei șapte principi ai Germaniei să îndeplinească funcția care, în alte vremuri, a aparținut Senatului și poporului de la Roma, adică funcția de a alege viceregele lui Dumnezeu în chestiunile lumești. Autoritatea acestui viceregе provine direct de la Dumnezeu iar unica relație pe care oamenii o pot avea cu el este obediența. Deci, în această perioadă, Împăratul era, practic, denumirea electorilor. În această perioadă, credința în divinitatea dreptului său a culminat până la completa excludere din feudalism a responsabilității reciproce și a oricărei noțiuni de devoluție a autorității de la poporul suveran.

Pacea și ordinea păreau să fie promovate de instituțiile Împăratului Carol al IV-lea, ceea ce a îndepărtat o sursă prolifică de război civil. Prin extinsele lor privilegii, principii electori au câștigat o predominanță deosebită și periculoasă în Germania. Încă la adunarea lor de la Rhense din 1338, ei au acționat drept o entitate independentă și, în numele poporului, au respins solicitările papale extravagante și au declarat că Împăratul și-a câștigat drepturile numai prin propria lor decizie. În acel moment, poziția adoptată de ei într-un spirit patriotic cordial a fost legalizată și permanentizată. În continuare, ei urmau să se bucure pe teritoriile lor de drepturi de natură regală. Cazurile juridice nu puteau fi scoase din curțile lor cu excepția situației în care justiția era negată; acordul lor era necesar pentru toate actele publice cu consecințe. Persoanele lor erau considerate sancte; cele șapte lămpi de foc mistice ale Sfântului Imperiu

Roman erau întruchiparea celor șapte lămpi de foc ale Apocalipsei.[130] În scurtă vreme, acest simbol a intensificat influența imperială asupra reverenței populare și a mărit puterea care îi lipsea. Pentru Împăratul Carol al IV-lea, acest rezultat nu a venit neprevăzut. Împăratul Carol al IV-lea a considerat funcția sa drept un instrument utilizabil pentru scopurile sale personale. În aparență, el glorifica demnitatea ideală a Imperiului prin ceremonii foarte elaborate; în realitate, el a sacrificat deliberat adevărata putere care mai rămăsese Imperiului. În tot decursul vieții sale, scopul său a fost prosperitatea regatului Boemia și promulgarea celor din propria sa familie. Pe sigiliul cu Bula de Aur scrie: "*Roma caput mundi regit orbis frena rotundi*." El a fost un binefăcător indirect pentru Germania, prin înființarea Universității de la Praga, de la care au provenit și alte școli. El a fost un benefactor indirect pentru Germania prin înființarea Universității de la Praga, de la care au provenit și alte școli. El a legalizat anarhia și a denumit-o constituție. Sume de bani au fost cheltuite pentru a obține alegerea fiului său Wenceslau (Venceslau al IV-lea al Boemiei) și pentru extinderea Boemiei pe socoteala Germaniei. Acești bani au fost adunați de la o piață în care onorurile și scutirile pentru teritoriile deținute de coroană erau accesibile prin târguială. În Italia, ghibelinii au observat cu furie și rușine cum căpetenia lor se grăbește spre Roma cu o mică escortă și se întoarce repede de acolo la ordinul lui antipapa de la Avignon, oprindu-se pe drum ca să negocieze ultimele drepturi ale Imperiului său. Acum, guelfii puteau să înceta să deteste o putere disprețuită.

Așadar, regele german a devenit, practic, lipsit de puteri în interior și în exterior, după ce a pierdut privilegiile sale feudale. El a văzut cum autoritatea care îi era rezervată a fost împărțită în favoarea unei mulțimi de nobili lacomi și tiranici. Ce s-a întâmplat cu drepturile pe care Împăratul le invoca în virtutea coroanei imperiale?

[130] Vezi: Apocalipsa după Ioan 4:5 [NT]

## Capitolul XV: Imperiul ca putere internațională

După rana mortală suferită în decursul Marelui Interregnum și continuarea promovării unor pretenții irealizabile unde au eşuat cei din dinastia Hohenstaufen au fost atribuite identificării Imperiului Roman cu regatul german, în care rămăsese puțină vitalitate. Această cauză era departe de a fi singura care a salvat Imperiul Roman de la extincție. În secolele XIV-lea și al XV-lea, Imperiul Roman nu a încetat să fie susținut de teoria particulară care a fost destul de puternică în secolele al IX-lea și al X-lea pentru restabilirea Imperiului Roman în Occident. Esența acestei teorii a fost oarecum schimbată: dacă nu era mai puțin religioasă în mod pozitiv, această teorie era mai puțin exclusiv religioasă. Pe vremurile lui Charles și Otto, pe măsură ce era ceva mai mult decât o tradiție din trecut, Imperiul se baza în exclusivitate pe credința că, alături de Biserica vizibilă, trebuie să existe un stat creștin condus de un singur șef și guvernator. Dar, în acest moment, conducerea Împăratului a fost respinsă de Papă iar interferența sa în chestiuni religioase a fost denunțată drept o repetare a păcatului comis de Azaria (Ozia) (A doua carte a Cronicilor 26:1 - NT); în acest moment, când memoria rănilor reciproce a aprins ura insolvabilă între adepții forței bisericești și adepții forței civile, era firesc ca adepții forței civile, care pretindeau mai frecvent ca niciodată sancțiunea divină aplicată asupra funcției imperiale, să fie conduși, în același timp, la căutarea unui alt fundament pe care să-și bazeze argumentele. Vom constata care era acest fundament și cum au fost îndreptați în această direcție adepții forței civile, atunci când vom discuta despre esența schimbării care a intervenit în Europa în decursul celor trei secole precedente precum și despre evoluția spiritului uman în această perioadă.

În prezent, sentimentele celor care au considerat relicvele antice drept proprietatea lor sunt impenetrabile din cauza masei literare care s-a acumulat și rapiditatea cu care știința a progresat în lume la sfârșitul Evului Mediu. Arta, literatura și filozofia modernă au fost create de acțiunea spiritelor noi asupra materiilor vechi dar, în gândire, la fel ca în natură, nu constatăm nici o creație nouă. În generația noastră, vechiul a fost transformat și acoperit de noutate până când vechea esență este uitată. Pentru cei din vechile generații, cărțile antice erau numai un indiciu de gust, unicul vehicul al adevărului, singurul stimulent al reflecției. În acele vremuri, omul cel mai erudit era stimat drept cel mai mare. Astfel, energia creativă a unei perioade era proporțională în mod exact cu cunoașterea sa și cu reverența sa pentru monumentele scrise ale predecesorilor. Până la capacitatea de a privi prospectiv, oamenii trebuie să privească retrospectiv; înainte de a ajunge la nivelul vechii civilizații, popoarele din Europa medievală trebuiau să continue să trăiască conform amintirilor din vechea civilizație. Visul comun al întregii umanități avea putere asupra lor, după cum are putere asupra noastră. Pentru popoarele din Europa medievală, așa cum a fost și pentru lumea antică, epoca de aur, care acum pare să licărească la orizontul viitorului, era învăluită în norii trecutului. Noi suntem obișnuiți să considerăm că renașterea spiritului uman s-a petrecut în secolele XV - XVI, atunci când începe epoca modernă. Eventual, poate ar fi necesar ca această perioadă să fie denumită reînnoirea forței spiritului uman și accelerarea existenței sale lente. Această perioadă este o alegere bună fiindcă atunci a început să funcționeze puternica influență transcendentală a literaturii grece. Dar, trebuie să reținem că înainte cu mult timp s-a petrecut o mare reînviere a studiului și a ardoarei pentru studiu, cauzate de literatura și instituțiile de la Roma, orientate spre literatura și instituțiile de la Roma. O denumire corectă acestui proces poate fi *Renașterea Romană*. Această reînviere a început în secolul al XII-lea, odată cu studiul pasionat al legislației lui Iustinian; am menționat deja influența lui Iustinian asupra doctrinelor despre prerogativa imperială. În secolul al XIII-lea, a avut loc o difuzare rapidă a filozofiei scolastice care era un grup de sisteme cât se poate de străine ca subiect și metodă față de ceea ce se dezvoltase la cei antici. Totuși, metafizica greacă și teologia Părinților latini ai Bisericii au contribuit mult. Spiritul de raționament și argumentație al scolasticii era mult mai liber decât presupusa ortodoxie a concluziilor care au fost permise să apară. În secolul al XIV-lea, au apărut în Italia marii maeștri ai picturii și ai poeziei. Literatura din limbile noi s-a născut deplin în *Divina Comedie*, s-a împodobit pentru puțin timp cu numele lui Petrarca și Chaucer și și-a câștigat imediat locul în chestiunile umane drept marea putere aflată în creștere perpetuă.

Alături de renaşterea italiană, care a fost parţial cauza şi rezultatul, în Europa a apărut o minunată agitaţie şi elevaţie spirituală. Jugul autorităţii bisericeşti mai era încă foarte apăsător asupra sufletelor. Totuşi, s-a observat că oamenii scăpau de sub acest jug şi murmurau în secret. Acest curent a apărut din diverse direcţii, uneori opuse. Revoltele din regiunea Albi, extinderea catarismului şi a altor aşa zis eretici, entuziasmul creat de scrierile lui Wickliffe şi Hus au fost o mărturie a neînfricării cu care putea fi asaltată teologia dominantă. Oricât de bine ar fi fost deghizat, acest curent era prezent printre scolasticii docţi, care se preocupau să demonstreze dogmele Bisericii prin raţiunea naturală: forţa care poate forja cătuşele este capabilă să le şi descompună. Acest curent a devenit mai periculos datorită unei aplicări mai directe asupra faptelor, în atacurile atât de des repetate, după Arnold din Brescia, împotriva bogăţiei şi corupţiei clericilor şi, în primul rând, împotriva curţii papale. Această agitaţie nu era numai speculativă. În aceea perioadă începea un interes direct şi raţional pentru viaţă, o forţă de aplicare a gândirii în scopuri practice, ceea ce nu a fost observat în trecut. Viaţa omului printre alţi oameni nu mai era o simplă luptă între animale sălbatice. Spre deosebire de trecut, sufletul omului nu mai era victima unei pasiuni nestăpânite, fie că era îngrozit de teroarea supranaturală, fie că era captivat de exemplele de excepţională sanctitate. Regulile de comportament erau încă aspre dar guvernele încă nu erau stabilite dar societatea învăţa să se organizeze.# conform unor principii stabile, să recunoască valoarea ordinii, a industriei şi a egalităţii, să adapteze mijloacele la scop şi să considere bunul comun drept scopul just al propriei sale existenţe. Pe scurt, politica a început să existe şi, în acelaşi timp, a apărut clasa de politicieni ideali, denumită astfel în diferite sensuri de prieteni şi duşmani. Oricât de diferite doctrine au susţinut aceşti oameni, oricât de impracticabile planuri ei au încercat să promoveze, aceşti oameni se asemănau prin devotamentul lor pentru sublimele interese ale umanităţii. În multe cazuri, atunci când erau în viaţă, aceşti oameni au fost batjocoriţi ca teoreticieni iar în generaţiile care au urmat, ei au fost onoraţi ca profeţi şi călăuzitori.

Aceşti speculanţi politici, jurişti şi poeţi din secolele XIV şi XV îşi îndreptau permanent speranţele către Imperiul Roman. Cauzele pot fi compilate din circumstanţele vremurilor. Cel mai remarcabil fenomen din ultimele trei secole a fost formarea naţionalităţilor, fiecare dintre ele fiind desemnată printr-o limbă specifică şi prin dezvoltarea permanentă a tradiţiilor şi a instituţiilor. În majoritatea cazurilor, pe Acest fundament au fost stabilite puternice monarhii iar Europa a fost sfărâmată în entităţi fără legături. Preţiosul plan creştin al unui stat creştin unit părea mai puţin realizabil ca niciodată. Aceste ţări au fost implicate permanent în războaie provenite uneori din ura de rasă şi de cele mai multe ori din invidia şi ambiţia suveranilor. La momentul curent, mai mult ca în trecut, aceste ţări violau pacea comunităţii religioase mai intens şi cu rezultate mai destructive ca în trecut. În acelaşi timp, fiecare din aceste comunităţi era devastată de insurecţii frecvente şi era ruinată de războaie civile prelungite şi sângeroase. Noile naţionalităţi erau formate prea deplin pentru a permite speranţa că, odată cu suprimarea lor, ar putea fi aplicat un remediu asupra acestor nenorociri. Aceste naţionalităţi s-au dezvoltat fără acordul Imperiului şi la Bisericii; era improbabil ca aceste naţionalităţi să producă prin forţă ceea ce câştigaseră prin propria lor slăbiciune. Totuşi, încă mai părea posibil ca antagonismul acestor naţiuni să fie atenuat, dacă nu chiar învins. La ce trebuie să ne aşteptăm după formarea unei forţe de conducere comună pentru toată Europa? Oare această conducere ar trebui să inspecteze afacerile interne ale fiecărei ţări, fără să detroneze monarhul şi să-l considere ca vicerege? Oare această putere ar trebui să aibă rolul de a preveni conflictele dintre regate şi de a menţine ordinea publică în Europa prin funcţiile de sursă a legii internaţionale, judecător în conflicte şi executorul sentinţelor sale?

Papalitatea ea aspirat la această funcţie şi era excelent de potrivită prin respectul impus de sanctitatea sa, prin controlul asupra formidabilelor instrumente de excomunicare şi interdicţie. În primul rând, Papalitatea era excelent de potrivită datorită faptului că era scutită de influenţele limitante provenite de la localizare, provenienţă socială sau interes personal. Principala sa datorie ar fi fost să se opună acestor chestiuni cu privire la alţii. Anumiţi pontifi neînfricaţi şi curajoşi îşi meritau înalta funcţie iar interferenţa lor a fost memorată cu gratitudine de cei care nu au găsit ajutor din altă parte. Dar, atunci când Papalitatea este judecată după comportamentul său luat pe total, sunt constatate defecte. Chiar şi atunci când tronul se afla pe un fundament stabil iar scopurile sale erau cele mai pure, deciziile sale au fost prejudiciate de un anumit motiv: parţialitatea în favoarea celui mai supus. În ceea mai mare parte a secolului al XIV-lea,

Papalitatea a fost la Avignon instrumentul voitor al Franței. În cadrul aspirației sale la un principat laic, Papalitatea a fost implicată și contaminată de politica lipsită de sanctitate a Italiei. Conciliul suprem al Papalității, colegiul de cardinali, a fost abătut de intrigile celor două facțiuni amarnic de ostile. Din vremurile lui Papa Bonifaciu al VIII-lea, forța papală a declinat permanent și în tăcere. În creștinismul apusean, insolența marilor prelați și a clerului de rang mai inferior a provocat o reacție împotriva invocărilor provenite din toată activitatea sacerdotală. În aparență, ceea mai atractivă teorie este ceea care încredințează guvernului puterea spirituală supremă; acest guvern știe care este cel mai bun lucru pentru om și îl va conduce spre binele său adevărat prin invocarea celor mai sublime principii ale esenței sale. În mod asemănător, ceea mai amarnică deziluzie este a celor care descoperă că ceea mai sacră funcție este poluată lăcomiile și pasiunile celui care o deține. Viclenia și ipocrizia au condus iar fanatismul le urmează. În acest domeniu, la fel ca în altele, corupția celui mai bun este ceea mai gravă. În acest moment, o asemenea deziluzie exista în Europa, alături de certa tendință de a considera favorabil puterea laică; aceasta era o dorință de a scăpa de atmosfera nesănătoasă a despotismului clerical în favoarea guvernării conform legii stricte care, eventual, ar fi putut să fie mai aspră dar, cu siguranță, mai puțin corupătoare. Tendința de a expune cauza imperială drept principala revendicare împotriva invocațiilor clericale a constatat că Imperiul Roman avea teritoriul mai restrâns și resurse diminuate. Din anumite puncte de vedere, Imperiul Roman era mai potrivit pentru funcția de judecător internațional și mediator față de perioada sa de mare forță. Cu toate că era mult mai puțin activ pe plan general, Imperiul Roman își pierdea caracterul local, care se concentra rapid în jurul Papalității. Împăratul nu mai avea drepturi feudale aplicabile; cu excepția teritoriilor sale, Împăratul nu mai era în contact direct cu supușii săi., În contrast cu poziția sa din trecut, Împăratul nu mai era în mod vizibil un rege german feudal și ocupa o poziție ideală, mult mai puțin deteriorată de accidente incongruente de naștere și pregătire, de interese naționale și dinastice.

Trei datorii esențiale mai erau atribuite Împăratului. El trebuia să fie personalizarea unității spirituale, să mențină pacea și să fie unica sursă, printre oamenii cu defecte, prin care sunt păstrate și restaurate pacea, legea și justiția. Aspirația la pace nu provenea numai din surse religioase ci și din dorința umanității pentru o fraternitate mai extinsă. Spiritele mai elevate ale omenirii aspirau permanent la acest scop de când a fost înlăturată bariera dintre evrei și restul popoarelor, dintre greci și barbari. Aflat în inima Europei, Împăratul trebuia să unească triburile sale într-o unică entitate, să le reamintească de credința lor comună, de proveniența lor comună, de interesul lor comun pentru bunăstarea celuilalt. Prin urmare, Împăratul era superior față de tot iar proclamația sa a inclus obligațiile sale: a) reprezentarea pe pământ a Prințului Păcii; b) ascultarea plângerilor și corectarea pagubelor cauzate de suverani sau de popoare, unul asupra celuilalt; c) pedepsirea infractorilor ordinii publice creștine; d) menținerea în lume a binelui suprem, fără ca artele, literele și virtuțile mai plăcute ale vieții nu pot apare și nu pot înflori. Toate aceste obligații trebuiau îndeplinite de Împărat privind din înalta serenitate spre comploturile și rivalitățile potentaților de grad mai inferior. Despotismele moderne fac mimica esenței Imperiului medieval: Imperiul era pacea[131]; cel mai vechi și nobil titlu al Împăratului era *Imperator pacificus*.[132] Pentru a fi pacificatorul, Împăratul trebuie să fie expozantul justiției, autorul întruchipării ei adevărate, dreptul pozitiv, conducătorul legislator și supremul judecător de apel, compilatorul *Corpus Iuris*, unica sursă a întregii autorități legitime. În calitate de guvernator și administrator, nu în calitate de proprietar, Împăratul este Domnul lumii, după cum se exprimă juriștii. Pământul său nu-i aparține în sensul în care pământurile din Anglia și Franța sunt proprietatea regilor lor. Împăratul este servitorul celui care a primit ca moștenire popoarele și cel care a primit în posesia sa majoritatea pământurilor de pe lume. Prin urmare, ideea de drept pur, obținută nu prin forță ci prin devoluția legitimă din partea celor stabiliți de Dumnezeu, se

---

[131] Ludwig Karl Aegidi: *Der Fürsten-Rath nach dem Lüneviller Frieden: Eine reichsrechtliche Abhandlung*, (Berlin: De Gruyter, 1853) [NT]

[132] Arhiepiscopul de Mertz în Pertz, *op. cit*.; Papa Urban al IV-lea citat de Odorica Raynaldo în Caesarius Baronius, *Annales ecclesiastici continuati Odorico Raynaldo* (Coloniae Agrippina: I.W.Friessem jun., 1694), v. 14 Ab anno 1205 - 1305, pp. 21 - 101 (despre anul 1263 [NT]); Cf. *Edictum de crimine laesae maiestatis* al Împăratului Henric al VII-lea în Pertz, *op cit*. legg. II, p. 544

exprimă în mod vizibil pe Pământ prin intermediul Împăratului. Descoperirea fundamentului exterior și pozitiv al acestei idei este o problemă care era mai ușor evitată decât rezolvată. Această problemă a fost excepțional de apăsătoare pentru cei care nu puteau să explice fenomenul societății prin reducerea sa la principiile fundamentale și nici nu puteau să cerceteze din punct de vedere istoric cum s-au dezvoltat modalitățile sale existente. De aici provine încercarea de a prezenta guvernarea umană drept proveniență de la divinitate: de la această viziune provin doctrinele asemănătoare despre dreptul divin, care sunt prevalente în perioadele recente dar care sunt mult mai puțin logice. Concepția guvernării imperiale ca urmare a unui drept ereditar sau datorită voinței poporului nu are antecedente. Oamenii din Evul Mediu ar fi crezut că o astfel de teorie este un absurd și o pervertire prost intenționată ordinii adevărate. Oamenii din Evul Mediu nu credeau că puterile Împăratului provin de la cei care îl aleg pe Împărat ci de la Dumnezeu, care se folosește de principii electori numai ca instrumente ale nominației. Având în vedere originea drepturilor Împăratului, aceste drepturi ale Împăratului existau independent de exercitarea lor curentă. Aceste drepturi nu puteau fi afectate prin abandonarea voluntară sau alocarea lor explicită.[133]

Această teorie nu era absurdă dar era impracticabilă. Ideile pe care se baza această teorie nu sunt tratate cu glorie și simplicitate, anticipă gândirea medie din Europa dar nu este probabil să se găsească oameni sau popoare care să dorească aplicarea lor, așa cum au fost promulgate în urmă cu 500 de ani. Aspirația de a instaura acest gen de monarhie universală avea intenția să prevină maleficiul războaielor și maleficiul mai puțin ruinător al pregătirilor de război între statele din Europa. Această situație continuă să existe în ziua de azi, așa cum a existat în trecut. Remediul propus de teoria medievală a fost oarecum aplicat prin întemeierea și acceptarea dreptului internațional. Întemeierea unui tribunal care să arbitreze și să decidă, având forța de a aplica deciziile sale este mai departe ca niciodată de a fi rezolvată.

Poate fi observat cu ușurință din ce motive datoriile și privilegiile menționate mai sus puteau fi atribuite Imperiului Roman. Fiind roman, Imperiul nu avea o proveniență națională și, prin urmare, era cel potrivit ca să judece între state și să calmeze animozitățile rasiale. În Imperiu se vorbea limba imperială a Romei, un instrument de circulație pentru religie și lege, o modalitate de contact în relațiile diplomatice. Dat fiind că numai Biserica Sfântă catolică exista iar Împăratul era căpetenia sa, el era cel care reprezenta în exterior, din perspectiva laică, comuniunea celor sanctificați. Din aceste motive, Împăratul era cel căruia trebuia să-i fie încredințată sanctitatea păcii. În calitate de moștenitor direct al celor care, în perioada dintre Iulius Cezar și Iustinian, au formulat legea existentă din Europa[134], iar el era legalitatea personificată.[135] El era singurul suveran pe pământ care putea să confere altora drepturi egale, având un titlu indubitabil. El pretindea că perpetuează cel mai mare sistem politic cunoscut vreodată pe lume, un sistem uimitor pentru cei care văd imperii mult mai vaste dar, în aceeași măsură, mai puțin simetrice. Acest Imperiu Roman avea un sistem mai extins și mai complex decât orice exista în secolul al XIV-lea sau orice la care se putea aspira în secolul al XIV-lea. Prin urmare, nu era ieșit din comun ca Împăratul și guvernul său (pornind de la presupunerea că erau ceea ce aveau dreptul să fie) să fie considerați drept idealul unui monarh perfect și al unui stat perfect.

Documentele medievale furnizează multe exemple despre aplicarea acestor doctrine. Cel mai apreciat privilegiu imperial a fost cel de a crea regi, fiindcă nimeni a elevat Împăratul mai mult ca ei. Aici, la fel ca în alte chestiuni internaționale, Papa a solicitat în scurtă vreme o jurisdicție: la început, concurentă iar apoi separată și independentă. Opinia mai veche și mai rezonabilă a atribuit această jurisdicție Împăratului ca o derivare de la autoritatea supremă laică. Astfel, cei care domneau în Burgundia, Boemia, Ungaria și

---

[133] Autorul menționează sumar marele conflict ideologic dintre Papalitate şi suveranii laici (Papa Bonifaciu al VIII-lea şi Filip al IV-lea cel Frumos, regele Franței). Citatele autorului sunt problematice iar acest important conflict teologic trebuie să fie considerat în contextul său istoric şi prin documente autentice. Vezi, de exemplu: Paul Graziani, *Boniface VIII et le premier conflit entre la France et le Saint Siège*, (Paris : Bloud, 1906) [NT]

[134] Odată cu progresul societății şi dezvoltarea comerțului, vechile obiceiuri feudale din Occident, mai ales în Germania, erau neglijate sau remodelate şi convertite de legea modernă.

[135] Friedrich von Raumer et als. *Historiches Tachenbuch*, (Leipzig: Brodhaus), v. 81. Acest citat al autorului este parțial. [NT]

eventual Polonia, au primit titlul regal.[136] Această prerogativă aparținea Împăratului, precum dreptul de a conferi drepturi aparține suveranului în orice stat modern din zilele noastre.  Astfel, Carol Temerarul, ultimul duce de Burgundia, a cerut aprobarea Împăratului Frederic al III-lea al Sfântului Imperiu Roman ca să stabilească un regat pe latifundiile sale dar Împăratul nu a venit la încoronare.

În mod similar, nobilimea și în special cavaleria, reprezentau ceea ce era comun și valid în toată Europa iar epicentrul lor era Imperiul. Marile ordine de cavalerie erau instituții internaționale, membrii lor au devenit o preoție militară, ei nu mai aveau propria lor țară și, în consecință, puteau fi supuși numai față de Împărat și Papă. Demnitatea de cavaler era fondată pe analogia cu preoțimea; cavalerii erau concepuți să fie pentru lumea laică exact ceea ce preoții și mai ales ordinele călugărești erau pentru lume din punct de vedere religios: lumea laică a primit sabia carnală iar lumea spirituală a primit sabia spirituală. Fiecare dintre ele era autonomă și avea propria sa căpetenie autocrată. În mod unic, aceste două noțiuni au fost armonizate de organizarea statală feudală. Împăratul era suveranul suprem al lumii: marile latifundii erau fiefurile sale, regii din aceste latifundii erau arendașii săi principali, curtezanii săi îi datorau omagiu, fidelitate și lupta împotriva infidelilor.

Nu putem omite un alt exemplu despre modul în care Imperiul era considerat o entitate din toată lumea și pentru toată lumea. Totuși, cu toată uniunea dintre tronul german și tronul imperial, au fost aleși numai germani ca să îndeplinească această funcție.[137] Din punct de vedere legal, tronul era absolut liber de restricțiile cu privire la țara de origine sau proveniență. În perioada celei mai mari exclusivități aristocratice, ceea mai înaltă funcție din lume era unica funcție laică care era accesibilă pentru toți creștinii. În istorie, scriitorii au dezbătut pe larg calificările care sunt sau ar fi bine să fie solicitate de la un Împărat; ei au povestit cum ar fi considerați demni de purpură oameni din diverse regiuni și decid că numai două lucruri sunt solicitate de la un candidat la Imperiu: el trebuie să fie un om liber ca clasă socială și el trebuie să urmeze ferm și dogmatic doctrina creștină.

În aparență, practica medievală a Bisericii Romano - Catolice continua: prezumpția despre  ortodoxia doctrinară și conformitatea exterioară a fiecărui cetățean, laic sau cleric, se prelungește până la dovedirea faptului contradictoriu. În perioada în care erezia înflorea, Biserica îi trata aspru pe suspecți, atunci când ei nu se puteau purifica sau nu se supuneau pentru a se dezice de erezie. Înainte de această etapă, nimeni nu trebuia să pledeze în preliminar în propria sa favoare, anumite doctrine drept o calificare pentru orice funcție. Astfel, oricât de importantă ar fi fost ortodoxia unui Împărat, se pare era pus la nici un examen (în sensul modern al termenului), cu toate că Papa pretindea dreptul său de a-l catehiza în credință și de a-l respinge dacă nu era potrivit din acest punct de vedere. În *Ordines Romani*[138], găsim o lungă serie de întrebări pe care Pontiful trebuia să le pună. Se pare că acest chestionar nu a fost aplicat. La ceremonia de încoronare, desfășurată la început la Aachen și apoi la Frankfurt, se obișnuia ca înainte de ungerea imperială, Împăratul să-și declare ortodoxia printr-un jurământ pe Biblia despre care se spunea că a fost folosită de Charles și pe un sicriu în care se afla pământ îmbibat cu sângele martirului Ștefan. Acuzarea de erezie a fost unul din instrumentele care a avut cel mai mare efect împotriva Împăratului Frederic al II-lea al Sfântului Imperiu Roman.

---

[136] Frederic al II-lea al Sfântului Imperiu l-a făcut pe fiul său Enzo rege al Sardiniei; Ludovic al IV-lea al Sfântului Imperiu i-a acordat lui Humbert din Dauphiné titlul de rege de Vienne în 1336; se spune că Otto al III-lea al Sfântului Imperiu ar fi acordat titlul de rege lui Boleslav I al Poloniei.

[137] Autorul îl menționează ca sursă pe Marquard Freher (1565 - 1614), fără să menționeze la care lucrare se referă. Marquard Freher a fost autorul mai multor lucrări importante, printre care: *Germanicarum, Rerum Scriptores*, (Frankfurt: Wechel, 1600), 2 v; *Oratio de Constitutionum Imperialium inter Caeteras Iuris Civilis,* (Frankfurt - am - Oder: Ernestus, 1672). Nobilul englez Richard de Cornwall este un exemplu al unui rege al Germaniei provenit din altă naționalitate. Alfonso al X-lea al Castiliei a fost candidat le tron dar nu a fost ales. Sursa bibliografică menționată aici de autor este parțială. Juristul german J.F. Pfeffinger este autorul unor note suplimentare și, eventual, al unei prelungiri a lucrării originale a lui Philip Reinhard Vitrarius, *Institutiones Juris publici, cum notis Johann Friedrich Pfeffinger*, (Gotha: J. Mevil, 1731), 4v. [NT]

[138] *Ordines Romani* sunt colecții de documente care enumeră dispoziții despre liturgie, baptism, consacrarea unei biserici, consacrarea unui Papă, a unui arhiepiscop etc. Vezi, de exemplu: F. Atchley, *Ordo Romanus Primus*, (London: More Press, 1905) [NT]

Într-o anumită măsură este surprinzător să vedem cât de fervent adoptă cauza Imperiului Roman cei preocupați de studiile literare antice sau cei care au simțit indirect acest stimulent. Mai dificilă este estimarea influenței exercitată de cele trei renașteri între care am încercat să facem o distingere. Conducătorii acestei mișcări se considerau animați de spiritul lumii antice. În realitatea, acest spirit era păgân sau cel puțin foarte laic. Din multe puncte de vedere, acest spirit nu era consistent cu grupurile aflate în acel moment în jurul funcției imperiale. Această ostilitate s-a făcut văzută în Renaștere, la începutul secolului al XVI-lea. Atunci, arta și literatura din Grecia au avut o influență directă și, pentru un timp, irezistibilă. Mitologia lui Euripid și Ovidiu au înlocuit mitologia care a inspirat imaginația lui Dante și s-a aflat în viziunile lui Sf. Francis. În această perioadă, oamenii au abandonat imaginea sfântului din catedrală pentru statuia nimfei din grădină. În aceea perioadă, jargonul straniu al teologiei scolastice era la fel de dezgustător pentru scolasticii care își formau stilul pe fundamentul lui Cicero și pentru filozofii inspirați de Platon. Admiratorii antichității s-au aliat cu cei care apărau Imperiul din cauza falselor noțiuni care existau despre împărații din primele perioade dar mai mult din cauza ostilității pe care ambele curente o aveau împotriva Papalității. Tronul Sfânt a stabilit un dominion extins în calitate de succesor al Romei și datorită tradițiilor ei. În același timp a apărut Arnold de Brescia și republicanii săi, au solicitat libertate în numele constituției antice a Romei și au descoperit că Papii erau dușmanii lor cei mai aprigi; ei au solicitat ajutor de la monarhul laic împotriva clerului. Curtea de la Roma a văzut imediat cu o aversiune asemănătoare reluarea studiului despre jurisprudența antică. La școala din Bologna și apoi la juriștii din Franța, studiul de jurisprudență antică a devenit o forță capabilă să-și declare independență și să reziste în fața pretențiilor ecleziastice. În secolul al IX-lea, Papa Nicolae I a judecat conform legii civile celebrul caz al lui Teutberga, soția lui Lothar al II-lea. În secolul al XIII-lea, succesorii săi[139] au interzis ca dreptul civil să fie studiat iar canoniștii s-au luptat pentru înlăturarea dreptului civil din Europa.[140] Printre laici, opinia educată curentă începea foarte imperceptibil, să se opună tiraniei sacerdotale. Drept rezultat, Imperiul a găsit simpatie pentru orice efort făcut pentru a-și recâștiga poziția pierdută. Dacă ar fi înțeles cât de mare este ocazia și dacă ar fi fost destul de puternici, împărații ar fi putut să devină exponenții și conducătorii mișcării politice și, cel puțin parțial, pionieri ai Reformei. Dar, revenirea la viață a apărut prea târziu ca să oprească declinul funcției lor. Sentimentul național care s-a dezvoltat în anumite țări din Europa ajunsese deja prea departe ca să mai poată fi oprit. Acest sentiment național era stimulat de forțe mult mai mari față de catolicismul oponent. Acest sentiment național a introdus în rezistența împotriva uzurpării papale și chiar în instinctele de libertate publică forma de patriotism local restrâns. Cu greu se poate afirma că Împăratul era perceput drept cel care deține cu adevărat o poziție internațională, cu excepția Împăratului Sigismund de Luxemburg în cadrul Conciliului de la Konstanz (1414 - 1418). În majoritatea timpului, Împăratul Sigismund de Luxemburg nu a exercitat în politica din Europa o influență mai mare decât alții. Resursele sale erau reduse față de resursele regilor din Franța și Anglia și cu mult mai reduse față de cele ale vasalilor săi Visconti din Milano. Dar, această incapacitatea, la fel ca și credulitatea sau timiditatea oamenilor nu i-a prevenit ca demnitatea sa să nu fie elogiată în stilul cel mai sonor de scriitori care aveau o imaginație fermecată de aura de glorie care înconjura această demnitate.[141]

Așadar, punem din nou întrebarea: care este legătura dintre imperialism și renașterea literară?

Pentru cei din epoca modernă, care consideră Imperiul Roman drept forța persecutorie păgână, este ciudat să constate că Imperiul Roman este modelul unei comunități creștine. Mai ciudat este faptul că

---

[139] În 1219, Papa Honoriu al III-lea a interzis prin bula *Super Speculam* ca dreptul civil să fie studiat sau predat la Universitatea din Paris. Vezi: M. Fournier, L´Église et le droit romain au XIII-e siècle; à propos de l'interprétation de la bulle *Super Speculam* d'Honorius III qui interdit l'enseignement du droit romain à Paris, *Nouvelle revue historique de droit français et étranger*, v. 14 (1890), pp. 80 - 119 [NT]

[140] Friedrich Carl von Savigny, *Histoire du droit romain au Moyen Âge*, (Paris: Hingray, 1839), 4 v; cf. *Geschichte des Römischen Rechts im Mittelalter*, (Heidelberg: Mohr, 1834 - 1851), 7 v.; *The History of the Roman Law during the Middle Ages*, (Edinborough: Black 1829), 4 v. [NT]

[141] Carol Temerarul era un potentat cu mult mai puternic decât Împaratul Frederic al III-lea, de la care aspira să primească titlul regal.

studiul antichității i-a făcut pe unii să fie apologeții puterii arbitrare. Pericle și Brutus sugerează că Roma era oligarhică și Atena era democrată. În epoca modernă, cei care s-au străduit să perceapă spiritul lor au fost oameni ca Algernon, Vergniaud și Shelley. În ambele cazuri, explicația este identică. În primele perioade ale Evului Mediu, lumea antică era cunoscută prin tradiții în ordinea lor cronologică și prin autorii din timpul Imperiului. Atât tradiția cât și autorii prezentau imaginea unui puternic despotism și a unei civilizații strălucitoare, mai mult decât propria lor civilizație. Pentru ei, scrierile din secolele al IV-lea și al V-lea erau autorități la nivelul lui Tacit sau Titus Livius. Pentru cei entuziasmați de poezie și lege, Roma însemna monarhia universală. Pentru adepții religiei, Roma ca denumire inspira strălucirea nelimitată a Bisericii din perioada lui Papa Silvestru I și a lui Constantin. Ca apostol al Renașterii în devenire, Petrarca este excitat de ceea mai minoră încercare de a reînvia chiar și numai umbra măreției imperiale. Petrarca l-a salutat pe Rienzi, l-a primit cu cinste pe Împăratul Carol al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman și a deplorat plecarea sa.[142]

În centrul pasiunilor politice ale lui Dante se află pasiunea sa pentru eroismul cuceririi romane și pacea pe care a impus-o în lume. El nu mai este un ghibelin exilat ci un patriot cu o imaginație înfocată care vede regenerația unui popor la dispoziția stăpânitorului ei de drept. Italia, prada multor cuceritori teutoni, este grădina Imperiului pe care Henric trebuie să o reînvie. Roma este văduva îndoliată iar Albert este cel denunțat pentru neglijență.[143]

Zelul vizionar al unui om de litere a fost urmat de devotamentul mai sobru al unui avocat. Iustinian a fost cuceritor, teolog și jurist. El este un erou mai mare decât Iulius sau Constantin iar lucrările sale durabil dovedesc acest lucru. Absolutismul era credința cetățeanului civil. Expresiile *legibus solutus* sau *lex regia* erau considerate drept expresia prerogativei, provenite de la stilul oficial al lui Augustus. Termenul specific *Kaiser* era desemnat să legitimeze pe succesorul celui care a compilat *Corpus Juris*. Invocarea sa de a fi sursa dreptului se baza pe legitimitatea acestei invocări. Au fost menționate toate măsurile posibile de a respecta orice obicei și precedent prin care Roma antică părea să fie legată de reprezentantul său.

Din marele număr de exemple, este suficient să fie menționate câteva. Cabinetele administrației imperiale, instituite de Constantin cel Mare, au fost atribuite celor mai nobile familii din Germania. Înainte de încoronarea de la Roma, Împăratul și Împărăteasa erau primiți în încăperile numite *Augustus* și *Livia*. Un prefect pretorian mergea înaintea lor cu spada dezvăluită; procesiunile erau împodobite cu stindarde, vulturi, lupi și dragoni, menționați în escorta lui Hadrian și Teodosiu.[144] Conform stilului introdus de Probus, titlul permanent al Împăratului era *Semper Augustus* sau *Perpetuus Augustus*. Edictele formulate de un suveran francon sau suab erau introduse ca noutăți în Corpus Juris și incluse în ultimele ediții. Se presupunea că titlul de *Pontificatus Maximus* al predecesorilor comuni era conservat prin admiterea fiecărui Împărat drept un canon al Sf. Petru la Roma și al Sf. Maria la Aachen. Pentru aceste generații, succesiunea continua de la Iulius Cezar, cel care a cucerit Galia, până la Iosif al II-lea, cel care a împărțit Polonia. Aceasta nu era o chestiune de credință, fiindcă o asemenea negare nu putea fi concepută.

Acest curent de anticariat istoric din jurul Imperiului este cel mai relevant exemplu al dorinței avide de atașare la formele vechi, de folosire a frazelor vechi și de conservare a vechilor instituții, după cum dau mărturie analele istoriei medievale din Europa. Acest curent apare și în expresii triviale, după cum spune un călugăr cronicar despre episcopii păcătoși și destituiți: *Tribu moti sunt*. Atunci când acest călugăr cronicar vorbește despre Senatul și poporul francilor, el se referă la un conciliu de șefi (de trib), înconjurat de o mulțime de războinici, îmbrăcați pe jumătate. Astfel, cartele și edictele erau formulate pe baza precedentelor romane. Ghildele comerciale reprezentau vechile *collegia*, cu toate că pot fi atribuite și altor surse. Aservirea țăranului față de stăpânul feudal era rezultatul unui sistem de *coloni* în sistemul imperial mai recent. Chiar și în Britania mai îndepărtată, invadatorii teutoni foloseau insigne și monede cu semne

---

142 Vezi: M. E. Cosenza, *Francesco Petrarca and the Revolution of Cola di Rienzo*, (Chicago: The University of Chicago Press, 1913). [NT]

143 Dante Aligheri, *The Purgatorio*, (London: Dent, 1926), Canto VI, 112, pp. 66- 67. În continuarea acestui paragraf, autorul prezintă parafraza textului original şi o interpretare favorabilă tezelor sale. [NT]

144 L.A. Muratori, *op. cit*., v. IV, p. 515

romane și se denumeau *Basileis* și *Augusti*. Orașele au perpetuat Roma în mod specific prin binefacerea persistentă pe care guvernarea proprie o aducea municipiilor cucerite. Prin aderența lor la stilul antic, municipiile fondate în perioadele mai recente aderau la stilul antic al altor municipii precum Nîmes, Colonia (Köln), Zürich și Augsburg, care puteau determina instituțiile de la *coloniae* și *municipia* din primele secole. Călătorul poate vedea pe zidurile și pe porțile străvechiului Nürenberg emblema vulturului imperial cu cuvintele "*Senatus populusque Norimbergensis*". Această emblemă îl poartă cu gândul pe călător din liniștitul oraș provincial din prezent spre agitata republică medievală iar de acolo spre *Forum* și *Capitol*, prototipul său major. În realitate, în decursul întregii epoci medievale, spiritele umane au fost posedate de ideea că totul continuă așa cum a fost în trecut, că între lumea medievală și lumea antică nu există un abis irevocabil și nu au încetat vreodată să privească retrospectiv spre antichitate. Noi, care ne aflăm la distanță de secole, constatăm că a avut loc o minunată schimbare în gândire, artă, literatură, politică și societate. Ceea mai bună descriere a acestei schimbări poate fi descoperită în procesul prin care au apărut micile bazilici ale catedralei Romanesque iar de la această sursă s-au dezvoltat, la rândul lor, nenumărate variații gotice. Această evoluție a fost atât de treptată încât fiecare generație nu a simțit mai mult decât simte un om schimbarea permanentă prin care trupul său se reface de la un an la altul. Minoritatea medievală era suficient de cultă ca să studieze antichitatea prin documentele sale contemporane dar lipsa spiritului critic și a sentimentelor istorice au prevenit eventualitatea ca ei să înțeleagă cât de profund este contrastul dintre ei și cei pe care ei îi admirau. Nimic nu este mai modern ca spiritul critic bazat pe diferența spirituală dintre oamenii din două epoci. Acest spirit critic se străduiește ca fiecare epocă să fie propriul său interpret și să judece acțiunile sau rezultatele printr-un standard relativ. În urmă cu un secol sau două, acest spirit era cu totul străin pentru artă și metafizică. Curentul care acordă unor funcții medievale denumiri romane, pornind de la prezumpția că sunt identice, poate fi observat în vechile picturi germane ale asediului de la Cartagina sau ale luptei dintre Porus și Alexandru cel Mare. Pe primul plan al acestor picturi apar două armate de cavaleri în ofensivă reciprocă iar pe fundal apar turnuri gotice fumegate din orașul asediat. Atunci când reținem că noțiunile de progres, dezvoltare și condițiile necesare pentru această schimbare nu erau binevenite sau nu erau cunoscute în Evul Mediu, vom putea înțelege mai bine, fără să mai fim mirați, cum oamenii credeau cu siguranță că sistemul politic antic le-a parvenit modificat aparent dar nu esențial. Astfel, un franc, un saxon sau un suab domneau în toată Europa. Dreptul acestora de a domni în toată Europa ne pare o fabulă asemănătoare cu ceea care povestește că Alexandru cel Mare a cedat Imperiul său în favoarea poporului slav pentru dragostea lui Roxelana.

Această credință avea o influență foarte redusă asupra politicii practice și era una din contradicțiile permanente din istoria medievală. Pe măsură ce Imperiul devenea mai neajutorat la modul obiectiv, cu atât devenea mai sonor limbajul care descrie demnitatea coroanei sale. Opiniile afirmă că puterea Imperiului este eternă și, după invaziile barbare, provinciile și-au exprimat din nou loialitatea[145]; că Imperiul nu poate fi diminuat sau afectat iar scutirile și darurile Împăratului pot fi valabile numai dacă nu au tendința de a limita prerogativa imperială. Creștinismul este supus Împăratului de drept iar refuzul acestei supuneri este infracțional.[146] Suveranii din Europa sunt avertizați solemn că ei rezistă în fața puterii poruncite de Dumnezeu.[147] Aeneas Sylvius Bartholomeus scrie că Împăratul nu este limitat de legi dar el poate alege să trăiască conform acestor legi; Împăratul nu poate fi judecat de nici un tribunal dar el poate accepta să fie dat în judecată în propria sa curte. Împăratul răspunde numai în fața lui Dumnezeu, nimeni nu poate critica comportamentul său și nimeni nu poate pune la îndoială motivele sale.[148] Așa scria Aeneas Sylvius atunci când Frederic al III-lea fusese izgonit din capitală de unguri, rătăcea în sărăcie iar principii au oferit coroana lui George de Poděbrady, regele Boemiei.

[145] Aeneas Sylvius Bartholomeus (Papa Pius al II-lea), *De ortu et authorithate Imperii Romani*, (Guzman, s.d. 1535)
[146] În original, citatul este imprecis. Probabil că autorul se referă la Batrolus de Saxoferrato, *Super Institutionibus Juris Civilis Commentaria*, (Lugdunum: Honoratis, 1559) [NT]
[147] Peter von Andlau, *op. cit.* Cf. Charles S. Latham, *A translation of Dante's Eleven Letters*, (Cambridge: University Press 1891), letter to Henry VII, pp. 150 ff [NT]
[148] Aeneas Sylvius Bartholomeus (Papa Pius al II-lea), *op. cit.* Cf. Gerlach Buxtorff, *Dissertatio historico-juridica in XVII priora Aureae Caroli IV Bulla Capita*, (Basel, 1613) [NT]

Cariera Împăratului Henric al VII-lea în Italia este ceea mai remarcabilă dovadă despre poziția Împăratului. Doctrinele imperialiste sunt promovate în modul cel mai notabil de Dante, cel mai mare spirit al perioadei, în lucrarea sa *De Monarchia*.[149] Dante a scris această lucrare pentru a vesti sau pentru a comemora ascensiunea acestui erou. Rudolf al Germaniei, Albert I de Habsburg, Adolf, conte de Nassau, nu au trecut Alpii și nu au încercat să-i ajute pe ghibelinii italieni care luptau în numele tronului lor. Singura lor preocupare era restabilirea ordinii și extinderea teritoriilor. În aparență, ei credeau că nu mai trebuie făcut altceva pentru coroana imperială. Rudolf I s-a mulțumit să nu primească vreodată coroana și a cumpărat bunăvoința papală prin cedarea jurisdicției sale în capitală și renunțarea la cerințele sale legate de moștenirea contesei Matilda de Habsburg. Împăratul Henric al VII-lea din dinastia de Luxemburg s-a aventurat pe o cale mai dificilă, fiind condus poate de spiritul său nobil și cavaleresc sau fiind disperat să acționeze prin intermediul mijloacelor sale sărăcăcioase împotriva principilor din Germania. El a coborât din domeniile sale din Burgundia cu un mic număr de cavaleri care l-au urmat și au ajuns la Torino, unde a descoperit că prerogativa sa este mai mare în credința oamenilor după 60 de ani de neglijare decât era în perioada celui din urmă stăpânitor din dinastia Hohenstaufen. Orașele din Lombardia și-au deschis porțile. Milano a primit o mare subvenție. Exilații guelfi și ghibelini au fost repatriați și peste tot au fost numiți vicari imperiali. Henric al VII-lea a avut sprijinul pontifului de la Avignon care se temea de ambiția neliniștită a regelui francez Filip al IV-lea. Henric al VII-lea -lea avea la latitudinea sa interdicția Bisericii și a Imperiului. Iluzia succesului s-a spulberat atunci când oamenii și-au revenit de la prima lor impresie și au început din nou să fie conduși de pasiunile și interesele lor obișnuite dar nu de un respect imaginar pentru gloriile trecutului. Agitații și revolte au izbucnit în Lombardia. La Roma, regele de Napoli a ocupat catedrala Sf. Petru iar încoronarea a trebuit să aibă loc la Bazilica Sf. Ioan din Lateran, pe malul de sud al Tibrului. Liga guelfilor condusă de florentini era ostilă și era în dezacord chiar și cu Papa. Acest lucru l-a silit pe Henric al VII-lea să se îndepărteze de politica sa republicană imparțială și să achiziționeze ajutorul ghibelinilor le-a cedat administrația orașelor. Cu puține trupe și înconjurat de dușmani, Henric al VII-lea a susținut o bătălie inegală timp de un an iar în 1313 a murit din cauza căldurilor din Toscana. Adepții săi germani au crezut că Henric al VII-lea a fost otrăvit de un călugăr dominican cu vin sacramental iar această versiune nu a fost complet negată în istorie.

Dante face o chemare pasională ca o anumită putere să potolească furtuna, el fiind istovit de lupta nesfârșită dintre principi și municipalități, dintre fracțiunile adverse din fiecare oraș. Dante vedea cum libertatea municipală, singura mitigare a turbulenței, dispare odată cu venirea la putere a tiranilor locali. Scopul lui Dante nu era anihilarea libertății sau înlăturarea guvernării autonome locale; scopul lui Dante era să corecteze și să modereze aceste modalități și să aducă pacea în Italia nefericită. Raționamentul său este peste tot foarte silogistic. Alternativ, el este jurist, teolog, metafizician scolastic. Poetul care a scris *Divina Comedie* este dezvăluit numai de energia comprimată a dicției, de viziunea sa clară a invizibilului și, arareori, de o strălucitoare metaforă.

Monarhia este demonstrată drept forma de guvernare adevărată și corectă. Scopurile umane sunt cel mai bine îndeplinite în timp ce persistă pacea universală iar acest lucru este posibil numai sub un monarh, imaginea unității divine. Prin monarh, omul este făcut o unică entitate și adus cât se poate de aproape de Dumnezeu. În orice sistem de forțe trebuie să existe un "primum mobile". Pentru a fi perfectă, orice organizație trebuie să aibă un centru, unde se cumulează tot și prin care totul este controlat. Justiția este cel mai bine asigurată de un arbitru suprem al disputelor, nemotivat de ambiție, granița sa fiind oceanul. Omul se află în ceea mai bună și fericită situație atunci când este cât se poate de liber. A fi liber înseamnă a exista în propriul scop. Numai monarhul poate îndruma spre acest scop sublim. Alte forme de guvernare sunt pervertite și există numai pentru profitul unei anumite clase. Monarhul urmărește în mod egal binele tuturor, el fiind în funcția sa exact în acest scop.

Divergențele abstracte sunt confirmate prin istorie. De la începutul lumii a existat numai o singură perioadă de pace perfectă: perioada de la nașterea Domnului nostru, sub sceptrul lui August. De atunci păgânii s-au înverșunat iar regii din lume i-au înfruntat. Păgânii au fremătat împotriva Domnului și a principelui său roman desemnat (uns, proclamat). Funcția regală a fost întemeiată cu scopul dominației

---

[149] Aurelia Henry (ed.), *The Monarchia of Dante Aligheri*, (Cambridge: Riverside Press, 1904) [NT]

universale și este dovedit că această funcție aparține romanilor. Voința lui Dumnezeu este justiția; voința divină de a glorifica Roma este dovedită prin toată istoria romană. Virtuțile Romei merită onoare. Dante menționează că Virgil a demonstrat virtuțile lui Aeneas, care prin proveniență și căsătorie, era moștenitorul a trei continente: Asia, prin Assarus și Crensa; Africa prin Electra (mama lui Dardanus și fiica lui Atlas) și Dido; Europa prin Dardanus și Lavinia. Favoarea lui Dumnezeu a fost încuviințată prin căderea scuturilor la Numa, prin salvarea miraculoasă a capitalei din mâinile galilor și prin furtuna cu grindină după Cannae. Justiția este și avantajul statului; acest avantaj era scopul permanent al omului cu virtute Cincinnatus și a altor eroi ai republicii. Ei au cucerit lumea spre binele ei și, după cum spune Cicero, acest lucru a fost just. Astfel, înclinația lor nu era atât de mult "Imperium" ci "Patronicium orbis terrarum". Natura este sursa a tot ceea ce este just și a desemnat romanii pentru dominația lumii prin poziția lor geografică și prin dăruirea unui geniu atât de viguros.[150]

În cele din urmă, stăpânirea romanilor a fost confirmată prin enunțarea dreptului de război, nașterea lui Isus și moartea sa pe vremea guvernării lui Pontius Pilatus. Doctrina creștină cere ca un magistrat să fie legal iar Pontius era un magistrat legal dacă Împăratul Tiberiu era un împărat legal.

Apoi, Dante examinează relațiile dintre puterea imperială și puterea papală. Puterea temporală papală nu ar fi putut fi acordata prin lege naturală, poruncă divină sau acord universal. Puterea temporală papală este contradictorie ca formă și esență cu viața lui Isus care a spus: "Împărăția mea nu este din lumea aceasta." (Evanghelia după Ioan 18:36) [NT]

Natura umană are o esență coruptibilă și o esență incoruptibilă. Prin urmare, omul are două scopuri: virtutea activă pa pământ și apoi fericirea de a-l vedea pe Dumnezeu. Primul scop este atins prin executarea faptelor conform perceptelor filozofiei; al doilea scop este atins prin virtuți teologice. Deci, este nevoie de doi conducători: Papa și Împăratul. Pentru a conduce umanitatea conform perceptelor filozofice spre binecuvântarea temporală, Papa trebuie să păstreze pacea universală prin lume. Deci, există două forțe egal supuse în fața lui Dumnezeu. Cu toate că Împăratul este autoritatea supremă în tot ceea ce aparține de lumea temporală, el este dependent de Papă în anumite chestiuni fiindcă fericirea pământească este supusă față de eternitate. Tratatul lui Dante se încheie cu următoarea frază: "Prin urmare, Împăratul trebuie să arate Papei reverența cu care un prim născut îl onorează pe tatăl său; fiind iluminat de flacăra provenită de la favoarea tatălui său, el poate străluci mai mult deasupra întregii lumi, fiind luminat numai de El, cel care este totul, spiritual și temporal, Regele și Stăpânitorul."

Argumentele lui Dante sunt la fel de ciudate ca și omiterile sale. El nu menționează nici o îndoială despre donația lui Constantin. El nu menționează nici o dovadă că Împăratul Henric al VII-lea este continuarea legitimă a promulgărilor efectuate de August și Iustinian. Împăratul Henric al VII-lea era un german provenit dintre dușmanii barbari ai Romei, ales de cei care nu aveau nici o parte sau un segment în Italia și în capitala sa.

---

[150] E. Moore (ed.), *Dante, De Monarchia*, (Oxford: Clarendon Press, 1916), Bk II, ch. 7, pp. 103 - 104 [NT]

## Capitolul XVI: Roma în Evul Mediu

Sozomen scrie că, în timp ce Alaric se îndrepta spre Roma, un călugăr pios l-a îndemnat să nu se mai bucure de atrocitățile pe care le-a comis până în acel moment, să nu se mai bucure de masacru și sânge. Alaric i-a răspuns că lucrurile nu merg după cum vrea el și o anumită entitate îl obligă să pășească spre Roma și să distrugă orașul.[151]

Spre sfârșitul secolului al X-lea, Sf. Adalbert plecat de la episcopia sa de la Praga spre Italia și s-a stabilit la mănăstirea St. Alesio. După un număr de ani în solitudinea religioasă, el a fost chemat să-și reia funcțiile în episcopatul, unde a trudit alături de compatrioții săi pe jumătate sălbatici. În scurtă vreme, i-a revenit vechiul său dor și a ajuns pe colina Aventin. După critica arhiepiscopului de Mentz și la porunca lui Papa Grigore al V-lea, el s-a întors dincolo de Alpi. El a fost alături de Împăratul Otto al III-lea iar biograful său relatează că se plângea că nu se mai poate bucura de liniștea din țara maternă a martirilor, din căminul apostolilor, din Roma de aur. După câteva luni, el a murit drept martir printre păgânii lituanieni lângă Marea Baltică.[152]

Petrarca scrie despre Roma cu valoarea sa unică, denumită chiar și de dușmani "orașul regilor". Oamenii din Roma se bucură de o glorie fără precedent și de un Imperiu unic și etern, slăvit de profeți; la Roma se află morminte de apostoli, martiri și mulți sfinți creștini.[153]

Luptătorul, călugărul și omul de litere erau duși de un impuls irezistibil spre orașul mistic care avea o semnificație mai mare pentru Europa medievală decât au avut Delphi pentru greci, Mecca pentru musulmani sau Ierusalim pentru creștini. În această epocă, Roma domnea în lumea spiritelor separate de trup. Atunci, la fel ca acum, exista la Roma ceva care atrăgea oamenii din toate clasele. Pelerinul devotat venea să se roage la altarul princiar al Apostolilor. El ar fi fost cel mai fericit dacă ar fi putut să ducă osemintele unui sfânt martir înapoi la mănăstirea lui din pădurile Saxoniei sau pe malurile sumbre ale Oceanului Atlantic. Iubitorii studiului și al poeziei îi visau pe Cicero și Virgil printre coloanele sfărâmate ale Forumului. Ciuma, trădarea și rebeliunea nu opreau regii germanici să vină cu trupele lor în capitala antică a lumii ca să caute sursa puterii temporale. Roma nu și-a pierdut cu totul farmecul. Pentru jumătate din popoarele creștine, Roma este metropola religiei. Spre deosebire de toate orașele din lume, numai pe străzile din Roma poate fi auzită orice limbă omenească. În declinul și dezolarea sa, Roma are mai multă glorie decât cele mai mărețe așezăminte ale puterii moderne.

În timp ce omenirea gândea astfel despre Roma, ce era Roma în realitate?

După primele sale zile la Roma, după ce a privit spre Campania de pe vârful bisericii Sf. Petru, după ce a mers pe coridoarele răcoroase ale Vaticanului, după ce a meditat în domul rezonant al Panteonului, după ce a observat monumente regale, republicane și papale, călătorul modern începe să caute relicvele celor 1200 de ani dintre Constantin și Papa Iulius al II-lea,. Unde se află Roma medievală? Roma lui Alberic al II-lea, Hildebrand și Rienzi (i.e Nicola Gabrini, tribun [NT])? Unde este Roma care a săpat mormintele multor soldați teutoni? Unde se adunau pelerinii? De unde au provenit poruncile la care regii s-au supus? Unde se află monumentele comemorative din ceea mai frumoasă epocă a arhitecturii creștine, atunci când s-au dezvoltat Köln, Rheims și Westminster, epoca în care au apărut în Italia catedralele din Toscana și palatele spălate de valuri de la Veneția?

Această întrebare nu are răspuns. Roma, sursa maternală a artelor, aproape că nu o clădire pentru comemorarea acestor vremuri de tulbur și mizerie. În aceste vremuri, rușinea prezentului era agravată de colecțiile dintr-un trecut mai luminos. Totuși, o scurtă trecere în revistă poate releva multe obiecte ascunse în colțuri întunecate sau mascate sub acoperiri ale perioadei, care ne poartă înapoi la orașul

---

[151] Sozomenus, *Church History from AD 323 - 425*, I, ch. X, in Philip Schaff & Henry Wace (eds.), *Nicene and Post-Nicene Fathers*, (Peabody, Mass.: Hendrickson, 1890, 2004), v. 2, pp. 157 - 158 [NT]

[152] G. H. Pertz, *op. cit.* M. G. H v. IV

[153] J. Miley, *The History of the Papal States from their Origin to the Present Day*, (London: Newby, 1850) 3 v. M.E.Cosenza, (ed.), *Petrarch's Letters to Classical Authors*, (Chicago: University of Chicago Press, 1910); Fr. Petrarca, *Selected letters*, transl. E. Fantham, (Cambridge, Mass.: Harvard University Press 2017) [NT]

medieval și ne permite să înțelegem condițiile sociale și politice. Deci, examinarea monumentelor din Roma medievală poate fi utilă și potrivită ca să înțelegem instituția care și-a luat numele din acest oraș precum și magnificele sale pretenții. Mai mult de atât, istoria poporului roman este ilustrația instructivă a influenței acestor idei, care erau fundamentul Imperiului ca putere și, în mod similar, ca slăbiciune.[154]

Ruina materială și socială de la Roma nu provine de la cucerirea lui Alaric și nici de la ravagiile distrugătoare ale vandalului Genseric ci de la repetatele asedii din timpul războiului dintre Belisarie și ostrogoți. Oricât de lungă și istovitoare ar fi fost, această luptă nu ar fi fost atât de fatală dacă, în prealabil, orașul ar fi fost într-o situație stabilă și sănătoasă. În mijlocul secolului al V-lea, bogăția și populația orașului erau probabil numai cu puțin mai bune în comparație cu perioada regimului imperial. Dar, bogăția materială se afla exclusiv în mâinile unei aristocrații efeminate. Mulțimea care umplea străzile Romei era compusă din oameni liberi săraci și trândavi, neobișnuiți cu armele și fără drepturi politice. Pe străzi mai erau mulți sclavi, proveniți din toată lumea, cu o moralitate mai mică decât stăpânii lor. Nu exista o clasă de mijloc și nici un sistem de instituții municipale fiindcă, timp de secole, ei nu s-au bucurat de puterea efectivă și, sub nici o formă, nu aveau capacitatea de a conduce și de guverna poporul, cu toate că Senatul și consulii cu multe funcții magistrale au continuat să existe. Astfel, atunci când războiul gotic și incursiunile lombarzilor au adus mari familii la cerșit, structura societății s-a dizolvat și nu a putut fi înlocuită. Într-un stat putred până la rădăcini, nu a mai rămas o forță vitală pentru reconstrucție. Vechile forme de activitate politică erau dispărute de prea multă vreme pentru a mai putea fi readuse la viață. Poporul dorea o forță morală pentru a crea noi forme de activitate politică. Autoritatea care pretindea că există în mijlocul anarhiei avea tendința să-și orienteze activitatea spre noua societate religioasă.

Până la acest moment, situația din Roma se asemăna cu ceea din marile orașe din Italia și Galia, cu două excepții care pot fi considerate drept punctul de plecare al evoluției sale ulterioare. Episcopul de la Roma nu avea nici un potentat temporal care să-i umbrească demnitatea sau să-i limiteze ambițiile. Vicarul de la curtea răsăriteană se afla departe la Ravenna și se implica numai de puține ori, cu excepția ratificării unei alegeri papale sau a sancționării unei sediții neobișnuit de aspră. Populația de la Roma a primit o puternică infuzie de sânge teuton și de obiceiuri teutone a căror aspră disciplină a remodelat populația din nordul Italiei. Vechile instituții erau depășite prin decădere. La Roma nu exista nimic, cu excepția unui sistem bisericesc din care puteau proveni noi sisteme. Situația de la Roma era ceea mai deplorabilă situație în care se poate afla o comunitate: o stare de luptă fără scop sau progres. Cetățenii erau împărțiți în trei clase: clasa militară, inclusiv resturile vechii aristocrații; clerul - o masă de popi, călugări și călugărițe, legați de nenumărate biserici și mănăstiri; plebeii, o masă de oameni săraci, fără meserie, fără ocupație, cu o mică organizare municipală care să-i țină împreună. Papa era conducătorul firesc al acestor ultime două clase. Prima clasă era divizată între trei sau patru familii importante iar luptele dintre ele mențineau orașul într-o permanentă vărsare de sânge. În perioada dintre secolele VI - XII, istoria internă a Romei este istoria obscură și obositoare a luptelor dintre aceste fracțiuni și a luptelor dintre aristocrația considerată pe total cu forța în acrescentă lentă a Bisericii.

Revolta romanilor împotriva împăraților din răsărit, adepți ai iconoclasmului, a fost urmată de acceptarea francilor ca patricieni și împărați. Această revoltă este un eveniment de ceea mai mare importanță din istoria Italiei și a Papalității. Acest eveniment a produs numai o mică schimbare în constituția interioară a Romei. Cu instinctul unui mare geniu, Carol cel Mare a observat că Roma nu putea fi adevăratul centru al dominioanelor sale, cu toate că, în mod ostentativ, putea fi capitala. El a continuat să aibă sediul în Germania și nici măcar nu a construit un palat la Roma. Pentru un timp, groaza de prezența locotenentului său și vizitele ocazionale la Roma ale lui Lothar I și Ludovic al II-lea, împărat al Sfântului Imperiu Roman, au reprimat neregulile interne. După moartea lui Ludovic al II-lea, și după descompunerea Imperiului Carolingian, Roma a revenit la starea de imoralitate și barbarism, care nu exista nicăieri în Europa. Acest barbarism a moștenit toate viciile civilizației și nici una din virtuțile ei. În aparență, funcția papală își pierduse caracterul religios, după cum își pierduse orice aspirație la puritatea morală. Pentru mai mult de un secol, preotul conducător al creștinismului a fost numai un instrument al unei fracțiuni feroce a unor nobili. Papa a ajuns pe tron prin modalități criminale, a fost alungat de pe tron

---

[154] Cf. Ferdinand Gregorovious, *History of the City of Rome in the Middle Ages*, (London: Bell, 1894) [NT]

prin violență, uneori extinsă până la mutilare și asasinat. Minunea, considerată de istorici Papalității drept miracol, a fost că după ce ajuns atât de jos, Papalitatea a reușit să se eleveze din nou. Salvarea și ascendența pe vârfurile gloriei nu au fost realizate de romani ci de eforturile Bisericii transalpine, prin ajutorul și stimularea împăraților saxoni și franci. Totuși, reforma religioasă nu a calmat neliniștea internă. Abia în secolul al XII-lea, un nou spirit a început să devină activ în politică. Acest spirit nou a elevat poporul roman, chiar dacă nu a putut să-i vindece toate suferințele.

După Alberic, oamenii din Roma s-au revoltat împotriva comportamentului trufaș a împăraților teutoni. Încă din vremurile precedente, ei erau invidioși față de autoritatea sacerdotală iar în momentul de fată, ei observau cu îngrijorare creșterea rapidă a influenței lor. Aceasta era perioada de luptă pentru investituri, în care Hildebrand și discipolii se străduiau să aducă în posesia lor totul de pe această lume precum și de pe lumea cealaltă. În această perioadă au fost reluate studiile de drept roman, care era singura modalitate prin care se putea rezista la pretențiile extravagante ale curentului decretalist. Orașele din Lombardia și Toscana au devenit municipii înfloritoare, independente de episcopii lor și erau în război deschis cu Împăratul lor. În timp ce aceste chestiuni agitau spiritele romanilor, Arnold de Brescia a denunțat viața coruptă a clerului. Spre deosebire de schismaticii din vremea sa, care negau necesitatea ordinului sacerdotal, Arnold de Brescia invoca limitarea ordinului sacerdotal la necesitățile pur spirituale. Pentru spiritul romanilor, a astfel de teză era ca o scântei pe fân. Ei au înlăturat jugul Papei[155], au înlăturat prefectul imperial, au reconstituit Senatul și ordinul cavaleresc, au numit consuli, au emis propriile lor monede și au invocat ca împărații germeni și cei denumiți e aceștia să fie tratați ca atare și să fie dependenți de ei.  Imitarea reușită a constituției republicane din orașele din nordul Italiei ar fi fost un mare succes dar ei nu se mulțumeau cu atât. Cu o vagă ignoranță, ei știau că înainte de Imperiul Roman a existat o republică romană; ei și-au satisfăcut vanitatea cu viziunile despre reînnoirea tuturor forme antice. Ei își imaginau Senatul și poporul aflat din nou pe cele șapte coline care domina regii de pe pământ. Pășind în arena în care Papa și Împăratul se luptau pentru conducerea lumii, ei au respins Papa ca preot și l-au declarat pe Împărat ce propria lor creatură. Ei invocau în favoarea lor moștenirea legală pentru a poseda dominația mondială, câștigată de anceștrii lor. Într-un anumit sens, antichitatea era în favoarea lor: aspirația romanilor de a stăpâni lumea ne pare mai puțin ciudată decât stăpânirea unui barbar german în numele lor. Practic, această schemă era absurdă și nu se putea menține în fața oricărei rezistențe serioase. Un istoric modern afirmă corect că ei încercau să "construiască ruine": ei ar fi putut să înalțe coloanele sfărâmate din Forum și să spere că din ele se va dezvolta un puternic templu impozant. Oamenii din Evul Mediu simțeau respect pentru numele și locul Romei, dar pentru persoane. Cei din Roma nu aveau nici o putere. Ei nu puteau să dețină Italia în stare de supunere și cu greu puteau rezista la ostilitățile din ruinele de la Tusculum. Alianța cu cei de la Roma convenea împăraților teutoni fiindcă astfel ei puteau opri ambiția temporală a Papilor. Prima ofertă a fost făcută lui Conrad al III-lea dar, în aparență, el nu a luat-o în considerație  Apoi, oferta fost  adresată lui Frederic I, care i-a respins cât se poate de insultător de legații Senatului. Frédéric I era înfricoșat și plin de ură față de Papă dar l-a respectat întotdeauna; el simțea pentru romani tot disprețul unui rege feudal pentru burghezi și disprețul unui luptător german pentru italieni. Papa Adrian  considera că nici o erezie nu este mai periculoasă ca erezia care amenință autoritatea clericală. La cererea lui Papa Adrian al IV-lea,  Arnold de Brescia fost prins de prefectul imperial iar cenușa sa a fost împrăștiată pe Tibru, pentru ca poporul să nu-i slujească relicvele.  Dar, supliciul conducătorului nu a înăbușit speranțele adepților săi. Constituția romană a continuat să existe, a apărut la un moment sau altul, atunci când Papii erau slabi sau absenți și a avut o activitate scurtă și incertă. Această idee era atrăgătoare pentru imaginația unui intelectual și pentru vanitatea cetățeanului roman. Revenită la viață, această idee nu putea dispare complet: două secole după vremurile lui Arnold, această idee și-a găsit un exponent mai strălucitor și mai puțin dezinteresat: tribunul  Nicola Rienzi (Gabrini).

Cariere acestui personaj ieșit din comun nu este bine înțeleasă de cei care presupun că el ar fi fost posedat de o profundă viziune politică și ar fi fost un republican cu principii moderne. El era un patriot și

---

155 Anumite forme republicane au existat înainte de venirea lui Arnold dar nu purtau denumirea unui alt conducător national. Arnold a fost cel care a introdus printre romani spiritul de ostilitate față de cler

un geniu, un poet cu temperament, plin de idei curajoase, cu o vanitate arogantă care nouă ne pare o șarlatanie. Cu toate că era înveșmântate cu culori stridente, ideile sale erau amintiri despre unele glorii depășite ale republicii păgâne. Aceste idei erau o serie de contraste fără perspectivă pentru viitor. Tribunul a primit sprijinul populației romane prin declamarea unor texte vechi și fără să menționeze principiile democrate. Petrarca și alții, care iubeau Roma mai mult decât îi detestau populația, au simpatizat cu entuziasmul lui Rienzi. Alții l-au disprețuit și l-au calificat drept un începător demagog și rebel. Se pare că amicii și dușmanii săi l-au înțeles și au considerat că sentimentele și planurile sale sunt naturale și specifice epocii sale. Acestea erau chestiuni de imaginație și nu de rațiune, fără nici o legătură adevărată cu realitatea din acel moment. Aceste scheme de reînviere republicană erau trecătoare și instabile. Consolidarea autorității papale și dispariția municipiilor libere din restul Italiei au făcut să dispară visul despre Roma renovată. Ultima ei luptă a fost conspirația lui Stefano Porcari, pe vremea lui Papa Nicolae al V-lea, după care nu s-a mai pus problema supremației episcopului în orașul său sfânt.

Observăm întotdeauna cu regret dispariția unei credințe iubită și respectată de omenire, oricât de iluzorie ar fi ea. Dar, această iluzie trebuie să fie cel mai puțin regretată fiindcă a avut ceea mai slabă influență pozitivă asupra situației din Roma medievală. În decursul celor trei secole care au trecut de la Arnold din Brescia până la Porcari, dezordinea din Roma violentă și, în aparență, a fost ceea mai gravă din toate orășel din Italia. În republicile mai mari din Lombardia și Toscana, majoritatea populației era formată din artizani și oameni de rând care munceau din greu. Exista și o clasă de mijloc prosperă, a cărei majoritate era implicată în comerț cu un sistem stabil și flexibil de ghilde comerciale. Prin comerț, Genova, Veneția și Pisa au devenit importante; datorită industriei de manufactură, Milano și Florența au putut să înfrângă și să incorporeze aristocrațiile funciare din jurul lor.

Roma nu avea resurse și nu era plasată bine pentru comerț. Neglijarea regiunii Campania a dus la infertilitate. Atunci, la fel ca și în prezent, Roma era singură și izolată, un deșert chiar de la porțile ei. Dat fiind că nu exista industrie, nu exista o populație care să merite denumirea de "clasă civilă". Populația era numai o gloată, dispusă să urmeze demagogul care ii flata vanitatea și mai dispusă să dezerteze într-un moment de pericol. Pentru ei, superstiția era o chestiune de mândrie națională. Ei trăiau prea aproape de obiectele sancte pentru a avea o reverență pentru ele. Ei se comportau urât cu Papa și îi goneau pe pelerinii care se Adunau la mormintele lor; probabil că ei au fost singura comunitate din Europa care nu a trimis recruți în armatele de cruciați. O mare parte din populație era formată din preoți, călugări și tot felul de persoane legate de curtea bisericească. Restul populației era cerșetoare și era sprijinită de nenumăratele fundații religioase, care se îmbogățeau prin darurile sau jafurile creștinismului latin. Existau multe familii nobile, puternice și feroce, înconjurate de bande de slugi nesupuse, care se aflau în război permanent cu castelele din apropiere sau chiar pe străzile orașului. Dacă lucrurile ar fi mers de la sine, una din familii, Colonna sau Orsini, și-ar fi înfrânt rivalii și ar fi stabilit o "signoria", sau o tiranie locală ca în Romagna sau Toscana, așa cum s-a întâmplat mai înainte în orașele din Grecia. Prezența unei forțe sacerdotale a sta în calea unei asemenea evoluții, așa cum a fost un impediment în dezvoltarea feudalismului dara agravat confuzia din oraș. Cu toate că Papa nu era recunoscut drept suveranul legitim, el era totuși ceea mai considerabilă persoană de la Roma și unicul a cărui autoritate avea ceva oficial în esență. Dar fiecare pontificat a fost redus, Papa nu avea o forță militară și de multe ori era absent de pe tron. Papa a fost, de multe ori, membru unei mari familii și, prin urmare, el era numai conducătorul unei fracțiuni interne, dar era venerat în restul Europei în calitate de preot universal.

Pentru Roma, funcția imperială ar fi trebuit să fie ceea ce este un rege național pentru orașele din Franța, Anglia sau Germania. După cum am afirmat, puterea imperială era o himeră, în special un pretext al familiei Colonna și al altor ghibelini pentru a se opune fracțiunii papale. Chiar și drepturile papale abstracte erau controversate. În trecut, Papii au fost satisfăcuți să guverneze în calitate de subordonați ai lui Charles sau Otto. În faza prezentă, Papalitatea susținea că Roma este capitala spirituală și nu putea să fie supusă unei jurisdicții temporale. Prin urmare, Roma nu făcea parte din Imperiul Roman, cu toate că era capitala sa. Argumentul era că Roma a fost dăruită lui Papa Silvestru I de către Constantin. La încoronarea sa, Lothar al III-lea a renunțat formal la suveranitate ca omagiu în favoarea Papei și a acceptat coroana drept vasalul său. Atunci, la fel ca în prezent, Papii aveau senzația că demnitatea și influența lor ar avea de suferit dacă ar părea să accepte în palatul lor rezidențial jurisdicția unui potentat

civil: cu toate că ei nu puteau să-și asigure propria lor autoritate, ei puteau măcar să excludă oricare altă autoritate. În consecință, ei nu erau amabili atunci când un Împărat venea pentru a fi încoronat, îi puneau în cale obstacole și se străduiau să scape de el cât mai repede. Trebuie menționat că, după perioada lui Frederic al II-lea, era o excepție și nu o regulă ca un Împărat să fie încoronat în capitală.

În apropiere de bazilica Sf. Petru din Roma se obișnuia ca bătrânii din Roma să-l întâmpine pe Împăratul ales, să-i arate documentele lor de confirmare și să accepte jurământul său că va respecta obiceiurile lor.[156] Apoi avea loc o procesiune: preoții și călugării cu imnurile lor îl conduceau pe Împărat. Cavalerii și soldații din Roma urmau iar apoi venea monarhul, urmat de o lungă coloană de cavaleri transalpini. Ei treceau prin oraș și ajungeau la Catedrala Sf. Petru unde Papa, înconjurat de clerul său, stătea în picioare pe scări ca să-l primească și să-l binecuvânteze pe regele roman. Încoronarea avea loc în ziua următoare cu ceremonii prea complicate ca să fie descrise. Alte activități proveneau de la "bunele obiceiuri ale romanilor", de la răsunarea de clopote și strigătele de la luptătorii germani și italieni. Atunci când nu putea să evite intrarea Împăratului în Roma, Papa solicita ca marea parte a escortei imperiale să rămână în afara orașului iar dacă nu reușea, el pornea conspirații și acte de corupție împotriva amicului său prea puternic. Pe de altă parte, populația de la Roma era violentă și considera că Papa este un fel de mândrie națională, cu toate că de multe ori era împotriva lui. Sentimentele lor față de conducătorul teuton erau diferite. Acesta venea de departe ca să primească în orașul lor emblema puterii, fără să le mulțumească. Predecesorii celor din Roma au fost cei care au câștigat această emblemă a puterii. După ce au pierdut dreptul antic de a alege episcopul universal, ei se legau mai disperat de credința că ei erau cei care aleg principele universal. Ei erau umiliți atunci când fiecare suveran le respingea revendicările cu dispreț și grosolana sa cavalerie barbară le făcea paradă în fața ochilor. Astfel, încoronarea romană era întotdeauna însoțită de o răscoală romană. Am descris deja cele trei revolte împotriva lui Otto cel Mare. Nepotul său, Otto al III-lea, avea o mare dragoste pentru oraș dar s-a lovit de aceeași neîncredere și ură încât a plecat disperat, după ce eforturile sale de reconciliere au eșuat.[157] Un secol mai târziu, încoronarea lui Henric al V-lea a produs violențe tumultoase, după ce el a capturat Papa și cardinalii săi la Sf. Petru și i-a ținut prizonieri până au acceptat condițiile sale. Papa Adrian al IV-lea a reținut acest eveniment și a silit forțele lui Frederic Barbarossa să rămână fără ziduri dar planurile sale au fost dejucate de mișcarea lor rapidă care a anticipat rezistența populației din Roma. Frederic Barbarossa s-a stabilit în cartierul *Civitas Leonina* din Roma, a blocat podul de peste Tibru și a fost încoronat cum se cuvenea la Bazilica Sf. Petru. Ritualul s-a terminat cu greu atunci când romanii, adunați pe colina Capitoliu, au asaltat podul, au i-au atacat pe germani și au fost respinși cu greu datorită eforturilor personale ale lui Frederic Barbarossa care nu s-a aventurat să-i urmărească în oraș și nu avea capacitatea să-l cucerească complet. Succesorii săi au fost de asemenea derutați dar au acceptat situația în care se aflau și erau mulțumiți să accepte coroana în condițiile Papei și să plece fără să mai pună întrebări.

În decursul celor șapte secole dintre Carol cel Mare și Carol al V-lea, împărații teutoni veneau rar la Roma și rămâneau pentru puțin timp. Astfel, nu este de mirare că ei au lăsat la Roma mai puține urme decât Titus, Hadrian sau chiar Servius Tullius și Lucius Tarquinus Priscus (Priscus cel Bătrân). Cel mai important monument provine din epoca lui Otto al III-lea , singurul împărat care a încercat să-și stabilească rezidența la Roma. Din palatul său probabil că a rămas numai un turn iar biserica pe care a construit-o pentru a primi relicvele amicului său, martirul Sf. Adalbert, mai poate fi văzută pe insula din Tibru. Otto al III-lea a primit din Benevento presupusele relicve al Sf. Bartolomeu și le-a depus într-o biserică.

Otto al II-lea, fiul lui Otto cel Mare, a murit la Roma și află în cripta Sf. Petru, singurul împărat care se odihnește printre mormintele papale.[158] Vechea bazilică Sf. Petru a dispărut în secolul al XV-lea, la scurt timp după încoronarea lui Frederic al III-lea, care a fost ultima încoronare la Roma. Încoronarea lui Carol al V-lea (Quintul) a fost ultima încoronare imperială și a avut loc la Bologna, fiindcă Papa Clement al VII-lea nu voia să primească împăratul la Roma.

---

[156] L. A. Muratori et als. *Antiquitates Italiae Medii Aevi*, (Milano: Societa Palatina, 1738 - 1742), 6 v [NT]
[157] G. H. Pertz, *op. cit.* M. G. H v. IV
[158] În continuare, autorul prezintă o listă de împărați înmormântați în diverse regiuni din Italia şi în afara Italiei. [NT]

Dacă luăm în considerație situația socială în care s-a aflat Roma în Evul Mediu, putem înțelege mai ușor surprinzătoarea sa sărăcie arhitecturală. Roma nu avea un suveran laic și numai două clase puteau să construiască; Nobilimea și clerul. Numai de rare ori nobilimea a avut mijloacele și niciodată gustul pentru construirea unor palate splendide precum cele din Veneția, Florența și Genova. Mai mult de atât, războiul intern permanent a stabilit ca obiectiv apărarea casei iar estetica și comoditatea erau secundare. În consecință, nobilimea adapta edificii antice sau construia imense turnuri de cărămidă, puține dintre care mai există pe străzile strâmte din cartierele vechi din Roma. Ne putem imagina câte construcții de acest gen existau având în vedere afirmația senatorului Brancoleone care spune că a distrus 140 dintre ele. Cu excepția casei Rienzi, acestea erau locuințe dinainte de mijlocul secolului al XV-lea. Majoritatea castelelor vizitate în prezent au fost construite în secolele XVI - XVII sau chiar mai târziu.

Biserica avea venituri din toate colțurile creștinismului. O mare parte din aceste resurse au fost folosite pentru construirea sau renovarea bisericilor și a mănăstirilor. La Roma, aceste cheltuieli erau mai reduse față de marii prelați transalpini precum Hugh din Lincoln sau Conrad din Hochenstadt. Papalitatea avea întotdeauna nevoie de bani pentru planurile sale pretențioase. În vremurile cele mai dure de dezordine și corupție, construcția a încetat complet. Prin urmare, după perioada carolingienilor, o biserica putea cu greu să fie ridicată până la începutul secolului al XII-lea, când reformele lui Papa Grigore al VII-lea (Hildebrand) au introdus un nou zel la preoți. Captivitatea de la Avignon și marea schismă care a urmat au fost cauzele celei de a doua întreruperi, care a durat aproape un secol și jumătate.

Arhitectul roman avea tendința să restaureze și să împodobească vechile biserici mai mult decât să construiască biserici noi. Regiunile transalpine, cu excepția unor zone preferate cum ar fi Provence sau Rhineland, au rămas timp de secole cu puține biserici de piatră, construite fără rafinament. Pe de altă parte, Roma poseda ca moștenire din secolele creștine precedente, un mare număr de biserici , unele fiind de o splendoare inegalabilă care depășea nevoile populație sale diminuată. Prin renovarea ocazională a acestor monumente se conserva, pe cât posibil, forma și stilul lucrării. În procesul de construcție al noilor biserici, constructorul era influențat de sentimentul religios și de abundența modelelor, frumoase în esență, sfințite de antichitatea lor. Astfel, constructorul devenea, în cel mai bun caz, un imitator fidel care nu avea voie să devieze după bunul său plac de la modalitățile stabilite în trecut. Din cauza acestor condiții, constructorii de biserici din toată Europa au trecut de la vechile stiluri romane și bizantine la stilul romanesc și apoi la stilul gotic. Dar, arhitecții de la Roma au evoluat cu greu de la planul și orânduirile din bazilica primitivă. Din acest motiv, la Roma există atât de puțină construcție de stil gotic și chiar romanesc, ca la Pisa. La Roma, acest stil apare cel mai mult la fereastra ascuțită, mai puțin în cupolă și de rare ori sau niciodată în turnul sau coloana bisericească. Singura biserică de stil gotic de la Roma este biserica dominicană *Santa Maria sopra Minerva*, care a fost construită de călugări străini. În alte biserici și mai ales în mănăstiri mai pot fi observate exemple de acest stil dar alte urme au fost șterse aproape în întregime, din întâmplare sau în mod intenționat.

Lipsa relativă a construcțiilor medievale de la Roma provenea de la jafurile și schimbările care s-au produs. După Constantin, Roma a fost întotdeauna un oraș de distrugere. Creștinii erau în conflict cu păgânii, cetățenii erau în conflict cu dușmanii. Asediul și cucerirea Romei de către Robert Guiscard, aliatul lui Papa Grigore al V-lea (Hildebrand) împotriva lui Henric al V-lea, au fost mult mai distrugătoare decât atacurile goților și ale vandalilor. Astfel, s-a produs cu atrocitate devastarea Romei în 1527 de către soldații regelui catolic și cel mai pios împărat, Carol al V-lea (Carol Quintul). Încă de la primele invazii barbare, oamenii din Roma construiau din materiale luate de la templele antice, teatre, tribunale, băi și vile. Astfel, aceste monumente au fost despuiate de formidabilele acoperiri de marmoră. Zidurile acestor monumente au fost dărâmate pentru a fi luate stocurile de travertin. Acești romani și-au plasat bordeiele pe vârful sau în mijlocul acestor majestuoase monumente. Același lucru s-a petrecut și cu monumentele păgâne. Bisericile medievale au dispărut din altă cauză. Ceea ce jaful, fanatismul sau instinctul de distrugere au efectuat în primul caz, zelul ostentativ al vremurilor moderne a cauzat în al doilea caz. Era în care Papalitatea s-a stabilit definitiv drept autoritatea suverană temporală a orașului este și era de supremație a stilului arhitectural renascentin. După perioada lui Papa Nicolae al V-lea, spiritul de libertate urbană a luptat pentru ultima oară în conspirația lui Porcari. După aceea, nu s-a mai construit nimic în stil gotic. Entuziasmul anterior pentru antichități a produs un resentiment pentru tot ceea ce era

medieval. Acest resentiment era evident la Papa Iulius al II-lea și Papa Leon al II-lea. Poate fi afirmat că măreția Romei moderne provine de la ei. La scurtă vreme după perioada lor, marea mișcare religioasă din secolul al XVI-lea a triumfat în nordul Europei. Dar, această mișcare a fost înfrântă în sud chiar de Contrareformă din vechea biserică Pentru cei devotați, construcția și restaurarea clădirilor bisericești a devenit pasiunea devotamentului. Nici o altă preocupare, denumită amuzament sau obligație, nu putea fi mai potrivită pentru curtea și aristocrația de la Roma. Ei erau indolenți, bogați și dornici de a-și arătat bogăția. Papii, cardinalii și căpeteniile marilor familii se întreceau între ei în construirea unor noi biserici, restaurarea sau lărgirea bisericilor vechi care mai existau. Ei construiau cupole imense, înlocuiau stâlpi masivi cu coloane, decorau interiorul cu multă marmură, sculpturi și polei de aur, fresce și piese pentru altar create de cei mai mari artiști din secolele XVI - XVII. Numai un medievalist bigot poate refuza să recunoască stilul călduros, armonia și maiestatea bisericilor din Roma modernă.

Numai puține biserici antice au scăpat fără să fie atinse iar multe au fost reconstruite în întregime. Cei care au modernizat bisericile după secolul al XVI-lea au conservat două caracteristici vechi: absida semicirculară și clopotnița. De obicei, absida era acoperită în interior cu mozaicuri excepțional de interesante datorită ideilor exprimate și datorită faptului că acestea sunt singurele monumente picturale care au rămas din Evul Mediu. Acest subiect merită să fie discutat dar aceasta ar fi aici o digresiune. Clopotnițele din Italia (*campanile*) erau un mic turn pătrat care, de obicei, era separat de biserică, având în vârf și uneori la etajele superioare câteva ferestre cu arcade separate de mici coloane de marmură. Pe atunci, aceste clopotnițe erau mult mai numeroase ca în prezent și probabil că formau priveliștea urbană. Cu toate că erau mai puțin impunătoare în comparație cu catedralele din prezent, acest clopotnițe erau probabil mai pitorești, mai ales la începutul Evului Mediu, atunci când casele și bisericile erau împrăștiate pe vârfurile și pe povârnișurile colinelor Caelia, Aventine și Esquilin. Roma modernă se află la nord - est de Capitoliu. Cu greu se poate afirma că această schimbare a început înainte de distrugerea părții de sud - vest a orașului de către Robert Guiscard și nu s-a terminat până în secolul al XVI-lea. În 1536, a început reconstruirea Capitoliului drept anticipare a intrării lui Carol al V-lea. Această reconstrucție a fost începută pe fundamentele amplasate de primul Tarquinius. Senatul, cel mai mare edificiu municipal de la Roma, avea înainte deschidere spre Forum și Colosseum iar apoi a fost orientat spre Sf. Petru și spre orașul modern.

Oricât de multe eforturi s-ar face pentru a masca acest lucru, Roma din ziua de azi nu se aseamănă cu orașul lui Rienzi sau cu orașul lui Traian așa cum Biserica Catolică din secolul al XIX-lea este profund diferită față de biserica din vremea lui Papa Grigore al VII-lea (Hildebrand). Orașul și Biserica au reușit ca prin minune să evite intruziunea elementelor străine, sau cel puțin a elementelor teutone și au păstrat tot timpul cu loialitate ceva din vechiul specific roman. Creștinismul a moștenit de la vechiul sistem imperial aceea organizare fermă dar flexibilă, ceea ce era unul din marile secrete ale puterii sale. Roma medievală i-a dat sau i-a pregătit pentru Papalitate pe cei care erau, la fel ca progenitorii lor, administratori, legislatori, oameni de stat. Ei erau entuziaști de rare ori dar înțelegeau perfect cum să folosească și cum să orienteze entuziasmul altora: al cruciaților francezi și germani, ai unor personalități precum Francisc de Assisi, Dominic sau Ignatius. Între catolicismul din Italia și catolicismul din Germania și Anglia a existat o diferență foarte perceptibilă. Această analogie poate fi aplicată și în cazul orașului Roma. Din punct de vedere social, Roma părea întotdeauna că are tendința spre feudalism dar nu a fost acaparată niciodată de acest sistem. Arhitectura din Roma a fost influențată de arcade dar niciodată nu a devenit gotică, cu toate că acest stil a predominat în restul Europei. Stilul gotic s-a apropiat de Roma mai târziu și a plecat în scurtă vreme astfel că prezența sa este puțin notabilă. Eventual, arhitectura din Roma a trecut direct de la vechiul stil romanesc la stilul greco-roman din Renaștere. Considerată astfel din punct de vedere politic și arhitectural, istoria orașului Roma ne permite să observăm că Roma era strâns legată de istoria Sfântului Imperiu Roman. Prin titlul și pretendențele sale, Sfântul Imperiu Roman a exprimat ideea de permanență a instituțiilor din antichitate. Cel puțin în exterior, Roma a conservat cu grijă tradițiile acestor instituții. Denumirea funcțiilor și specificul clădirilor vorbeau despre antichitate și îi permiteau o viață specifică și umbrită în mijlocul unor noi popoare și unor noi forme de credință.

Prin esența sa, Sfântul Imperiu Roman se baza pe sentimentul de unitate al omenirii. Popoarele antice au fost distruse prin perpetuarea dominației romane, la care s-a adăugat elementul creștin, care a adăugat

o nouă naționalitate universală. Prin extinderea cetățeniei romane la toți supușii păgâni ai Imperiului, Roma a devenit *patria* comună și, la figurativ, rezidența oamenilor civilizați de diferite proveniențe etnice. Prin teologia din aceea epocă, Roma a creat o umanitate mistică, o mulțime de credincioși răspândiți pe tot pământul. Roma a devenit orașul sfânt unde tot poporul Domnului trebuia să vină la slujbă, ca în templul Moria. Roma nu era numai imaginea unei lumi puternice ci era lumea puternică în miniatură. Pastorul bisericii locale este episcopul universal.  Cei șapte sufragani care îl consacră pe episcopul universal sunt supraveghetorii orașelor din apropiere de Roma. Cardinalii și diaconii care aleg Papa, împreună cu acești sufragani, își afirmă titlul de principi ai Bisericii, conciliul  spiritual suprem al creștinismului. În mod asemănător, împăratul care domnește la Roma este domnitorul lumii. El este ales prin aclamațiile poporului din Roma. El poate fi încoronat legal numai în bisericile de la Roma. La fel ca Ierusalimul antic, Roma este maternitatea universală.

Problemele interne din Roma expun și un alt aspect din istoria Imperiului. În perioada dintre secolele XI - XV, în numele vechii republici, cetățenii din Roma nu au încetat să solicite propria lor libertate față de tirania nobilimii și a Papalității precum și dreptul lor de a domina în întreaga lume. Aceste eforturi pot fi considerate drept egoiste și fanteziste dar aceste revendicări erau apreciate de oameni ca Petrarca. Aceste eforturi proveneau de la aceleași teorii și erau orientate spre aceleași scopuri de care au fost inspirați Otto al III-lea, Barbarossa și chiar Dante. Aceste eforturi dovedesc incapacitatea de a forma un oarecare ideal pentru viitor, cu excepția reînvierii trecutului și a credinței că un singur stat universal este dezirabil și posibil, dar posibil numai prin intermediul Romei. Refuzul de a admite că un asemenea drept a existat nu poate face niciodată ca acest drept să dispară. În decursul Renașterii, aceste noțiuni erau în lentă dispariție iar secolul următor a adus poporului care au dus la prăbușirea spiritului național. Italia a devenit arena de luptă a Europei iar bogăția ei a fost obiectivul unor prădători militari. Florența, ceea mai nobilă republică din Italia, a fost înrobită de un împărat fără sentimente și a fost transferată ca dar de prietenie unui Papă legat de familia Medici. După ce speranța de independență a fost pierdută, oamenii nu s-au mai preocupat de politică și au trăit pentru artă și literatură. În scurtă vreme, ei au descoperit cât de puțin puteau fi recompensați de acest devotament exclusiv pentru care au renunțat la libertate, la spiritul național și la activitatea din viața civilă.  Un secol după zilele de aur ale lui Ariosto și Rafael,  literatura a devenit frigidă și afectată iar arta italiană murea de manierism.

După lungi perioade de trândăvie, apele stagnante au fost tulburate. Romanii, care au trăit într-o mulțumire apatică sub dominația papală, au primit noi udei de la armatele revoluționare franceze. Astfel, romanii au ajuns la concluzia că, după a fost stabilit drept un sistem modern de despotism, sistemul papal mult mai puțin tolerabil decât era cu mult timp înainte. În zilele noastre, Roma a devenit un strigăt pentru patrioții italieni dar într-un sens diferit față de trecut. Contemporanii lui Arnold de Brescia și Rienzi doreau libertate numai ca o fază a dominației universale; descendenții lor  doresc numai ca Roma să fie capitala regatului italian, nu atât din motive de patriotism cât din motive de mândrie civică scuzabilă Dante a aspirat la o monarhie universală, la un regat al păcii și al fraternității creștine. Cei care îl invocă pe Dante dreptul primul profet al credinței lor, aspiră la o idee care nu i-a trecut vreodată prin minte: unitatea națională a Italiei.

Politicieni inteligenți cu discernământ popular din alte țări nu înțeleg această pasiune pentru Roma drept capitală și consideră că trebuie să se vorbească italienilor despre frivolitate. Italienii nu pretind că malurile Tibrului sunt potrivite pentru o capitală: Roma este izolată, nesănătoasă și se află într-o poziție strategică precară. Roma nu are facilități comerciale iar populația sa este mai puțin ordonată și harnică față de cei din Toscana sau Piemont. Totuși, toată Italia strigă cu o singură voce pentru Roma, având ferma credință că viața națională nu poate avea o pulsație stabilă și puternică până în momentul în care capitala antică va deveni inima națiunii. Sentimentul lor este că ei au avut o parte atât de mare în istoria Europei datorită Romei, păgână sau creștină, iar acum ei pot împlini sentimentul efervescent al unității care, în sfârșit, îi unește sub un guvern unic. Noi nu trebuie să ne punem întrebarea dacă ei au dreptate și au șanse de succes. În esență, entuziasmul pentru acest nume faimos este un sentiment identic cu sentimentul care a creat și a sanctificat Sfântul Imperiu Roman în Evul Mediu. În ultimii ani, evenimentele de pe ambele părți ale Oceanului Atlantic au demonstrat că în prezent, la fel ca în alte vremuri, oamenii sunt conduși, în principal, de calcule materiale de profit și pierdere. Sentimentele,

fanteziile și teoriile nu și-au pierdut puterea: spiritul poetic nu a dispărut complet din politică. După părerea noastră, pare ciudată slujba în numele Romei medievală, provenită de la cei care au văzut păcatele și mizeria populației. În mod asemănător, cu greu poate exista un sentiment mai intens și cu respectul imaginativ cu care italienii din prezent privesc Roma: ei consideră Roma drept fântâna de proveniență a tuturor curentelor din viața lor națională, care se amestecă între ele ca în ocean.

## Capitolul XVII:  Renașterea, schimbare  în esența Imperiului

În perioada lui Frederic al III-lea, Imperiul a ajuns la nivelul său cel mai scăzut. Pe vremea lui Sigismund, Imperiul a mai avut o sclipire sporadică. Prin convocarea și prezidenția Conciliului de la Konstanz (1414 - 1418), Sigismund a readus în viață una din cele mai important funcții ale predecesorilor săi. La primele mari concilii ecumenice și, în special, la Conciliul de la Niceea, s-a stabilit că autoritatea de a convoca adunările ecleziastice din toată lumea creștină este în  autoritatea Împăratului mai mult decât în autoritatea Papei. Această regulă era atrăgătoare pentru curentul reformist, condus de Gerson, cancelarul universității din Paris. Fără a face schimbări în chestiuni de credință, unul din scopurile curentului reformist era rectificarea numeroaselor abuzuri din disciplină și guvernare. Un alt scop al curentului reformist era limitarea puterii papale prin extinderea autorității conciliilor generale. În această perioadă, dacă făceau o greșeală, conciliile generale se bucurau de o imunitate mai inclusivă decât ceea a succesorului lui Sf. Petru. Prin această modalitate, numai entitatea sacerdotală,  nu tot poporul creștin, era desemnată ca exponent al cunoașterii religioase. Doctrina lui Gerson era o prefigurare a libertății mai depline care avea să urmeze în scurt timp. După cum am remarcat, existența Sfântului Imperiu Roman și existența conciliilor generale erau componente esențiale ale teoriei unice și identice.[159] Prin urmare, ultima oară când creștinismul latin s-a întâlnit ca să acționeze drept o comunitate unică[160] a fost și ultima oară când căpetenia legală și temporală a apărut în exercitarea funcțiilor sale internaționale. După acest eveniment, căpetenia legală și temporală a fost considerată în Europa numai un monarh german.

Eventual, chiar și continuarea îndelungată în funcția de monarh putea fi dubitabilă. După ce domnia catastrofală a Împăratului Frederic al III-lea s-a terminat, era imposibil ca principii să privească cu nepăsare situația în care egoismul și turbulența lor au adus Imperiul. Vremurile erau critice. Până la acest moment, germanii au fost apărați de slăbiciunea dușmanilor lor, mai mult decât propria lor putere. Oamenii din Imperiu erau puțin speriați de Franța, care era amenințată de nobilii englezi, pe de o parte și de nobilii din Burgundia, pe de altă parte. Pericolul din parte Angliei era chiar mai mic fiindcă Anglia era segmentată de lupta dintre regiunile York și Lancaster. În acest moment, puterea oligarhiilor din toată Europa era zdrobită. Principalele state din Europa se formau rapid în monarhii militare compacte și agresive datorită stabilirii unor reguli stabile de moștenire și includerea statelor mai mici în cadrul principalităților mai mari. Astfel, Spania a devenit un stat mare după unirea dintre Castilia și Aragon și cucerirea arabilor din Granada. În Anglia s-a dezvoltat despotismul popular al celor din dinastia Tudor. După ce a fost mărită și consolidată în perioada lui Ludovic al XI-lea și a succesorilor săi, Franța a început să acumuleze o influență dominantă în politica din Europa. Această poziție a fost asigurată în secolele următoare datorită poziției sale geografice, spiritului militar al poporului ei și ambiția fără scrupule a conducătorilor săi. Între timp, la răsărit a apărut un dușman mai teribil. Prin cucerirea Constantinopolului, turcii au ajuns la o poziție fermă în Europa. Ei erau inspirați de speranța de a face în secolul al XV-lea ceea ce Abd el-Rahman și saracenii săi au fost atât de aproape să realizeze în secolul al VIII-lea: stabilirea credinței islamice în toate provinciile supuse împăraților din vest și împăraților din est. Vapoarele sultanilor otomani au invadat Marea Mediterană iar armatele lor bine orientate au pătruns în Ungaria și au periclitat Viena.

Germania imperială a avut dușmani serioși în exterior și la granițele sale. Frontierele Germaniei au fost expuse prin pierderea teritoriilor învecinate care, în perioade anterioare, au fost supuse împăraților. Tributară în trecut, Polonia a înlăturat jugul la interregnum și, în ultima vreme, a acaparat Prusia de vest de la cavalerii teutoni și l-au silit pe marele lor cavaler să jure supunere față de Prusia de est, pe care ei o mai dețineau. Boemia, unde cultura germană era mai profund înrădăcinată, a rămas în Sfântul Imperiu

---

[159] Este interesant să observăm că la Conciliul de la Basel (1431 - 1449), au apărut revendicări imperiale cu privire la drepturile revendicate în mod rutinar de Papalitate.

[160] Conciliile de la Basel şi Florenţa (1431 - 1449) nu au fost deplin recunoscute de toată Europa, după cum a fost recunoscut Conciliul de la Konstanz (1414 - 1418). Atunci când a fost convocat Conciliul de la Trento (1545 - 1563), marea schismă era deja format iar astfel nu mai era posibil un conciliu general.

Roman. Boemia a devenit stat independent la modul virtual după privilegiile obținute de la Împăratul Carol al IV-lea și după achiziționarea Moraviei și a Silesiei, Ungurii turbulenți și-au răzbunat vasalitatea față de Germania ( i.e. Sfântul Imperiu Roman [NT]) prin frecvente incursiuni la granița sa de est.

Puterea imperială în Italia s-a terminat în moartea Împăratului Henric al VII-lea (1313). Rupert a trecut Alpii dar în calitate de mercenar al Florenței. Frederic al III-lea a primit coroana de Lombardia dar fără să-i fie acordată vreo autoritate. La începutul secolului al XIV-lea, Dante mai spera ca țara sa să se înnoiască datorită acțiunilor împăraților teutoni. După o perioadă de aproape 50 de ani, Matteo Villani observa că germanii nu guvernează și nu pot guverna la sud de Alpi. Cu toate acestea, fantoma autorității imperiale a continuat să existe pentru un timp. Tiranii ghibelini din orașe invocă autoritatea imperială fantomatică pentru a-i ataca pe vecinii guelfi. Chiar și republicani fermi, precum cei din Florența, încă nu se aventurează să respingă această teorie dar fără să permită exercitarea ei. Înainte de mijlocul secolului al XV-lea, noțiunile de *guelf* și *ghibelin* nu au mai avut un sens sau o semnificație. Libertatea municipală nu mai era apărată de Papă și nu mai era agresată de Imperiu fiindcă era aproape dispărută. Vechile strigăte de război ale Bisericii și ale Imperiului mai erau repetate la fel ca în urmă cu trei secole. Principalii rivali, care în alte vremuri au inclus cele mai nobile spirite ale Italiei pe ambele părți, s-au legat acum de un pretext pentru războaie de extindere sau de simplă ură nesemnificativă. Ceea a fost observat mai înainte în Grecia poate fi observat și aici: spiritul fracționar a supraviețuit fracționarea. Astfel, spiritul fracționar a devenit o nouă și prolifică sursă de lupte inutile și infinite.

După Frederic al III-lea, nici un împărat nu a mai fost încoronat la Roma. Aproape ultima urmă a relației dintre Germania și Italia putea fi observată în credința obstinată a împăraților habsburgi că pretențiile lor pot fi impuse prin invocarea drepturilor imperiale ale predecesorilor lor. Datorită faptului că Barbarossa a invadat Lombardia cu o armată transalpină, ei își imaginau că au dreptul să invoce ducate pentru ei și rudele lor. Ei credeau că pot implica Imperiul în războaie care aveau ca obiectiv numai propriile lor interese.

Regatul Arles a fost un instrument util în lupta împotriva Franței, cu toate că niciodată nu a fost un surplus de putere în favoarea Imperiului, care l-a pierdut treptat: Dauphiné în 1350 și 1457, Provence in 1486. Această pierdere a fost o mare calamitate fiindcă astfel Franța s-a apropiat de Elveția și a deschis o trecătoare tentantă în Italia. În această perioadă, împărații nu au renunțat clar la suzeranitatea feudală asupra acestei regiuni dar, dacă era să fie aplicată o revendicare feudală asupra teritoriului unui conte rebel, cu atât mai mult greu era să fie controlat un vasal care mai era și cel mai puternic rege din Europa.

În 1477, căderea marii principialități clădită de ducii din Burgundia franceză a privită cu plăcere de cei din Rhineland, care au fost alarmați de Charles, ultimul duce din Burgundia. Unicul rezultat provenit din căderea Burgundiei a fost că Franța și Germania au fost lăsate în confruntare directă. În scurtă vreme, s-a putut constata că balanța puterii era în favoarea națiunii mai puțin numeroasă dar mai bine organizată și mai activă.

Nici Elveția nu mai putea fi considerată un component al teritoriului germanic. Revolta canoanelor silvice (*Waldstätte* [NT]) din 1313 a fost împotriva opresiunilor exercitate în numele lui Albert conte de Habsburg mai mult decât împotriva autorității legitime a Împăratului Albert I de Habsburg. Împăratul Maximilian I a încercat să cucerească zonele elvețiene dar, după o bătălie cruntă în care văile din apusul Tirolului au fost devastate de țăranii din valea Engandin, el a fost silit să renunțe iar în anul 1500 a recunoscut cantoanele prin tratat drept practic independente. Din perspectiva legii publice, confederația elvețiană a fost recunoscută ca stat suveran după tratatul de pace din Westphalia (1648). Chiar și după 1648, unele municipii elvețiene au continuat să pună pe monedele lor amprenta cu vulturul imperial.

Situația gravă în care Germania singură s-a pus era mult mai gravă decât pierderea acestor teritorii. În această fază, Germania nu mai era un imperiu ci era mai mult un agregat format din foarte multe state mici, guvernate de suverani care nu doreau o pace internă relativă și nici nu voiau sa se unească împotriva unui dușman străin cât timp ei se aflau sub conducerea formală a unui împărat care poseda numai o autoritate limitată, pe care nu era capabil să o exercite.

Situația descrisă mai sus provenea din cauzele palpabile și evidente pe care le-am menționat. O altă cauză este teoria despre Imperiu ca forță internațională supremă printre statele creștine. Din ziua în care Otto cel Mare a fost încoronat la Roma, personalitățile regelui german și ale împăratului roman au fost

unite într-o singură persoană. Am arătat mai sus cum elementele din această uniune aveau tendința acrescentă să se fuzioneze. Dacă aceste două funcții atât de diferite între ele ca esență și origine ar fi fost deținute de persoane diferite, probabil că Imperiul Roman ar fi dispărut foarte devreme. Regatul german s-a dezvoltat într-o monarhie națională. Legătura directă între aceste două entități le-a influențat pe ambele și a creat o viață mai lungă pentru una și o viață mai slabă pentru cealaltă. Cât timp Germania era numai una din multele țări care se înclinau în fața sceptrului lor, împărați puteau distinge între autoritatea imperială internațională și religioasă și autoritatea lor regală care, în realitate, era destinată să fie exclusiv locală și feudală. Funcțiile internaționale nu au mai avut vreo semnificație atunci când au fost repudiați succesiv cei care guvernau Anglia, Spania, Franța, Danemarca, Ungaria, Polonia, Italia și Burgundia. Domnul lumii era ascultat numai de cei din poporul său și s-ar fi degradat de la poziția de domn al lumii la ceea de simplu rege teuton. Domnul lumii a continuat să joace în teatrul diminuat rolul pe care îl avusese în teatrul extins. Astfel, nu toată Europa ci numai Germania a devenit sfera jurisdicției sale internaționale. Electorii și prinții germani, la origine simpli vasali, au pășit în spațiul desemnat să fie ocupat de un număr de monarhi ai creștinismului. Dacă puterea căpeteniei lor ar fi fost ceea din secolul al XI-lea, demnitatea suplimentară care le-a fost acordată ar avut a semnificație foarte mică. Această teorie a relației lor cu suveranul a apărut pentru a confirma și a justifica relația lor cu suveranul. Atunci când a apărut, această teorie a avut o influență mare dar imperceptibilă în schimbarea din Imperiul pe care putem începe să-l denumim *Imperiul German*. Acest Imperiu s-a transformat din stat într-o confederație de state, unite în anumite scopuri guvernamentale dar separate și independente în alte scopuri guvernamentale mai importante. Astfel, în organizarea sa civilă și ecleziastică, Germania a devenit o miniatură a creștinismului. Papa a menținut ceea ce rivalul său pierduse și era căpetenia clerului german. În mod asemănător, Împăratul era căpetenia laicilor. În colegiul suprem, cei trei prelați din regiunea Rinului stăteau în spatele celor patru electori temporali (laici). Statul creștin mondial urma să fie guvernat de o ierarhie de pastori și spirituali iar gradele lor de autoritate trebuiau să corespundă exact cu magistratura temporală. Ramura civilă și ramura religioasă urmau să fie dotate cu puterea și bogăția lumească și să se bucure de o jurisdicție separată dar coordonată. Tentativa de a stabili acest sistem în Europa în secolele XI - XII a eșuat dar principalele ei caracteristici au dominat în Imperiul Germanic după secolul al XIV-lea. Arhiducii austrieci în Germania și primii doi împărați franconi din Europa erau recunoscuți drept conducători și căpetenii în tot ceea ce avea tangență cu interesul public al creștinilor și al întregului popor german. Dar, nici unul dintre deținătorii acestor funcții nu avea o oarecare autoritate de guvernare directă pe teritoriile regilor și stăpânitorilor locali. Cei care l-au ales pe Maximilian ca împărat doreau să întărească monarhia lor națională În esență, acest plan a fost urmat de Papalitate atunci când a conferit coroana lui Charles și Otto. Papii din acele vremuri, la fel ca electorii din prezent, au constatat că ei nu pot acorda odată cu titlul și puterea necesară pentru aceste funcții. Astfel, Papalitatea s-a îndreptat spre expedientul de a alege în funcție persoane care puteau presta funcția cu demnitate dar din propriile lor resurse. Primul împărat saxon și primul împărat franc au fost aleși fiindcă ei erau deja cei mai puternici potentați din Europa. Maximilian a fost ales pentru că era cel mai puternic prinț german. Analogia poate fi purtată un pas mai departe. După cum în perioada lui Otto, Imperiul Roman a fost teutonizat, în mod similar, în faza despre care discutăm acum, sub dinastia Habsburg, Imperiul Teuton are tendința acrescentă să se piardă într-o monarhie austriacă.

Monarhia și forța dinastiei Habsburg provin de la Împăratul Maximilian. El a unit în persoana sa marile domenii dispersate printre cei din ramurile dinastiei sale. Prin căsătoria sa cu Maria de Burgundia, Maximilian a solicitat majoritatea teritoriilor lui Carol Temerarul. După moartea lui Frederic al II-lea, Maximilian a devenit cel mai mare prinț care a stat pe tronul teuton. Maximilian era considerat o mare personalitate în calitate de arhiduce de Austria, conte de Tirol, duce de Stiria și Carintia, mare proprietar funciar în Suabia, Alsacia și Elveția; el nu era considerat astfel în calitate de împărat. După cum monarhia austriacă începe cu Maximilian, Sfântul Imperiu, în sensul vechi, se încheie cu el. Ciudatul sistem de idei pe jumătate religioase și pe jumătate politice devenea lipsit de valabilitate. Teoria, care a avut o influență atât de mare asupra schimbărilor din Germania și din Europa, a ieșit cu totul din memorie. În acest moment, în comparație cu trecutul ei, putem considera această teorie numai ca o umbră vagă și incertă.

Accesiunea lui Maximilian la tron nu este un punct de reper numai pentru istoria Imperiului. În această perioadă s-au petrecut schimbări și mișcări în toate aspectele existenței: tiparul devenise o rutină iar cărțile nu mai erau limitate pentru cler; trupele instruite militar înlocuiau miliția feudală iar praful de pușcă schimba aspectul războiului. Această perioadă a fost influențată în mod special de descoperirea Americii, un eveniment fără precedent în istoria lumii: a fost împrăștiat norul negru și dens care se afla de la începuturi deasupra civilizației. Spaima misterioasă cu care oamenii priveau pământul și oceanul înconjurător încă de pe vremea lui Homer a dispărut atunci când astronomii și geografii i-au învățat că planeta este un glob neînsemnat care, până în acel moment, a fost centrul universului dar a fost implicat în mișcarea unuia dintre infinitele sisteme solare. Noțiunile dominante până în acest moment despre viața umană și a relațiilor ei cu natura și cu elementul supranatural au fost puternic zguduite de cunoașterea care, în scurt timp, a ajuns la triburile aflate în toate stadiile de cultură, care trăiesc în diferite condiții și care s-au dezvoltat separat de influențele emisferei de est. Cucerirea Constantinopolului în 1453 și distrugerea Imperiului Roman de Răsărit au fost o lovitură fatală pentru prestigiul tradiției și al denumirii imemorabile. În 1492 a fost descoperită o lume peste care nu zburaseră vulturii Romei, cuceritoarea lumii. Acum, nimeni nu mai putea repeta argumentele lui Dante din *De Monarchia*.

O altă mișcare cu totul diferită dar mai importantă începea să se răspândească din Italia dincolo de Alpi. Difuzarea noului studiu în a doua jumătate a secolului al XV-lea a creat o schimbare incomparabilă cu oricare altă schimbare din Europa de la venirea triburilor barbare. Încântată de frumusețea modelelor de artă și poezie, în special cele provenite de la greci, oamenii au ajuns la situația în care au privit cu aversiune și dispreț tot ceea ce a fost făcut din zilele lui Traian până în zilele lui Papa Nicolae al V-lea. Stilul latin al scriitorilor care au trăit după Tacit a fost degradat; arhitectura din Evul Mediu era considerată drept barbară. Filozofia scolastică era numai un jargon odios și lipsit de semnificație. Aristotel, cu toate că era grec și a fost timp de trei secole mai mult decât un profet sau un apostol, a fost detronat fiindcă numele său era legat de disputa dintre adepții lui Duns Scotus și adepții lui Toma de Aquino. Acest spirit conținea elemente analitice, sceptice, reale sau pur și simplu laice și poate fi denumit după fiecare din aceste elemente. Acest spirit, care era antiteza precisă a misticismului medieval, a avut puterea unui torent dezlănțuit. Oamenii erau mulțumiți să-și satisfacă gusturile și simțurile. Ei acordau puțină importanță slujbei și chiar mai puțină importanță doctrinei. Speranțele și ideile lor nu mai erau cele care i-au făcut pe anceștrii lor să devină cruciați sau ascetici. Imaginația lor era posedată de asocieri cu totul diferite în comparație cu cele care l-au inspirat pe Dante. Ei nu se revoltau împotriva Bisericii dar nu aveau entuziasm față de Biserică ci pentru tot ceea ce era nou, elegant și inteligibil. Ei dădeau cu spatele spre tot ceea ce era vechi și solemn, spre tot ceea ce credeau că pare să favorizeze feudalismul sau călugăria, fiind prea indiferenți ca să devină ostili. În mijlocul Renașterii, drepturile tenebroase ale Imperiului Roman se topeau în lumina modernă mai puternică, așa cum era evident că lucrurile vechi, credințele și amintirile medievale sunt pe cale de dispariție și o nouă ordine este în curs de formare. Cu anumite ocazii, un jurist murmura că nici o neglijență nu poate distruge supremația universală a Imperiului și un preot declara, în fața celor care îl ascultau, obligația de a apăra Sfântul Tron. Pentru Germania, Imperiul a devenit o veche formalitate pentru a-i menține împreună pe membri săi aflați în discord. Pentru marii proprietari din Germania, Imperiul era un motor pentru extinderea puterii deținută de dinastia Habsburg.

Prin urmare, începând din acest moment, trebuie să considerăm Imperiul era pierdut la germani. După câteva slabe încercări de a resuscita argumente de modă veche, nu a mai rămas nimic care să indice originea Imperiului, în afară de titlul răsunător și o anumită precedență printre statele din Europa. Renașterea nu a avut nici un fel de influență directă asupra Imperiului; oamenii erau prea preocupați cu statui, monede și manuscrise pentru a se ocupa de cauzele care au afectat Papalitatea sau Imperiul. În decursul Renașterii, a fost retras în liniște tot sistemul de doctrine care era la baza Imperiului. În trecut, Imperiul a avut numai sprijinul unor anumite opinii iar acum a rămas fără nici un fel de sprijin.

În decursul domniei plină de evenimente al lui Maximilian, au fost făcute anumite eforturi pentru a stabili o nouă constituție. Aceste eforturi aparțin de istoria germană mai mult decât de istoria Imperiului. Datorită titlului său neschimbat și datorită semnelor de vitalitate din ultimele secole, se poate afirma că istoria imperială nu s-a încheiat în acest moment. Se poate observa că menținerea păcii și administrația

juridică au fost realizate, într-o anumită măsură, de Camera Imperială pentru pacea publică, stabilită în 1495. Planurile mai importante au eşuat fiindcă Dieta (i.e. Adunarea politică reprezentativă [NT]) nu avea o structură corectă. Maximilian a refuzat ca prerogativa sa, slabă şi nedefinită, să fie limitată prin numirea unui conciliu administrativ (*Reichsregiment*). Atunci când Dieta a obţinut de la el acest lucru cu forţa, Maximilian a făcut tot ce a putut pentru a fi sigur că acest conciliu administrativ va fi un eşec. Dieta era formată din trei colegii: electori, prinţi şi reprezentanţi ai municipiilor; nobilimea mai inferioară şi cavalerii Imperiului nu erau reprezentaţi. Ei refuzau orice decret care avea influenţă asupra poziţiei lor, refuzau să plătească impozite în legătură care ei nu aveau drept de vot. Adeseori, principii şi municipiile aveau interese ireconciliabile. Coroana nu era suficient de puternică pentru ca acţiunea sa în favoarea municipiilor să aibă vreun efect. Sigismund a încercat politica de conciliere dar succesorii săi au încercat de puţine ori să repete această politică. Aceşti împăraţi se mulţumeau să profite prin stabilirea unor fracţiuni printre magnaţii locali, ceea ce permitea să prevină solicitarea nedorită a reformei. După multe încercări cât se poate de sincere de a stabili un sistem reprezentativ, care ar fi putut să reziste în faţa tendinţei locale în favoarea independenţei şi care ar fi putut să repare defectele administrative locale, s-a stins speranţa dejucată de atât de multe ori. Forţele erau prea echilibrate iar guvernul nu putea extinde dominaţia sa. Partidul reformator nu putea să limiteze împăratul prin intermediul unui puternic conciliu guvernamental fiindcă acest lucru ar fi afectat independenţa statelor. Primul mare efort german de unire s-a terminat astfel şi este interesant din cauza influenţei asupra evenimentelor şi a aspiraţiilor din perioada despre care discutăm şi datorită faptului că furnizează ceea mai convingătoare dovadă a declinului forţei imperiale. Proiectele de reformă nu sugerau ca Maximilian să primească înapoi autoritatea care a fost posedată de predecesorii săi ci propuneau stabilirea unei autorităţi care să se asemene mai mult cu Senatul unui stat federal mai mult decât cu conciliul administrativ aflat în jurul monarhului. Sistemul existent s-a dezvoltat chiar mai mult: eliberaţi de presiunea străină, principii au devenit mai despotici pe teritoriile lor. În aceste condiţii, au fost formulate coduri noi şi au fost introduse noi sisteme administrative. Ţărănimea insurgentă era deja sfărâmată cu multă severitate îngâmfată. Grupări de prinţi şi oraşe erau deja formate. Liga din Suabia era una din cele mai puternice forţe din Germania şi, adeseori, era cel mai stabil sprijin pentru rege. În această perioadă, au început alianţe cu puterile străine, influenţate de interesele Franţei. Pentru Franţa, alianţa cu oameni din epicentrul rivalului era un mare avantaj.

În această perioadă a apărut primul sentiment conştient al naţionalităţii germane, separat de sentimentul imperial. *Teutschland* a învăţăt să se separe de *Welschland*, după ce Italia, Burgundia şi o parte din regiunile slave au fost pierdute ireversibil.[161] Termenul *Nationis Teutoniae* a fost adăugat la titlul "Sacrum Imperium Romanorum". Maximilian a obţinut de la Papa Iulius al II-lea permisiunea de a folosi titlul "Imperator Electus" atunci când veneţienii nu-l lăsau să ajungă în capitală. "Imperator Electus" desemnează separarea Germaniei de Roma. Nici un alt împărat nu a mai fost încoronat în capitala antică; Carol al V-lea a fost încoronat de Papă la Bologna şi, prin urmare, acest act avea o validitate discutabilă. După încoronarea germană, fiecare împărat şi-a asumat titlul de "Imperator Electus" (*Erwählter Kaiser*), menţionat în documentele emise în numele său. Calificativul "Electus" era omis din motive de curtoazie iar regulile romane antice de încoronare erau memorate numai de anticari. Din aceste motive, el era denumit formal numai "Imperator". Înaintea lui Otto I, regele teuton purta numai titlul "Rex", "Francorum orientalium Rex" sau "Francorum atque Saxonum Rex". După anul 962 AD, toate titlurile mai minore au fost incluse în "Romanorum Imperator". Maximilian a adăugat titlul "Germaniae Rex" sau, conform dorinţei Împăratului Frederic al II-lea, "König in Germanien und Jerusalem". S-a crezut că termenul "Împărat german" sau "Împărat al Germaniei" a fost creat prin unirea titlurilor de "Germaniae Rex" şi "Imperator". Probabil că termenii "Împărat German" şi "Împărat al Germaniei" sunt numai versiuni pentru denumirea suveranului germanic.

Fără îndoială, Imperiul era pe cale să devină o forţă exclusiv germană. Fireşte, contemporanii din aceea perioadă nu percepeau tendinţa evenimentelor. Neobositul Maximilian a propus recucerirea Burgundiei şi a Italiei iar ultimul său plan a fost să refacă relaţiile dintre Imperiu şi Papalitate prin propria sa alegere ca Papă. Dietele care au urmat au avut acelaşi zel să oprească războiul particular care continua

[161] Cu anumite excepţii, germanii îi denumeau pe cei care nu erau teutoni drept străini, *Welsch*.

să fie scandalul Germaniei, să stabilească mecanismul cabinetului imperial, să permanentizeze funcționarii imperiali și să uniformizeze administrația lor in tot Imperiul. Dar, în timp ce ei vorbeau, cerul s-a întunecat, a venit potopul și a distrus tot.

## Capitolul XVIII: Reforma protestantă și efectele sale asupra Imperiului

Noi discutăm aici despre Reforma protestantă drept un curent religios și cauza unor schimbări politice care au intensificat fisura Imperiului. Aceste schimbări politice au afectat fundamentul teoriei prin care Imperiul a fost format și menținut. Luther a completat acțiunea lui Hildebrand (Papa Grigore al VII-lea). Până la acest moment, nu părea imposibil ca statul german să fi fortificat într-o monarhie solidă, dacă nu chiar despotică. La Dieta de la Worms, călugărul din Wittenberg (i.e. Martin Luther - [NT]) a proclamat în fața unei biserici uluite și în fața Împăratului că perioada de tiranie spirituală s-a încheiat. Dieta de la Worms a fost formulată și prezentată drept o schemă proaspătă pentru construirea unui conciliu central de guvernare. Marea schismă religioasă a pus capăt la toate speranțele de acest gen. Această schismă religioasa a devenit o sursă de dezbinare politică permanentă și mult mai gravă decât tot ceea ce a existat în precedent și a orientat aceste două fracțiuni care au divizat Germania să se considere reciproc cu sentimente mult mai amare decât sentimentele care există între popoare ostile.

Schisma a apărut în cel mai nepotrivit moment. Alegerea împăratului din aceasta perioadă a fost ceea mai memorabilă. Regele Francisc I al Franței și Henry al VIII-lea al Angliei au concurat iar Charles al V-lea a urcat pe tron și a unit sub dominația cele mai vaste teritorii din Europa de la stabilirea Imperiului: Spania, Napoli, Flandria, anumite părți din Burgundia precum și vaste teritorii din estul Germaniei. Împăratul Charles al V-lea mai avea venituri inepuizabile din noul Imperiu de pe cealaltă parte a Oceanului Atlantic. Cu un spirit mai determinat și mai profund decât cel a bunicului său Maximilian. Cu toate rigurozitățile obligațiilor sale asumate la încoronare și cu toată vigilența electorilor, Charles al V-lea ar fi putut să depășească privilegiile lor uzurpate și să devină, practic și oficial, căpetenia națiunii. Charles al V-lea avea un comportament rece și vorbea limba flamandă, care nu era preferată printre germani. În realitate, Charles al V-lea avea cu mult mai multă putere ca Maximilian sau oricare alt împărat din ultimele trei secole. După lupta cu Papa și cu francezii, el a reușit să dețină forța supremă; el a știut cum să conducă Anglia prin complimentele adresate regelui Henry al VIII-lea și lui Thomas Wolsey. Numai Franța era un adversar serios de care trebuia să se teamă.

Ce s-ar fi întâmplat dacă Charles al V-lea ar fi adoptat cauza reformistă? Poporul german era exasperat de excesele curții de la Roma și exista o dorință acrescentă de schimbare, ceea ce l-ar fi putut întări pe Charles al V-lea, ar fi moderat excesele de schimbare și ar stabilit tronul imperial pe fundamentele profunde ale sentimentului național. Chiar dacă facem abstracție de înclinația sa spre vechea religie și de faptul că el era regele celui mai bigot popor din Europa, poziția lui Charles al V-lea î purta aproape cu forța spre alianța cu Papalitatea. Imperiul a fost creat de Roma, a promovat apărarea Apostolilor drept privilegiul pământesc suprem și, în ultima vreme, a fost obișnuit, în special de cei din dinastia Habsburg, sa se bazeze pe Papalitate pentru sprijin. Imperiul a fost fondat cu totul pe prescripție și tradiții de reverență imemorabile. Cum ar fi putut Imperiul să abandoneze cauza consacrată prin autoritate? În ciuda unor dispute ocazionale, Imperiul era în legături mai bune cu clerul german decât cu aristocrația laică. Conducători ecleziastici au fost principalii miniștri ai coroanei. Sprijinul din partea lăcașelor de credință era ultima sursă de venit care putea dispare. Căderea dominației spirituale a orașului etern ar fi implicat și căderea elementului care se mai pretindea că ar fi aspectul său temporal. Charles al V-lea s-ar fi bucurat să vadă îndreptarea unor abuzuri dar era nevoie de o linie politică inclusivă. Charles al V-lea a mizat pe cauza catolicilor.[162]

În contextul prezent trebuie să menționăm numai câteva din numeroasele schimbări. În cel din urmă, reconstruirea vechiului sistem imperial s-a dovedit a fi imposibilă, cu toate că într-o anumită perioadă părea să fie realizată. După ce Liga de la Schmalkalden a fost dizolvată (1547) iar conducătorii ei au fost capturați, toată țara era prostrată în fața lui Charles al V-lea. El a intimidat Dieta de la Augsburg cu soldații săi spanioli, i-a silit pe protestanții învinși să accepte formulare doctrinare și era capabil să ridice sau să doboare pe cine dorea în toată Germania, cu toată nemulțumirea pe care aliații săi o pronunțau în șoaptă. La începutul anului 1552, Charles al V-lea se afla la Innsbruck, aștepta primăvara ca să treacă

---

[162] Luigi Tosti, *Prolegomeni alla storia universala della Chiesa*, (Roma: Pasqualucci, 1888), pp. 313 - 314 [NT]

Alpii și să ajungă la Trento (germană: Trient), unde părinții bisericii catolice s-au întrunit ca să stabilească credința lumii în Imperiu. Atunci au parvenit pe neașteptate vești precum că partea de nord a Germaniei se înarmase iar răsculatul Maurice din Saxonia cucerise localitatea Donauwörth și avansa rapid prin munții Alpi din Bavaria pentru a-l surprinde pe suveranul său. Charles al V-lea a fugit spre nord iar apoi spre est prin strâmtorile de dolomit din Pusterthal și a ajuns departe în văile din Carintia. Conciliul de la Trento a fost consternat, Europa a văzut iar Împăratul a recunoscut că, prin triumful său imaginar asupra spiritului revoluționar, el numai a stăvilit pentru o clipă torentul irezistibil. Atunci când acest ultim efort de a produce uniformitate religioasă a eșuat, iremediabil, la fel ca eforturile precedente de a discuta despre doctrină și de a convoca un conciliu general, s-a ajuns la un fel de armistițiu în 1555, care a durat mai bine de 60 de ani datorită temerii reciproce și a suspiciunii. După patru ani de la marea deziluzionare a speranțelor și a planurilor sale, Charles al V-lea era doborât de griji și umbrit de moarte. În aceste condiții, el a renunțat la suveranitatea sa din Spania, Indiile de vest, Flandria și Napoli în favoarea fiului său, Filip al II-lea. Sceptrul imperial a trecut în mâinile fratelui său, Ferdinand I al Sfântului Imperiu Roman, care fusese ales rege al romanilor în 1531. Ferdinand I al Sfântului Imperiu Roman se mulțumea să lase lucrurile aproape așa cum le găsise. Maximilian al II-lea, care i-a urmat, avea o puternică tendință în favoarea protestanților dar a constatat că el este limitat de funcția sa iar aliații săi nu puteau face prea mult ca sa potolească ura religioasă și politică. Germania rămas divizată în două fracțiuni prezente peste tot, se îndepărta mai mult ca oricând de la o activitate armonioasă și de la întărirea legăturii șubrede a supunerii feudale. Statele de fiecare credință erau unite în coaliții iar astfel nu mai putea fi recunoscut un centru de autoritate în scopuri juridice și administrative. Împăratul era conducătorul fracțiunii papale și eventualul dușman al fiecărui protestant și, în această situație, el nu putea fi epicentrul dorit. În exercitarea autorității sale, Împăratul era observat intens și avea prea multe obligații față de una din părți pentru a fi acceptat de cealaltă parte drept mediator. El dorea să-și atingă scopurile prin planurile adepților săi și prin promovarea intereselor lor. Astfel, Împăratul a devenit un complice sau un instrument al iezuiților. Principii luterani și-au stabilit scopul de a reduce puterea care îi îngrozea. Atunci când au obținut de la suverani promisiuni din ce în ce mai stringente, principii luterani au descoperit că mulți catolici doreau să colaboreze cu ei. Astfel, Împăratul a fost nevoit să renunțe la unul din privilegiile sale cele mai vechi. Astfel, Împăratul a ajuns să aibă numai o mică influență asupra guvernului, cu excepția influenței exercitată prin intrigi. Mai mult de atât, devenise aproape imposibil de a menține vreun guvern. Atunci când reformiștii au fost învinși prin vot în adunările naționale (Dieta), ei au declarat că majoritatea nu trebuie să constrângă minoritatea. Numai puține chestiuni nu au fost incluse în această categorie: tot ceea ce era un beneficiu pentru principele catolic era o pierdere pentru protestant. În această situație, nu se putea face nimic fără acordul celor două fracțiuni care erau amarnic de ostile. Prin urmare, numai puține lucruri puteau fi făcute; chiar și instanțele judiciare au fost blocate de disputele legate de numirea fiecărui judecător sau evaluator.

Un alt rezultat s-a produs în politica externă a Germaniei. Din punctul de vedere al forței militare și al organizării, principii protestanți erau mai slabi și au format alianțe pentru propria lor apărare. Această modalitate era veche și a fost folosită cu disperare de monarhi în trecut, având în vedere formele decadente și împovărătoare ale sistemului imperial. În scurt timp, ei au început să privească dincolo de munții Vosges și au descoperit că, pe plan intern, Franța punea ereticii pe rug dar era foarte fericită să zâmbească opiniilor libere din altă parte. Alianța a fost formată cu ușurință: Henric al II-lea al Franței a preluat titlul de "Protector al libertăților germane" și, în viitor, nu a lipsit niciodată un pretext pentru intervenție.

Acestea au fost câteva din consecințele politice vizibile ale marei schisme religios din secolul al XVI-lea. Dincolo de aceste consecințe, a avut loc o schimbare mult mai importantă Eventual, nici un eveniment din istorie nu a fost prezentat din perspective atât de diferite ca Reforma, care a fost denumită revolta laicității împotriva clerului, revolta popoarelor teutonice împotriva italienilor sau revolta regatelor din Europa împotriva monarhiei universale a Papalității. Unii au considerat Reforma numai drept o izbucnire a resentimentului de furie împotriva stilului de viață luxos al prelaților și numeroasele abuzuri ale sistemului ecleziastic. Alții au considerat Reforma drept o renaștere a tinerilor din biserică prin revenirea la formele primitive ale doctrinei. Într-o anumită măsură, lucrurile într-adevăr au fost astfel dar

Reforma era un fenomen mai profund și plin de consecințe mai importante decât oricare din rezultatele menționate. În esență, Reforma era afirmarea principiului individualității, adică a adevăratei libertăți spirituale. Până la acest moment, cunoașterea personală era o oglindire slabă și sfărâmată a cunoașterii universale. Ascultarea sau supunerea erau considerate drept primele obligații religioase. Adevărul era conceput drept o esență exterioară și pozitivă iar preoții, slujitorii ei, erau desemnați să comunice acest adevăr laicului pasiv. Virtutea clerului nu era să simtă și să știe că acesta este adevărul ci să accepte doctrina formal și neargumentat. Marile principii care mai erau slăvite de creștinismul medieval au fost întunecate de formele limitate, rigide și aproape emoționale care au fost impuse în vremurile de ignoranță și barbarism. Elementul abstract, în esență, a putut să supraviețuiască numai prin adoptarea unei forme concrete. Cunoașterea universală a devenit Biserica Vizibilă, care s-a împietrit într-o guvernare și a degenerat într-o ierarhie. Aspirația la sfințirea spiritului și a vieții se făcea prin munci exterioare, penitențe și pelerinaje, prin daruri celor sărmani și clerului. Adeseori, toate acestea conțineau numai puțin din spiritul caritabil. Prezența adevărului divin printre oameni era simbolizată prin existența pe pământ a lui Papa, vicar infailibil al lui Dumnezeu, prin acceptarea divinității în sacrificiul mulțimii și prin doctrina care stabilea puterea preotului de a ierta păcate depindea de transmiterea unor daruri miraculoase, care cu greu pot fi numite altfel decât trupești. Datorită faptului că biserica a avut poziția unei puteri lumești obstructive, acest sistem doctrinar s-a extins, s-a înnoit și s-a purificat în decursul celor patru secole care au trecut de la formularea sa finală.[163] În consecință, acest sistem a rămas în armonie cu creșterea inteligenței umane dar a fost sfărâmat brusc de convulsia provocată de Reformă și ignorat de cele mai religioase și progresive popoare din Europa. Esența externă și concretă în tot urma să fie înlocuită de esența internă și spirituală. S-a proclamat că spiritul individual are existența sa independentă drept centru care emite de la sine forță și este activ în toate aspectele, cu toate că spiritul uman continua să se oglindească în spiritul lumii întregi. Adevărul nu mai era adevăr pentru suflet cât timp nu era recunoscut de suflet și, într-o anumită măsură, creat de suflet. Atunci când adevărul este recunoscut și simțit astfel, sub forma credinței, adevărul poate depăși acțiuni exterioare și poate transforma dogmele percepției. Adevărul infinit în esența sa devine principiul viu în pieptul fiecărui om și se exprimă la infinit prin gândurile și faptele sale. Ființa spirituală, care a fost eliberată de preot și pusă în relație directă cu divinitatea, nu mai are nevoie din acest moment să fie inclusă într-o congregație vizibilă a semenilor săi pentru a trăi o viață pură si utilă printre ei. Astfel, prin Reformă, Biserica Vizibilă și clerul au pierdut imensa importanță pe care o aveau. Clerul a regresat de la poziția de depozitar al întregii tradiții religioase și centru al vieții religioase la poziția de simplă asociere creștină care avea ca scop exprimarea simpatiei reciproce și realizarea mai bună a unor anumite scopuri comune. La fel ca și alte doctrine asaltate de Reformă, viziunea medievală a Bisericii Vizibile s-a dezvoltat în secolele III - XII și trebuia să reprezinte oamenilor din aceea epocă. Prin Biserica Vizibilă, lampa pâlpâitoare a cunoașterii și a culturii literare, la fel ca religia, a fost alimentată în prelungitele tenebre ale Evului Mediu. Dar, la fel ca toată structura teologică din făcea parte, Biserica Vizibilă a devenit dificilă și sterilă, identificată cu abuzurile cele mai grave și, în aparență, incapabilă de un progres ulterior și incapabilă să satisfacă spiritele care au devenit mai puternice și mai conștiente de forța lor. Zelul exaltat al națiunilor nordice se confrunta cu un sistem fără căldură și vitalitate. Organizația ierarhică a acestui sistem controla libera activitate a gândirii. Puterea lumească și prosperitatea acordate pastorilor spirituali i-a îndepărtat de propriile lor datorii. Prin menținerea unui guvern coordonat și rival în paralel cu magistratura civilă a fost menținută la individ separația dintre elementul spiritual și elementul laic. În Evul Mediu, această separație a devenit extinsă, periculoasă; ea degrada viața și separa religia de moralitate.

Se poate afirma că Reforma a fost o mișcare religioasă. Noi trebuie să considerăm aici Imperiul și nu Biserica. Diferența dintre Imperiu și Biserică este numai aparentă. Sfântul Imperiu Roman era numai o altă denumire a Bisericii Vizibile. Am arătat deja cum teoria medievală a construit statul după modelul Bisericii și cum Sfântul Imperiu Roman era oglindirea Papalității, ceea desemnată să domine trupurile umane așa cum Pontiful domina spiritele umane. Papalitatea și Sfântul Imperiu Roman invocau supunerea pe baza argumentului că adevărul este unic iar acolo unde există credință unică trebuie să existe guvernare

[163] Dogma despre transubstanțializare a fost stabilită definitiv în secolul al XI-lea.

unică. Prin urmare, acesta era argumentul "uniunii formale", negat și respins de Reformă. Acest argument a devenit o cauză a revoltei împotriva despotismului de orice gen. Reforma a plasat pe un loc superior norma de libertate civilă și religioasă, dat fiind că ambele sunt necesare., în diferite măsuri, pentru dezvoltarea respectabilă a spiritului uman. Sfântul Imperiu Roman nu fost niciodată, în mod conștient, adversarul libertății populare. Chiar și în perioada lui Charles al V-lea, Sfântul Imperiu Roman a fost cu mult mai puțin aspru față de oamenii obișnuiți, în comparație cu principii locali ai Germaniei. Sfântul Imperiu Roman a susținut permanent supunerea și supunerea bazată pe argumentul despre dreptul transmis în mod irevocabil, pe baza tradițiilor catolice și pe baza datoriei magistratului creștin să tolereze erezia și schisma la fel de puțin precum păcatele similare. Sfântul Imperiu Roman a susținut această teorie drept stindardul și revendicarea sa permanentă. Începând de la Iulius Cezar, această doctrină a trecut prin multe faze dar niciodată nu a fost doctrina unei monarhii constituționale care solicita recunoașterea drepturilor populare. De aici provine tendința indirectă a Reformei de a limita domeniul guvernării și de a eleva privilegiile celui supus. Această tendință era cu totul ostilă față de Imperiu. În mod asemănător, revendicarea protestantă cu privire la dreptul de judecată particular era ostilă față de invocațiile emise de Papalitate și preoți.

La început, mișcarea religioasă protestantă nu a realizat deplin expectațiunile cu privire la progresul politic și libertatea conștiinței. Obiceiurile vechi de secole nu puteau fi eradicate în câțiva ani. Era firesc pentru idei care luptau pentru existență și activitate să funcționeze oarecum eronat pentru o perioadă. Un număr de spirite inflamabile au dus libertatea la antinomism și a produs cele mai vaste excese din existență și din doctrine. Un număr de secte fanteziste care au apărut refuzau să se conformeze cu regulile obișnuite, vitale pentru existența societății umane. Aceste tulburări au fost limitate în timp și spațiu. Mult mai penetrantă și remarcabilă a fost eroarea aproape inevitabilă provenită din circumstanțele din aceea perioadă. Principiile care i-au dus pe protestanți la separarea de Roma ar fi trebuit să-i învețe să tolereze opiniile altora și să-i avertizeze despre încercarea de face legătura între acordul doctrinar sau ritual și formele necesare ale guvernului civil. Protestanții nu trebuiau să impună acest acord prin penalități civile fiindcă ei singuri afirmau că unica valoare a credinței există atunci când credința este liber acordată. Atunci când pretinde că nu este înfiabilă, Biserica trebuia să accepte că adversarii săi dețin o parte din adevăr. Atunci când permite sau încurajează aplicarea rațiunii umane asupra Revelației, Biserica nu mai are dreptul să-i pedepsească, dacă nu i-a convins fiindcă credința are valoare numai atunci când este acordată liber. Dat fiind că percepeau numai parțial ce se petrecuse sau înțelegeau că este destul de greu înlăture cătușele preoțești, oamenii au acceptat onorabil orice ajutor acordat de un principe laic. Rezultatul a fost că religia sau, mai curând, credințele religioase, au început să fie implicate în politică mai mult ca oricând. În ceea mai mare parte a epocii creștine s-au desfășurat războaie care au durat un secol și mai mult. Până în zilele noastre, sentimentele de antipatie teologică continuă să afecteze relațiile dintre puterile din Europa. Aproape în fiecare Tară, forma doctrinară triumfătoare s-a asociat cu statul, a menținut sistemul despotic din Evul Mediu și a părăsit fundamentele pe care era fondat acest sistem. Astfel, au apărut bisericile naționale care urmau să fie pentru acele câteva țări protestante din Europa ceea ce fusese Biserica Catolică pentru întreaga lume: fiecare biserică urma să se extindă pe același teritoriu ca statul respectiv, urma să se bucure de bogății funciare și de privilegii politice exclusive și urma să aibă la dispoziție forțe coercitive împotriva disidenților săi. Nu era deosebit de ușor să fie găsit un grup de principii teoretice pe care aceste biserici s-ar fi putut baza fiindcă, spre deosebire de veghea biserică, ele nu puteau arăta transmisia istorică a doctrinelor lor; ele nu puteau pretinde că la un om sau la un grup de oameni există un organ infailibil al adevărului divin. Aceste biserici nu se puteau baza nici măcar pe conciliile generale sau pe argumentul "*Securus iudicat orbis terrarum*", orice valoare ar fi avut acest argument. Practic, aceste dificultăți au fost depășite în scurtă vreme fiindcă grupare dominantă din fiecare stat, chiar dacă nu era infailibilă, era sigură, în orice caz, că are dreptate și putea să considere că împotrivirea altor secte provine numai de la oblicitatea morală. Voința suveranului în Anglia sau voința majorității în Olanda, Scandinavia și Scoția impuneau în fiecare țară o anumită formă de cult și menținea nejustificat practicile intoleranței medievale. Persecuția, care putea fi cel puțin scuzată în infailibila Biserică Catolică și Apostolică, era deosebit de odioasă atunci când era practicată de cei care nu erau catolici, nu erau mai apostolici ca vecinii lor; cu puțin timp înainte, ei s-au revoltat împotriva vechiei și

venerabilei autorități în numele unor drepturi pe care ei le negau de la alții. Acest subiect poate fi extins în continuare. După cum am explicat mai sus, Imperiul era mai puțin o instituție și mai mult o teorie sau o doctrină. Prin urmare, se poate afirma fără exagerare că ideea despre datoria magistratului de a impune uniformitatea doctrinară și cult ramurii civile poate fi depistată în relația stabilită prin această teorie între Biserica Catolică şi Imperiul Roman (i.e. Sfântul Imperiu Roman [NT]) și în concepția în sine a unei Biserici Imperiale.

Am descris mai sus cele două modalități prin care Reforma a afectat Imperiul: rezultatele politice imediate ale Reformei și profunda influență doctrinară, exercitată prin implantarea unor idei noi despre esența libertății și a domeniului guvernamental. Noi nu putem omite și a treia modalitate de influență, în aparență aproape superficială. Denumirea și tradițiile acestui factor au conservat numai puțin din puterea lor magică anterioară dar continuau să excite antipatia reformatorilor germani. Doctrina despre importanța supremă a unei unice credințe și a unei unice entități de credincioși era domeniul care aparținea de capitala antică a lumii, de episcopul roman (i.e. Papa [NT] și de căpetenia temporală, Împăratul. Așa cum în trecut denumirile de *roman* și *creștin* au fost convertibile în trecut, după mult timp denumirile *roman* și *catolic* au devenit și ele convertibile. Reforma a separat între componentele care, până în acel moment, formau o singură entitate. Reforma a atacat elementul *roman* dar nu pe cel *catolic* și a format comunități religioase care au continuat să se denumească *creștine* dar repudiau forma în care creștinismul a fost identificat cu Occidentul atât de mult timp. Axioma Imperiului era că Biserica și Statul sunt identice ca extensie. Schimbarea care a intervenit prin Reformă a extras din Imperiu, unica entitate, jumătate din supuși dar ei continuau să fie membri în cealaltă jumătate. Această schimbare a transformat esențial Imperiul, a distrus semnificația și valoarea vechilor sale ordini și a pus Împăratul într-o poziție ciudată și incongruentă. Pentru supușii săi protestanți, Împăratul era numai șeful administrației iar pentru supușii catolici Împăratul mai era și Apărătorul și Avocatul bisericii lor. După ce a fost căpetenia întregului stat, Împăratul a devenit şeful unui partid din tot statul: *Corpus Evangelicorum* Împăratul a pierdut ceea ce fusese până în acel moment ceea mai sfântă invocare a supunerii. Sentimentul excitat al naționalității germane era condus spre ostilitate față de o instituție legată prin titlu și istorie de centrul tiraniei străine. După șapte secole de tradiție a stăpânirii romane, popoarele teutone au apreciat sentimentul cu care anceștrii lor au rezistat în fața lui Iulius Cezar și Germanicus. Două sisteme care se respingeau reciproc nu puteau să existe unul alături de celălalt fără să aspire la distrugerea celuilalt. Instinctele de simpatie teologică au înfrânt datoriile de supunere civilă. Cei care erau supușii Împăratului și al principelui local își acordau supunerea celui care accepta doctrinele lor și le apăra cultul. În nordul Germaniei, principii și oamenii de rând erau în majoritate luterani. În sudul și mai ales în sud-estul Germaniei, unde magistrații aparțineau de vechea religie, cu greu puteau fi găsiți protestanți, cu excepția unor orașe libere. Cauzele care au deteriorat poziția Împăratului în Germania au îndepărtat ultima iluzie despre autoritatea imperială în alte țări. În marea luptă care a urmat, protestanții din Anglia, Franța Olanda și Suedia îl considerau pe Împărat drept aliat cu Spania, Vaticanul și iezuiții. Cu un secol în urmă, credință era că Împăratul amână venirea Antihristului pe pământ numai datorită existenței sale. În perioada Reformei, Împăratul era, pentru preoțimea din nord, Antihristul în persoană sau promovatorul lui cel mai important. Cutremurul care a deschis o prăpastie în Germania a fost resimțit în toată Europa. Statele și popoarele din Europa mărşăluiau sub două stindarde ostile. Odată cu stingerea puterii imperiale a dispărut și creștinismul unit, pentru conducerea căruia Imperiul a fost creat.[164]

O parte din rezultatele menționat mai sus au început să apară încă în decursul celebrei Diete de la Worms. Putem considera participarea lui Luther la acest eveniment drept începutul Reformei. Cu greu putem plasa sfârșitul conflictului religios din Anglia înainte de Revoluția din 1688. Conflictul religios din Franța nu s-a încheiat înainte de Revocarea Edictului de la Nantes (i.e Edictul de la Fontainebleu [NT]) în 1685. În mod asemănător, Pacea noua ordine din Germania a fost stabilită deplin și final după mai mult de

[164] Henric al VIII-lea s-a revoltat împotriva Papei şi s-a denumit singur rege al Irlandei, fără să ceară permisiune, pentru a arăta Papei că el neagă dominația sa spirituală şi temporală. Prin actul legislativ denumit *Act in Restrain of Appeals* (1533), autoritatea unor străini precum Împăratul şi Papa era negată. (Am specificat titlul original al actului legislativ [NT])

un secol de conflict îndoielnic. Pacea de la Augsburg (1555), la fel ca toate tratatele bazate pe principiul *uti possidetis*[165] era numai un armistițiu vid, nesatisfăcător și creat pentru a fi încălcat. Conducătorii iezuiți îi îndemnau pe principii catolici să revendice pământurile bisericii acaparate de protestanți. Această chestiune furniza un motiv permanent de rivalitate. Nici una dintre părți nu cunoștea destul de bine forța adversarilor săi pentru a se abține de la insultarea și persecuția ritualurilor lor. Ura mocnită de o jumătate de secol a fost inflamată de dificultățile din Boemia în Războiul de Treizeci de Ani.

Sceptrul imperial a trecut de la împăratul Rudolf al II-lea, indolent și vacilatoriu, în mâinile mai puternice al împăratului Ferdinand al II-lea. Politica nesăbuită și coruptă a lui Rudolf al II-lea și a dregătorilor săi a contribuit mult la exasperarea spiritelor protestanților, care erau deja suspicioși. Împăratul Ferdinand al II-lea era invidios, fanatic, implacabil, ingenios în planificare și anulare, ferm până la obstinație să-și realizeze planurile. Dinastia Habsburg nu putea să aibă un conducător mai dotat și nepopular în a doua tentativă de a transforma Imperiul Germanic într-o monarhie militară austriacă. Pentru un timp se părea că ei se apropie de realizarea planului, așa cum a fost și Charles  al V-lea. Unit cu Spania, sprijinit de catolicii din Germania, cu militari conduși de oameni de genul lui Albrecht von Wallenstein, Ferdinand al II-lea și-a propus ca scop extinderea Imperiului la vechile sale limite și redobândirea deplină a prerogativelor imperiale asupra tuturor vasalilor. Danemarca și Olanda urmau să fie atacate pe uscat și pe mare; Italia urma să fie recucerită cu sprijinul Spaniei. Maximilian de Bavaria și Albrecht von Wallenstein urmau să fie răsplătiți cu principate în Pomerania și Mecklenburg.  Generalul von Wallenstein era, de fapt, stăpânitorul Germaniei de nord în momentul în care rezistența de la Stralsund a afectat echilibrul incert al războiului. După puțin timp, în 1630, Gustavus Adolfus  a traversat Marea Baltică și a salvat Europa de la o iminentă stăpânire iezuită. Activitățile imperioase conduse de Ferdinand al II-lea i-au alarmat deja chiar și pe principii catolici. Prin propria sa autoritate, Împăratul Ferdinand al II-lea i-a plasat pe Electorul Palatin și pe alți magnați în interdicția Imperiului, a transmis un vot electoral în Bavaria: el a tratat districtele administrate de generalii săi drept prada de război pentru a fi porționate după bunul său plac; el a dislocat toate proprietățile solicitând restituirea proprietăților bisericești acaparate după anul 1555.  Protestanții nu aveau nici un fel de ajutor. Cu toate că se plângeau de ilegalitatea flagrantă a unui asemenea comportament, ei nu îndrăznit să se opună. Salvarea Germaniei s-a datorat acțiunilor întreprinse de regele suedez. În decursul celor patru campanii, el a distrus armatele și prestigiul Imperiului, a devastat teritoriile sale, i-a golit tezaurul și l-a slăbit atât de mult încât nici un alt succes ulterior nu mai putea readuce Imperiul la puterea sa precedentă. Principii protestanți erau egoiști și apatici, divizați în interiorul lor între luterani și calviniști. La fel ca electorul saxon, unii protestanți erau cei mai netrebnici  dintre netrebnici și erau mituiți de vicleanul austriac. Alții doreau să se ferească de răzbunarea Împăratului, care putea fi evitată numai prin intervenția Franței. Principiul fundamental al politicii lui Richelieu era umilirea dinastiei Habsburg și fracționarea permanentă a Germaniei. În consecință, el încuraja protestantismul în exterior și îl călca în picioare în interior. El nu a apucat să-și vadă triumful împlinit. În 1648, tratatele de pace de la Münster și Osnabrück (i.e. Pacea de la Westfalia [NT]) au fost fundamentul constituției germanice.

---

165 *Uti Possidetis* este un principiu de drept internaţional care prevede că teritoriile şi alte proprietăți rămân în posesia celui care le deține la sfârşitul conflictului, cu excepția cazului în care acordul dintre părți prevede altfel. [NT]

## Capitolul XIX: Pacea de la Westfalia: ultima etapă din declinului Imperiului

Cu excepția Tratatelor de la Viena din 1815, Pacea de la Westfalia este prima și ceea mai importantă dintre încercările de a reconstrui prin diplomație sistemul statal din Europa, care a avut un rol atât de important în istoria modernă. Pacea de la Westfalia pentru desemnarea sau introducerea unor noi principii ci prin terminarea luptei care a zguduit Germania de la revolta lui Luther, a sigilat rezultatele și a încheiat definitiv perioada de Reformă. Cauzele de dezbinare, introduse de mișcarea religioasă, au funcționat timp de un secol iar efectele nu erau pe deplin percepute până momentul în care a fost necesară stabilirea unui sistem care să reprezinte relațiile afectate dintre statele germane. Se poate afirma despre Pacea de la Westfalia, la fel și despre legea fundamentală a Imperiului Bula de Aur (1356), că singurul său efect a fost numai legalizarea unei situații care exista deja dar care, după legalizare, a obținut o nouă importanță. Rezultatele Războiului de Treizeci de Ani erau profund nesatisfăcătoare pentru toți participanții. Protestanții au pierdut Boemia și mai erau obligați să dețină o poziție inferioară în colegiul electoral sau în Dietă. Catolicii au fost siliți să permită practica ritualurilor eretice și să abandoneze pământurile bisericilor în mâinile jefuitorilor profanatori. În cadrul acestui acord, principii nu puteau să se elibereze de povara supremației imperiale iar Imperiul nu putea aduce această supremație la un sens practic. Nici o altă concluzie nu era posibilă cu privire la o luptă în care toți au fost înfrânți și nu exista învingător. Acest război a încetat dar motivele de război mijloacele de război care au eșuat. Cu toate acestea principii germani au continuat să dețină avantajul substanțial fiindcă au câștigat recunoașterea formală a independenței teritoriale. Această recunoaștere a fost accelerată de evenimentele din ultimul secol precedent și era justificată drept o acțiune corectă și necesară. Situația politică s-a schimbat în ultimele două secole iar atitudinea oamenilor care considerau situația politică s-a schimbat chiar mai mult. Niciodată împărații nu au fost acuzați că sunt numai monarhi germani, și niciodată nu a fost negată revendicarea că ei sunt urmașii legali ai Romei. Dușmanii lor cei mai aprigi din vremurile îndepărtate, Papalitatea sau republicanii, în cele mai cumplite momente al luptei lor cu împărații franconi sau suabi nu au emis asemenea revendicări. Juriștii protestanți din secolele XVI - XVII au fost primii care s-au aventurat să sfideze pretinsa stăpânire a lumii și să declare că Imperiul este numai o monarhie germană. Ei susțineau că în relațiile protestanților cu Imperiul, nici o reverență superstițioasă nu trebuie să-i oprească pe cei supuși să obțină cele mai bune condiții pentru propriile lor persoane și să supravegheze Împăratul care a devenit amicul dușmanilor datorită predilecțiilor sale religioase.

Merită să trecem de la Dante sau Peter von Andlau la o carte publicată cu puțin înainte de 1648 ce Bogislav von Chemnitz, sub pseudonimul Hippolytus a Lapide.[166] Autorul menționează ca fapt spiritul batjocoritor cu care el comentează situația curentă și prospectele Imperiului, ignorând gloriile tradiționale ale Imperiului. După părerea lui von Chemnitz, constituția germanică trebuie să fie considerată un produs local. *Lex regia* și tot sistemul de absolutism iustinian era folosit de împărați cu toată dexteritatea. Aplicarea acestor principii în Germania era incongruentă și absolut absurdă. În studiul său eminent, von Chemnitz examinează istoria timpurie a Imperiului. Pe baza neîncetatelor conflicte între monarhi și nobilime, von Chemnitz ajunge la concluzia surprinzătoare că puterea monarhului a fost întotdeauna periculoasă iar în prezent este mai periculoasă ca oricând. Apoi, von Chemnitz se avântă într-un invectiv prelungit împotriva politicii celor din dinastia Habsburg. Ambiția și duritatea ultimul împărat face acest argument chiar mai plauzibil. Pe scurt, von Chemnitz declară că adevăratul remediu al pericolelor dăunătoare care amenință Germania este *domus Austricae extirpatio*. Dacă această posibilitate eșuează, von Chemnitz ar dori restricția autorității imperiale în orice sens posibil precum și stabilirea unor modalități de rezistență și detronare. Se pare că aceste opinii au făcut o impresie profundă în Germania. Franța și Suedia, au fost îndrumate de aceste principii în negocierile de la Osnabrück și Münster. După ce au obținut cu forța deplina recunoaștere a principilor catolici și protestanți, fiecare pe teritoriile sale, aceste state nu au permis ca Împăratul să aibă nici un fel de contact direct cu administrația, în anumite

---

[166] *Dissertatio de ratione status in imperio nostro romano-germanico*, (Freistadt, 1647). Cf. *Les vrais intérêrets de l'Allemagne. Traduction du fameux ouvrage d'Hippolitus à Lapide*, (La Haye, 1762) 3 v. [NT]

districte sau în Imperiu. Toate chestiunile publice, inclusiv dreptul de a intra în război sau de a face pace, încasarea impozitelor, mobilizarea trupelor, construirea fortărețelor, legislația și interpretarea legislativă, urmau de acum înainte să fie la discreția Dietei. *Consilium Aulicum*[167] a fost uneori un instrument de represiune imperială și întotdeauna un instrument de intrigă imperială și a fost atât de limitat încât a devenit inofensiv în viitor. Domeniile rezervate pentru Împărat erau limitate la dreptul de a acorda titluri și de a confirma impozite. În chestiuni de religie, între cele două entități ecleziastice a fost stabilită o egalitate exactă dar nu perfect reciprocă. În mod clar a fost acceptat dreptul de a decide în chestiuni cu conținut religios prin negocieri amiabile între protestanți și catolici. Luteranii și calviniștii au fost declarați liberi de jurisdicția papală sau u unui prelat catolic. Ultima legătură care lega Roma de Germania a fost anulată și a fost abandonat ultimul principiu de virtute pe care era fondat Imperiul. În acest moment, Imperiul îi includea și îi recunoștea ca proprii săi membri pe care formau o entitate vizibilă aflată în război deschis cu Sfânta Biserică Catolică. Prin structura sa constituțională, Sfântul Imperiu Roman a admis în întregime schismaticii în exercitarea drepturilor lor civile care, conform doctrinelor de la începuturile Evului Mediu, nu puteau fi deținute de cine se afla în exteriorul comunității catolice. Prin urmare, Pacea de la Westfalia a fost o abrogare a suveranității romane și a teoriei despre Stat și Biserică, cu care era asociată instituția de la Roma. Papa Inocențiu al X-lea a considerat astfel Pacea de la Westfalia, a poruncit delegatului său să protesteze iar ulterior a declarat că acest tratat este nul în bula papală *Declaratio nullitas articulorum Pacis Germaniae Religione Catholicae sedi Apostolicae, Ecclesiis, aliisque locis piis, ac personis & juribus Ecclesiasticis quomodolibet praejudialium.*[168]

Transferul puterii în favoarea membrilor săi a fost o chestiune minoră în comparație cu pagubele suferite de Sfântul Imperiu Roman în Europa. Cei care au beneficiat într-adevăr de Pacea de la Westfalia au fot cei care au purtat jugul în bătălia împotriva Împăratului Ferdinand al II-lea și a fiului său. Breisach, zona austriacă din Alpi și teritoriile episcopiilor Metz, Toul și Verdun (anexate de Franța în 1552) au fost acordate Franței. Regiunile Pomerania de nord, Bremen și Verden au fost cedate în favoarea Suediei. Dar, exista o diferență: Suedia a devenit membră în Dieta Germană datorită teritoriilor primite. Franța a primit provinciile din Germania în condiții de suveranitate deplină și permanentă. Aceste două state i-au ajutat pe protestanți să-și câștige libertățile și, în același timp, au obținut ceea ce avea mai multă valoare decât accesul la teritorii: dreptul de a interveni în alegerile imperiale și dreptul de a interveni atunci când se putea presupune că tratatele, garantate de ele, de la Münster și Osnabrück, sunt periclitate. Imperiul s-a restrâns odată ce separarea finală a două țări care înainte fuseseră parte integrală a Germaniei. În 1648, Olanda și Elveția au fost declarate independente.

Pacea de la Westfalia este o perioadă istorică definită clar, așa cum au fost perioadele care au urmat după încoronarea lui Otto I Sfântului Imperiu Roman (Otto cel Mare) și după moartea Împăratului Frederic al II-lea. Încă din vremurile Împăratului Maximilian I, Imperiul a avut o esență tranzitorie, care exprimă prin denumirea *Romano-Germanic*. După Pacea de la Westfalia, Imperiul a fost pur german pur numai ca denumire. În mod precis, Imperiul nu mai era Imperiu ci o confederație în sensul cel mai vag. Nu mai exista un tezaur comun, nu existau instanțe juridice comune eficiente[169] și nu existau mijloace de constrângere împotriva infractorului.[170] Statele din Imperiu erau de religii diferite și erau administrate, din punct de vedere juridic și financiar, fără nici o considerare reciprocă. În secolul al XVIII-lea, între Alpi și Marea Baltică existau trei sute de principialități minuscule, fiecare cu curtea și ceremoniile sale specifice, cu mica sa armată, cu monede separate, cu grăniceri și vameși la frontiere și cu mase de funcționari publici implicați și pedanți. În fruntea lor sa afla un prim - ministru care, de obicei, era un

---

[167] *Consilium Aulicum* era una din cele două instanțe juridice supreme din Sfântul Imperiu Roman şi a fost desființată în 1806. [NT]

[168] Bulla CXVI in *Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum*, (Rome: Mainard, 1760), v. 6, part III, p. 173 ff. Dat fiind că este vorba despre un document esențial, citat parțial de autor, am menționat aici denumirea complectă a documentului și sursa bibliografică. [NT]

[169] Camera Imperială (Kammergericht) a existat pe toată durata Imperiului dar cu întreruperi frecvente şi prelungite. Instanța a fost localizată la Speyer până în 1689 iar din 1693 a fost plasată la Wetzlar.

[170] "Matricula", care specifica cota fiecărui stat în armata imperial, nu mai putea fi folosită.

favorit fără valoare al prințului său și un pensionar al unei curți străine. Acest sistem vicios, care paraliza comerțul, literatura și gândirea politică în Germania, a fost în formare pentru un timp dar nu s-a stabilit definitiv până la Pacea de la Westfalia. Emanciparea principilor de sub controlul imperial i-a transformat pe cei menționați mai sus în despoți pe teritoriile lor. Pauperizarea nobilimii inferioare și declinul comercial al orașelor, provocat de război, au înlăturat contragreutate față de puterea principilor și a electorilor. Din aceste cauze, absolutismul a devenit puterea supremă, exact unde nu avea nici o justificare. Aceste state erau prea mici ca să aibă o opinie publică, totul depindea de monarh iar monarhul depindea de favoriții săi. După 1648, proprietățile provinciale și parlamentele au devenit inutile în majoritatea principatelor și lipsite de putere în restul principatelor. Germania era silită să înghită resturile din cupa feudalismului din care lipseau toate sentimentele care l-au înnobilat la început.

Este instructiv să facem comparația între rezultatele sistemului feudal în cele trei state principale din Europa modernă. În Franța căpetenia feudală a absorbit toate puterile statului și a lăsat aristocrația cu câteva privilegii detestabile, lipsite de orice valoare politică. În Anglia, sistemul medieval s-a extins într-o monarhie constituțională în care oligarhia continua să fie puternică dar oamenii de rând dobândiseră recunoașterea deplină a drepturilor civile egale. În Germania, totul a fost preluat de la suveran și nimic nu a fost dat poporului. Cei care i-au reprezentat pe deținătorii de fiefuri din prima și a doua clasă înainte de marele interregnum erau acum magnați independenți. Ceea ce fusese cândva o monarhie, era acum o confederație aristocratică. În trecut, Dieta a fost adunare a magnaților care se întâlneau neregulat, la fel ca sesiunile parlamentare din Anglia în perioadele anterioare. În 1654, Dieta a devenit entitate permanentă în care delegații îi reprezentau electorii, principii și orașele. Cu alte cuvinte, în această perioadă, Dieta nu mai era un conciliu un conciliu național ci un congres internațional de diplomați.

Putem fi surprinși că farsa unui imperiu a continuat într-un sistem în care sacrificiul drepturilor imperiale, sau mai bine zis, federale, a fost atât de inclusiv. Un imperiu strict german probabil că ar fi dispărut dar poporul teuton nu putea să abandoneze venerabilul patrimoniu roman. Mai mult de atât, dintre toate popoarele din Europa, germanii se mișcau cel mai încet și cei care au suferit cel mai mult. Dacă Imperiul s-ar fi prăbușit, ar fi fost necesar să fie construit altceva dar germanii preferau să continue cu instrumentul inconfortabil, cât timp funcționa. La drept vorbind, Imperiul nu mai avea o istorie după 1648. Istoria statelor specifice ale Germaniei care înlocuieşte istoria Imperiului, este una din cele mai triste capitole din istoria omenirii. În perioada dintre Pacea de la Westfalia și Revoluția Franceză, cu greu poate fi descoperită o personalitate sau o singură inițiativă nobilă, un unic sacrificiu în favoarea intereselor publice importante, un unic exemplu în care bunăstarea popoarelor este preferată și nu pasiunile egoiste al principilor. Istoria militară din această epocă va fi întotdeauna citită cu interes dar țările libere și progresive au o istorie a păcii la fel de bogată și variată ca istoria războaielor. Atunci când căutăm o istorie a vieții politice a Germaniei din secolul al XVIII-lea, descoperim numai o istorie a scandalurilor de bârfă de la curți și a certurilor dintre diplomații de la congresele nesfârșite.

Cu toate că devenise inutil și neputincios, Imperiul era important pentru țările învecinate, cu care împărțea soarta prin Pacea de la Westfalia. Imperiul era pivotul sistemului politic din Europa, pendulele care demarcau echilibrul puterii. Imperiul a devenit marele obiectiv pentru politica tuturor statelor. Această caricatură modernă a planului prin care teoreticienii din secolul al XIV-lea și-au propus să mențină pacea folosea modalități mai puțin nobile și nu și-a atins scopul mai bine ca alții. Nimeni nu va nega că era și este necesar să fie împiedicată o monarhie universală în Europa. Oare se poate spune că un sistem are succes dacă i-a permis lui Frederic al II-lea al Prusiei să acapareze Silezia, care nu a reglementat agresiunile Franței și Rusiei împotriva țărilor învecinate, care schimbă și face negoț cu pământuri în toată Europa fără să se gândească la locuitori, care a permis și nu putut rectifica vreodată împărțirea Poloniei, ceea mai mare nedreptate publică. Dacă se afirmă că în Imperiu s-au lucruri grave dar fără Imperiu s-ar fi petrecut lucruri mai grave, noi ne putem abține cu greu să nu întrebăm dacă a exista ceva mai rău ca suferința popoarelor în decursul războaielor permanente și pierderile cauzate unei mari părți a populației prin irosirea muncii sale utile pentru întreținerea unei armate permanente.

Germania se afla în relații extinse cu Europa și o singură scânteie provenită din Germania punea tot continentul în flăcări iar flăcările aprinse în altă parte desigur ajungeau în Germania. Lucrurile s-au agravat datorită faptului că principii germani au moștenit sau au creat atât de multe tronuri în exterior.

Ducele de Holstein a achiziționat Danemarca, contele palatin a achiziționat Suedia, electorul din Saxonia a achiziționat Polonia, electorul din Hanover a achiziționat Anglia, arhiducele Austriei a achiziționat Ungaria și Boemia. Pe baza teritoriilor de la nord - est care au ajuns în mâinile sale, electorul de Brandenburg și-a asumat manierele și titlul de rege al Prusiei. Astfel, Imperiul făcea impresia că este pe cale să includă toată Europa, dar într-un sens cu totul diferit față de modul în care acest lucru a fost exprimat pe vremurile lui Charles și Otto cel Mare. Istoria Imperiului din perioada unui secol și jumătate este o înlănțuire dezgustătoare de pierderi și înjosiri. În exterior, principalul pericol era influența Franței, ceea care a fost superioară pentru un timp și întotdeauna amenințătoare. În 1658, jumătate din colegiul electoral a dorit să acorde coroana imperială lui Ludovic al XIV-lea al Franței, dar acesta a fost obiectul unei ure intense înainte de decesul său. Ludovic al XIV-lea a fost denumit oficial *Dușmanul ereditar al sfântului Imperiu* (*Erbfeind des heiligen Reichs*). Cu toate acestea, Franța era sprijinită de numeroși principi. Electorii din regiunea Rin și Bavaria erau instrumentele preferate ale Franței. *Reuniunile* au început în 1680 și erau un eufemism frumos pentru jaful din timp de pace prin care au fost anexate monarhiei lui Ludovic al XIV-lea Strasbourg și alte orașe din Alsacia, Lorraine și Franche-Comté. Aceste anexări l-au adus pe Ludovic al XIV-lea mai aproape de inima Imperiului. Ambiția și cruzimea sa au fost dovedite prin repetatele războaie și prin devastarea regiunilor de lângă Rin. Triumful său ultimativ dar de scurtă durată a fost realizat atunci când generalul duce de Belle-Isle a dictat alegerea lui Carol al VII-lea în 1742. Slăbiciunea Imperiului a fost chiar mai vizibilă când principii au părăsit Viena în decursul războaielor cu turcii pentru a fi salvați de Ioan al III-lea Sobieski, regele Poloniei. Într-adevăr, se pierduse cu totul speranța și interesul pentru vechiul sistem. De multă vreme, principii au fost obișnuiți să se considere dușmanii naturali ai guvernului central iar orice solicitare a guvernului central era, cu siguranță, desconsiderată. La curțile lor mici, ei imitau fastul și fasonul de la Viena și Paris. Ei șopteau că li se va cere să încartiruiască marea fortăreață de la graniță, singura care îi apăra de un vecin invadator. Orașele libere nu și-au revenit niciodată după crizele de foamete și asediile din Războiul de Treizeci de Ani: măreția hanseatică a scăzut iar orașele din sud s-au scufundat în oligarhii apatice. În această perioadă, oarecum stagnantă, vigoarea poporului și-a găsit spațiul necesar în stabilirea unor state ca Prusia din timpul lui Frederic cel Mare sau a ieșit cu totul din politică și s-a orientat spre alte domenii. Dieta devenit disprețuită din cauza ritmului său lent de mișcare și din cauza certurile plictisitoare legate de cele mai frivole chestiuni. Multe sesiuni au fost irosite pentru a discuta data la care Paștele trebuie respectat. Această problemă era mai ridicolă decât ceea care a tulburat bisericile occidentale fiindcă protestanții refuzau să socotească data după calendarul scris de Papă. Atunci când a fost solicitată înființarea unei uniuni sub conducerea imperială, a fost recunoscut faptul că este imposibilă a acțiune comună pentru apărare împotriva Franței prin intermediul vechilor organe precum și atunci când Imperiul nu a fost reprezentat la congresele europene. Împăratul nu putea să ia nici o inițiativă iar capitularea din 1658[171] a însemnat detronarea sa *ipso facto*, în cazul în care încălca condițiile acestui acord.[172]

Inactivitatea împăratului nu a cauzat pagube semnificative fiindcă se aștepta puțin de la el. De la alegerea lui Albert al II-lea în 1437 și până la moartea lui Carol al VI-lea în 1740, sceptrul a rămas în mâinile unei singure familii. Împărații din dinastia Habsburg pot fi comparați favorabil cu dinastiile contemporane din Franța, Spania sau Anglia. Începând cu vremurile Împăratului Rudolf al II-lea (1662 - 1612), administrația dinastiei Habsburg nu era tiranică, nedecisă sau necinstită. Dar, politica lor a fost întotdeauna egoistă. Dinastia Habsburg a avut în posesia sa o funcție care ar fi trebuit să inspire sufletele lor leneșe cu un anumit entuziasm pentru eroii care s-au aflat înainte pe tronul lor, să le creeze dorința de a extinde gloria și bunăstarea Germaniei. Dar, cei din dinastia Habsburg erau cu totul indiferenți, nu aspirau la nimic și foloseau Imperiul drept instrument pentru îndeplinirea scopurilor lor personale sau dinastice. Aflați la marginea de est, cei din dinastia Habsburg au anexat la pământurile lor străvechi din Austria, Strivia și Tirol teritorii mult mai mari, care nu erau teritorii germane. Astfel, ei au devenit

---

[171] Autorul se referă la capitularea armatei imperiale în asediul de la Toruń, în nordul Poloniei. [NT]

[172] În continuare, autorul citeză fără date specifice o sursă menționată de istoricul german Ludwig Häusser în lucrarea sa *Deutsche Geschichte von Tode Friedrichs des Grossen bis zur Gründung des Deutschen Bundes*, (Berlin: Weidmann, 1869) [NT]

conducătorii unui stat separat și independent. Ei s-au străduit să reconcilieze interesele dinastiei cu interesele Imperiului, cât timp părea că este posibil să fie recuperată o parte din vechea prerogativă imperială. Atunci când aceste speranțe au fost spulberate după înfrângerile din Războiul de Treizeci de Ani, ei nu au mai ezitat între o coroană electivă și stăpânirea statelor ereditare. Din acest moment, ei s-au implicat în politica din Europa, nu în calitate de reprezentanți ai Germaniei ci ca șefii unei mari monarhii austriece. Nu ar fi existat în acest fenomen nici o culpabilitate dacă, în același timp, ei nu ar fi continuat să implice Germania în războaie cu care ea nu avea nimic în comun. Astfel, au fost irosite forțe germane în luptele nesfârșite cu turcii și în implicare într-un nou conflict cu Franța, nu pentru apărarea propriilor granițe ci pentru ca un vlăstar al dinastiei Habsburg să ajungă la putere în Spania sau Italia. Tendința de a separa între entitatea imperială și funcția imperială și de cei care o dețineau a apărut după ce a fost examinat decursul politicii externe al dinastiei Habsburg, după ce s-a luat notă de afacerea din 1734, când cei din dinastia Habsburg au dat Lorena ca să primească Toscana, adică un teritoriu german pentru un teritoriu care nu era german. De asemenea, s-a constatat cum cei din dinastia Habsburg se opun oricărei reforme care ar fi putut să fisureze propria lor prerogativă și cum ei s-au luptat ca să obstrucționeze camera imperială pentru ca să nu intervină în *Consilium Aulicum*. Dinastia Habsburg a continuat să dețină coroana, fapt care a devenit proverbial. Nimeni nu putea să ignore Austria, oricât de infamă ar fi fost și nimeni nu își putea imagina să-i zdruncine poziția în Europa. Aliații Austriei aveau noroc: Austria își urmărea scopurile persistent iar domeniile partajate întotdeauna îi reveneau. Cu toate că tronul era electiv, era greu să nu fie influențat de formulele prelungite. De mai multe ori s-au făcut planuri de a înlătura dinastia Habsburg prin alegerea unui prinț din altă dinastie sau de legifera a lege conform căreia nu puteau fi mai mult de doi sau patru succesori din aceeași dinastie.[173] Franța repeta avertismentele adresate electorilor[174] și susținea că ei își pierd libertatea iar sceptrul devine ereditar într-o unică familie trufașă. Dar, sentimentul era că o schimbare ar fi dificilă și neplăcută. Având în vedere marile cheltuieli și veniturile insuficiente ale Imperiului, era nevoie de sprijinul unor domenii patrimoniale dincolo de cele aflate în posesia principilor germani. Candidați din state germane precum Prusia și Hanovra erau de dimensiuni și cu mijloace materiale suficiente, ar fi putut să fie candidați dar erau protestanți. Dar, ei au fost excluși din cauza legăturii dintre funcția imperială și Biserică precum și din cauza catolicilor majoritari din colegiul electoral. În moment de pericol, acești catolici din colegiul electoral se uneau în jurul Austriei, oricât de invidioși ar fi fost.[175] Puterea lor a fost expusă atunci când aceste considerente au fost ignorate. Atunci când linia ereditară masculină a Habsburgilor s-a stins la moartea Împăratului Carol al VI-lea, generalul francez, ducele de Belle-Isle, a obținut prin intrigi alegerea Împăratului Carol al VII-lea, primul dintre principii catolici. Perioada în care Carol al VII-lea s-a aflat la putere a fost o înlănțuire de nenorociri și mârșăvii. După ce a fost scos de la München de către austrieci, căpetenia Sfântului Imperiu Roman a trăit la Frankfurt din recompensa Franței, blestemat de țara asupra căreia a adus mizeriile unui război prelungit, datorită ambițiilor sale. Alegerea lui Francis, duce de Lorena în 1745, soțul Mariei Terezia, arhiducesă a Austriei și regină a Ungariei, a fost făcută cu intenția de a readuce coroana unicii puteri care era capabilă să o poarte cu demnitate. Împăratul Iosif al II-lea, fiul Mariei Terezia, cel care a purtat coroana, era un membru important al dinastiei Habsburg.[176] În războiul care a urmat după moartea Împăratului Carol al VI-lea, Imperiul nu a participat ca entitate și s-ar fi putut

---

[173] Autorul menționează aici fără date bibliografice precise pe Johann Jacob Moser, autorul unui mare număr de lucrări. [NT]

[174] În 1658, Franța a oferit subsidie electorului de Bavaria dacă va deveni împărat.

[175] Pacea de la Westfalia a inclus condiția de *exacta aequalitas*. În aparență, acesta era un privilegiu important. Dar, având în vedere relația deosebită dintre Biserica Catolică și Imperiu, nici un eretic nu putea să devină împărat. Jurămintele și ceremoniile de încoronare nu puteau fi făcute pentru un protestant.

[176] Pfeffinger menționează următoarele motive datorită cărora Imperiul a fost posedat pentru mult timp de către cei din dinastia Habsburg: 1. Marea putere a Austriei; 2. Bogăția Austriei atunci când Imperiul era în pauperitate; 3. Majoritatea electorilor erau catolici; 4. Alianțele matrimoniale fericite ale Austriei; 5. Austria era moderată; 6. Memoria beneficiilor acordate de Austria; 7. Suferințele care au urmat după mutarea de la succesiunea sanguină a primilor împărați; 8. Frica de incertitudine care ar fi urmat dacă Austria ar fi rămas fără coroană; 9. Aviditatea Austriei de a poseda coroana.

descompune în favoare unui membru ferm. Pe vremea lui Frederic al II-lea, Prusia s-a dovedit o forță capabilă să combată alianța ostilă față de ea dintre Franța și Austria. Predominanța Imperiului ca forță unică a fost înlocuită de rivalitatea recunoscută dintre cele două monarhii militare. Împăratul Iosif al II-lea al Sfântului Imperiu Roman era un fel de rege - filozof, a făcut un efort disperat de a reglementa dezordinea financiară, de a purifica și revitaliza Camera Imperială. El a renunțat la politica predecesorilor săi, a intrat în conflict cu Papa și presupunea că va vizita Roma, unde a fost auzită pe străzi lozinca *Evvivo el nostri imperatore*... Graba lui necugetată s-a lovit de o împotrivire morocănoasă iar el a decedat fiind deziluzionat de planurile sale premature. Împăratul Iosif al II-lea a lăsat în urma sa gruparea de principi care fusese formată de Frederic cel Mare pentru a se opune planurilor sale în Bavaria. Succesorul său, Împăratul Leopold al II-lea, a abandonat reformele planificate iar asupra Germaniei a venit calmul, calmul dinaintea furtunii. Cei supuși Imperiului aproape că uitaseră de existența Imperiului: nimic nu le amintea acest lucru în afară de o învestitură feudală ocazională la Viena, o aglomerație de avocați bătrâni, solemni, de la Wertz, implicați în a acțiuni juridice interminabile și aproape 30 de diplomați din Regensburg, rămășițele Dietei Imperiale în care, în alte vremuri, un erou - rege era pus pe tron printre prelați cu mitră și baroni cu zale de oțel. În alte vremuri, Dieta Imperială a emis legi pentru toate popoarele de la Marea Baltică până la Marea Mediterană. Ceremoniile solemne ale Dietei imperiale probabil că nu s-au mai repetat în altă parte. Rolul membrilor din această Dietă era să discute dar nu să rezolve chestiuni. Germanii se comportau cu un formalism mai pedant decât spaniolii dar în această perioadă acest formalism s-a sfărâmat sub un munte de gunoi, oricare ar fi fost sensul sau forța vechilor sale instituții. Pedeapsa măreției este supraviețuirea formelor dar nu a esenței. Lenea și timiditatea nu percepeau că falsul trebuie considerat drept păcătos și permite să existe în continuare o entitate care devenise demult neajutorată și fără speranță. Astfel, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, tot ceea ce mai rămăsese erau ecourilor unor denominări ale Imperiului înființat de Charles, împodobit de Frederic și slăvit de Dante.

Spiritul german începea să-și cultive excepționala sa literatură și s-a refugiat cu dezgust din spectacolul imbecilității ceremoniale. Spiritul național părea dispărut la principi și la oamenii de rând.

Cu toate că Imperiul arăta ca un cadavru adus dintr-un mormânt egiptean, gata să se prăbușească la orice atingere, nu părea să existe vreun motiv să nu supraviețuiască încă mai multe secole în această stare de lucruri. Soarta l-a crutat și l-a distrus la lumină.

## Capitolul XX:  Căderea Imperiului

Goethe a descris cum, în copilăria sa, locuitorii din Frankfurt priveau cu disconfort zidurile Sălii Romane, acoperite cu portrete al împăraților care s-au succedat și unde, în cele din urmă, a rămas loc pentru un singur împărat.[177]  În 1792, Împăratul Francisc al II-lea a urcat pe tron și a ocupat acest ultim loc. Cu trei ani înainte  a apărut pe cerul Occidentului un mic nor iar acum cerurile erau întunecate de furtuni distrugătoare. Încă pe vremea primului declin al Imperiului exista o profeție[178] care prevedea că atunci când totul se va descompune și ticăloșia va avea existența deplină un al doilea Charles, de origine franc, care va veni la putere ca împărat pentru a epura și vindeca religia. Dacă aceasta nu era exact misiunea noului conducător al francilor din Occident, el era cel puțin nerăbdător să pășească pe aceste urme și să aducă în viață din nou gloriile acelui erou al cărui tron el susținea că l-a ridicat din nou. S putea demonstra cu ușurință că, în 1804, orice parizian era convins de paradigma dintre o lungă dinastie de conducători teutoni feroce, al căror geniu viguros a acaparat tot ce a putut de la învățătura călugărească din secolul al VIII-lea și fiul unui avocat din Corsica. Cu toată strălucirea unui francez și profunditatea decisă a unui italian, el a crezut numai pe jumătate în ideile enciclopediștilor. El a preluat tronul puterii absolute cu vârtejul unei revoluții. Între Alcuin și Talleyrand au existat diferențe la fel de mari ca cele dintre respectivele lor căpetenii. Cu toate că existau diferențe de caracter și temperament între cele două personalități, cu toate că ambele Imperii erau bazate pe cucerire, există o mare asemănare istorică între pozițiile lor. Ambii erau conducătorii unor popoare înfocate și războinice; unul dintre aceste popoare era sălbatic precum fiarele din păduri iar celălalt era îmbătat de furia revoluționară. Ambele imperii aspirau să pună fundamentul unei monarhii universale. Ambele imperii erau infestate cu o imaginație puternică și sceptică. Chiar daca uneori această imaginație le predomina judecata, ea era totuși una din cele mai adevărate și sublime elemente ale măreției lor. Unul privea retrospectiv la regii aflați sub teocrația iudaică și a împăraților din Roma creștină, celălalt dorea să se modeleze după Cezar și Charlemagne. Oricât de util ar fi fost precedentul imaginar al denumirii și carierei marelui carolingian pentru un conducător hotărât să devină dar care nu putea deveni rege de stilul celor din dinastia Bourbon, oricât de atrăgătoare era o asemenea legătură pentru vanitatea imaginară a poporului francez, Napoleon l-a reamintit deseori pe eroul pe care el pretindea că îl reprezintă dar nu din cauza unui scop premeditat sau din cauza artei de stimulare. Oricine citește istoria vieții sale nu poate avea vreo îndoială pe deplin că destinul care a făcut ca Franța să fie centrul lumii  moderne este același destin care l-a pus pe tron ca să execute planurile lui Charles, să domnească de la Paris asupra întregului continent Europa, așa cum cezarii domneau de la Roma.[179] Din acest motiv, el s-a îndreptat spre capitala antică a împăraților franci pentru a primi recunoașterea austriacă  a titlului său imperial. Din același motiv, el vorbea despre revendicarea provinciilor Catalonia și Aragon, fiindcă acestea au fost parte din teritoriul carolingian, cu toate că nu au fost supuse vreunui descendent al lui Hugo Capet. Din același motiv, el s-a îndreptat spre orașul Nijmegen (Olanda), unde un palat vechi a fost restaurat din ordinul să iar pe ziduri a fost scris numele său sub numele lui Charles. Din același motiv, el a chemat Papa la încoronarea sa așa cum Papa Stefan al II-lea a venit în urmă cu un mileniu ca să-l instaleze pe tron pe Pepin cel Scurt. Dorința de a fi considera împărat legitim al Occidentului s-a manifestat la încoronarea lui Napoleon la Milano, prin decretul de anexare al Romei, prin revocarea donațiilor făcute de către regii francezi și prin titlul acordat fiului său

---

177 J. W. von Goethe, *Poetry and Truth from My Own Life*, (London: Bell & Sons, 1913), v. 1 [NT]

178 Simon Schardius, *Chronica Magistri Iordanis Qualiter Romanum Imperium* in *De Iurisdictione, Autoritate et Praeeminentia Imperiali, ac Potestate Ecclesiastica de que Iuribus et Imperii*, (Basel: J. Oporinus, 1566), p. 297 ff [NT]

179 C.L.F. Pancoucke (ed.), *Oeuvres de Napoleon Bonaparte*, (Paris: Pancoucke, 1821), v. 4, p. 521; Napoleon a afirmat că pentru Papă el este Charles (Charlemagne). Vezi: P. Lanfrey, *La vie de Napoleon*, (Paris: Charpentier, 1880), v. 3, pp. 417, 420. [NT]

(adoptiv) Eugène de Beauharnais.[180] Se spune chiar că, la un moment dat, Napoleon dorea să-i înlăture pe cei din dinastia Habsburg și să fie ales ca împărat în locul lor. Dacă această dorință s-ar fi împlinit, s-ar fi împlinit analogia dintre poziția deținută de stăpânitorul francez față de Puterea Austriei și poziția în care Charles și Otto cel Mare s-au aflat în fața împăraților lipsiți de putere din Bizanț. Era ciudat că pap se dezicea de vechiul său aliat pentru a reînsufleți puterea Franței, unde zeița rațiunii fusese venerată cu puțin timp înainte. Într-adevăr, exista o mare diferență între sentimentele cu care Papa Pius al VII-lea despre "fiul foarte drag din Hristos" și sentimentele din relația lui Papa Adrian I cu fiul lui Pepin. În mod asemănător, este ciudat contrastul dintre principiile care formau politica lui Napoleon și viziunea teocratică din spiritul lui Charles. Nici una din aceste comparații nu este în favoarea principiilor moderne. Papa Pius al VII-lea poate fi scuzat pentru apelul său la ajutor atunci când era în suferință. Napoleon a descoperit că apărarea Bisericii îi întărea poziția sa în Franța și îi acorda demnitate din perspectiva creștină.

Numai existența vechiului Imperiu Romano-German împiedica recunoașterea luptătorului corsican drept suveran al Europei de vest. Cu puțin timp înainte, Napoleon a preluat noul său titlu, atunci când a început să distingă între Franța și Imperiul Francez. Din 1792, Franța a înaintat la Rin și, prin anexarea regiunii Piedmont, a trecut Alpii. Imperiul Francez includea regatul Italiei, multe state dependente, Napoli, Olanda, Elveția și numeroase principialități germane care erau aliați ai Franței așa cum *Socii populi Romani* au fost aliați ai Romei.[181] Atunci când ultima coaliție a lui Pitt a fost distrusă la Austerlitz iar Austria s-a supus prin Pacea de la Pressburg (1805), cuceritorul a avut sentimentul că acesta este cel mai prielnic moment. El a înfrânt doi împărați din Austria și Rusia, el pretindea că reprezintă Roma veche și nouă și, în decurs de 18 luni, a creat mai mulți regi decât toți cei care au ocupat tronul germanic în decursul secolelor. El credea că acesta este momentul potrivit pentru a înlătura pretenții depășite în timp și pentru a invoca moștenirea unică a Imperiului de Apus. Curtea sa era o imitație grotescă a titlurilor și ale ceremoniilor din Imperiul de Apus. Napoleon apare în istoria franceză drept restauratorul păcii, constructorul edificiului sfărâmat al ordinii sociale, autorul unui cod și al unui sistem administrativ, care cei din dinastia Bourbon s-ar fi bucurat să-l mențină. În exterior, el era adevăratul fruct al Revoluției și cucerea numai pentru a distruge. Misiunea sa era mai benefică prin rezultatele sale decât prin modalitățile sale. În Germania și Italia, scopul său era spulberarea sistemului abominabil de state mici, reînvierea spiritului popular, îndepărtarea relicvelor provenite de la feudalismul decadent și crearea în urma sa a unui spațiu liber pentru dezvoltarea unor forme noi și superioare ale vieții politice. Procesul de distrugere s-a desfășurat rapid în 1792, la Campo Formio, când Austria a cedat Olanda ca preț pentru Veneția. Toți suveranii germani la vest de Rin au fost deposedați iar teritoriile lor au fost incluse în Franța. Restul țării a fost revoluționat prin Pacea de la Luneville și "indemnizațiile" dictate de Franța la Dieta din februarie 1803. Noi regate au fost înființate, electorate au fost create și distruse, prinți mai puțin importanți au fost mediatizați (adică nu mai depindeau direct de Împărat [NT]). Orașele libere au fost ocupate de trupe și au fost transmise unui potentat din apropiere. Mai mult ca oricare schimbare, secularizarea proprietăților deținute de prinți - episcopi și stareți a proclamat decăderea constituției vechi, ale cărei principii solicitau existența unei aristocrații spirituale alături de aristocrația temporală. Având presimțirea că se vor petrece unele evenimente și pentru a satisface intenția lui Napoleon, Împăratul Francisc al II-lea a început să se denumească *Împărat Moștenitor al Austriei* și a menținut titlul anterior. În următorul act al dramei, putem scuza mai ușor ambiția unui cuceritor străin decât egoismul trădător al prinților germani, care au rupt orice relație de veche prietenie și datorie pentru a se prosterna în fața tronului. Prin Actul Confederației de la Rin (Rheinbund)[182], semnat la Paris la data de 17 iulie 1806, state printre care Bavaria, Würtemberg, Baden și altele s-au retras din cadrul Imperiului. Pe data de 1 august 1806, delegatul; francez la Regensburg a anunțat Dieta că patronul său, care a fost de acord să devină Protector al principilor

---

[180] C.L.F. Pancoucke (ed.), *op. cit*.

[181] A. H. L. Heeren, *A Political Manual of the History of the Political System of Europe and its Colonies,* (Oxford: Talboys, 1834), v. 2, pp. 273 - 274 [NT]

[182] Cr. - G. de Koch & F. Schoell, *Histoire abrégé des traités de paix entre les puissances de l'Europe depuis la Paix de Westphalie,* (Paris: Gide, 1817), v. 8 [NT]

confederați, nu mai recunoștea existența Imperiului Francisc al II-lea a decis imediat să-l anticipe pe acest Odoacer și, prin declarația din 6 august 1806, el a demisionat din funcția imperială. Prin acest act, Francisc al II-lea declară că, în situația alterată a lucrurilor, el nu își poate îndeplini obligațiile impuse prin capitulare. În consecință, el consideră că legăturile sale cu entitatea germanică sunt rupte; el eliberează de la supunere statele care formau entitatea germanică și se retrage pentru a guverna dominioanele sale ereditare cu titlul de "Împărat al Austriei".[183] În tot documentul este folosit termenul "Imperiul German" (*Deutches Reich*). Francisc al II-lea din dinastia Habsburg a depus coroana lui August, Constantin, Charles și Maximilian. O nouă epocă din istoria lumii este desemnată prin căderea celei mai venerabile instituții. După 1006 de ani de la încoronarea regelui franc de către Papa Leon al III-lea, Sfântul Imperiu Roman s-a sfârșit.

În alte vremuri, acest eveniment putea fi considerat drept un semn că sfârșitul lumii este aproape. Dar, vârtejul evenimentelor care a uluit lumea din 1789, a trecut aproape neobservat peste acest eveniment. Nimeni nu își putea imagina cum se vor termina lucrurile sau ce fel de ordine se va forma, în cele din urmă, după haos. Atunci când monarhia universală a lui Napoleon a fost dizolvată și au reapărut vechile granițe, se presupunea, în general, că Imperiul va fi restabilit în cadrul vechilor sale hotare.[184] Multe state doreau acest lucru, inclusiv Hanovra, care reprezenta Marea Britanie. Cu toate că simpla reînviere a Imperiului Romano-Germanic nu putea intra în discuție, aceste state aveau totuși impresia cel mai bun lucru ar fi fost includerea Germaniei din acest joc, în cadrul unei unice conduceri, căreia i-ar fi fost încredințată vechea funcție de a menține pacea dintre membrii confederației. Dar regate noi, mai ales Bavaria, nu voiau să accepte un superior; Prusia, entuziasmată de gloria sa din războiul de independență, era dispusă să se confrunte au Austria pentru coroană. Austria era nepăsătoare cu privire la reluarea unei funcții despuiată de o mare parte a demnității sale, cu obligații care trebuiau să fie îndeplinite și fără resurse care să permită îndeplinirea acestor obligații. În consecință, la Pacea de la Paris a fost folosită o expresie care se referea la unirea Germaniei printr-o relație federativă.[185] La Congresul de la Viena s-a decis după cum dorea Austria, având în vedere dificultatea de a ajunge la un acord între state cu privire la oricare alt subiect și de a stabili o entitate federală. Astfel, a fost creată Confederația Germanică, o instituție desemnată chiar de la început să fie un expedient temporar, un compromis insuficient între realitatea suveranității locale și aparența unei uniuni naționale care, după o existență ignobilă și plină de amenințări timp de o jumătate de secol, era considerată drept neregretată pe câmpiile de la Königgrätz (regiunea Hradec Králové, Cehia) și Langensalza (în estul Germaniei).

---

[183] *Ibid.*
[184] I*bid.*, v. 11
[185] *Ibid.*

## Capitolul XXI: Căderea Sfântului Imperiu Roman și consecințele

După încercările de a examina separat etapele din dezvoltarea Imperiului, mai rămâne puțin de spus despre esența și rezultatele pe care le-a cauzat Imperiul. În acest scop, concluziile despre esența generală nu pot fi utile fiindcă sunt neclare și false. Imperiul a avut diverse aspecte, după cum au existat în diversele perioade și condiții sociale în decursul cărora a continuat să existe. La popoarele extenuate din jurul Mării Mediterane, sentimentul național era stins, credința se transformase în superstiție, gândirea și arta lor era o vagă imitație a grecilor. La popoarele aflate în aceste condiții se formează un teribil despotism: la început, apare despotismul unui oraș, apoi despotismul unui sistem administrativ care apasă la fel de puternic asupra tuturor supușilor săi și devine pentru ei o religie și un guvern. Tocmai în momentul în care, în cele din urmă mulțimea se împrăștie, apar triburile din nord. Cei din aceste triburi din nord sunt prea aspri ca să mențină instituțiile care au supraviețuit și prea puțini la număr ca să introducă propriile lor instituții. Astfel, urmează o perioadă de confuzie profundă până când primul împărat franc ridică imaginea decăzută și cere popoarelor să se închine din nou în fața ei. În decursul domniei acestui împărat, a existat pentru puțin timp o teocrație; în decursul domniei succesorilor săi germani, a apărut primul regat feudal, centrul cavaleriei din Europa. Odată cu declinul feudalismului, sistemul de guvernare se transformă din nou: după ce a creat speranța să devină monarhia ereditară a dinastiei Habsburg, sistemul se scufundă sub conducerea unei grupări internaționale, lipsită de puteri mai mult decât onorată. La prima vedere, pentru noi ca oameni moderni, repetarea denumirii și a vechilor invocări în condiții cu totul diferite este o absurditate, o fantomă prea vană ca să impresioneze spiritul cel mai superstițios. Examinarea mai atentă va corecta această noțiune. Nici o putere nu s-a aflat vreodată pe fundamente atât de certe și profunde precum cele pe care Roma s-a aflat timp de trei secole de cucerire și patru secole de stăpânire fără perturbări. Dacă Imperiul Roman ar fi fost un regat ereditar sau local, acest Imperiu s-ar fi putut prăbuși odată cu stingerea dinastiei, cucerirea unui trib sau distrugerea orașului de care acest Imperiu era atât de legat. Dar, Imperiul Roman era nepieritor fiindcă era universal; atunci când forța sa a încetat să mai existe, Imperiul Roman a fost memorat cu spaimă și dragoste de popoarele cărora le-a distrus existența separată fiindcă i-a cruțat pe cei slabi și i-a lovit pe cei puternici, fiindcă a acordat drepturi egale și nu a închis pentru nici unul dintre supuși calea ambiției onorabile. Atunci când a dispărut forța militară a orașului cuceritor, a început influența sa asupra lumii spirituale: prin intermediul Romei, teoriile grecilor au fost puse în aplicare, noua religie a fost îmbrățișată și organizată. Limba latină, teologia latină și arhitectura romană au pătruns acolo unde vulturii de război nu au zburat niciodată și, odată cu extinderea civilizației, și-au găsit cuiburi noi pe lângă fluviile Gange (India) și Mississippi (America).

Prelungirea unui guvern în cadrul unor condiții schimbate nu este un fenomen ieșit din comun. Titlurile sunt suma istoriei politice a popoarelor și sunt atât cauze cât și rezultate. Dacă acest fenomen nu este nesemnificativ în prezent, cu atât mai puțin nu era nesemnificativ în epocile de ignoranță și iraționalism. Ar fi o misiune instructivă dar obositoare de a examina numeroasele revendicări care mai sunt încă formulate pentru a reprezenta Imperiul Roman, toate fiind neîntemeiate și nici una lipsită de consecințe. Austria se leagă de un nume care pare să-i acorde un fel de precedență în Europa; atunci când a posedat Lombardia, Austria era obișnuită să justifice poziția sa acolo prin invocarea drepturilor feudale ale dinastiei Hohenstaufen. Fără să aibă drepturi legale mai mari decât putea pretinde un prinț din Reuss sau un landgraf din Homburg, Austria și-a asumat armele și dispozitivele vechiului Imperiu. Cu toate că este una din cele mai tinere monarhii din Europa, Austria este respectată drept ceea mai veche și ceea mai conservativă monarhie. Pe vremea lui Napoleon, Franța s-a numit singură moștenitoarea dinastiei carolingiene. Pentru un timp, Franța condusă de Napoleon a deținut sceptrul Occidentului. În această perioadă, Franța aspira să dețină balanța politicii din Europa și să fie recunoscută drept conducătoarea și

patroana popoarelor *latine* de pe ambele părți ale Oceanului Atlantic.[186] Rusia proclamă credința bizantină, pretinde coroana împăraților bizantini și crede că reședința promisă de profeție pentru o mie de ani nu va fi deținută mult timp. Doctrina panslavismului a devenit un formidabil instrument de agresiune în mâinile despotismului viclean și belicos, care are în fruntea sa o căpetenie a întregii biserici din răsărit. Influența durabilă a vechilor combinații politice este dovedită prin aviditatea cu care Grecia modernă a adoptat ideea de a reuni toate neamurile grecești într-un nou Imperiu de Est, cu capitala la Bosfor. Otomanul intrus, deosebit prin credință și descendență, s-a declarat de mai multe ori reprezentantul bisericilor răsăritene, după ce le-a distrus domeniile. Soliman I a preluat titlul de împărat dar nu a fost de acord ca acest titlu să fie purtat de Carol Quintul. Succesorii săi au fost precedați de 12 ofițeri care mergeau pe străzile din Constantinopol, purtând pe sus paie, a slabă asemănare cu fasciile consulare care i-au condus pe cei de genul lui Quinctius sau Fabius[187] pe forumul din Roma. Dar, în nici unul din aceste cazuri nu a existat aparenta legalitate a titlurilor pe care strigătele poporului și binecuvântarea pontifică au acordat-o lui Charles și Otto.

În orice caz, aceste exemple sunt paradigme minore. Completarea și ilustrarea istoriei Imperiului se află în istoria Sfântului Tron. Puterea spirituală a Papalității era fructul dominației temporale a Romei. Papalitatea evoca fantoma părintelui său, o folosea, o asculta, s-a răsculat și a răsturnat-o Ajunsă la bătrânețe, Papalitatea a îmbrățișat din nou puterea temporală până când, în timpul propriei sale decăderi, ea a auzit dangătul propriului său deces.

Papalitatea și Imperiul au ajuns să dețină o mare putere într-o perioadă în care spiritul era cu totul prostrat în fața autorității și a tradiției, atunci când aplicarea judecății particulare era imposibilă pentru majoritatea oamenilor și cât se poate de păcătoasă pentru toți oamenii. Cei care credeau în minunile din *Acta Sanctorum* și nu puteau pune la îndoială decretele isidoriene, puteau să recunoască dubla autoritate a Romei drept poruncită de Dumnezeu, bazată pe multiplele texte din Sfânta Scriptură și confirmată de cinci secole de posesie nedisputată.

Biserica și Imperiul au sancționat pasiunea medievală pentru uniune, ferocitatea, violența. Dezordinea erau păcatele evidente ale acelor vremuri. Din această cauză, toate aspirațiile spre bine aveau ca scop să învețe forțele obstinate să se sacrifice pentru un scop comun prin înfrângerea pasiunii și intensificarea simpatiei. Pentru cei care nu puteau să depășească elementul senzual, care nu înțelegeau adevărata legătură sau adevărata diferență între elementul spiritual și elementul laic, ideea despre Biserica Vizibilă era plină de înțelesuri teribile. Gândirea solitară era neputincioasă și se străduia să se piardă în agregat fiindcă nu putea să creeze pentru sine elementul universal. Schisma care a îndepărtat omul din congregația celor religioși de pe pământ era la fel de înspăimântătoare ca erezia care excludea omul din compania celor binecuvântați din ceruri. Cel care nu și-a păstrat locul desemnat în rândurile bisericii militante, nu avea dreptul să se bucure ostracizările îmbucurătoare ale bisericii triumfătoare. Aici, la fel ca în multe alte cazuri, folosirea prelungită a limbajului tradițional pare să ne fi prevenit să constatăm cât de mare este diferența între vremurile noastre și vremurile în care frazele noastre erau folosite pentru prima oară cu deplină sinceritate. În acest context, noi trebuie să luăm notă de schimbarea profundă și pătrunzătoare care s-a petrecut. Dacă această schimbare este spre bine sau nu este o altă întrebare. Supunerea, aproape prima dintre virtuțile medievale, este considerată în prezent drept potrivită numai pentru sclavi sau nebuni. În loc să o slăvească, oamenii sunt obișnuiți să condamne supunerea voinței individuale, capitularea credinței individuale în favoarea voinței sau a credinței comunitare. Unele persoane afirmă că varietatea de opinii este un lucru pozitiv. În mod cert, marea masă nu simte dorul pentru o uniune abstractă a credinței. Ei nu suferă de onoarea schismei. Ei nu înțeleg și nu pot să înțeleagă intensa fascinație exercitată asupra strămoșilor lor medievali de ideea unei unice biserici care pătrunde tot. O viață în biserică, pentru biserică, prin biserică; o viață în care biserica binecuvânta la slujba de dimineață și trimitea la tihnă cu imnul de vecernie. Aceasta era viața pe care Biserica o stimula prin

[186] Autorul menționează scrisoarea lui Napoleon al III-lea către mareşalul francez Forey, probabil de la data de 5 iulie 1862. Vezi: P. F. Martin, *Maximilian in Mexico. The Story of the French Intervention (1861 - 1867)*, (NY: Scribner's Sons, 1914) [NT]

[187] Acestea sunt două nume de familie de patricieni romani cu multe ramuri. [NT]

stimulația repetată constant a jurămintelor, o ușura prin confesiuni, o purifica prin penitență, o admonesta prin prezentarea unor obiecte vizibile de contemplare și cult. Aceasta era viața desemnată de oamenii din Evul Mediu drept existența justă. Aceasta era viața trăită în fapt de mulți oameni și idealul tuturor. Lumea invizibilă era arătată neîncetat iar dependența sa de lumea vizibilă era atât de resimțită încât se părea că bariera dintre ele dispare. Biserica era portalul cerurilor și raiul anticipat, fiind deja reunită și deplină.

Imperiul și Biserica aveau ca fundament opinia, mai mult decât forța fizică. În lupta din secolul al XI-lea, Imperiul a căzut fiindcă rivalul său de atunci poseda mai ferm și mai direct sufletele oamenilor și era sprijinit de pedepse mai grave decât moartea trupească. În perioada papilor Alexandru și Inocențiu, entitatea ecleziastică era animată de un spirit mai elevat și mai devotat cu totul unui unic scop, în comparație cu cavalerii și nobilii care urmau stindardele împăraților suabi. Loialitatea lor era deplină, includea principiile pentru care ei luptau. Ei chiar tremurau când rezistau în fața forței spirituale.

Imperiul și Biserica au pornit de la o coincidența de nume. Puterea marelui patriarhat latin era forma. În creșterea sa, fantoma vechiului Imperiu a fost favorizată de circumstanțe dar era cu adevărat vitală fiindcă era capabilă în mod excepțional să se adapteze la caracterul și necesitățile vremurilor. Așa era și Imperiul dar cu mult mai puțin perfect. Forma Imperiului era tradiția de stăpânire universală a Romei. Forma Imperiului a satisfăcut necesitățile din secolele care au urmat prin civilizarea popoarelor barbare, prin menținerea uniunii în condiții de confuzie și dezorganizare, prin dominarea violenței brute prin sancțiunile unei forțe superioare, prin desemnarea sa drept temelia unei gigantice bolți feudale, prin faptul că, la bătrânețe, și-a asumat conducerea unei uniuni europene. Istoria Bisericii și a Imperiului denotă forța denumirilor și a formelor antice. Istoria Bisericii și a Imperiului denotă în ce limite este posibilă o asemenea perpetrare și cum uneori induce oamenii în eroare, atunci când își pierde substanța dar își menține aparența. Perpetuarea în sine este numai expresia credinței umane, o credință corectată permanent dar, totuși, niciodată slăbită. Această credință afirmă că vechile instituții pot continua și continuă să existe neschimbate, că ceea ce a fost util pentru strămoși va fi suficient și pentru ei, că un sistem poate fi adus la perfecțiune și poate fi acceptat pe veci. Probabil că acesta este cel mai vechi instinct politic. Acest instinct este adeseori util, adeseori abuzat grosolan dar niciodată atât de natural și atât de potrivit ca în momentul în care îi face pe oamenii care se simt inferiori față de anceștrii lor să păstreze ceea ce pot din distrugerea unei civilizații superioare față de civilizația lor. Astfel, Papalitatea și Imperiul au fost menținute de generații care nu aveau nici un fel de glorie și înțelepciune în afară de ceea ce ei asociau cu numele de Roma. Prin urmare, nici un exemplu nu demonstrează atât de convingător cât de zadarnice sunt încercările de a menține în viață un sistem provenit din idei și circumstanțe care au dispărut. Cu toate că niciodată nu a existat o asemenea prelungire, cu toate că în Imperiul a fost în Evul Mediu un anacronism, Imperiul din secolul al X-lea avea puțin în comun cu Imperiul din secolul al II-lea. Papalitatea era și mai mult un anacronism, cu toate că a aspirat la forme și titluri antice care, în realitate, erau o creație nouă. Pe măsură ce Papalitatea era o noutate, reprezenta propriul său spirit și nu spiritul trecutului, Papalitatea a devenit o putere mai mare și mai rezistență în comparație cu Imperiul. Papalitatea era o forță mai durabilă fiindcă era mai tânără iar astfel se afla într-o armonie mai intensă cu sentimentele contemporanilor săi. De asemenea, Papalitatea era mai puternică fiindcă se afla în fruntea unui mare corp ecleziastic, în care și prin care, mai curând decât prin viața laică, toată înțelepciunea și activitatea din Evul Mediu aspira să se exprime. Celebra asemănare emisă de Papa Grigore al VII-lea descrie cel mai bine Imperiul și Papalitatea. Acestea erau două lumini pe firmamentul Bisericii militante, care au luminat și au stăpânit lumea în tot Evul Mediu. Ceea ce este luna pentru soare, Imperiul este pentru Papalitate. Razele Imperiului erau preluate temporar, slabe și adeseori întrerupte. Papalitatea ilumina cu o nestinsă strălucire splendidă.

După cum am afirmat, Imperiul nu a fost niciodată cu adevărat medieval. Oare Imperiul era Roman dincolo de denumirea sa? Oare această denumire era mai mult decât o fantezie anticară? Comparația dintre dinastia antonină și comparația ottoniană poate fi făcută cu ușurință și se va constata că acestea aveau în comun numai neasemănarea. Noi știm ce era Imperiul în secolul al II-lea. În secolul al IX-lea, Imperiul era o monarhie feudală, întemeiată pe o puternică oligarhie teritorială.. Căpeteniile dinastiei ottoniene erau barbari, descendenții celor care l-au distrus per Varus, l-au uimit pe Germanicus iar uneori ei nu puteau să vorbească latina. Puterile acestei dinastii erau limitate. Cu greu se poate afirmă că această

monarhie avea vreo organizare rutinară, juridică sau administrativă. Această monarhie era consacrată apărării sau, mai bine zis, ea exista în virtutea religiei persecutată de Traian și Marcus. Totuși, după ce contradicțiile au fost formulate în cei mai gravi termeni, mai rămân similarități. Ideea esențial romană de denaționalizare universală a supraviețuit și a implicat o anumită egalitate între toți supușii liberi. Am remarcat deja că, timp de numeroase secole, ceea mai înaltă demnitate din lume a fost unica funcție civilă pentru care orice creștin liber la naștere era eligibil. În perioade timpurii mai exista și vigoarea indomptabilă care, eventual, i-a făcut pe Traian și pe Severus să-și caute adevărații succesori în pădurile germane mai mult decât în palatele bizantine, unde orice funcție, titlu sau tradiție proveneau de la curta lui Constantin, într-un curent neîntrerupt de legitimitate. Ceremoniile de la încoronarea lui Henric al VII-lea ar fi fost ciudate pentru Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus. Imperiul Germanic a continuat să existe și a fost atunci ceea ce sunt otomanii în prezent: o ciudată relicvă antică care ar fi îndepărtată de mulțime cu un dispreț nerăbdător. Dar instituțiile, la fel ca oamenii, ar trebui să fie judecate conform excelenței lor.

Comparația dintre vechiul Imperiu Roman și reprezentantul său germanic pune o problemă care a fost discutată intens în ultimii ani. Acel sistem superb, clădit de Iulius Cezar și subtilul său nepot pe ruinele constituție republicane a Romei a devenit prototipul unei anumite forme de guvernare și a unui anumit grup de aranjamente politice și sociale. Aceste aranjamente sau, eventual, teoria din care acestea fac parte, au fost denumite *imperialism*. De obicei, fie în mod corect, fie incorect, următoarele principii sunt considerate caracteristicile acestui sistem: sacrificiul individului în favoarea masei, concentrarea întregii puteri legislative și judiciare în mâinile suveranului, menținerea ordinii prin intermediul unei mari forțe militare, înlocuirea influenței pe care o avea opinia publică pentru controlul adunărilor reprezentative. Inamicii teoriei imperialismului nu pot nega faptul că această ideologie a acordat și poate acorda popoarelor accesul imediat și violent la energia agresivă, că această ideologie a realizat gloria războiului și a cuceririi. Imperialismul este o denumire respectabilă având în vedere ușurința cu care a putut să devină un instrument inclusiv de reforme legale și guvernamentale, după cum a fost cazul cu cei din dinastia Flaviilor, dinastia Antoninilor și Napoleon, la începutul secolului al XIX-lea. Comparația dintre lumea romană stăpânită de cezari și poporul francez din perioada lui Napoleon este mai puțin perfectă decât ceea care o dilată cu imaginație. Acest despotism egalizator fusese benefic pentru un amalgam de triburi. Forța vieții lor naționale a fost consumată iar ei au devenit pasivi dar neliniștiți, cu toate dezavantajele izolării și fără nici un avantaj al izolării. Acest despotism egalizator nu era neapărat ceva bun pentru o țară care, pe atunci, era ceea mai puternică și ceea mai unită din Europa, țara în care administrația era prea perfectă iar presiunea pentru uniformitate socială era prea puternică. Chiar dacă acest lucru este bun sau nu, nimeni nu poate pune la îndoială că, într-un anumit sens, Franța reprezintă și a reprezentat întotdeauna spiritul imperialist al Romei, mai bine decât cei care au fost recunoscuți în Evul Mediu drept moștenitorii legitimi ai numelui și ai teritoriilor posedate de Roma. La fel ca Roma, poporul francez are o credință profund înrădăcinată că rolul lor este să conducă lumea și să controleze politica statelor vecine. La fel ca Roma, ei nu consideră războiul drept un lucru rău dar necesar ci un lucru de care trebuie să se bucure ca atare de folosirea nobilă, eventual ceea mai nobilă, a forței și a geniului uman. Având în vedere caracterul lor politic, se putea afirma că francezii sunt romanii lumii occidentale. Acest lucru putea fi rezultatul celor cinci secole de dominație romană în Galia sau, mai probabil, rezultatul instinctelor de la origine ale poporului din Galia. Teutonul a avut și are tendință spre independența vieții individuale, spre repulsia reciprocă a elementelor sociale, în contradicție cu popoarele celtice și așa zis romanice la care unitatea este mai mult absolvită în masă. Aceste popoare sunt dominate de o idee comună și orientate să o concretizeze. Statele teutone au avut puțin mai mult succes fată de vecinii lor în stabilirea unor constituții libere. Adunările lor se întrunesc, votează și se dizolvă fără nici un rezultat. Cetățenii lor îndură fără mari supărări atrocitățile care ar fi adus la revoltă la francezii sau la italienii mai excitabili. Dar, oricare ar fi fost forma de guvernare, marea masă a poporului din Germania s-a bucurat întotdeauna de o libertate de gândire care i-a făcut să fie relativ nepăsători pentru politică Guvernarea dinastiei Hohenstaufen nu avea nimic pozitiv sau negativ de la imperialismul descris de Tacit.

Imperialismul medieval a existat și era o teorie despre esența statului și a celei mai bune forme de guvernare. În continuare, este suficient să menționă că toate caracteristicile imperialismului medieval pot

fi deduse din trei principii esențiale. Primul și cel mai esențial principiu era existența statului ca monarhie. Al doilea principiu era coincidența exactă a limitelor statului și armonia perfectă dintre activitățile statului și activitățile bisericii. Universalitatea era cel de-al treilea principiu. Aceste trei principii erau vitale. Chestiuni de importanță secundară erau formele de organizare politică, prezența sau absența unor limite constituționale,  gradul de libertate de care se bucura cel supus, drepturile conferite autorităților locale. Toate aceste elemente erau penetrate de umbra despotismului: acesta nu era un despotism al armelor ci un despotism al legii, un despotism care nu era înfiorător sau ruinător ci un despotism care, cel puțin în Germania, considera favorabil libertatea municipală și peste tot făcea tot posibilul în favoarea studiului, a religiei și a inteligenței. Acest despotism nu era ereditar și susținea permanent teoria principiului că la putere trebuie să se afle cel care va fi stabilit drept cel mai capabil pentru funcție. Slăvirea sau discreditarea Imperiului ca forță despotică înseamnă percepția sa totalmente eronată. Noi nu trebuie să susținem acum cauza despotismului fiindcă o prerogativă nelimitată a fost utilă în perioadele de neliniște. Noi nu trebuie să-l blamăm, împreună cu Sismondi, pe cuceritorul franc pentru că el a acordat "carta constituțională" popoarelor care executau ordinele lui. Imperiul, la fel ca Papalitatea, a exprimat ideile politice din timpurile sale, nu cel din toate timpurile. Imperiul, la fel ca Papalitatea a decăzut atunci când aceste idei s-au transformat, atunci când oamenii au devenit mai capabili de libertate rațională, atunci când gândirea a devenit mai puternică iar spiritualitatea a devenit mai liberă de limitele sentimentului.

Influența Imperiului Roman asupra Germaniei este un subiect care trebuie studiat cu multă atenție. Numeroase elemente creează impresia că această influență a fost nefastă. In decursul multor generații, floarea cavaleriei teutone a trecut Alpii și au dispărut sub spada celor din Lombardia sau în tulburările de la Roma. Italia se răzbuna teribil pentru suferințele sale.  Cei care au distrus existența națională a altor popoare și-au pierdut propria lor existență națională: regatul german a fost zdrobit de povara Imperiului Roman și niciodată nu a putut să recâștige suficientă forță pentru a forma o monarhie compactă și unită, așa cum au fost anumite monarhii din ale părți din Europa.  Până în secolul al XIV-lea, vecinii acestui popor erau înfricoșați  și urmau poruncile lor. Până în zilele noastre, acest popor este victima rivalităților sale interne iar țara sa este câmpul de luptă al Europei. Germanii care au fost afectați și insultați de un vecin în permanență agresiv și superior în toate artele succesului. Astfel. Germanii au ajuns să considere Franța așa slavii persecutați îi consideră pe germani. Suferința Germaniei provenea din cauza lipsei de uniune națională și libertate politică. Într-o anumită măsură, Germania încă mai suferă din aceste cauze. Lipsa de uniune națională și libertate politică nu trebuie să fie atribuită diferenței dintre popoarele sale. Oricât de vizibilă ar fi fost pe vremea lui Otto cel Mare, această lacună din Germania nu depășea dimensiunile acestei lacune în Franța, unde intrușii franci, goți, burgunzi sau nordici se amestecau cu celții și bascii primitivi. Lipsa de unitate națională și de libertate politică provin de la declinul guvernării centrale, instigată de lupta sa cu Papalitatea, nesfârșitele războaie din Italia și pasiunea pentru dominația universală, fapt care a transformat Sfântul Imperiu Roman în agresorul tuturor țărilor vecine. Absența sau slăbiciunea unui monarh a permis vasalilor săi feudali să stabilească despotismul pe teritoriile lor limitate, A înlăturat poporul de la acțiunea politică unită iar astfel a fost blocată pentru mult timp emanciparea claselor inferioare. Principii au devenit egoiști nerușinați, își justificau rezistență împotriva tronului drept apărarea propriei lor libertăți care, de fapt, era libertatea lor de a-i oprima pe cei supuși și, în orice moment, erau gata să se arunce în brațele Franței. În același timp, cei din masa populară erau deprivați de orice experiență politică și au constatat cât de mult îi afectează acest lucru în eforturile lor.

Totuși, o oarecare compensație a existat pentru toate aceste dificultăți. Patrimoniul Imperiului Roman i-a  făcut pe germani poporul stăpânitor al Europei iar strălucirea acestui răsărit glorios nu poate să dispară cu totul din identitatea lor. În prezent, germanii sunt un popor pașnic, chiar dacă au devenit o mare forță militară, supuși guvernării paternale și dedicați plăcerilor liniștite din artă, muzică și meditație. Ei se delectează cu amintirile despre cavaleria lor cuceritoare care era spaima galilor, a slavilor, a lombarzilor și a sarazinilor. Viată națională a fost stimulată de exaltarea provenită de la victorie și de contactul cu țări în care vechea civilizație nu era complet dispărută. Multe teritorii din Germania s-au elevat de la acest barbarism datorită acestei legături cu Italia, care a avut aici efectul cauzat de cucerirea romană în Galia, Spania și Britania. Imperiul Roman era sursa bogățiilor vieții și ale literaturii medievale. De aici a provenit la ei cunoașterea existenței naționale; istoria Imperiului a inspirat și a fost tema poeziei

lor. Pentru mulți politicieni înflăcărați, splendorile trecutului au devenit torța viitorului.[188] Un anumit aspect pozitiv exista în această prelungită dezbinare politică despre care cu greu se poate spune că a dispărut. Atunci când se plângeau că nu sunt un unic popor, germanii aspirau la armonia de sentimente și la existența unui unic scop, așa cum ei credeau că există, în aparență, la marele lor rival, Franța. Varietatea creată de micile guverne poate fi atribuită orizontului larg al gândirii și al literaturii germane. Din această cauză, gândirea germană depășește gândirea franceză pe măsura în care gândirea greacă depășește gândirea romană.

Nu suntem încă destul de departe de Sfântul Imperiu Roman pentru a percepe sau pentru a declara corect influența Imperiului asupra evoluției din Europa. Perpetuarea artelor și a literaturii romane la popoarele din Occident a fost o cauză și un rezultat. Numai Biserica a fost mai puternică în acest domeniu. Roma a influențat foarte mult instituțiile politice din Evul Mediu iar prin intermediul lor a influențat toată lumea civilizată. Cel mai evident exemplu este monarhia: majoritatea atribuțiilor sale au fost de la început în domeniul împăratului iar el le-a împărțit și altor monarhi. Celebra doctrină a dreptului divin provine din această sursă. Sfântul Imperiu Roma a existat din cauza prevalenței legii romane în Europa și importanța sa practică, chiar în prezent. În Franța de sud și în centrul Italiei, populația celor cuceriți era mai numeroasă decât cuceritorii și vechiul sistem ar fi supraviețuit în orice caz. În Germania și Anglia s-ar fi dezvoltat o legislație teutonă dacă nu ar fi existat noțiunea că monarhul german este succesorul legitim al lui Iustinian iar *Corpus Juris* trebuie să-i oblige pe toți supușii lui. Această credință ciudată a fost acceptată cu o credință certă iar aristocrația, care în mod firesc nu accepta cu plăcere un sistem favorizat de împărați și municipii, nu a putut decât să accepte validitatea sa. Până la sfârșitul Evului Mediu, legea romană a ajuns să fie prevalentă în toată Germania.[189] Apoi, a urmat o altă mare influența din exterior. Prin Pacea de la Westfalia, a devenit urgentă necesitatea unui cod care să reglementeze acțiunile lor reciproce. Astfel, Grotius și succesorii săi au format un asemenea cod având ca sursă ceea ce atunci era legea privată în Germania. În ultimele două secole, acest cod a devenit temelia sistemului internațional de jurisprudență. Acest sistem este în întregime o creație germană și nu ar fi putut să apară în nici o țară în care legea romană nu era sursa ideilor juridice și fundamentul codurilor în vigoare. Acest sistem a fost pus în practică și în Germania cu un mare succes. Unii pot afirma că acesta a fost unicul succes al Imperiului, alții pot afirma că acesta a fost unicul succes al Imperiului din faza sa finală și se bucură de amintirea recunoscătoare a umanității. Micile principate și municipalități libere au trăit în umbra sa protectoare fără să fie molestate, alături de state cum ar fi Saxonia sau Bavaria. Fiecare membru al entității germanice avea sentimentul că drepturile celui mai slab dintre componenții săi sunt și drepturile sale.

Cel mai important capitol din istoria Imperiului este cel care descrie relația dintre Imperiu, Biserică și Papalitate. Imperiul a fost promovatorul și inamicul puterii bisericești. În secolele IX și X, împărații au extins domeniul Sfântului Tron; în secolele X și XI, Imperiul a salvat Papalitatea de la abisul culpabilității și al penibilității de a fi instrumentul propriei sale decăderi. Papa Grigore al VII-lea a început o luptă mai curând politică decât religioasă dar a creat la teutoni ostilitate față de invocările curții de la Roma. După stingerea dinastiei Hohenstaufen, acest conflict s-a încheiat cu victoria preoțimii. Această victorie a fost abuzată de pontifii insolenți și lacomi din secolele XIV și XV iar astfel această victorie a devenit mai reprobabilă decât o înfrângere. Supărarea care a pătruns profund în sufletele din nordul Europei și a izbucnit violent în secolul al XVI-lea, cu o violență care i-a alarmat pe cei care apărau Biserica. În această situație, împărații au devenit din nou aliați cu Papalitatea și asociații declinului ei. Esența acestei alianțe și ostilitatea care a precedat nu trebuie să fie înțeleasă greșit. Este firesc dar este o greșeală serioasă de a presupune, așa cum procedează mulți istorici moderni, că revendicările Imperiului și ale Papalității se excludeau reciproc, că fiecare invoca drepturile spirituale și laice ale unui monarh universal. Această invocare era departe de realitate: autori și oameni de stat din Evul Mediu, inclusiv Împărați și Papi, care

---

188 Autorul menționează lucrările istoricilor germani Henrich von Sybel (protestant) și Julius von Ficker (catolic) în cadrul controversei de la sfârșitul secolului al XIX-lea despre semnificația Sfântului Imperiu Roman pentru generațiile care au urmat. [NT]

189 Această lege era modificată numai de legea canonică și nu depășea legea funciară feudală.

au recunoscut clar că divinitatea a stabilit dualitatea de guvernare: doi potentați, fiecare dintre ei suprem în domeniul său de activitate, Petru în chestiunile eterne, Împăratul în chestiunile temporale. În decursul timpului, poziția relativă a celor două funcții se schimbă. Pe vremea lui Charles, în perioada barbară din istoria Europei moderne, atunci când oamenii erau guvernați și puteau fi guvernați în special prin forță fizică, Împăratul era practic, dacă nu teoretic, figura mai importantă. Patru secole mai târziu, pe vremea lui Papa Inocențiu al III-lea, atunci când puterea ideilor în lume crescuse și putea rezista sau putea aduce în propriul său serviciu forțe armate și bogăție umană, balanța a avut o tendință inversă. Autoritatea spirituală era concepută drept o esență atât de elevată și sfântă încât trebuie să inspire și să îndrume administrația civilă. Totuși, nu se sugera ca autoritatea spirituală să înlocuiască administrația (civilă) și să-l degradeze pe conducătorul ei: marea luptă din secolul al XI-lea și din secolele următoare nu avea ca scop anihilarea uneia dintre puteri ci se preocupa numai de esența legăturii dintre cele două puteri. Papa Grigore al VII-lea (Hildebrand), reprezentantul tipic al Papalității, solicită supunerea împăratului pe baza propriei sale responsabilități față de sufletele supușilor și față de ambele autorități. Papa Grigore al VII-lea (Hildebrand) nu solicita ca funcțiile guvernului temporal să-i fie atribuite lui; el solicita ca funcțiile guvernului temporal să fie exercitate conform voinței divine, el fiind numai exponentul voinței divine. Cei din gruparea imperială nu puteau răspunde la acest argument fiindcă ei nu puteau nega supremația spirituală a Papei și nici importanță transcendentală a mântuirii eterne. Prin urmare, ei puteau numai să invoce că Împăratul, fiind și el în funcție stabilită de divinitate, era responsabil direct în fața lui Dumnezeu și să amintească Papei că regatul său nu se află în această lume. Această dificultate nu avea vreo soluție fiindcă era cauzată de încercarea de a dezbina lucruri care nu pot fi dezbinate, viața în suflet și viața pe lume, viața pentru viitor și viața în prezent. Trebuie să remarcăm că nici una din părțile combatante nu și-a purtat teoriile la extremități fiindcă fiecare a înțeles că funcția adversarului se află pe același fundament ca și propria sa funcție. Lupta a fost cât se poate de pasională în perioada în care toată lumea credea în ambele puteri. Alianța a apărut atunci când credința a abandonat una din forțe și a devenit indiferentă față de cealaltă forță. După Reforma protestantă, Imperiul și Papalitatea nu s-au mai luptat pentru supremație ci pentru existență. Imperiul a căzut iar Papalitatea a devenit vulnerabilă.

Viața spirituală a Imperiului a influențat spiritele umane la fel ca relațiile cu Biserica Catolică în decursul apogeului și la declinului ei. În Evul Mediu, comunitatea sfinților era considerata drept o uniune formală a unui grup organizat de slujitori care au realizat concret această concepție în statul lor universal religios, care era Biserica dintr-o anumită perspectivă și Imperiul dintr-o altă perspectivă. Noi nu trebuie să cercetăm aici semnificația și valoarea concepției, esența legăturii care continuă să existe sau ar trebui să continue să existe între Biserică și stat. Evenimentele au dovedit suficient că forma acestor relații în Evul Mediu nu era perfectă și a devenit rigidă și neprogresivă. Dar, prin această relație, popoarele din Europa au fost salvate de izolare și de exclusivitatea invidioasă care a blocat dezvoltarea civilizațiilor din lume în primele epoci și care sunt acum, după cum vedem, o povară asupra regatelor din est. Această relație a adus popoarele la cunoaștere reciprocă și la cooperare, care sunt condițiile dacă nu chiar sursa adevăratei culturi și a progresului. În vechiul Imperiu Roman, popoarele au fost forțate să mențină un echilibru comun iar astfel, prin intermediul Imperiului din Evul Mediu, s-a păstrat sentimentul unei fraternități în umanitate, o comuniune a întregii lumi, a cărei uniune sublimă transcendă orice diferență minoră.

La fel ca monarhii despotici care pretindeau că lumea este a lor, împărații teutoni au luptat de la început pentru trei principii, în legătură cu care predecesorii lor romani au triumfat: naționalitatea, aristocrația și libertatea populară. Prima luptă a împăraților teutoni a fost împotriva primului principiu dar, în cele din urmă, Anglia, Franța, Polonia, Ungaria, Danemarca, Burgundia și Italia s-au emancipat. Lupta pentru cel de-al doilea principiu, aristocrația, a purtată sub forma feudalismului. Imperiul era amenințat l chiar și atunci când acești luptători păreau să-i accepte pe împărați și să le fie supuși. După marele interregnum, feudalismul a reușit să distrugă forța efectivă a împăraților în Germania. Prin agresivitate și moșteniri, marile fiefuri s-au transformat în numeroase principalități independente, care au devenit un mare număr de monarhii militare care nu se bazau pe loialitate fundamentală precum regatele feudale și nici pe obligația religioasă și tradiție, așa cum era în cazul Imperiului. Aceste monarhii militare se bazau pe forță fizică, mai mult sau mai puțin deghizată sub forme legale. Ostilitatea clasei populare față de

Imperiu era întâmplătoare și nu era necesară. Acest lucru poate fi constatat prin faptul că aceeași monarhi care luptau ca să zdrobească orașele din Lombardia și Toscana erau în favoarea orașelor libere din Germania. Reforma protestantă a afirmat drepturile individului în domeniul religiei. Astfel, Reforma protestantă a slăbit Imperiul prin negarea unității exterioare în chestiuni spirituale. Extinderea acestui principiu în lumea laică ar fi afectat doctrina absolutismului imperial, dacă nu și-ar fi găsit un dușman mai apropiat și mai mortal în tirania existentă a principilor. Proclamarea libertății de gândire a cutremurat Imperiul și, în mod asemănător, proclamarea libertății de acțiune de către mișcarea revoluționară (din 1789 sau dinainte) a fost cauza indirectă a căderii Sfântului Imperiu Roman.

Căderea Sfântului Imperiu Roman în mijlocul unei convulsiuni care a preschimbat aspectul Europei este demarcarea unei epoci care se prelungește în fiecare an prin distrugerea vechilor forme și construirea unor noi forme și sisteme. Ultimul eveniment este cel mai memorabil. Sub ochii noștri, acțiunile zadarnice ale lui Theodoric cel Mare, Ludovic al II-lea, Guido de Spoleto, Arduin și Frederic al II-lea au reușit acum prin ferma voință a poporului italian. Ceea mai frumoasă provincie a Imperiului, pentru care francii și suabii s-au luptat atât de mult timp, este acum o monarhie unică sub un conte burgund. În prezent, el deține capitala antică și se poate numi "Rege al romanilor". Acest titlu este mai adevărat pentru el care a acționat mia mult decât grecii, francii sau austriecii de când Constantin a dat Tibrul pentru Bosfor. Italia a încetat să mai fie prada străinilor, își poate uita trecutul  și poate spera la o unificare completă în viitor. Denumirea "Imperiul German" nu se referă la o monarhie unificată dar denotă o națiune și un stat. Forța acestui stat se află în interesele și sentimentele comune ale membrilor săi. Bazată pe memoriile glorioase din Evul Mediu, întărită de literatura vremurilor mai recente, cimentată de ultima mare luptă împotriva Franței, această uniune de sentimente promite să fie mai consistentă și mai credibilă în fiecare din generațiile care vor urma. Nu are rost să facem speculații despre noile forme care pot apare după această reconstrucție. Singura predicție pe care ne permitem să o facem este că nu este probabil să apară o nouă monarhie universală. Contactele mai frecvente și progresul gândirii au contribuit mult la schimbarea diferențelor naționale și au înlocuit prejudiciul ignorant și ura cu o genială simpatie și cu un sentiment de interes comun. Având în vedere istoria ultimelor trei secole, este greu de crezut că un stat din Europa, oricât de mari ar fi resursele sale materiale și forțele sale, ar putea să repete în Europa modernă acțiunile întreprinse de Roma antică: unificarea într-un singur stat a popoarelor cu o identitate națională care s-a accentuat în fiecare epoca succesivă. Totuși, în bună măsură datorită Romei și a Sfântului Imperiu Roman, relațiile de uniune națională sunt pe total mai puternice și mai elevate decât au fost vreodată în trecut.[190] În Evul Mediu, Imperiul s-a distrus singur. În aparență, Imperiul era în relații adverse cu naționalitățile care urmau să-l înlocuiască dar, în realitate, Imperiul le întreținea. Imperiul a domesticit popoarele barbare din nord și le-a silit să se împrăștie în spațiul unei civilizații slabe. Sfântul Imperiu Roman a conservat artele și literatura din Antichitate. În perioade de violență și opresiune, Imperiul a stabilit pentru supușii săi  datoria de a se supune față de o autoritate ale cărei principii conducătoare erau pacea și religia. Sfântul Imperiu Roman a menținut în viață noțiunea unei mari comunități europene, atunci când ura dintre popoare era cât se poate de amarnică. Prin această acțiune, Sfântul Imperiu Roman anula, de fapt, necesitatea unei puteri centralizatoare și despotice, care era de fapt propria sa caracteristică. Sfântul Imperiu Roman îi făcea pe oameni capabili de a folosi corect independența națională, îi învăța să se eleveze la concepția de activitate spontană și le arăta o libertate aflată deasupra legii dar contradictorie legii. În acest context, dacă este o binecuvântare, independența națională trebuie să fie numai o modalitate. Cine remarcă tendința evenimentelor după 1789 și cine își amintește cât de multe din crimele și calamitățile trecutului sunt numai pe jumătate remediate,  nu trebuie să fie surprins atunci când constată că *principiul naționalităților* este invocat cu un devotament onest drept forma preferată și finală a evoluției politice. Această apologie nu face diferențele necesare și. În ultimă instanță, este vechea greșeală într-o formă nouă. Dacă toată istoria nu ne-a avertizat să considerăm cu atenție obiceiul de a vedea condițiile și problemele din era noastră drept condițiile și problemele din toate timpurile, avertismentul pe care îl primim de la Sfântul Imperiu Roman ar fi suficient în sinea sa. De

---

[190] Th. Mommsen, *Römische Geschichte*, (Berlin: Weidmannn, 1863) v. 3. Cf. *Istoria romană*, (Iaşi: Polirom, 2009) [NT]

la Augustus până la Charles al V-lea (Quintul), toată lumea civilizată credea în existența sa drept un element al eternității. Teologii creștini erau la nivel egal cu poeții păgâni atunci când susțineau că dispariția Sfântului Imperiu Roman înseamnă dispariția lumii. Totuși, Sfântul Imperiu Roman a dispărut, lumea continuă să existe și cu greu percepe schimbarea.

Toate afirmațiile de mai sus sunt numai o mică parte din ceea ce se poate afirma despre un subiect aproape infinit, nu ca extindere ci ca profunzime. Multe lucruri nu vor fi exprimate fiindcă nu pot fi exprimate. Cel mai necesar și dificil lucru este ca Imperiul să fie considerat o totalitate: o unică instituție în care se concentrează istoria a optsprezece secole, cu o formă exterioară neschimbată dar cu esența și spiritul  în permanentă schimbare. Din această perspectivă, apar cu toată forța dificultățile unui obiect atât de vast. Dacă vom încerca să explicăm în cuvinte teoria și semnificația internă a  Sfântului Imperiu Roman, așa cum apărea sfinților și poeților din Evul Mediu, ne von cufunda într-o multitudine de formule sterile și puțin inteligibile. Cine a putut descrie Papalitatea la putere atunci când exercita puterea sa asupra sufletului și imaginației oamenilor? Cei care consideră Papalitatea numai o structură gigantică de fraudă și superstiție, implantată și cultivată de dușmanii umanității, sunt departe de a penetra în misterul existenței sale. Aproape în aceeași situație se află filozoful politic care se complace şi explică în fraze ordonate procesul de dezvoltare, îl analizează drept un mecanism sofisticat, enumeră interesele la care Papalitatea a apelat și, în concluzie, prezintă o viziune tabulară a rezultatelor, la bine și la rău. În mod asemănător, Sfântul Imperiu Roman este dincolo de orice descripţie sau explicaţie. Credinţele care au creat și au susținut Sfântul Imperiu Roman pot fi descoperite dar forța lor nu poate fi evaluată corect de persoane educate spiritual altfel iar imaginația lor este înflăcărată de alte idealuri. Noi mai trăim încă în mijlocul reacției împotriva a tot ceea ce este medieval. Generațiile viitoare vor ști mai mult, vor judeca Evul Mediu mai corect ca noi, vor vedea și vor înțelege noi forme de viață politică. Pentru viitoarele generații, Sfântul Imperiu Roman se va scufunda din ce în ce mai mult. Dar, Sfântul Imperiu Roman nu poate pierde niciodată importanța sa pentru istoria universală. În Sfântul Imperiu Roman se concentrează toată lumea antică și din Sfântul Imperiu Roman provine viața modernă.

## Capitolul XXII:  Noul Imperiu German

În 1806, Sfântul Imperiu Roman a pierit, a fost înmormântat și uitat în scurtă vreme. Era cel mai puțin probabil ca, dintre formele depășite din trecut, Sfântul Imperiu Roman să fie cel rechemat la viață. Forțele care au asaltat și au distrus Sfântul Imperiu Roman erau mai puternice ca niciodată și amenințau să distrugă palida umbră denumită *Confederația Germană*, ceea care aspira să reprezinte oarecum uniunea națiunii germane. După o jumătate de secol, au apărut noi probleme. Europa se organiza în noi diviziuni iar spiritele oamenilor au început să fie influențate de noi simțăminte. Odată cu trecerea timpului, se părea că Sfântul Imperiu Roman este uitat în negurile trecutului și era greu de crezut că oameni încă în viață au văzut cu ochii lor acest fenomen și au participat la această forma de guvernare. Apoi, din aceste cenușii stinse apare deodată un nou Imperiu German, viguros și sigur de sine. Ca esență internă și sub aspectul legal, acest stat era cu totul diferit față de Sfântul Imperiu Roman, venerabilul său predecesor. Totuși, în sensul cel mai real, acest nou stat era reprezentantul predecesorului său. Perioada de stabilire a noului Imperiu German în zilele noastre poate fi considerată ceea mai surprinzătoare și fructuoasă perioadă din istoria Europei. Noul Imperiu German este un pandantiv, o flamură potrivită sau poate necesară pentru istoria vechiului Imperiu. De fapt, acesta este ultimul act al unei drame prelungite care ne oferă un sens nou și mai fericit pentru trecut. La fel ca vechiul Imperiu, noul Imperiu deține poziția centrală și dominantă printre statele din Europa și niciodată nu ar fi putut exista fără existența antecedentă a predecesorului său.

În perioada Împăratului Henric al III-lea, Sfântul Imperiu Roman a atins apogeul puterii sale. Apoi, fiecare schimbare care a urmat a avut tendința să slăbească Imperiul din punct de vedere moral și politic, să-i afecteze coaliția, să-i micșoreze resursele materiale, să distrugă dragostea și credința supușilor săi. Moartea împăratului Frederic I al Sfântului Imperiu Roman a creat primă criză, atunci când Italia a fost pierdută în mod ireversibil. A doua criză a fost creată prin Reformă și mai ales prin  Tratatul de Pace de la Augsburg (1555). A treia criză a fost creată de Pacea de la Westfalia, când Germania a fost reconstituită drept un fel de federație între anumite state aflate în relații reciproce de suspiciune și lipsă de amiciție. Se poate spune că a patra criză a fost creată de Războiul de Șapte Ani (1756 - 1763) atunci când un puternic membru a rezistat în fața forțelor Austriei și a celorlalte forțe germane, cu sprijinul armatelor din Franța și Rusia. După prima criză, Imperiul nu a mai avut posibilitatea de realiza  pretenția sa de a fi o monarhie mondială, la fel de extinsă precum creștinismul. După ceea de a doua criză, pretenția Imperiului de a fi un stat național destinat să unească toată Germania sub o unică administrație  a devenit o aspirație lipsită de orice speranță. După cum era firesc, germanii nu au perceput acest lucru până în 1648, când a fost admisă independența substanțială a principilor iar astfel demnitatea imperială a devenit o mască. Suveranii din dinastia Habsburg au încercat în zadar să se ascundă în spatele acestei măști. Denumirea *Sfântul Imperiu Roman* a menținut o anumită putere asupra sentimentelor poporului fiindcă era asociată cu toate gloriile istoriei sale vechi, cu memoriile eroice conservate evlavios în cântări, cu aspirații la supremația mondială pe ei nu o puteau uita. Dar, Sfântul Imperiu Roman a încetat să mai fie un punct de reper pentru sentimentul național, un centru la care se privea pentru inspirație și orientare. In Germania din această epocă exista numai puțin sentiment național, puțină speranță politică și ardoare, puțin interes pentru bunăstarea statului considerat pe total. Această situație provenea de la faptul că nimic nu agita spiritele oamenilor în calitate de germani sau cetățeni, nu existau mari lupte cu scopuri comune împotriva unor forțe străine, nu exista în patrie o viață politică liberă, nu existau adunări, ziare sau guvern autonom local. Chiar dacă ar fi apărut un sentiment național. Probabil că s-ar fi legat cu greu de vechiul Imperiu, inflexibil, învechit, ciudat și nu german tocmai fiindcă era mai mult ca german. În această perioadă, sentimentul național a constatat că sprijinul Romei ar fi fost la fel de nociv ca în vremurile de rivalitate din trecut fiindcă prietenia cu Roma era echivalentă cu ura și invidia protestanților. Cu greu se poate afirma că Imperiul era atât de aproape de moarte încât nu ar fi putut sa fie readus la viață de către o adevărată mare personalitate. Geniul acestei personalități ar fi dat viață funcției dar funcția nu ar fi inspirat personalitatea. Dar, acest lucru nu a fost destinat să se împlinească. Nu a fost găsită personalitatea

de prim rang care să ocupe tronul imperial, care a continuat să existe fiindcă nimeni nu dorea să-l răstoarne dar nu fiindcă a continuat să existe un motiv pentru existența sa în noua ordine.

După stabilirea stăpânirii străine în Italia, arta și literele au fost afectate. În mod asemănător, după Războiul de Treizeci de Ani, au fost distruse în Germania formele de viață de stat liberă și unită iar florile literare care au apărut după Reformă au fost sugrumate și ofilite. Pe vremea lui Ludovic al XIV-lea, influența franceză a devenit dominantă în Germania în domeniile poeziei și criticii literare dar și în chestiunile legate de vestimente, mobilier și etichetă. Ambiția oamenilor de litere germani era să îndepărteze ceea ce denumeau aproape fără rușine propriul lor barbarism natal și să imite eleganța strălucitoare a vecinilor și a dușmanilor lor din Occident. Franceza era limba la modă. Ideile și modalitățile de gândire franceze erau considerate drept superioare așa cum ideile grecilor erau considerate la Roma în primul secol al Republicii. Cei mai buni principi germani aduceau oameni de știința și oameni de litere francezi, în calitate de apostoli ai Iluminismului, așa cum mai târziu Țarii din Rusia au adus germani în țara lor.

Tocmai în momentul în care influența străină era cu totul nedisputată iar sentimentul național în Germania părea să fie în profundă adormire a început o schimbare. La fel ca multe alte mari schimbări, și această schimbare a început în mod inconștient, într-un lăcaș fără perspective promițătoare.

Încă de pe vremea împăraților suabi, Margraful de Brandenburg a fost unul din cei mai importanți principi ai Imperiului. În domnia lui Rudolf I, Margraful de Brandenburg a fost recunoscut ca elector cu funcția de Mare Șambelan. Teritoriile aflate în posesia Margrafului de Brandenburg în nord-estul Germaniei, în preajma râurilor Elba și Havel, au fost cucerite de la slavi (*Wendes*) pe vremea lui Henric I al Germaniei și, treptat, au fost populate de teutoni, cu o anumită autoritate, sau invocare de autoritate, asupra triburilor slave de la nord și est. În 1411, Împăratul Sigismund de Luxemburg a transferat acest teritoriu în favoarea lui Frederic de Nürenberg, care l-a slujit cu credință și i-a avansat bani. În 1415, Împăratul Sigismund de Luxemburg i-a dăruit formal lui Frederick de Nürenberg și moștenitorilor săi acest teritoriu dar a menținut posibilitatea de a răscumpăra dăruirea prin plata a 400 000 de monede ungare de aur. Dinastia Hohenzollern a deținut regiunea Brandenburg și a adăugat treptat alte teritorii și revendicări teritoriale care nu au putut fi concretizate pentru mult timp în calitate de moștenitori ai lui Albert I al Prusiei. În 1605 și 1608, cei din dinastia Hohenzollern au achiziționat un district cunoscut sub numele de *Prusia de est*, aflat de-a lungul Mării Baltice, dincolo de Vistula. Urmașii din dinastia Hohenzollern au trecut la protestantism. Marele principe și elector de Brandenburg Frederic Wilhelm a eliberat Prusia de sub stăpânirea Poloniei, a consolidat dominioanele neorganizate într-un stat ordonat și, prin candelabrul succeselor sale militare,  a acordat supușilor săi un fel de incipient de conștiință a existenței  naționale.

Exact în momentul în care influența străină era cu totul nedisputată iar sentimentul național în Germania părea să se afle în adormire profundă a început o schimbare. La fel ca multe alte mari schimbări, și această schimbare a început în mod inconștient într-un lăcaș fără perspective promițătoare.

După ce s-a asigurat sau a achiziționat sprijinul Împăratului Leopold I, Frederic I al Prusiei, fiul lui Frederic Wilhelm, s-a încoronat singur la Königsberg, în 1701. Papa Clement al XI-lea a protestat împotriva admiterii unui eretic în importanta funcție laică. Prusia nu făcea parte din Sfântul Imperiu Roman iar locuitorii săi nu erau germani la origine. *Vechii prusaci* erau un popor lituanian care au rămas păgâni și barbari până ce au fost cuceriți pe jumătate și exterminați pe jumătate de cavalerii teutoni în secolele XIII și XIV. Țara lor a absolvit cultura germană din cauza imigrației permanente din Occident. Datorită acestui proces ciudat a fost mutată denumirea unui popor în dispariție în favoarea celui mai mare dintre statele germane moderne.

Preluarea regalității a contribuit la gloria dinastiei și a avut consecințe mult numai profunde decât se putea observa în aparență. În acel moment, nici un alt membru din Imperiu nu poseda o coroană, în afară de Electorul din Saxonia, care a fost ales rege al Poloniei în 1697. În scurt timp s-a creat senzația că noua demnitate l-a elevat pe deținătorul ei la o nouă poziție în Europa. Prin această modalitate, el a ajuns la același grad ca suveranii din Franța, Anglia, Danemarca și Suedia; de asemenea, el a ajuns la rivalitatea cu Împăratul, care îi era superior. Dacă Austria ar fi fost înțeleaptă, ea ar fi refuzat chiar și o mită mult

mai mare decât ceea prin care i-a fost cumpărată supunerea. În orice caz, în acest moment se părea că numai lucruri mărunte se schimbaseră.

Măreția monarhiei prusace începe de la Frederic al II-lea al Prusiei, în mod cert ceea mai considerabilă personalitate care a ajuns pe tron după Charles V-lea (Quintul). Excepționalele sale capacități militare, pentru care a fost admirat de toată Europa, merită mai puțină admirație în comparație cu ardoarea sa dezvăluită pentru buna administrație, pentru prosperitatea și fericirea poporului său/ Spiritul său puternic și activ dorea ca totul să fie executat cât mai bine. El nu lua în considerație prejudiciul și tradiția; el avea o adevărată simpatie nu pentru libertatea politică ci pentru cultură și iluminism. Aceste calități și credințe, mai mult decât gloria sa în acțiuni militare, l-au făcut pe Frederic al II-lea al Prusiei un favorit al poporului, un obiect de interes și chiar de mândrie în toată Germania, cu toate că temperamentul său era rece iar manierele sale erau disprețuitoare. Perioada în care Frederic al II-lea a fost la putere a avut o mare influență morală în țara sa. Spiritul național a fost mișcat atunci când a văzut cum un principe german își apără regatul, în mod firesc slab, față de forța aliată a Austriei și Rusiei. Spiritul național a fost emoționat să vadă cum acest principe german a ieșit din aceste teribile lupte cu o încredere mai mare și cu teritorii care nu au fost diminuate. În timp ce alte state ale Imperiului se stingeau sub o guvernare greșită, risipitoare și învechită, Prusia a dat exemplul unei administrații rigide din punct de vedere economic, dar care se lupta să dezvolte resursele naționale, avea o armată foarte disciplinată, un cod legal, un sistem procedural reformat și o capitală în care se adunau celebrități literare și științifice din toate proveniențele. În timp ce Catolicismul și feudalismul erau la putere la Dunăre, Frederic al II-lea a transformat Berlinul în centrul de lumină al Germaniei de nord. Astfel, Frederic al II-lea a influențat regatul său, așa cum a fost cazul când a acaparat Silezia. El a acordat regatului său o poziție reprezentativă, o revendicare la interesul german. El a inspirat o simpatie care nu a existat în dinastia sa precum și în istoria anterioară. Dar, cu toate acestea, ar fi o greșeală să-i fie atribuită acestui rege ilustru concepția denumită în zilele noastre *Misiunea germană a Prusiei*, adică previziunea conștientă a unui patriot german de a deschide calea pentru unirea națiunii. Cuvintele și faptele sale demonstrează puțin această intenție. El plănuia și se îngrijea de puterea și bunăstarea propriului său stat prusac.[191] Spre sfârșitul vieții sale, Frederic al II-lea s-a implicat în politica Imperiului și a format Uniunea Principilor (*Fürstenbund*) iar scopul său era menținerea status-quoului. Incapacitatea situației de status-quo a fost demonstrată de evenimentele din următorii 20 de ani.[192] Această uniune a principilor este memorabilă nu drept un proiect de reformă ci drept prima ocazie în care Prusia apare în fruntea unui grup de state germane aflate în relații de ostilitate cu Austria. Acesta este începutul fenomenului denumit de germani *dualism.* În ultimă instanță, acest fenomen a ajuns la punctul în care numai lupta pentru viață și moarte putea decide între puterile rivale.

Cei doi succesori nedemni păreau hotărâți să piardă gloria câștigată de Prusia datorită lui Frederic al II-lea. Numai comportamentul micilor principi ai Germaniei putea fi mai slab, mai meschin mai puțin patriotic în comparație cu comportamentul nepatriotic al Prusiei, în cadrul luptei sale cu Franța, începută în 1792.[193] În 1791, Prusia s-a aliat cu Austria dar, așa cum se putea presupune, în scurt timp, relațiile lor au încetat să fie cordiale. Regele Frederic Wilhelm al II-lea al Prusiei a început să negocieze cu Republica Franceză, având speranța să profite de confuzie pentru propria sa persoană. În 1795, Frederic Wilhelm al II-lea al Prusiei a ajuns la acordul de la Basel de pace separată cu Franța. Prin acest acord, a fost stabilită linia de separare între Germania de Nord și Germania de Sud și a fost declarată neutralitatea Germaniei de Nord. În 1806, a fost înființată Confederația Rinului, sub protecția lui Napoleon iar Sfântul Imperiu Roman a fost dizolvat. Prin Convenția din 15 februarie 1806, Prusia a obținut posesia orașului Hanovra. Acest lucru provenea de la eforturile regelui englez George al III-lea, care aspira să unească statele din nord într-o uniune în fruntea căreia el trebuia să se afle, cu titlul și prerogativa imperială. Pentru Talleyrand a fost ușor să dejoace acest plan. Apoi, în 1806 și 1807, au venit înfrângerile de la Jena, Auerstadt și Friedland, care au lăsat Prusia în mila lui Napoleon, dacă el avea vreo milă. Prin tratatele de la Tilsit, Prusia s-a supus și a pierdut teritoriile la vest de Elba precum și o jumătate din teritoriile sale.

---

[191] Wilhelm Adolf Schmidt, *Preussens Deutsche Politik*, (Berlin: Veit 1850) [NT]
[192] Leopold von Ranke, *Die Deutschen Mächte und die Fürstenband*, (Leipzig: Duncker & Humblot, 1875) [NT]
[193] Heinrich von Sybel, *Geschichte der Revolutionzeit*, (Stuttgart: Cotta, 1879 - 1900) 8 v. [NT]

Prusia a recunoscut prevederile din Tratatul Confederației Rinului și a renunțat la orice intenție de a interveni în politica germană. Saxonia, Westfalia, noul regat înființat și alți membri pur germani ai vechiului Imperiu au aderat la Confederația Rinului, adică s-au înrolat ca vasali ai coroanei franceze. Dominația franceză a fost ofensivă peste tot dar a fost cel mai mult ofensivă în Prusia. Se pare că slăbiciunea acestor curți îl încuraja pe Napoleon să trateze Prusia cu un dispreț insolent, pe care nu l-a arătat față de dinastia Habsburg, care era mai puternică dar nu mai patriotică. Populația suferindă prusacă a fost ceea care a participat cel mai mult la valul acrescent de revoltă, care i-a înlăturat pe francezi dincolo de Elba, Weser și Rin. Eroii din nord ai spadei și ai peniței au fost cei care au atras admirația și gratitudinea celor din patria eliberată. Francezii îi tratau pe germanii din nord cu un dispreț exagerat. După luptele de la Leipzig și Waterloo, francezii aveau față de ei o ură cu puțin mai amarnică decât ura pe care francezii o aveau chiar împotriva Angliei.

Această importantă eliberare a provenit de la popor mai mult decât de la rege sau de la curtea sa. Așa cum era firesc, această eliberare a produs o explozie de loialitate care a întărit și a glorificat monarhia prusacă în viziunea Germaniei și i-a dat o mare ocazie de a se plasa în fruntea națiunii. Sentimentul național, care a fost înăbușit timp de două secole sau mai mult, a izbucnit acum într-o puternică și strălucitoare flacără. Această flacără ilumina Prusia mai mult decât oricare alt stat. Meritele și defectele Austriei nu-i permiteau să fie populară. Bavaria și Würtemberg au fost cultivate de Napoleon iar Saxonia a fost aliata sa deplină. Prusia a îndurat cel mai mult și a triumfat în modul cel mai semnificativ. Acesta era cel mai potrivit moment de a răspunde marelui apel la libertate și uniune, de a asigura prin acțiune fermă drepturile poporului într-un stat german consolidat.

Așa cum se întâmplă adeseori, momentul a venit fără omul potrivit. Frederic Wilhelm al III-lea al Prusiei era un om cu intenții bune dar era slab și avea o viziune limitată. Curtea sa încă nu își revenise de la oroarea pentru principiile din 1789 și actele din 1793. Absența instituțiilor politice și obiceiul de a face combinații în scopuri politice nu a acordat dorinței de uniune mijloace de exprimare practică iar aceasta a rămas o aspirație, un sentiment și nimic mai mult. Astfel, la reuniunea consiliului de la Viena pentru reconstituirea Europei și a Germaniei, principii dispuneau de starea lucrurilor și au folosit acest avantaj cu egoismul caracteristic. Proclamația de la Kalisch a fost emisă de suveranii din Prusia și Rusia, în momentul în care s-au unit împotriva lui Napoleon (25 martie 1813). Scopul declarat al acestui acord era de a restituii libertatea și independența popoarelor germane și restabilirea respectabilului Imperiu. Reconstituirea statului urma să fie influențată de acțiunea unită a principilor și a popoarelor, care urma să provină din "spiritul străvechi și specific al națiunii germane. Cu cât această acțiune va fi în cadrul spațiului și al principiilor germanice, pe atât Germania va apare la popoarele din Europa în tinerețea, forța și uniunea sa reînnoită." Dar, la Congresul de la Viena, nu a fost auzit și nici nu ar fi fost ascultat ceva de acest gen. La deschiderea Congresului de la Viena, ministrul prusac Hardenberg a prezentat un plan conform căruia Germania urma să fier tratată pentru mai multe scopuri drept un stat unit, guvernat de instituții care ar fi avut tendința să transforme Germania numai într-o uniune. Pe de altă parte, planul lui Hardenberg recunoștea, din anumite puncte de vedere, o considerabilă independență a principilor, care le fusese acordată prin tratatele care asigurau adeziunea lor la coaliția împotriva Franței. Sub influența ostilă a lui Metternich, eventual influențat de spiritul mai sumbru al lui Friedrich von Gentz, Austria nu a favorizat aceste propuneri. Potentații minori, conduși de Bavaria și Würtemberg, au protesta puternic împotriva oricărui subiect care le-ar fi putut afecta suveranitatea. Aceste proteste au fost atât de intense încât chiar și Austria a fost obligată să menționeze că, în vechiul Imperiu, supușii germani aveau unele drepturi asigurate. Delegatul principalității Hanovra a protestat împotriva *Sultanismului* acestor membri din Confederația Rinului. În decursul unei perioade de confuzie și incertitudine, adeseori au fost puse în discuție planuri de restaurare ale vechiului Imperiu. Metternich a venit cu o propunere de alt gen, care a fost planul fundamental pentru Actul de Înființarea al Confederației Germanice. Această lucrare a fost aplicată rapid, sub presiunea creată de alarma revenirii lui Napoleon de la Elba. Această lucrare pretindea să fie numai o schiță, care urma să fie îmbunătățită ulterior și să includă detalii. Diplomații erau epuizați după intrigi și controverse legate de diverse subiecte. Mulți dintre diplomați erau nemulțumiți și fiecare dintre ei constata că puterea adversarului de a obstrucționa era cu mult mai mare decât capacitatea de a impune cu forța o propunere. Era evident că ceva trebuia să fie făcut. Oamenii ajunseseră la un fel de

consimțământ care pretindea că este numai temporar dar nu putea fi anulat iar astfel era chiar mai greu ca discuția să fie redeschisă. Această completare nu s-a produs niciodată, cu toate că era ceva firesc într-o chestiune atât de delicată și dificilă. Schița revizuită a Actului de Confederare, adoptat pe data de 10 iunie 1815, o săptămână înainte de Bătălia de la Waterloo, a devenit în principalele ei caracteristici Constituția care a rămas în vigoare până în 1866. Prusia s-a supus cu bunăvoință. Acest lucru putea fi înțeles numai ipoteza că miniștrii Hardenberg și Humboldt erau disperați și au renunțat la subiectele asupra cărora Prusia a insistat la început. Astfel, ei au făcut numai puține obiecțiuni la aplicarea viziunilor lui Metternich. Regele prusac era un membru fidel în Sfânta Alianță. Guvernul prusac a aderat la principiile acestei alianțe și, în chestiuni interne, se mulțumea să urmeze umil conducerea Austriei. Reacția la acest fenomen a triumfat în Europa dar la Viena a triumfat *particularismul*[194] iar interesele poporului german au fost uitate sau ignorate.

Constituția Federală recunoștea deplin suveranitatea principilor pe teritoriile lor dar a menționat cele mai slabe măsuri pentru conversiunea drepturilor populare și stabilirea unor instituții reprezentative în anumite state. Constituția Federală a permis ca ideea de uniune națională să fie exprimată numai prin înființarea unui organ federal central, Dieta. În această instituție erau reprezentați numai principii dar nu și supușii lor. Dieta era împuternicită să activeze în politica externă. Marii principi puteau face ca Dieta să devină pentru fiecare membru în particular un mijloc de represiune împotriva oricărei mișcări liberale. Metternich nu era satisfăcut cu acest lucru. Excitarea creată prin războiul de eliberare nu a dispărut imediat: ideile despre libertate, uniune națională, glorie națională, au ajuns să domine spiritele tinerilor germani. Aceste idei erau promulgate cu elocvență de unele dintre cele mai nobile spirite dintre profesori. Totuși, oricât de inocente și bine fondate ar fi fost, după cum era invidia influenței rusești care le promova expresia, aceste idei au fost marcate cu frică și suspiciune de spiritul mediocru ale regelui prusac și al delegatului din partea regelui Francisc I al Austriei. În consecință, în 1819, Metternich a întrunit, în aparență întâmplător, la Karlsbad, în Boemia, pe miniștrii din zece curți conducătoare din Germania și a obținut acordul lor pentru a anula libertatea presei, limitarea învățământului universitar, interdicția întâlnirilor sociale și politice, înființarea unei inchiziții la Mentz pentru descoperirea și pedepsirea agitatorilor democratici. După scurt timp, aceste măsuri au fost adoptate de Dieta Federală de la Frankfurt, urmată de conferințe ministeriale la Viena. Toate aceste măsuri au produs ceea ce se numește Actul Final de la Viena (*Schlussakt*) din 1820, prin care constituția Confederației a fost modificată în spirit reacționar și anti-național. Garanțiile care existau pentru drepturile cetățeanului în unele state au fost diminuate în timp ce Dieta considera că puterile sale au fost amplificate atunci când puteau fi folosite pentru suprimarea instituțiilor libere. Astfel, Dieta a primit o jurisdicție de poliție excepțional de vastă pe teritoriile principilor mai mici.

Conferința de la Karlsbad a stabilit direcția politicii care a fost urmată de Dieta Federală în decursul celor 33 de ani sumbri din perioada 1815 - 1848. Dacă egoismul stăpânitorilor nu ar fi fost morala ceea mai evidentă a istoriei, ar fi ceva extraordinar dar și jignitor în oroarea pe care o aveau acești principi pentru orice schimbare sau reformă. Cu ajutorul lui Napoleon sau prin complicitatea lui, acești principi au îndeplinit prin mediatizarea vecinilor lor mult mai slabi o revoluție mult mai inclusivă și mult mai puțin defensibilă din punct de vedere legal, în comparație cu orice revoluție pe care o propuneau reformatorii patriotici. Majoritatea acestor potentați, mai ales cei din Germania de Nord, erau posedați de aceleași sentimente reacționare, la fel ca și cei doi mari vecini. Guvernarea lor era aspră și represivă. Ei nu acceptau nimic sau aproape nimic din cerințele supușilor lor. După revoluția din 1830, din Franța, alarmele lor au fost reînnoite iar ei se pregăteau să cenzureze cele mai inofensive aspirații la uniunea națională. În acest moment, această uniune părea mai îndepărtată ca oricând. Cât timp Imperiul a continuat să existe, Împăratul era un conducător comun pentru principii și oamenii din popor, care trăiau conform unei constituții provenită din vremurile în care națiunea forma un uni stat puternic, oricât ar fi fost modificată. În prezent, prin mediatizarea principatelor mai mici, prin extincția cavalerilor imperiali (Reichsritterschaft), prin mediatizarea principatelor mai mici, prin extincția cavalerilor imperiali

---

[194] *Particularismus* a fost denumirea acordată de germani pentru politica, sentimentul sau sistemul care păstra independența unui număr de potentați locali, membri ai entității germanice în trecut sau în prezent.

(Reichsritterschaft), prin absorbția tuturor orașelor libere cu excepția a patru orașe mari, a fost îndepărtată clasa care făcea legătura între principii și masa poporului. Suveranii au scăzut ca număr și au devenit mai izolați și mai independenți. Ei au devenit mai curând membri ai comunității europene decât ai comunității germane. Războiul de eliberare a avut efecte morale la care s-a sperat mai mult la început dat în acest moment părea să fie cu totul pierdut, pe veci.

În această perioadă, liberalii germani activau fără o modalitate legitimă și constituțională de agitație, fără o pârghie, ca să spunem așa, cu care ar fi putut să pună în mișcare masa compatrioților lor. Ei erau numai scriitori și oratori fiindcă pentru ei nu exista nici o altă posibilitate de a acționa. Oameni necugetați din țări mai norocoase îi denumeai *visători* și *teoreticieni* fiindcă domeniul politicii practice era închis pentru ei. Adunările reprezentative existau numai în câteva state, care erau prea mici și limitate ca puteri pentru a putea stimula interesele politice ale circumscripțiilor electorale. Până în 1847, Prusia nu a avut parlament pentru toată monarhia ci numai adunări sau diete pentru cele câteva provincii.

Partidul liberal avea două scopuri de luptă: stabilirea sau extinderea instituțiilor liberale în câteva state și realizarea unității naționale. Cu privire la scopul de stabilire al instituțiilor libere, trebuie să menționăm că numai pasiunea pentru libertatea abstractă niciodată o mare mișcare proletară. Datorită unui obicei prelungit de mult timp, oamenii din Anglia, Elveția sau America pot crede că libertatea este esențială pentru fericirea națională. În general, libertatea este solicitată drept un mijloc mai mult decât un scop. Pentru a instiga poporul la nemulțumire sau insurecție, întotdeauna trebuie să existe o anulare a libertăților de care ei se bucurau în precedent, fapt care le afectează mândria și sentimentul conservativ. O altă alternativă este ca puterea guvernamentală să infuzeze lucruri cu adevărat negative care să afecteze viața cotidiană a cetățeanului, religia sa, relațiile sale sociale sau domestice. În momentul discutat aici, în Germania și mai ales în statul prusac nu erau cunoscute libertăți de acest gen din vremurile străvechi; existau numai puține doleanțe serioase în legătură cu care puteau fi formulate plângeri. Din vremea lui Frederic al II (Frederic cel Mare 1712 - 1786), țara a fost administrată bine și cinstiți, opinia era liberă, comerțul și industria erau în creștere, impozitarea nu era păsătoare, cenzura presei nu deranja cetățeanul de rând. Restul de limite asupra libertății personale erau numai cele cu care supușii din toate monarhiile de pe continent erau obișnuiți. Supunerea era un obicei puternic. În majoritatea locurilor exista un acord favorabil de loialitate, care puteau fi considerat eventual drept irațional dar nu cel mai slab în relația cu dinastii de lungă descendență aflate la putere. În câteva din statele de mici dimensiuni, exista o serioasă guvernare greșită și un comportament arbitrar din partea suveranului care ar fi putut cu ușurință să provoace revoltă. De exemplu, Hessen - Cassel era guvernat de minionii infami ai unui principe care merita în mod special să fie disprețuit. La Hanovra, odată cu revenirea sa la putere, regele Ernst Augustus a anulat în 1837, printr-o semnătură de condei, constituția care a fost dară de predecesorul său, William al IV-lea. Dar, aceste state erau prea slabe pentru a duce o viață politică viguroasă. Nobilii depindeau de curte și erau dispuși să fie de partea acesteia. Puterea confederației se asemăna cu un nor de fulgere pe cer, care era gata să izbucnească în orice moment. Austria ar fi fost dispusă să orienteze acest nor. Prin urmare, era greu pentru liberali să-i incite pe compatrioții lor la orice fel de activitate energică și concentrată. Atunci când guvernele considerau că este necesară reprimarea tentativelor lor de agitație, acest lucru era executat cu severitate și fără o mare frică de consecințe.

În activitatea sa pentru înființarea unui stat german unic și unit, format din multitudinea de principalități minuscule, partidul progresist s-a aflat într-o situație mai nefavorabilă. Dorința emoțională pentru un singur stat era numai un sentiment. Această idee avea un puternic efect asupra spiritelor cu imaginație dar avea numai o mică putere în lumea faptelor și a realităților, avea numai un mic farmec pentru burghezul statornic și pentru țăranul limitat la viziunea văii sale. Fără îndoială, puteau exista așteptări la anumite beneficii practice considerabile provenite din realizarea acestei idei: stabilirea unui cod legal comun și apărarea națiunii față de agresiunile Franței și Rusiei. Dar aceste scopuri cu greu puteau fi oferite cetățeanului din clasa medie în vremuri de pace. Unde trebuia să înceapă mișcarea spre uniune? Desigur, această mișcare nu putea începe în Dieta Federală, formată din delegații principilor, primii care ar fi avut de suferit. Această mișcare nu putea să înceapă nici în legislaturile locale fiindcă acestea nu aveau puterea necesară pentru a se ocupa, practic, de aceste chestiuni. Legislaturile locale ar fi fost amuțite urgent dacă ar fi încercat să influențeze politica stăpânitorilor lor prin discutarea acestor

chestiuni. În consecință, apelurile la popor puteau fi făcute numai prin presa conservată ci grijă, prin întruniri sociale sau literare sau prin agitații imaginare. Nu exista nici un punct de plecare: totul era o aspirație și nimic mai mult. Cu toate că cele mai nobile spirite și capacități intelectuale s-au dedicat acestei mișcări, tot ceea ce s-a realizat a fost numai un progres aparent minor. Uniunea vamală a statelor germane din secolul al XIX-lea (*Zollverein*) a fost creată iar astfel a fost stabilită o legătură de uniune ale cărei avantaje au fost resimțite în scurt timp. Această uniune a pornit de la acțiunea individuală a Prusiei și a unui număr de alte state, care s-au adaptat pe rând la viziunile Prusiei. Această uniune nu a fost acceptată de Dieta drept o acțiune națională. În acest timp, a fost menținută rigurozitatea sistemului represiv. Prusia nu s-a pronunțat, cu toate că în acest moment era guvernată de Frederic Wilhelm al IV-lea al Prusiei, care era, totuși, mai liberal: influența lui Metternich era ceea mai puternică.

Apoi, a venit revoluția din 1848. Prăbușirea monarhiei lui Ludovic - Filip a fost auzită în toată Europa iar tronurile din Germania și Italia au fost zguduite. Revolte mai mult sau mai puțin intense au avut loc la Viena, Berlin, Dresden și München, la fel ca și capitale mai mici. Principii îngroziți au acordat sau au promis să acorde constituții . După o declarație rapidă în favoarea libertăților pe care le-a reținut atât de mult timp, Dieta Federală a abdicat pentru a elibera locul unui parlament național care s-a întrunit la Frankfurt la data de 18 mai 1848. Adunarea l-a numit ca administrator al Imperiului (*Reichsverweser*) pe arhiducele Ioan de Austria și a început să formuleze o constituție pentru Germania unită. Schița a fost finalizată la începutul anului 1849. Conform acestui plan, Germania urma să fie un stat federal, sub un împărat ereditar fără responsabilități dar consiliat de miniștri responsabili. Parlamentul urma să aibă o cameră care să reprezinte statele membre ale Imperiului și o cameră care să reprezinte poporul. Pe data de 28 martie 1849, adunarea a oferit regelui Prusiei demnitatea imperială. Regele Prusiei a ezitata să accepte această propunere fără acordul celorlalți suverani. O lună mai târziu, regele Prusiei a refuzat clar propunerea de teama invidiei altor principi, cu toate că 29 dintre ei erau de acord cu acest plan. Regele Prusiei nu accepta anumite fragmente din noua constituție, se simțea prea slab și nedecis pentru a prelua conducerea statului german într-un moment atât de dificil și confuz. După cum s-a dovedit, refuzul său a fost o descurajare fatală pentru liberali fiindcă îi dezbina și le distrugea speranțele pentru un sprijin material substanțial. Cu toate acestea, Adunarea de la Frankfurt și-a continuat întrunirea timp de mai multe luni. După mutarea sa la Stuttgart, această adunare s-a deteriorat și a devenit un fel de parlamentat fragmentat care a fost suprimat cu forța. În acest timp, Prusia, la început în coaliție cu Hanovra și Saxonia, a început planuri noi și restrânse de organizare națională, conform schemelor din 1785 și 1806. Această activitate nu a produs rezultate. În paralel, alte guverne și-au revenit de la primul lor șoc. Austria a recucerit nordul Italiei și, cu ajutorul Rusiei, a acordat mai multă putere ungurilor. Franța l-a restabilit pe Papa. În toată Europa, curentul de reacție devenea mai puternic. În 1850, Austria și Prusia au preluat de la arhiducele Ioan ultimele elemente de autoritate care îi mai rămăseseră în calitate de *Reichsverweser*. La conferința de la Olmütz, Prusia a revenit la aderența sa supusă față de politica Austriei. Spre mijlocul anului 1851, Confederația a fost restabilită pe vechile sale fundamente, cu vechea sa neputință pentru pozitiv, cu vechile sale capacități de păgubire și, putem afirma, cu vechea sa dorință de a se folosi de capacitățile sale pentru suprimarea instituțiilor libere în statele progresive.

Efectele revoluției din 1848 nu au fost irosite în Germania mai mult ca în Italia și Ungaria. Această revoluție a făcut să apară posibile lucruri care până atunci au fost numai viziuni. Această revoluție a trezit la popor un sincer interes politic, le-a agitat întreaga existență și le-a creat un simțământ de uniune pe care nu l-au mai avut din 1814. Această revoluție a arătat guvernelor cât de fragede sunt fundamentele lor, le-a determinat să refuze mai puțin schimbarea și a demonstrat popoarelor la cât de puțin trebuie să se aștepte de la bunăvoința nesilită a principilor. Prin urmare, după ce prima reacție s-a consumat, se putea observa un progres adevărat dar lent spre o existență constituțională liberă. În anumite state mai mici, mai ales în Baden, încurajarea activității parlamentului local a devenit politica guvernamentală. În lupta sa prelungită și însuflețită cu coroana, adunarea prusacă a devenit o școală de o valoare incomparabilă față de restul Germaniei și chiar față de propriul său regat de largi dimensiuni.

Evenimentele din anii 1848 - 1850 au demonstrat efectiv poporului german să nu se aștepte la nimic de la Confederația germană. În decursul celor 16 ani în care a existat, Dieta Federală nu a întreprins nimic în scopuri naționale, în afară de promulgarea prin propria sa autoritate a unui cod legal de comerț. Timp de

mai mulți ani, deliberările din Dieta erau ținute în secret. Fără a fi autorizată, Dieta se adresa principilor străini și se comporta cu indecizie apatică în problema succesiunii din Schleswig - Holstein și în relația cu ducatele din Danemarca.

Restaurarea constituției federale în 1850 - 1851 era considerată atunci numai drept un act provizoriu, acceptat numai fiindcă Austria și Prusia nu puteau să ajungă la un acord cu privire la un nou plan. Proiectele succesive de reformă provenite uneori de la guverne, uneori de la asociații voluntare, au menținut permanent în fața publicului problema de reorganizare a Germaniei și realizarea unui gen de uniune națională. Cu toate că nimic nu a fost executat iar discuțiile obositoare erau obiectul de batjocură al altor popoare, în secret și cu certitudine a fost pavat drumul spre revoluție. În 1858, liberalii s-au organizat în cadrul "Uniunii Naționale Germane" (*Deutscher Nationalverein*), o grupare care includea mulți membri din aproape toate statele germane, inclusiv publiciști și oameni de litere. Uniunea Națională se întrunea uneori; la momentul potrivit, comitetul permanent a emis pamflete și manifeste în care era explicată și recomandată politica partidului. Această politică nu era prea bine definită cu privire la măsurile practice dar era acceptabil de clară cu privire la scopul său final: uniunea între un stat federal republican sau monarhic și, dacă ar fi fost necesar, excluderea absolută a Austriei din această entitate. Din acest motiv, aderenții la acest partid și conservatorii, în general, au numit acest partid "Germania Mică" (*Kleindeutsch*). Pornind de la denumirea "Marii Germani" (*Grossdeutschen*), adepții unui stat german care trebuia să includă Austria au format în 1862 un partid rival denumit "Uniunea de Reformă Germană" (*Deutscher Reformverein*), care organiza întruniri și publica manifeste. Această grupare a descoperit mult sprijin în Hanovra, Bavaria și Würtemburg dar relativ mai puțin sprijin în statele mijlocii și chiar mai puțin sprijin în Prusia, Politica acestei asociații era în special defensivă. Tendințele partidului "Uniunea Națională Germană" erau, în mod firesc, agresive și favorabile Prusiei. Partidul "Uniunea de Reformă Germană" a descoperit că este deranjat de ceea ce părea să fie o atitudine reacționară determinată, adoptată de regele din Prusia și miniștrii acestui regat. Un conflict a izbucnit între guvern și camera parlamentară cu privire la organizarea și finanțarea armatei. Această dispută a fost influențată negativ de accesiunea la tron a regelui Wilhelm I al Germaniei, care avea un spirit feudal. La încoronarea sa la Königsberg, Wilhelm I al Germaniei a afirmat principiul de drept divin, fapt care a surprins și a displăcut oamenilor care gândeau. Apoi, Wilhelm I al Germaniei a surprins și a displăcut oamenilor gânditori prin faptul că a acceptat drept prim-ministru un om de stat despre care se credea atunci că este un partizan devotat al tiraniei, al feudalismului și chiar al alianței cu Austria. În decursul luptei din anii 1862 - 1864, care în anumite momente părea să pericliteze revoluția, era imposibil ca Germania să spere la ceva de la puterea care refuza să pună în acțiune un guvern constituțional intern și care îi trata pe reprezentanții poporului cu o duritate care nu permitea nimănui să afirme că exista un scop esențial comun.

Din aceste motive, liberalii din sud și vest erau dispuși să renunțe la Prusia, posedată de un spirit reprobat. Austria a considerat că aceasta este o ocazie potrivită pentru ea. Contele Schmerling era încurajat de succesul relativ pe care l-a avut în eforturile sale de unificare și pacificare în diversele provincii ale regatului prin înființarea unui Consiliu Imperial (*Reichsrat*). Contele Schmerling a conceput speranța de a recupera prioritatea dinastiei Habsburg prin apelul la popor și prin plasarea în fundal a Prusiei nepopulare în acel moment. În această situație, în luna august 1863, Împăratul Franz Joseph al Austriei a invitat principii la putere și reprezentanții orașelor libere la o întâlnire la Frankfurt, cu scopul de a discuta propunerea sa a unui plan de reformă federală care întărea, în aparență, puterea Austriei, coeziunea confederației și dorea să introducă în constituție un element popular care nu era suficient. Toți cei convocați au participat la această întâlnire, cu o singură excepție: regele Prusiei. Cu un an în urmă, el l-a luat ca prim-ministru pe Otto von Bismarck, cel care a fost reprezentantul Prusiei la Dieta Federală din perioada 1851 - 1859 și a învățat prin propria sa experiență slăbiciunea și supunerea acestei instituții față de Austria. În acest moment, von Bismarck devenea nerăbdător să încerce o metodă mai rapidă și, eventual, mai viguroasă ca discuțiile diplomatice, pentru a pune capăt impasului din acel moment. Curtea prusacă a refuzat să aibă ceva în comun cu planul Austriei care a căzut iar Dieta a fost tulburată de lipsa oricărei schimbări în restul perioade în care a exista și a fost lipsită de onoare.

Probabil că Austria ar fi încercat să-și pună în aplicare planul dacă nu ar fi intervenit o altă chestiune care a orientat toate gândurile în altă direcție. Această nouă chestiune a creat noi relații reciproce între

puterile germane și a devenit cauza care a dus la dizolvarea confederației. În noiembrie 1863, Frederic al VII-lea al  a decedat. Conflictul dintre germani şi danezi cu privire la drepturile lor asupra provinciilor Schleswig şi Holstein a izbucnit cu o vehemenţă neaşteptată, după ce a fost prevăzut și amânat cu mult timp înainte.

Constituția daneză din 1855 a inclus cele două ducate pe teritoriul Danemarcei, cu toate că Holstein a fost întotdeauna, din toate punctele de vedere, o parte integrală a Germaniei. Schleswig a fost unită în mod indisolubil cu Holstein iar majoritatea locuitorilor săi erau vorbitori de limbă germană. Cu mult timp înainte, Dieta Federală a protestat împotriva acestei acțiuni pe care o considera o violare a drepturilor sale. Numai în octombrie 1863, Dieta Federală a declarat executarea federală împotriva Danemarcei. După accesiunea la tron a lui Christian al IX-lea în 1863, nici un fel de acțiuni nu au fost întreprinse pentru aplicarea acestui decret. Până în acest moment nu au fost luate măsuri pentru aplicarea acordului. Privirile din toată Europa erau îndreptate deodată spre noul suveran, al cărui titlu era în discuție. Sub presiune populației incitate din Copenhaga, Christian al IX-lea a aderat la constituția care includea ducatele din Danemarca iar astfel, el și regatul său au devenit responsabili în luptă. Frederic al VIII-lea a solicitat ducatele Schleswig şi Holstein. El era sprijinit de mari grupări din ambele ducate și de sentimentul general al germanilor care considerau candidatura sa drept unica șansă de a salva aceste ducate de la stăpânirea danezilor. În scurt timp, agitația din Germania  a devenit vehementă. Această chestiune putea fi fundamentul pentru reunirea potențială între toate partidele și sectele. "Uniunea Națională Germană"  și "Uniunea de Reformă Germană" s-au întâlnit, s-au înfrățit și au numit un comitete comun permanent care a emis apeluri la națiune, a stabilit uniuni din Schleswig - Holstein în toată națiunea și a promovat recrutarea unor trupe de voluntari care au fost plasate rapid la granițe. Dieta Federală, care era în rivalitate cu Prusia și Austria, a împiedicat recunoașterea lui Frederic al VIII-lea ca duce. În contradicție cu dorința acestor forțe, Dieta Federală a aplicat decizia de executare federală și, în decembrie 1863, a expediat trupe de militari din Saxonia și Hanovra ca să ocupe Holstein.

Prusia a avut un rol foarte dificil dar l-a îndeplinit cu o excepțională aptitudine. Miniștrii din Prusia nu doreau să-l ajute pe prințul Frederick din Augustenburg (Frederic al VIII-lea duce de  Schleswig - Holstein) fiindcă Prusia era legată de Danemarca în calitate de semnatară a Tratatului de la Londra. În viziunea miniștrilor din Prusia, viitorul includea și alte contingențe care ar fi fost prematur să le menționeze. Dacă speranța și glasul poporului îi chema la acțiune, prudența le interzicea să acționeze singuri. Alianța cu Austria ar fi fost esențială dacă Anglia, Franța sau Rusia ar fi amenințat cu războiul. Astfel, Prusia ar fi putut să împartă lipsa sa de popularitate cauzată de lentitudinea chestiunii naționale. Din această cauză, Prusia era înstrăinată de Bavaria, Hanovra și alte state de grad secundar cu care avusese relații apropiate și cordiale după Congresul de la Frankfurt. Colaborarea cu Austria a fost asigurată prin manipularea utilă a temerilor Austriei față de caracterul democratic și aproape revoluționar adoptat în Germania de mișcarea Schleswig - Holstein. Colaborarea cu Austria a fost asigurată și prin reticența Austriei de a permite ca Prusia să obțină un oarecare avantaj provenit din acțiunea sa ca unic factor împotriva Danemarcei. După ce s-a asigurat de alianța cu Austria, guvernul din Prusia a decis să preia controlul conflictului din mâinile Dietei pentru a putea decide soarta celor două ducate în modul cel mai favorabil pentru planurile Prusiei de reconstruire a Germaniei de Nord. Prusia și Austria au invocat anumite articole din Tratatul de la Londra prin care erau recunoscute drepturi speciale ale ducatului Schleswig. Prusia și Austria au cerut Danemarcei să anuleze imediat legea din 18 noiembrie 1863, prin care ducatul Schleswig era inclus în monarhia daneză. După ce danezii au refuzat această revendicare, o puternică forță militară prusacă și austriacă a intrat în ducate, cu toate că o mare indignare a apărut în restul Germaniei și la liberalii prusaci. Aceștia credeau că scopul acestei invazii este controlul mișcării naționale, expulzarea principelui Frederick din Augustenburg și transferul provinciei Schleswig în favoarea lui Christian al IX-lea al Danemarcei. În scurtă vreme, ei au fost mai bine informați. La începutul anului 1864, armata unită a trecut peste fortificațiile de la Danework, au asaltat orașul Düppel, au cucerit Iutlanda iar regele și poporul din Danemarca au ajuns cu totul în mila lor.  O conferință a fost convocată la Londra dar s-a încheiat fără nici un rezultat efectiv. Atunci când germanii au reluat ostilitățile, era evident că ajutorul la care ei se așteptau de la Anglia, Rusia sau Franța nu urma să vină. Danemarca a fost înfrântă și, prin Tratatul de la Viena din octombrie 1864, a cedat absolut în favoarea

aliaților la regiunile  Schleswig, Holstein și Lauenburg. Apoi, Prusia i-a exilat din Holstein pe cei proveniți din Saxonia și Hanovra. Prusia a început să se întărească și a făcut aranjamente pentru administrarea teritoriului ocupat. În acest timp, Austria a observat toate aceste evenimente și a început să ezite, să aibă suspiciuni și îndoieli dacă întreaga sa activitate a fost înțeleaptă. În scurt timp, Austria urma să fie adusă la realitate cu mai multă cruditate.

După ce danezii au fost deposedați de aceste ducate, s-a pus problema viitorului lor. Toată lumea se aștepta la recunoașterea  principelui Frederick din Augustenburg (Frederic al VIII-lea duce de  Schleswig - Holstein): Dieta era evident de partea lui și se părea că și Austria dorește acest lucru. Cu toate acestea, Prusia a refuzat să fie de acord. Problema a fost adusă în fața juriștilor de la curtea regală care nu au încercat să pledeze anumite invocări ereditare în favoarea dinastiei Hohenzollern. În cadrul unei opinii elaborate, ei au susținut că titlul lui Christian al IX-lea al Danemarcei era preferabil față de titlul principelui Frederick din Augustenburg (Frederic al VIII-lea duce de  Schleswig - Holstein), că titlul său a trecut după ce a fost cedat de cele două puteri aliate care, în acest moment, erau cu totul libere să dispună de aceste teritorii cedate după bunul lor plac. Aceste condiții au fost declarate drept esențiale pentru siguranța Prusiei la frontiera de nord-vest și pentru apărarea teritoriilor din Schleswig - Holstein împotriva ostilității provenite din Danemarca. Aceste condiții includeau o strictă alianță ofensivă și defensivă între noua principalitate și Prusia, incorporarea armatei și flotei din principate în armata și flota prusacă, absorbirea sistemului de poștă și telegrafie și desființarea fortărețelor. De fapt, toate aceste clauze erau echivalente cu supunerea completă a principatului față de autoritatea Prusiei în chestiuni militare și politică externă. După cum era de așteptat, aceste condiții au fost respinse de principele Frederic al VIII-lea, care avea încredere în sprijinul Austriei. Principele Frederic al VIII-lea era încurajat de simpatia generală față de propunerile sale în restul Germaniei precum și în Camera prusacă, care își menținea împotrivirea nezdruncinată față de politica externă și planurile de organizare militară ale guvernului condus de Bismarck. În paralel, au apărut în ducate opinii care solicitau anexarea la Prusia. Austria devenea din ce în ce mai suspicioasă. Relațiile dintre funcționarii celor două puteri stabilite în teritoriul cucerit deveneau zilnic mai puțin amicale. Se părea că situația merge spre război dar prin medierea Bavariei și a Saxoniei, suveranii rivali au semnat Convenția de Gastein în august 1865. Relațiile dintre semnatarii  Convenției de la Gastein s-au deteriorat iar în vara anului 1866, Prusia a declarat război împotriva statelor Hanovra, Saxonia și Austria. Armatele prusace au avansat cu o rapiditate care părea să paralizeze oponenții.

După perioada lui Frederic al II-lea al Prusiei (1712 - 1786), a fost întotdeauna evident că rivalitatea dintre cele două monarhii este un obstacol insuperabil pentru uniunea națiunii. Pentru ministrul determinat și cu o viziune clară aflat la putere la Berlin era evident că această rivalitate poate fi terminată numai prin luptă. Problema care mai trebuia rezolvată era dacă importanța scopului justifica folosirea forței, cu toate mizeriile implicite. Răspunsul la această chestiune era în funcție de estimarea valorii politice și morale ale acestui scop. Din fericire, superioritatea militară a Prusiei și alianța sa cu Italia au făcut ca lupta să fie mult mai scurtă decât se așteptau toți spectatorii din Europa. Învingătorii au avut bunul simț să se mulțumească cu ceva mai puțin decât îndeplinirea totală a planurilor lor. Pacea preliminară de la Nikolsberg (1866) și Tratatul de Pace de la Praga (1866) au apărut în urma uneia dintre cele mai decisive victorii din epoca modernă. Totuși, aceste tratate de pace au rezolvat numai pe jumătate problema Germaniei și au stabilit un sistem nesatisfăcător în viziunea patriotică. Austria a fost exclusă din gruparea germanică și a lăsat spațiul liber pentru ca Prusia să formeze o nouă confederație în care urma să domine Curtea de la Viena și s-a obligat să recunoască această confederație. Dar, odată cu Austria a fost pierdută și populația germană de 7 milioane de locuitori care ocupau vastele teritorii din Austria Superioară, Austria Inferioară, Tirol, Stiria și o parte din Boemia. Timp de multe secole, aceste teritorii au făcut parte din vechiul Imperiu. Noua uniune, în fruntea căreia s-a plasat Prusia, includea numai stat aflate la nord de Main iar astfel a desemnat mai clar diferența dintre cele două regiuni și a izolat mai mult marile principalități din Bavaria, Wütemberg și Baden. De fapt, se poate afirma că, în aparență, Germania a realizat o uniune mai inclusivă a statelor sale din nord, prin sacrificiul uniunii sale inclusive. În Tratatul de Pace de la Praga a fost stipulat  că statele din sudul Germaniei sunt libere să intre într-o uniune separată a lor. Fără îndoială, guvernul francez spera că, în acest moment, planul de federație al Germaniei

de nord, abordat în 1806 (Confederația Rinului a lui Napoleon), ar fi putut să apară din nou în sud, sub protectoratul Franței, drept o contragreutate față de puterea Prusiei. Evenimentele au luat o întorsătură foarte dificilă. Câteva luni după încheierea războiului din 1866, Bavaria, Würtemburg și Baden au participat la tratatele militare cu Confederația Germaniei de Nord prin care ele se obligau ca armatele lor să fie atașate la armata din Confederația Germaniei de Nord în cazul unui atac al vreunei forțe străine asupra Germaniei. Se presupune că Bavaria, Würtemburg și Baden doreau să fie acceptate în zona de uniune vamală (Zollverein) pe care Prusia o forma. Constituția din Confederația Germaniei de Nord acorda statelor minore o independență nominală care le permitea să facă schimburi de diplomați cu alte guverne, să încaseze impozite locale și să convoace instituțiile legislative locale ca în precedent. Constituția din Confederația Germaniei de Nord acorda regelui din Prusia comandamentul forțelor militare fuzionate, conducerea politicii externe și dreptul de a porni la război, cu acordul parlamentului federal. Constituția din Confederația Germaniei de Nord transfera parlamentului federal legislația într-un mare număr de subiecte, inclusiv impozitarea în scopuri federale, controlul valutei și a sistemului poștal și telegrafic. În același timp, Prusia a extins și a consolidat domeniile sale prin anexarea teritoriilor importante din Schleswig-Holstein, Hanovra, Hessen-Cassel, Nassau și orașul liber Frankfurt. Astfel, în mod substanțial, s-a format un stat unic sau reunit mai curând decât un stat federal. În această constituție puteau fi observate multe anomalii și chestiuni parțiale. Principalul aspect pozitiv al acestei constituții era că putea fi experimentată în cel mai ușor loc, adică printre statele omogene din nord, care formau un nucleu mai coeziv datorită dimensiunilor lor mai reduse. Parlamentul Germaniei de Nord îi obișnuia pe cetățenii din diversele principate să acționeze împreună într-o adunare comună și le crea senzația unei cetățenii comune care micșora nemulțumirea care s-ar fi putut produce prin pierderea independenței locale.

Oricât de temporară ar fi fost confederația din Germania de Nord, nimeni nu ar fi prevăzut să existe numai patru ani. Majoritatea persoanelor nu s-ar fi așteptat ca dezvoltarea acestei confederații într-o uniune mai extinsă și exclusivă să provină de la dușmanul ei cel mai amarnic. Franța s-a alarmat după descoperirea și creșterea puterii militare a Prusiei, în decursul campaniilor din 1866. Alarmarea Franței s-a intensificat după publicare tratatelor secrete cu statele germane din sud. Pacea a fost menținută cu greu după ce a apărut problema de cesiune a Luxemburgului. Cel puțin din acel moment, ambele țări au avut senzația că relația dintre ele este numai un armistițiu plin de suspiciuni. Franța părea să se grăbească spre acțiuni rapide datorită credinței sale că tratatele militare au fost extorcate de la puterile germane din sud iar locuitorii din noile districte anexate erau foarte nemulțumiți.. Exista necesitatea urgentă de a profita de aceste fapte. Populația a fost surprinsă cum conducătorii Franței și consilierii lor au pornit cu atâta ușurință un război național. Germania a considerat că în acest război sunt implicate interesele și sentimentele sale. Lucrurile s-au petrecut astfel imediat. De rare ori a fost văzută o astfel de revoltă națională atât de promptă, cuprinzătoare, entuziastă și care a implicat imediat spiritele ardente ale liberalilor și feudalilor din Prusia, invidiile germanilor de nord și sud, ale protestanților și catolicilor. Fiecare soldat și fiecare cetățean avea simțământul că această luptă era pentru măreția și libertatea poporului. Germanii au învins în luptă și au ajuns triumfători în capitala dușmanilor, ceea ce dovedește câtă putere poate avea o cauză justificată. Curajul și devotamentul germanilor, abținerea lor chiar și în momentul victoriei au fost aproape unice în istoria Europei. Aceste fapte provin din ardoarea pasională a întregului popor german care a simțit că, în cele din urmă, a apărut o criză în momentul în care ei aveau toate motivele să depună efortul suprem, în momentul în care cauza patriotismului și cauza dreptății erau identice. Aceste caracteristici pot fi admirate mai mult decât organizarea armatelor lor, capacitățile generalilor lor și slăbiciunea de la curtea bonapartistă.

Niciodată în decursul secolelor sau măcar în războiul de eliberare din 1814, întregul popor nu a simțit și a acționat atât de unit. Toată lumea a înțeles că a sosit momentul pentru ca unirea realizată practic să fie exprimată din punct de vedere politic formal. Nu exista nici un dubiu despre forma dorită a acestei expresii politice formale. Sentimentul național prefera denumirea imperială pe care Germania o purta în zilele sale de glorie din Evul Mediu. Această denumire avea avantajul de a evita susceptibilitățile suveranilor căror aderență la cauza națională le-a acordat un argument mai bun pentru supușii lor, în comparație cu argumentele din trecut. Primul potentat al Germaniei a oferit coroana imperială regelui

Prusiei, după ace fratele său a refuzat această coroană în 1849. Datorită unui capriciu ciudat al soartei, oferta coroanei imperiale a fost făcută in sala palatului Versailles, ridicată de un mare duşman al Germaniei. Pe dat de 31 decembrie, la 64 de ani de la dizolvarea vechiului Imperiu, Germania a devenit din nou un stat unic în viziunea Europei.

În linii mari, principalele caracteristici ale constituţiei din noul Imperiu erau cele din constituţia Confederaţiei Germaniei de Nord, modificată prin tratatele care prevedeau intrarea statelor Bavaria, Würtemburg şi Baden în entitatea existentă. Fiecare din aceste state a obţinut reprezentarea cuvenită în conciliul federal şi în adunarea federală; fiecare din aceste state şi-a rezervat anumite mari puteri sau imunităţi în comparaţie cu cele deţinute de statele din nordul Germaniei. Bavaria şi păstrat controlul asupra armatei sale, asupra sistemului să poştal şi telegrafic. De asemenea, Bavaria şi-a păstrat controlul asupra legislaturii sale generale, fapt care o plasa într-o poziţie relativă de mare independenţă. Prin urmare, ar fi o mare greşeală de a considera că unificarea era completă şi că Imperiul German era un stat centralizat. Mai curând, Imperiul German trebuie să fie considerat drept o federaţie foarte bizară care îi respectă pe membrii săi din Germania de nord dar este o entitate strictă şi le aprobă numai câteva drepturi de stat care nu sunt importante. Atitudine generală faţă de cele două mari state, Bavaria şi Würtemburg, era foarte vagă şi se rezuma la puţin mai mult decât o alianţă militară ofensivă şi defensivă apropiată, cu o politică externă comună şi o legislaţie comună în câteva subiecte. Numai experienţa poate demonstra în ce măsură poate fi pusă în aplicare fără conflicte o astfel de constituţie. Nu se poate presupune că unitatea de sentimente, apărută atunci când exista un puternic duşman, va continua să existe în vremuri mai paşnice sau în administraţia unor miniştri mai puţin capabili şi mai puţin patriotici. Era necesară o lungă perioadă pentru înlăturarea curţilor separate şi pentru anularea diferenţelor de caracter, obiceiuri, alianţe istorice şi religie. Aceste diferenţe existau între diversele popoare germane. Este dificilă estimarea acestor forţe centrifugale, comparate cu forţele opuse care urmau să fie create de acţiunea politică întreprinsă în comun. In orice caz, este evident că procesul de fuziune trebuie să fie lent. În exterior, dincolo de această nouă organizaţie, mai existau cele şapte milioane de vorbitori de limbă germană, supuşi ai Austriei. Nu exista un proiect imediat pentru aderarea lor la statul german. În acest moment, admiterea lor ar fi pus într-o dificultate mai mare procesul de unificare deplină al poporului german.

Ar fi greşit să se considere că marea schimbare politică a fost mai bruscă şi accidentală ca în realitate. Ca în multe alte instanţe, adevărul este că, în decursul anilor, a avut loc o maturizare permanentă spre schimbare şi a existat un sentiment acrescent în favoarea unirii. Forţa acestui sentiment a apărut numai atunci a pătruns pe un teren de activitate. La început, acest sentiment a fost evocat în marea bătălie fin războiul de eliberare iar apoi a fost dezvoltat şi îndreptat spre un mare număr de forţe concurente: dorinţa de libertate politică şi egalitate de drepturi, care considera că inamicul său cel mai apropiat este tirania exercitată de mulţi dintre principii mai mici; declinul atât de evident în toată Europa a sentimentului de loialitate personală şi înlocuirea sa concepţia raţională despre esenţa guvernului şi forţă voinţei populare; cunoaşterea îmbunătăţită a confrăţiei lor care, cu posibilităţile de comunicare în fiecare ramură a poporului german. Cel mai important factor al sentimentului sau al pasiunii pentru naţionalism era dorinţa unui popor conştient deja de uniunea morală şi socială de a vedea această uniune exprimată şi realizată într-un guvern unic care urma să aducă poporului locul şi reputaţia printre statele civilizate. Factorii cei mai puternici pentru a crea acest spirit naţional erau activitatea literară strălucitoare în Germania după Lessing precum şi interesul suscitat şi mândria poporului pentru istoria sa precedentă, care a fost unul din primele rezultate ale acestei renaşteri literare. Cauze asemănătoare funcţionau în Italia, cu toate că în această ţară acest sentiment era mult mai pasional datorită opresiunii exercitate de stăpânitorii străini. Eforturile pe care le făceau Italia, Ungari, Polonia şi popoare mai mici, pentru a ajunge sau pentru a recuceri viaţa politică naţională, au influenţat germanii, oricât de puţină simpatie ar fie existat printre ei pentru aceste străduinţe.

Spiritele nobile trebuiau să activeze îndelung, prin presă şi universităţi, pentru maturizarea acestui sentiment moral, pentru fortificarea acestei pasiuni în favoarea uniunii politice, pentru a face ca acest sentiment să fie familiar şi preţios pentru masa populaţiei, pentru a implanta acest sentiment în spiritul lor. Nu era prea frumos ca aceşti oameni importanţi să nu fi avut succes atunci când observau apatia concetăţenilor şi egoismul principilor. Chiar şi atunci când sentimentul a fost creat şi a venit ocazia să-şi

expună puterea, ar fi fost un eșec dacă puterea de a folosi și de a orienta acest sentiment nu s-ar fi aflat în mâinile unui om de stat puternic, perspicace și practic. Ar fi fost posibil ca în Germania aceste activități să rămână fără rezultate, așa cum în Italia a fost irosită truda lui Gioberti, Manin, Mazzini și alții. În Germania, la fel ca în Italia, scopul nu a fost împlinit în modul sau prin mijloacele dorite sau intenționate de primii dintre acești activiști. Politicienii idealiști din Germania și Italia au aspirat la crearea unui stat *de novo*, pe fundamentul eliberat de toate principalitățile existente, chiar dacă ar fi avut forma unei monarhii. Acest stat trebuia să fie bazat pe recunoașterea drepturilor poporului, în favoarea poporului. Uniunea națiunii urma să fie promulgată prin promovarea unui stat existent, după extinderea sa cât mai vastă, cu scopul de a include cât mai multe teritorii și extinderea aparatului de organizare statal pe aceste teritorii. Acest lucru urma să fie executat fără o schimbare sau cu o schimbare cât mai mică a constituției interne a regatului în dezvoltare, fără nici o mișcare sau cu mișcare foarte mică spre restabilirea societății pe fundamente democratice. În constituția Confederației Germaniei de Nord, în noul Imperiu, nu sunt menționate sau sunt menționate indirect "Drepturile fundamentale ale poporului german", pentru care Parlamentul de la Frankfurt din 1848 - 1849 a depus un efort atât de mare.

În ultimii ani s-a vorbit poate prea mult despre misiunea Prusiei. În cuvintele și faptele lui Frederic cel Mare (Frederic al II-lea al Prusiei) și ale predecesorilor săi nu există nici urmă de patriotism pan-teutonic sau de entuziasm pentru măreția și fericirea Germaniei pe total. Scopul său era construirea unui regat prusac bine administrat. El avea grijă de germani numai cu puțin mai mult decât avea grijă de francezi sau de suedezi. El avea numai puțin mai mult dispreț față de limba și literatura germană. Politica succesorilor săi a fost în mod definit mai prusacă decât germană. În 1849, Frederic al IV-lea a dezamăgit așteptările poporului la fel de grav ca Frederic William al III-lea. Curtea de la Berlin era ceea mai practică din Europa și, în aparență, mai puțin conștientă de o magnifică vocație națională Cei care erau la putere la curtea de la Berlin se eschivau de considerente sentimentale și numai de rare ori încercau să le excite în spiritele umane. Totul era acceptabil atunci când interesele lor coincideau cu interesele Germaniei pe total dar ei nu erau obișnuiți să se proclame singuri drept marii ei apologeți sau apostolii noii regenerări naționale. Totuși, pentru mult timp a fost evident că, în cazul în care s-ar fi produs o nouă regenerare politică, printre toate principatele existente, Prusia era unica speranță. Numai Prusia reunea caracterul, tradițiile și forța materială care erau necesare pentru conducerea țării. După Reformă, principii din dinastia Habsburg și politica lor au fost considerați cu aversiune de clasele mai inteligente și progresive ale națiunii. Încă din perioada Marelui Elector, Prusia a fost recunoscută drept forța protestantă conducătoare iar astfel a devenit, în mod firesc, reprezentanta iluminării și a libertăților intelectuale. În vremurile recente, Prusia a înființat și a încurajat cu înțelepciune cele două mari universități de la Berlin și Bonn. Astfel, Prusia a conferit beneficii eminente studiului și științei în Germania și a beneficiat de o mare apreciere din partea claselor educate. Dacă poporul prusac era, din multe puncte de vedere, mai puțin dotat în comparație cu cei din centrul și sudul Germaniei, Prusia era ceea care poseda forța practică decisivă. Prusia era ceea care acționa în timp ce ei făceau speculații și așteptau. În Germania, Prusia a dat primul exemplu al unui stat modern bine guvernat, efectiv, plin de vitalitate. Prin crearea acestui tip de stat, Prusia a furnizat poporului german cel mai mare serviciu posibil.. Acest stat era o realitate puternică care a trecut de examenul adversității și s-a maturizat prin experiență. Organizarea administrativă a statului prusac inspira respectul dacă nu afecțiunea permanentă a supușilor săi. S-a constatat că acest stat este capabil să se extindă pentru a include teritoriile și popoarele care se adăugau uneori. În secolele precedente, Austria s-a extins spre est printre popoare străin ca rasă și limbă, care au rămas neprietenoase față de nucleul german. Spre deosebire de Austria, Germania s-a extins în special spre apus sau cel puțin spre districte populate de germani, s-au contopit și au adoptat un spirit patriotic similar cu cel din Margrafiatul de Brandenburg. După căderea lui Napoleon, Germania a preluat și apoi a asimilat regiunile superbe Renania (Rheinland) și Westfalia. În 1856, Germania s-a extins în teritorii aproape la fel de importante. În același timp, sistemul său militar și, în bună măsură, sistemul său financiar, au fost aplicate în Saxonia, Mecklenburg și în principatele mai mici din nordul Germaniei. Enorma dificultate de a crea un stat *de novo* a fost evitată prin extinderea sistemului statal existent. Curentele mai idealiste ale politicienilor susțin că astfel Germania a devenit o parte integrală a Prusiei. Curentul practic poate întreba dacă acest rezultat (dacă este vorba de mai mult de o denumire) nu poate fi acceptat atunci când scopul

esențial al aspirației naționale a fost îndeplinit. Dacă Germania va fi influențată esențial de Prusia, în mod asemănător, Prusia va fi influențată de Germania prin procesele de infuziune sau anexare a popoarelor din sudul Germaniei.

Se pare că reconstrucția Germaniei provine de la acțiunile Prusiei acest lucru nu ar fi putut să fie realizat vreodată fără eforturile politicienilor foarte "sentimentali" sau "romantici", care au fost acuzaţi drept "agitatori"; ei au fost marginalizați atunci când a venit momentul acțiunii. Acești politicieni au fost cei care au preparat sentimentele poporului pentru această revoluție, care s-a ridicat la nivelul unei mari mişcări naționale, justificată prin voința poporului. În Italia activitatea unificatoare a contelui Cavour nu ar fi putut fi îndeplinită fără activitățile mai elevate ale lui Mazzini. În Germania a avut loc un eveniment asemănător.

În ultima vreme s-a pus următoarea întrebare: în ce măsură noul Imperiu este succesorul sau reprezentatul Imperiului care a încetat să existe în 1806? După cele scrise mai sus, răspunsul de aici va fi concis. Trebuie luat în considerație că Sfântul Imperiu Roman al națiunii germane, creația lui Otto cel Mare, era format din uniunea care, eventual, s-a transformat în fuziune, într-o unică entitate a două grupări politice separate: regatul german, care atunci făcea tranziția de la modul de viaţă tribal primitiv la monarhia feudală și Imperiul Roman, cu pretențiile sale de dominație autocrată universală. Din perspectiva istorică, Imperiul Roman respecta tradiția denumirii Roma și ideea teologică a Imperiului drept uniune a tuturor creștinilor într-un stat vizibil și într-o biserică vizibilă În noul Imperiu nu exista o asemenea uniune. Noul Imperiu reprezintă numai unul dintre aceste două elemente: regatul german primit de Otto de la tatăl său în călătoria sa fatală la Roma. Să sperăm că visul de dominație asupra altor popoare, diferite sangvin și lingvistic, a fost pus la o parte pentru totdeauna  fiindcă această dominație este bazată și a fost creată în virtutea principiului de naționalitate. Sfântul Imperiu Roman se opunea acestei teorii cât se poate de evident.

Denumirea imperială a fost reînviată pe baza venerabilelor asociații și fiindcă pare să exprime cel mai bine superioritatea titulară a șefului de stat asupra regilor și ducilor, ale căror teritorii domenii compun Imperiul. Ideea despre împăratul unui district, indiferent de dimensiunile sale, era cu totul respingătoare pentru doctrina medievală care își putea imagina numai un singur Împărat, domnul tuturor creștinilor, așa cum putea recunoaște numai un singur Papă. Eventual, un respect persistent pentru acest simțământ a stabilit titlul suveranului actual ca "Împărat German", adică "Împărat în Germania" în loc de "Împărat al Germaniei".

În esență, puterea suveranului modern este foarte diferită față de puterea predecesorilor îndepărtați, mult mai efectivă în teritoriile patrimoniale, mult mai limitată în Bavaria, Chiar și în comparație cu perioada lui Arnulf de Bavaria. Această anomalie din constituția federală este moștenirea vechiului Imperiu. Pentru a obține în favoarea Împăratului o poziție de conducere internațională, vechiul Imperiu permitea ca regii și principii să se eleveze pe lângă el în Germania și să-i smulgă aproape toate puterile care îi aparținuseră în alte epoci. Dacă influența acestei mari umbre din trecut este considerată ca dăunătoare, trebuie să fie luat în considerație că acest lucru provine, în mare măsură, de la ultima revenire a vieții naționale. În perioada în care Germania a condus lumea, tradiția unei glorioase uniuni a făcut ca Germania să fie din nou puterea principală din Europa continentală și judecătorul destinelor sale.

Evenimentele din 1870 expun cât se poate de vizibil similaritatea evenimentelor din Germania și Italia. După ce s-a terminat dualismul prelungit dintre Austria și Prusia, Germania unită a devenit posibilă. După războiul din 1870, Italia și-a împlinit uniunea atunci când Roma a intrat din nou în posesia sa și a devenit capitală. În secolele XII și XIII, Papalitatea a rănit fatal Sfântul Imperiu Roman. În timpurile moderne, Papalitatea s-a aliat cu Austria și cu regimurile despotice din principatele mici ale peninsulei italiene. Papalitatea a făcut tot ce a fost în puterea sa pentru a limita libertatea poporului din Italia. Ostilitatea Papalității față de împărați ajunsese atunci aproape la gradul unui articol de credință. În faza actuală, Papalitatea a fost implicată în căderea Franței, vechiul său aliat. Papalitatea a constatat că dominația temporală dispare odată cu triumful dușmanilor teutoni antici. După primele victorii germane, s-a creat obligația de a rechema trupele franceze de la Roma iar astfel a fost permisă restabilirea trupelor italiene. După câteva luni, puternicul curent de succese a dus la unirea Germaniei de nord și a Germaniei de sud într-un singur stat. Lupta intensă a restabilit uniunea politică în ambele state. Denumirea imperială a

revenit la viață în țările transalpine și, în același moment, tronul imperial antic de la Tibru a devenit capitala monarhiei din Italia. Viața națională a două mari popoare a fost sacrificată în favoarea Imperiului medieval. În acest moment, ambele națiuni își recâștigă viața națională prin înfrângerea celor două mari forțe antagoniste ale Sfântului Imperiu Roman, puterea bisericească și monarhia franceză. Principiul naționalității triumfă deplin, vechile nedreptăți sunt corectate, vechile probleme sunt rezolvate. Se pare că o mare pagină din istoria lumii este întoarsă iar noi ne întrebăm ce va mai urma. Cei care au aprofundat evenimentele din Europa din ultimii 30 de ani trebuie să constate rapiditatea și caracterul inclusiv al schimbărilor din această perioadă precum și noul aspect al gândirii și practicii politice. În centrul și în apusul Europei, statele mărunte au dispărut iar marile state au ajuns la frontierele lor firești din punct de vedere etnic și lingvistic. În multe state au fost stabilite constituții relativ democratice; în esență, din punct de vedere teoretic, drepturile cetățenești au fost admise. În prezent, factorii puterii politice sunt pasiunile și interesele populare și nu cele ale principilor. Cu greu se poate găsi un apologet al dreptului divin al monarhilor și al aristocraților, în favoarea autorității statului de a controla cunoașterea individuală sau de a impune conformitatea religioasă. În aparență, principiile Sfintei Alianțe erau din urmă cu sute de ani. În prezent, alte probleme și dificultăți încep să se adune, ca norii într-o zi frumoasă. Una dintre aceste problemă este de fapt veche și apare într-o formă nouă: care este atitudinea bisericii infailibile în fața unui guvern temporal? Statul german a fost nevoit să se confrunte cu această chestiune. Factori economici periclitează stabilitatea societății în Germania, așa cum a fost cazul în Franța. În aparență, stabilirea regatelor pe un fundament național nu a făcut să scadă pericolul perturbărilor sociale. Germania nu trebuie să creadă că odată cu restaurarea Imperiului a început pentru ea, la fel pentru toată Europa, o perioadă de pace calm și fericire. Se poate crede că acest spirit de patriotism și independență, care în ultima vreme a strălucit pe o scenă atât de mare și a avut rezultate splendide, va împuternici poporul german spre reușita sa pentru perfecționarea uniunii interne și înfrângerea pericolelor mai serioase provenite de la marile forțe industriale din lume. O altă sursă de pericole ar putea fi invidia și interesele conflictuale dintre diversele clase sociale. Înființarea unui mare stat militar este un lucru important dar acesta este numai o mică parte a scopului care se află în fața popoarelor civilizate din prezent.

**Index**

Augustus (Octavianus Augustus), (63 BC - 14 AD), împărat roman
Avidius Cassius (Gaius Avidius Cassius) (c. 130 AD - 175 AD), general roman și uzurpator
Avitus (Alcimus Edicius Avitus) (c. 450 AD - 517 AD), episcop de Vienne, Galia
Azaria (Ozia), rege în Iuda în secolul al VIII-lea BC

Baronius Caesar (1538 - 1607), cardinal și istoric ecleziastic catolic
Bartolomeu Apostolul, apostol sanctificat din secolul I AD
Bartolus de Saxoferraro (1313 - 1357), jurist italian
Beauharnais Eugène de (1781 - 1824), fiul adoptiv al lui Napoleon Bonaparte, nobil, general
Belisarie (Flavius Belisarius) (c. 500 AD - 565 AD), general în Imperiul Bizantin
Bellarmine Robert (1542 - 1621), cardinal catolic
Belle-Isle Charles Louis Auguste Fouquet duce de (1684 - 1761), general și om de stat francez
Benedict al VIII-lea (980 AD - 1024), Papă catolic
Berengar al II-lea de Italia (c. 900 AD - 966 AD, rege al Italiei
Berengario de Friuli (845 AD - 924 AD), rege al Italiei, împărat al Imperiului Carolingian
Bernard degli Uberti (c. 1060 - 1133), cardinal și sfânt catolic
Bismarck Otto von (1815 - 1898), om de stat german
Blondel David (1591 - 1655), cleric protestant francez, istoric și clasicist
Bockler Johann Heinrich (1611 - 1672), istoric, filolog și erudit german
Boleslav I al Poloniei (Boleslav cel Curajos) (967 AD - 1025), rege al Poloniei
Boleslav cel Pios (1226 - 1279), mare duce al Poloniei
Bonifaciu al VIII-lea (c. 1230 - 1303), Papă catolic
Bonifacius (Winfried) (*Apostolul germanilor*), (672 AD - 754 AD), misionar creștin din Anglia
Boso din Provence (841 AD - 887 AD), rege în Burgundia de sud și Provence
Brancaleone degli Andalo (1220 - 1252), nobil italian, senator, tribun al poporului
Brennus (sec. V-lea BC - 390 BC), invadator galic
Brutus Marcus Junius (85 BC - 42 BC), senator roman
Bulgarus (1085 - 1166), jurist și cronicar italian
Buxtorff Gerlach (d. 1628), jurist și istoric german

Caracalla (Marcus Aurelius Antonius) (188 AD - 217 AD), împărat roman
Carol al III-lea (Carol cel Gros) (839 AD - 888 AD), împărat al Imperiului Carolingian
Carol al III-lea al Franței (Carol cel Simplu) (879 AD - 929 AD) rege al Franciei Occidentale și al Lotharingiei
Carol al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman (1316 - 1378), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Carol al VI-lea al Sfântului Imperiu Roman (1685 - 1740), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Carol al VII-lea al Sfântului Imperiu Roman (1697 - 1745), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Carol al VIII-lea (1470 - 1498), rege al Franței
Carol cel Pleșuv (Carol al II-lea) (823 AD - 877 AD), împărat al Imperiului Carolingian, rege al Franciei
Carol I al Neapolelui, duce de Anjou (1226 - 1285), rege al Siciliei, Napoli și Albania
Carol de Valois (1270 - 1325), prinț francez
Carol Temerarul (1433 - 1477), duce de Burgundia
Cassius Avidius Cassius (Gaius Avidius Cassius) (c. 130 AD - 175 AD), general roman, uzurpator
Cavour Conte de (Camillo Benso) (1810 - 1861), om politic italian
Charles al IV-lea (1316 - 1378), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Charles al V-lea (Carol Quintul) (1500 - 1558), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Charles Martel (686 AD - 741 AD), majordom și duce franc
Charlemagne (Carol cel Mare) (748 AD - 814 AD), rege al francilor, fondatorul Imperiului Carolingian
Chaucer Geoffrey (1343 - 1400), poet englez
Chemnitz Bogislav Philip von (1605 - 1678), istoric și jurist constituțional polonez
Childeric al III-lea (c. 717 AD - c. 754 AD), rege al francilor

Christian al IX-lea al Danemarcei (1818 - 1906), rege al Danemarcei
Cicero (Marcus Tullius Cicero) (106 BC - 43 BC), scriitor, jurist și om politic roman
Cincinnatus (Lucius Quinctius Cincinnatus) (c. 519 BC - c. 430 BC), general și om de stat roman
Civilis (Gaius Julius Civilis), (sec. I AD), general roman
Claudian (Claudius Claudianus) (c. 370 AD - c. 404 AD), poet latin
Cleopatra a VII-a (69 BC - 30 BC), regină a Egiptului
Clement al IV-lea (1190 - 1268), Papă catholic
Clement al V-lea (1478 - 1534), Papă catholic
Clement al XI-lea (Giovanni Francesco Albani) (1649 - 1721), Papă catholic
Clovis (c. 466 AD - 511 AD), rege al francilor
Colonna Landolfo (c. 1250 - 1331), nobil și erudit italian
Conrad din Hochstadt (1198 - 1261), arhiepiscop de Köln
Conrad din Mentz (d. 1200), cardinal și arhiepiscop
Conrad I din Burgundia (c. 925 AD - 993 AD), rege al Burgundiei
Conrad I al Germaniei (881 AD - 918 AD), rege al Germaniei, rege al Franciei
Conrad al II-lea (990 AD - 1039), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Conrad al III-lea al Germaniei (1093 - 1152), rege al Germaniei din dinastia Hohenstaufen
Conradin (1252 - 1268), duce de Suabia, rege la Ierusalim, ultimul din dinastia Hohenstaufen
Constantin al VI-lea (771 AD - 805 AD), împărat bizantin
Constantin cel Mare (Gaius Flavius Valerius Aurelius Constantinus) (274 AD - 337 AD), împărat roman
Constanța de Sicilia (1154 - 1198), regina Siciliei, soția împăratului Henric al VI-lea al Sfântului Imperiu Roman
Couring Hermann (1606 - 1681), jurist și istoric german
Crassus Marcus Licinius (115 BC - 53 BC), general și om politic roman
Crescentius cel Tânăr (d. 998 AD), aristocrat rebel din Roma

Dante Aligheri (c. 1265 - 1321), poet și filozof din Italia
Desiderius (Dauferius), (d. 786 AD), rege longobard
Didius Julianus (133/137 AD - 193 AD), împărat roman în 193 AD
Diocleţian (Gaius Aurelius Valerius Diocletianus), (244 AD - 311 AD), împărat roman
Dönniges Wilhelm von (1814 - 1872), istoric și diplomat german
Duns Scotus (1256 - 1308), preot catolic scoțian

Eardulf (c. 790 AD - c. 830 AD), rege în Northumbria
Eduard I al Angliei (1239 - 1307), rege al Angliei
Eduard al II-lea al Angliei (1284 - 1327), rege al Angliei
Eduard al III-lea al Angliei (1312 - 1377), rege al Angliei
Egbert (771/775 AD - 839 AD), rege în Wessex
Eginhard (Einhard) (c. 775 AD - 840 AD), erudit și curtean franc
Elisabeta de Boemia (1596 - 1662 ), regină de Boemia, fiica regelui James I al Angliei
Engelbert of Admont (c. 1250 - 1331), erudit și stareț benedictin
Enzio de Sardinia (c. 1218 - 1272), rege al Sardiniei
Erasmus Desiderius (1466 - 1536), umanist olandez
Ernst Augustus I de Hanovra (1771 - 1851), rege al Hanovrei
Ernoldus Nigellus (activ în perioada 824 - 830), poet
Ethelred cel Șocăielnic (968 AD - 1016), rege al Angliei
Euripide (480 BC - 406 BC), poet grec

Ferdinand I al Leonului și al Castiliei (1015 - 1065), rege al Leonului și conte de Castilia
Ferdinand I al Sfântului Imperiu Roman (1503 - 1564), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Ferdinand al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1578 - 1637), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Ferdinand al III-lea al Sfântului Imperiu Roman (1608 - 1657), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Ficker Julius von (1826 - 1902), istoric german catolic
Filip I al Franței (1052 - 1108), rege al francilor
Filip al II-lea al Franței (Philippe Auguste) (1165 - 1223), rege al Franței
Filip al II-lea al Spaniei (Filip cel Prudent) (1527 - 1598), rege al Spaniei, al Angliei, al Portugaliei
Filip al III-lea al Franței (1245 - 1285), rege al Franței
Filip al IV cel Frumos (1268 - 1314), rege al Franței
Filip de Suabia (1177 - 1208), rege al Germaniei din dinastia Hohenstaufen
Florus din Lyon (Floris Lugdunensis) (c. 810 AD - c. 859 AD), diacon și erudit creștin
Focas Tiranul (Flavius Focas Augustus) (547 AD - 610 AD), împărat bizantin
Forey Elie Frédéric (1804 - 1872), mareșal francez
Formosus (816 AD - 896 AD), Papă catolic
Francisc I al Austriei (1768 - 1835), împărat al Imperiului Austriac
Francisc I al Franței (1494 - 1547), rege al Franței
Francisc I al Sfântului Imperiu Roman (1708 - 1765), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Francisc al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1768 - 1835), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Francisc de Assisi (1182 - 1226), călugăr și sfânt catolic
Franz Joseph al Austriei (1830 - 1916), împărat al Austriei din dinastia Habsburg
Frederic I (Barbarossa) (1122 - 1190), împărat al Sfântul Imperiu Roman
Frederic I (c. 1289 - 1330), duce de Austria, rege al Germaniei
Frederic al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1194 - 1250), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Frederic I al Prusiei (1657 - 1713), rege al Prusiei, prinț elector
Frederic al II-lea al Prusiei (Frederic cel Mare) (1712 - 1786), rege al Prusiei
Frederic al III-lea al Sfântului Imperiu Roman (1415 - 1493), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Frederic al IV-lea (1596 - 1632), elector Palatin și rege al Boemiei
Frederic al VII-lea al Danemarcei (1808 - 1863), rege al Danemarcei
Frederic al VIII-lea duce de Schleswig-Holstein (1829 - 1880), duce danez
Frederic Wilhelm (1620 - 1688), elector de Brandenburg
Frederic Wilhelm al II-lea al Prusiei (1744 - 1797), rege al Prusiei
Frederic Wilhelm al III-lea al Prusiei (1770 - 1840), rege al Prusiei
Frederic Wilhelm al IV-lea al Prusiei (1795 - 1861), rege al Prusiei
Freher Marquard (1565 - 1614), jurist și istoric german
Freising Otto de (c. 1114 - 1158), episcop și cronicar german

Gabrini Nicola (Cola di Rienzo, Rienzi) (1313 - 1354), om politic italian ("tribun")
Genseric (c. 389 AD - 447 AD), rege al vandalilor
Gentz Friedrich von (1764 - 1832), diplomat și scriitor german
Germanicus (Decimus Claudius Nero Germanicus) (15 BC - 19 AD), general și om de stat roman
George al III-lea al Regatului Unit (1738 - 1820), rege al Regatului Unit și al Irlandei
George de Poděbrady (1420 - 1471), rege al Boemiei
Gerson Jean Charlier de (1363 - 1429), teolog catolic francez
Gewoldus Christophe (1556 - 1621), jurist și istoric german
Ghizela de Bavaria (984 AD - 1060), soția regelui Ungariei, sfântă creștină
Gioberti Vincenzo (1801 - 1852), cleric catolic italian
Giovanetti Francesco (1510 - 1586), jurist italian
Godefroy de Viterbo, (c. 1120 - 1196), cronicar catolic
Goldast Melchior (1578 - 1635), jurist și colecționar elvețian
Gosia Martinus (c. 1100 - 1166), jurist italian

Grațian (Flavius Gratianus) (359 AD - 383 AD), împărat roman
Greenwood Thomas (1790 - 1871), jurist și istoric englez
Gregorovious Ferdinand (1821 - 1891), istoric german
Grigore I cel Mare (540 AD - 604 AD), Papă catolic, doctor al Bisericii, sfânt
Grigore al V-lea (Bruno von Kärsten)  (972 AD - 999 AD), Papă catolic
Grigore al VII-lea (Hildebrand) (c. 1020 - 1085), Papă catolic
Grigore al IX-lea (Ugolino di Conti) (c. 1145 - 1241), Papă catolic
Grigore al X-lea (Teobaldo Visconti) (1210 - 1276), Papă catolic
Grotius Hugo (1583 - 1645), jurist, istoric și diplomat olandez
Guido al III-lea de Spoleto (? - 894 AD), duce de Spoleto, rege al Italiei
Guiscard Robert (c. 1020 - 1085), cuceritor normand
Gundobad (Gundobald) (c. 470 AD - 516 AD), rege burgund, patrician
Günther von Schwartzburg (1304 - 1349), rege al Germaniei
Gustavus Adolphus (Gustav II Adolf) (1594 - 1632), rege al Suediei

Haakon I al Norvegiei (Haakon Haraldson) (c. 920 AD - 961 AD), rege al Norvegiei
Hadrian (Publius Aelius Traianus Hadrianus) (76 AD - 138 AD), împărat roman
Harald al Danemarcei (Harald Dinte Albastru) (911 AD - 986 AD), rege al Danemarcei și Norvegiei
Hardenberg Karl-August von (1750 - 1822), om de stat prusac
Harun al-Rashid (Aaron), (766 AD - 809 AD), calif abbasid
Haüsser Ludwig (1818 - 1867), istoric german
Heeren Arnold Hermann Ludwig (1760 - 1842), istoric german
Henric I al Germaniei (cca. 876 AD - 936 AD), duce al Saxoniei și rege al Germaniei
Henric al II-lea al Angliei (1133 - 1189), rege al Angliei
Henric al II-lea al Franței (1519 - 1559), rege al Franței
Henric al V-lea al Angliei (1387 - 1422), rege al Angliei
Henric al VIII-lea (1491 - 1547), rege al Angliei
Henric al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (973 AD  - 1024), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Henric al III-lea al Sfântului Imperiu Roman (1016/1017 - 1056), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Henric al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman (1050 - 1106), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Henric al V-lea al Sfântului Imperiu Roman (1081/1085 - 1125), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Henric al VI-lea al Sfântului Imperiu Roman (1165 - 1197),  împărat al Sfântului Imperiu Roman
Henric al VII-lea al Sfântului Imperiu Roman (1275 - 1313), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Henry de Thuringia (Henric Raspe) (1204 - 1247), landgraf de Thuringia
Heraclius (Flavius Heraclius) (c. 575 AD - 641 AD), împărat bizantin
Herman Angiesis (Herman de Reichnau), (1013 - 1054), călugăr și erudit benedictin
Herodian (c. 170 AD - c. 240 AD),  istoric grec
Homer (sec. IX-lea BC - sec. VIII-lea BC), poet grec
Honorius (Flavius Honorius) (384 AD - 423 AD), împărat roman
Honorius al III-lea (1150 - 1227), Papă catolic
Horațiu (Quintus Horatius Flaccus) (65 BC - 8 BC), poet roman
Hoveden (Roger din Howden) (d. 1201), cronicar englez
Hugh (Hugh din Arles sau Hugh din Provence) (c. 880 AD - 947 AD), rege al Italiei
Hugh din Lincoln (c.1135 - 1200), nobil francez, episcop de Lincoln, Anglia, sfânt creștin
Hugo Capet (941 AD - 996 AD), rege franc
Humbert din Dauphiné (1312 - 1355), rege de Vienne
Humboldt Wilhelm von (1767 - 1835), filozof și diplomat prusac
Hus Jan (1371 - 1415), teolog ceh

Ieronim (Sophronius Eusebius Hieronymus) ( c. 347 AD - 420 AD), teolog creştin
Ine (c. 670 AD - c. 726 AD ), rege din Wessex, Anglia
Inocenţiu al II-lea (? - 1143), Papă catolic
Inocenţiu al III-lea (1160 - 1216), Papă catolic
Inocenţiu al IV-lea (1195 - 1254), Papă catolic
Inocenţiu al X-lea (1574 - 1655), Papă catolic
Ioan I Tzimiskes (925 AD - 976 AD), împărat bizantin
Ioan al II-lea Comnenul (1087 - 1143), împărat bizantin
Ioan al III-lea Sobieski (1629 - 1696), rege al Poloniei
Ioan al VIII-lea (d. 882 AD), Papă catolic
Ioan al XII-lea (937 AD - 964 AD), Papă catolic
Ioan al XXII-lea (1244 - 1334), Papă catolic
Ioan de Austria (1782 - 1859), arhiduce de Austria
Ioan de Boemia (1296 - 1346), duce de Luxemburg, rege al Boemiei
Iosif al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1741 - 1790), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Iovian (Flavius Claudius Iovianus) (331 AD - 364 AD), împărat roman
Irina Ateniana (752 AD - 803 AD), împărăteasă bizantină
Isaac al II-lea Angelos (1156 - 1204), împărat bizantin
Iulius al II-lea (1443 - 1513), Papă catolic
Iulius Caesar (Gaius Iulius Caesar) (c. 100 BC - 44 BC), general şi om politic roman
Iustinian I (Flavius Petrus Sabbatius Justinianus), (482 AD - 565 AD), împărat bizantin

Jaffé Philip, (1819 - 1870), istoric medieval german
James I al Angliei (1566 - 1625), rege al Angliei, Scoţiei şi Irlandei
James al III-lea al Scoţiei (1452 - 1488), rege al Scoţiei
Jordanes (sec. al VI-lea AD), birocrat şi istoric got romanizat

Koch Cristophe-Guillaume von (1737 - 1813), jurist şi diplomat din Alsacia

Lactantius (Lucius Caellius Firmianus Lactantius) (c. 250 AD - c. 325 AD), teolog creştin
Lanfrey Pierre (1828 - 1877), istoric francez
Leon I cel Mare (390 AD - 461 AD), Papă catolic, sfânt
Leon al III-lea Isaurianul (675 AD - 741 AD), împărat bizantin
Leon al III-lea (750 AD - 816 AD), Papă catolic
Leon al VI-lea Filozoful (866 AD - 912 AD), împărat bizantin
Leon al VIII-lea (915 AD - 965 AD), Papă catolic
Leon al X-lea (1475 - 1521), Papă catolic
Leopold I al Sfântului Imperiu Roman (1640 - 1705), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Leopold II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1747 - 1792), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Lessing Gotthold Ephraim (1729 - 1781), scriitor şi filozof iluminist german
Liutprand (d. 744 AD), rege al longobarzilor
Liutprand de Cremona (c. 922 AD - 972 AD), episcop şi cronicar creştin
Lothar I (795 AD - 855 AD), împărat carolingian, rege al Italiei
Lothar al II-lea (835 AD - 869 AD), rege în Lotharingia
Lothar al II-lea al Italiei (Lothar din Arles) (926/928 AD - 950 AD), rege al Italiei
Lothar al III-lea (1075 - 1137), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Ludovic I cel Pios (778 AD - 840 AD), împărat carolingian
Ludovic al II-lea (825 AD - 875 AD), rege al Italiei, împărat carolingian
Ludovic al III-lea (Ludovic cel Orb) (c. 880 AD - 928 AD), rege în Provence, împărat carolingian
Ludovic al IV-lea (Louis d'Outremer) (920/921 AD - 954), rege al Franţei
Ludovic al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman (1282 - 1347), împărat al Sfântului Imperiu Roman

Ludovic al VI-lea al Sfântului Imperiu Roman (1312 - 1377), (Bavarezul), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Ludovic al XI-lea (1423 - 1483), rege al Franței
Ludovic al XII-lea (1462 - 1515), rege al Franței
Ludovic al XIV-lea (1638 - 1715), rege al Franței
Ludovic cel Pios (778 AD - 840 AD), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Ludovic Copilul (Ludovic al III-lea sau Ludovic al IV-lea) (893 AD - 911 AD), rege al Franciei
Ludovic - Filip al Franței (1773 - 1850), rege al Franței
Luther Martin (1483 - 1566), reformator protestant creștin

Majorian (Flavius Iulius Valerius Maiorianus) (c. 420 AD - 472 AD), împărat roman în Imperiul Roman de Apus
Malarich, general franc din secolul al IV-lea
Malchus, istoric bizantin din secolul al V-lea
Manin Daniele (1804 - 1857), om de stat și patriot italian
Manuel I Comnen (1118 - 1180), împărat bizantin
Marcus Antonius (82 BC - 30 BC), general și om politic roman
Marcus Aurelius (121 AD - 180 AD), împărat roman și filozof stoic
Maria de Burgundia (1457 - 1482), ducesă, soția împăratului Maximilian
Maria Terezia a Austriei (1717 - 1780), nobilă din dinastia Habsburg, soție imperială
Marozia (c. 890 AD - 937 AD), concubină papală
Marsilius de Padua (c. 1275 - 1342), teoretician și activist politic italian
Matia I al Sfântului Imperiu Roman (1557 - 1619), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Matilda de Habsburg (c. 1253 - 1304), contesă, mama Împăratului Ludovic al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman
Matilda de Toscana (1046 - 1115), nobilă italiană
Maurice (1521 - 1553), duce și elector de Saxonia
Maximilian I al Sfântului Imperiu Roman (1459 - 1519), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Maximilian I de Bavaria (1573 - 1637), principe al Bavariei, principe elector
Maximilian al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1527 - 1576), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Maximinus Tracul (Maximinus I) (Maximin Thrax) (c. 173 AD - 238 AD), împărat roman
Maximinus II (Gaius Galerius Valerius Maximinus), (270 AD - 313 AD), împărat roman
Maximus ( Petronius Maximus), (c. 396 AD - 455 AD), împărat roman în Imperiul Roman de Apus
Mazzini Giuseppe (1805 - 1872), om politic italian
Mellobandes (se. IV-lea AD), conducător franc
Merovech (Meroveus) (c. 411 AD - 458 AD), rege franc, fondatorul dinastiei merovingiene
Metternich Klemens von (1773 - 1859), diplomat și om de stat austriac
Mieszko I al Poloniei (c. 930 AD - 992 AD), domnitor al Poloniei
Mihail I Rangabe (770 AD - 844 AD), împărat bizantin, sfânt
Moser Johann Jacob (1701 - 1785), jurist protestant german
Muratori Lodovico Antonio (1672 - 1750), istoric bisericesc și istoric al Italiei

Napoleon Bonaparte (1769 - 1821), om de stat și militar francez
Napoleon al III-lea al Franței (Louis Napoleon) (1808 - 1873), om politic, împărat al francezilor
Nero (Nero Claudius Caesar), (37 AD - 68 AD) împărat roman
Nicefor I Genikos (760 AD - 811 AD), împărat bizantin
Nicefor al II-lea Focas (912 AD - 969 AD), împărat bizantin
Nicolae I (820 AD - 867 AD), Papă catolic
Nicolae al II-lea (c. 990 AD - 1061), Papă catolic
Nicolae al V-lea (1397 - 1455), Papă catolic

Notcerus Balbulus  (Monachus Sangallensis) (c. 840 AD - 912 AD), muzician, scriitor şi călugăr benedictin

Odo (Eudes), (c. 857 AD - 898 AD), rege al francilor
Odoacer (Flavius Odoacer) (c. 433 AD - 493 AD), rege germanic al Italiei
Olybrius (Anycius Olybrius) (d. 472 AD), împărat roman în Imperiul Roman de Apus
Optatus (secolul IV-lea AD), episcop și sfânt creștin
Origen din Alexandria (Origen Adamantius), (c. 184 AD - c. 253 AD), teolog creştin
Orosius (Paulus Orosius), (c. 375 AD - c. 418 AD), istoric şi teolog creştin
Otto I al Sfântului Imperiu Roman (912 AD - 973 AD), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Otto al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (955 AD - 983 AD), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Otto al II-lea de Wittelbach (1206 - 1253), duce de Bavaria și conte palatin de Renania
Otto al III-lea al Sfântului Imperiu Roman (980 AD - 1002), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Otto al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman (1175 - 1218), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Otto de Freising (c. 1114 - 1158), episcop și cronicar german
Ovidiu (Publius Ovidius Naso) (43 BC - 17 AD), poet roman

Pascal al II-lea (1050 - 1118), Papă catolic
Pedro al III-lea de Aragon (Pedro el Grande) (c. 1239 - 1285), rege al Siciliei
Pepin al II-lea (Pepin din Herstal) (635 AD - 714 AD), om politic şi militar franc
Pepin cel Scurt (715 AD - 768 AD), majordom şi rege al francilor, tatăl lui Charlemagne
Pericle (c. 495 BC - 429 BC), general şi om de stat din Atena
Pertz, Georg Heinrich (1795 - 1876), istoric german
Peter von Andlau (c. 1420 - 1480), jurist german
Petrarca Francesco (1304 - 1374), poet italian
Pfeffinger Johann Friedrich (1667 - 1730), jurist german
Philip I (Marcus Julius Philipus), (Philipus Arabus), (c. 204 AD - 249 AD), împărat roman
Photius (Fotie) (c. 820 AD - c. 893 AD), teolog şi filozof bizantin
Pius al II-lea (Aeneas Sylvius Bartholomeus Piccolomini) (1405 - 1465), Papă catolic
Pius al VII-lea (1742 - 1823), Papă catolic
Platon (427 BC - 347 BC), filozof grec
Pontius Pilatus, prefect în Iudaeea în anii 26 AD - 36 AD
Porcari Stefano (d. 1453), om politic italian
Porus (d. cca. 316 BC), rege indian antic
Priscus cel Batrân  (Lucius Tarquinus Priscus), (d. 579 BC), rege legendar al Romei
Probus (Marcus Aurelius Probus) (c. 232 AD - 282), general şi împărat roman
Przemysl al II-lea (1257 - 1296), rege al Poloniei
Pütter, Johann Stephan, (1725 - 1807), jurist şi istoric german

Radagaisus (d. 406 AD), rege got păgân
Rafael (Rafael Sanzio) ( 1483 - 1520), pictor italian
Ranke Leopold von (1795 - 1886), istoric german
Raumer Friedrich von (1781 - 1873), jurist, istoric şi om politic german
Raynaldi Odorico (Raynald) (1595 - 1671), istoric italian
Richard de Cornwall (1209 - 1272), rege al Germaniei, rege al romanilor
Richard I al Angliei (Richard Inimă de  Leu) (1157 - 1199), rege al Angliei
Richelieu Cardinal (Armand-Jean du Plessis de Richelieu (1585 - 1642), cardinal şi om politic francez
Ricimer (Flavius Ricimer) (c. 418 AD - 472 AD), general germanic romanizat
Robert al II-lea al Franței (972 AD - 1031), rege al francilor
Romulus Augustulus (Flavius Romulus Augustulus) (c. 463 AD - 476 AD), împărat roman din vest
Roxelana (1506 - 1558), soția sultanului Suleiman

Rudolf I al Sfântului Imperiu Roman (1218 - 1291), (Rudolf de Habsburg), conte de Habsburg, împărat al Sfântului Imperiu Roman
Rudolf I din Burgundia (859 AD - 912 AD), rege în Burgundia
Rudolf al II-lea al Sfântului Imperiu Roman (1552 - 1612), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Rudolf al II-lea din Burgundia (c. 880 AD - 937 AD), rege în Burgundia
Rudolf al III-lea (970 AD - 1032), rege în Burgundia
Rudolf de Suabia (Rudolf de Rheinfelden), (c. 1025 - 1080), duce de Suabia
Rupert (Rupert Klem) (1352 - 1410), rege al Germaniei

Saladin (1138 - 1193), sultan al Egiptului și Siriei
Sandini Antonio (1692 - 1751), istoric bisericesc
Schard (Schardius) Simon, (c. 1535 - 1573), jurist, istoric și filolog saxon
Schmerling Anton von (1805 - 1893), om de stat austriac
Schmidt Wilhelm Adolf (1812 - 1887), istoric și om politic german
Schoell Frederic (1766 - 1833), jurist francez
Selden John (1584 - 1654), jurist englez
Septimius Severus (Lucius Septimius Severus) (146 AD - 211 AD), împărat roman
Servius Tullius, rege legendar al Romei în perioada 578 BC - 535 BC
Severus (Flavius Valerius Severus), (d. 307 AD), împărat roman
Sesostris, (d. 1875 BC), rege în Egiptul antic
Shelley Percy Bysshe (1792 - 1822), poet englez
Sigismund de Luxemburg (1368 - 1437), împărat al Sfântului Imperiu Roman
Sigismund din Burgundia (d. 524 AD), rege burgund
Silvestru I (d. 335 AD), Papă catolic
Silvestru al II-lea (938 AD - 1003), Papă catolic
Soliman I (Suleiman Legiuitorul, Suleiman cel Magnific) (1494 - 1566), sultan al Imperiului Otoman
Sozomenos (Salamanes Hermeias) ( c. 400 - c. 450 AD), istoric bisericesc bizantin
Spanheim (Sponheim) Friedrich (1600 - 1649), teolog reformist
Stilicon (Stilicon Flavius) (c. 360 AD - 408 AD), militar și om politic roman
Sulla (Lucius Cornelius Sulla Felix), (138 BC - 78 BC), general și om de stat roman
Svend al II-lea al Danemarcei (1019 - 1076), rege al Danemarcei
Syagrius (c. 430 AD - c. 490 AD), comandant militar roman în Galia
Sybel Heinrich von (1817 - 1895), istoric german protestant

Ștefan al II-lea (714 AD - 7575 AD), Papă catolic

Tacit (Gaius Cornelius Tacitus) (54 AD - 120 AD), politician și istoric roman
Talleyrand Charles Maurice de (1754 - 1838), episcop și om de stat francez
Tarquinius (Lucius Tarquinius Superbus) (d. 495 BC), ultimul rege roman
Teia (Teja, Theia) (d. 552 AD), ultimul rege ostrogot al Italiei
Teodosiu I (Flavius Theodosius) (347 AD - 395 AD), împărat roman
Teofan Mărturisitorul (c. 758 AD - c. 817 AD), aristocrat, călugăr și istoric bizantin
Teutberga (d. 875 AD), regină, soția lui Lothar al II-lea, rege în Lotharingia
Theodora (c. 870 AD - 916 AD), aristocrată romană
Theodoric cel Mare (454 AD - 526 AD), rege al ostrogoților
Theodulf din Orleans (Theodulfus Aurelianensis) (750/760 AD - 821 AD), episcop de Orleans, scriitor
Theophanu (955 AD - 991 AD), soția lui Otto al II- lea, împărat al Sfântului Imperiu Roman
Theudebert I (c. 500 AD - 547 AD), rege merovingian
Theuderic I (484 Ad - 533 AD), rege merovingian, fiul lui Clovis
Thietmar de Merseburg (975 AD - 1018, nobil și cronicar german
Thomas din Canterburry (Thomas Becket) (c. 1118 - 1170), arhiepiscop de Canterburry, sfânt și martir

Tibullus (Albius Tibullus) (c. 55 BC - 19 BC), poet elegiac latin
Tiberius Caesar Augustus (42 BC - 37 AD),  împărat roman
Timur Lenk (1336 - 1405), cuceritor mongol
Titus (Titus Flavius Vespasianus) (39 AD - 81 AD), împărat roman
Titus Livius (59 BC - 17 AD), istoric roman
Toma de Aquino (c. 1225 - 1274), teolog creștin, doctor al Bisericii
Tosti Luigi (1811 - 1897), istoric benedictin
Train (Marcus Ulpius Nerva Traianus), (76 AD - 138 AD), împărat roman

Ugo di Porta Ravegna (d. 1166/1177), jurist italian
Urban al IV-lea (1185 - 1264), Papă catolic
Urban al VI-lea (c. 13418 - 1389), Papă catolic

Valdemar I al Danemarcei (1131 - 1182), rege al Danemarcei
Valerian (Publius Licinius Valerianus) (c. 200 AD - c. 260 AD), împărat roman
Valentinian I (Flavius Valentinianus), (321 AD - 375 AD), împărat roman
Valentin al III-lea (Flavius Placidus Valentinianus) (419 AD - 455 AD), împărat roman
Varo (Marcus TerrentiusVarro) (116 BC - 27 BC), scriitor roman
Varus (Publius Quinctilius Varus) (44 BC - 9 AD), general și om politic roman
Vasile I Macedoneanul (811 AD - 886 AD), împărat bizantin
Venceslau I al Boemiei (c. 1205 - 1253), rege al Boemiei
Venceslau al IV-lea al Boemiei (1361 - 1419), rege al Boemiei, împărat al Sfântului Imperiu Roman
Vergniaud Pierre Victurien (1753 - 1793), avocat francez
Vespasian (Caesar Vespasianus Augustus) (9 AD - 79 AD), împărat roman
Villani Matteo (1283 - 1363), istoric Italian
Virgil (Publius Virgilius Maro) (70 BC - 19 BC), poet roman
Vitrarius Philip Reinhard (1647 - 1720), jurist german

Waitz Georg, (1813 - 1886), istoric german
Wallenstein Albrecht von (1583 - 1643), general al Sfântului Imperiu Roman
Wickliffe John (c. 1330 - 1384), teolog englez
Widukind de Corvey (925 AD - c. 973 AD), istoric saxon
Wilhelm I al Germaniei (1797 - 1888), rege al Prusiei
William Cuceritorul (William the Conqueror) (1028 - 1087), rege al Angliei
William al II-lea al Olandei (1227 - 1256), conte de Olanda și Zeelanda, anti-rege și rege al Germaniei
William al IV-lea (William Henry) (1765 - 1837), rege al Britaniei, rege al Hanovrei
William de Ockham (1285 - 1349), filozof franciscan englez
William Rufus (c. 1056 - 1100), rege al Angliei
Wolsey Thomas (c. 1473 - 1530), cardinal și om de stat englez

Zaharia (679 AD - 752 AD), Papă catolic
Zenon (Flavius Tarasicosissa Zenon) (425 AD - 491 AD), împărat bizantin
Ziani Sebastiano (c. 1102 - 1178), doge din Veneția
Zosimus (c. 460 AD - c. 510 AD), istoric grec din Constantinopol